

PIRMSSKOLAS IZGLĪTĪBA

ES GRIBU IET SKOLĀ

2003-5
L 211

Latvijas Nacionālā
bibliotēka

0303042228

L
3/1

ES GRIBU IET SKOLĀ

ROKASGRĀMATA SKOLOTĀJIEM

RĪGA
2003

ISBN 9984-899-4412-2

0303045538

Autoru kolektīvs:

Ruta Kaņepēja,
dr. paed., asoc. profesore

Daina Lieģeniece,
dr. hab. paed., profesore

Emīlija Černova,
dr. paed., asoc. profesore

Daina Dzintere,
dr. paed., emer. profesore

Inga Pučure,
mag. paed.

Rita Ukstiņa,
dr. paed., docente

Ilze Miķelsone,
dr. paed., docente

Ilona Suruda,
pedagoģijas bakalaurs, mūzikas skolotāja

Valentīna Giluča,
pirmsskolas izglītības iestādes vadītāja

Recenzentes

Vitolda Sofija Glebuviene, *dr. paed., docente*
Aldona Lūcija Tarasonieņa, *lektore*

Par izdevumu atbild

Ruta Kaņepēja,
dr. paed., asoc. profesore

Izdevums sagatavots iespiešanai SIA "Puse Plus"

ISBN 9984-697-04-5

Saturs

Priekšvārds	5
Ievads	7
<i>Ruta Kaņepēja. Kas ir sagatavotība skolai</i>	9
<i>Daina Lieģeniece. Pārdomas par 5 - 7 gadus veca bērna sagatavošanu skolai</i>	13
<i>Emīlija Černova. Pirmsskolas pedagoģiskā procesa būtība, īpatnības un saturs</i>	17
<i>Ruta Kaņepēja. Pirmsskolas izglītības programma un tās īstenošana</i>	23
<i>Daina Dzintere, Inga Pučure. Radošā rotaļa un spēles</i>	35
<i>Ruta Kaņepēja. Iepazīstināšana ar apkārtni. Literatūra.</i>	
Runas attīstīšana. Rakstīt un lasīt mācīšana	51
<i>Rita Ukstiņa. Programma matemātisko priekšstatu veidošanā</i>	67
5 - 7 gadus veciem bērniem	67
<i>Ilze Miķelsone. Tēlotājdarbība pirmsskolā</i>	
Pirmsskolas vecuma bērnu zīmētdarbība	79
<i>Inga Pučure. 5 - 6 gadus vecu bērnu fiziskās aktivitātes</i>	93
<i>Ilona Suruda. Muzikālo audzināšanu veicinošie darbības veidi, paņēmieni, metodes</i>	103
<i>Valentīna Giluča, Ruta Kaņepēja. Sadarbība ar vecākiem</i>	111
<i>Valentīna Giluča. Svētki un tematiskie pasākumi pirmsskolas izglītības programmā</i>	119

Pielikums Nr. 1

Pirmsskolas izglītības programmas.

Ieteikumi pirmsskolas izglītības programmas organizācijai
 121 |

Pielikums Nr. 2

Prasības pirmsskolēnam, ejot uz 1. klasi
 126 |

Pielikums Nr. 3

Pirmsskolas skolotāja darba pienākumi
 129 |

Pielikums Nr. 4
 130 |

Pielikums Nr. 5

Rotaļas vārdu krājuma aktivizēšanai
 134 |

Pielikums Nr. 6

Materiālā bāze pirmsskolas izglītības programmas īstenošanai
 139 |

Pielikums Nr. 7
 146 |

Pielikums Nr. 8
 148 |

Pielikums Nr. 9

Dienas gaita grupām, kuras īsteno pirmsskolas izglītības programmas ..
 150 |

Ieteicamā literatūra pirmsskolas programmas īstenošanai
 175 |

8254030538

1	Príloha 1
2	Príloha 2
3	Príloha 3
4	Príloha 4
5	Príloha 5
6	Príloha 6
7	Príloha 7
8	Príloha 8
9	Príloha 9
10	Príloha 10
11	Príloha 11
12	Príloha 12
13	Príloha 13
14	Príloha 14
15	Príloha 15
16	Príloha 16
17	Príloha 17
18	Príloha 18
19	Príloha 19
20	Príloha 20
21	Príloha 21
22	Príloha 22
23	Príloha 23
24	Príloha 24
25	Príloha 25
26	Príloha 26
27	Príloha 27
28	Príloha 28
29	Príloha 29
30	Príloha 30
31	Príloha 31
32	Príloha 32
33	Príloha 33
34	Príloha 34
35	Príloha 35
36	Príloha 36
37	Príloha 37
38	Príloha 38
39	Príloha 39
40	Príloha 40
41	Príloha 41
42	Príloha 42
43	Príloha 43
44	Príloha 44
45	Príloha 45
46	Príloha 46
47	Príloha 47
48	Príloha 48
49	Príloha 49
50	Príloha 50
51	Príloha 51
52	Príloha 52
53	Príloha 53
54	Príloha 54
55	Príloha 55
56	Príloha 56
57	Príloha 57
58	Príloha 58
59	Príloha 59
60	Príloha 60
61	Príloha 61
62	Príloha 62
63	Príloha 63
64	Príloha 64
65	Príloha 65
66	Príloha 66
67	Príloha 67
68	Príloha 68
69	Príloha 69
70	Príloha 70
71	Príloha 71
72	Príloha 72
73	Príloha 73
74	Príloha 74
75	Príloha 75
76	Príloha 76
77	Príloha 77
78	Príloha 78
79	Príloha 79
80	Príloha 80
81	Príloha 81
82	Príloha 82
83	Príloha 83
84	Príloha 84
85	Príloha 85
86	Príloha 86
87	Príloha 87
88	Príloha 88
89	Príloha 89
90	Príloha 90
91	Príloha 91
92	Príloha 92
93	Príloha 93
94	Príloha 94
95	Príloha 95
96	Príloha 96
97	Príloha 97
98	Príloha 98
99	Príloha 99
100	Príloha 100

Priekšvārds

"Rokasgrāmata skolotājiem" (autoru kolektīvs: Daina Lieģeniece, Daina Dzintere, Ruta Kaņepēja, Emīlija Černova, Inga Pučure, Ilze Miķelsone, Rita Ukstiņa, Ilona Suruda u.c.) ir zinātniski praktisks izdevums skolotājiem, kuri strādās ar 5 un 6 gadus veciem bērniem, sagatavojot tos skolai.

Obligāta 5–6 gadus vecu bērnu sagatavošana skolai nozīmē visu šī vecuma bērnu iesaisti pirmsskolas izglītošanā, kas akcentē izzinošās darbības attīstību, kā arī personības emociju un gribas sfēras attīstību aktīvajā darbībā, saskarē ar vienaudžiem un pieaugušajiem, ievērojot pirmsskolnieka individuālās un vecuma īpatnības, bērna "Es" koncepcijas attīstības nosacījumus. Sabiedrībā pastāv uzskats, ka šāda prasība nozīmējot bērna iesaisti skolas atmosfērā un skolas noteikumus. Tomēr tas tā nav, un tieši skolotāja rokasgrāmata detalizēti izskaidro šī darba īpatnības. Pirmsskolas vecums ir bērnības un rotaļu laiks. Spēlējoties bērns realizē savus nākotnes sapņus, vingrinās savstarpējās attiecībās ar vienaudžiem un pieaugušajiem.

Ir svarīgi, lai pieaugušie – skolotāji un vecāki – uztvertu spēli kā nopietnu bērna darbošanos, kuras rezultātā viņš apgūst pieredzi valodas, literatūras, dabaszinību u.c. jomā.

"Rokasgrāmata skolotājiem" ir domāta gan pedagogiem, kuriem kopš 2002. gada septembra nākas pirmsskolas izglītības programmas ietvaros realizēt 5–6 gadus vecu bērnu obligāto sagatavošanu skolai, gan arī vecākiem, kuri vēlas iepazīties ar to, kādā veidā notiek bērnu sagatavošana skolai.

Grāmata sniedz pirmsskolas vecuma bērnu psiholoģisko raksturojumu un izklāsta teorētiskas atziņas pedagoģiskā procesa organizācijā.

A. Vorobjova raksts "Kopīgais un atšķirīgais bērnu psihiskajā satvarā 6 un 7 gadu vecumā" sniedz iespēju dziļāk izsekot šī vecuma bērnu psihiskās attīstības īpatnībām mūsdienu sociālajā situācijā. Autora piedāvātajam materiālam ir gan zinātniska, gan praktiska nozīme.

Pedagoģiskā procesa organizācija pirmsskolas iestādēs vēsturiski vienmēr ir bijusi sociāli nozīmīga problēma. *Dr.paed., asoc. profesore* E. Černova, analizējot savā apcerē sociāli vēsturiskas tendences šīs problēmas risinājumā, formulē mūsdienīgas prasības pedagoģiskā procesa organizācijas jomā bērnudārzā.

Straujš kāpums bērna pirmsskolēna attīstības līdzekļu nodrošinājumā, tradicionālās pedagoģijas un mūsdienu pedagoģisko atziņu simbioze ļauj jaunā pavērsienā izstrādāt pamatus pedagoģiskā procesa organizācijai mūsdienu pirmsskolas iestādē. Autores rakstā aptverti mūsu laikmeta prasībām atbilstoši principi, formas un metodes pedagoģiskā procesa organizācijai bērnudārzā.

E. Černovas raksta, kas balstīts uz aktuāliem materiāliem, publicēšana, mūsdienu, ir zinātniski un praktiski nozīmīgs fakts pedagoģiskā procesa organizācijai Latvijas pirmsskolas iestādēs.

Visas 12 rokasgrāmatas nodaļas un pielikums konsēkventi atsedz pirmsskolas vecuma bērna personības, pašapziņas, radošo potenciālu attīstības nozīmīgumu.

Katrā nodaļā izskatītas dažādas zinātniskas atziņas un praktiski risinājumi pedagogiskajā procesā, sagatavojot bērnus skolai.

Saistoši un zinātniski pamatota parādīta skolotāja loma (īstenībā – trīs lomas: izglītojošā, audzinošā un attīstošā).

Pielikumā tiek piedāvātas dažādu tēmu izstrādes, spēles runas attīstībai, rekomendācijas vecākiem.

Ipaša nozīme ir pielikumā ievietotajām prasībām, kuras jāņem vērā, bērnam iestājoties pirmajā klasē.

Autoru kolektīva sagatavotā "Rokasgrāmata skolotājiem" ir vērtīgs palīgs skolotājiem.

*Recenzentes: Vitolda Sofija Glebuviene, dr. paed., docente
Aldona Lūcija Tarasoniene, lektore
Viļņas pedagogiskā universitāte
Lietuva
2002. g. maijā*

Ievads

Izglītības Likuma 4.pantā *Izglītības obligātums* norādīts, ka piecgadīgo un sešgadīgo bērnu sagatavošana pamatzglītības apguvei ir obligāta. Piecgadīgo un sešgadīgo bērnu sagatavošanas skolai mērķis ir sekmēt vispārējo attīstību un palīdzēt bērniem veiksmīgi uzsākt skolas gaitas.

Piecgadīgo un sešgadīgo bērnu obligāta sagatavošana skolai nozīmē visu šī vecuma bērnu iekļaušanu pirmsskolas izglītībā. Pirmsskolas izglītība akcentē personības izziņas darbības, emocionālās un gribas sfēras attīstību aktīvā darbībā, saskarsmē ar vienaudžiem un pieaugušajiem, ievērojot bērnu individuālās un vecuma posma attīstības īpatnības un pirmsskolēna "Es" veidošanās nosacījumus. Sabiedrībā valda uzskats, ka šāda prasība nozīmē bērnu iekļaušanu skolas atmosfērā. Tā tas nav, un rokasgrāmatā tuvāk paskaidrota šī darba specifika. Pirmsskolas posms ir bērnības un rotaļu laiks. Bērns rotaļās izdzīvo savus nākotnes sapņus. Pieaugušajiem – gan skolotājiem, gan vecākiem – ir jāprot pieņemt šo rotaļu kā nopietnu bērna darbību, kuras rezultātā bērns apgūst savai pieredzei atbilstošas valodas, literatūras, dabaszinību un citas jomas.

Rokasgrāmata domāta skolotājiem, kuri īsteno obligātu piecgadīgo un sešgadīgo bērnu sagatavošanu pamatzglītības uzsākšanai pirmsskolas izglītības programmā, kā arī lai sniegtu vecākiem informāciju par to, kā notiek bērnu sagatavošana skolai.

Kas ir sagatavotība skolai

Pirmsskolas izglītības programmas (Rīga, 1998.) mērķis ir attīstīt katra bērna aktivitāti (ētiski estētisko, intelektuālo, fizisko), veidojot iekšēju vēlmi izzināt apkārtējo pasauli un apgūt pieaugušo radīto pieredzi. Bērnā jāveido "Es" apziņa, kas balstīta uz savas rīcības, darbības, jūtu, vēlmju un interešu apzināšanu, uz savu spēju izpausmi aktīvā darbībā. Nacionālo minoritāšu bērnos jāveido izpratne par piederību Latvijai.

Svarīgi ir izkopt mācību un speciālās prasmes un sākotnējās patstāvīgās darbības prasmes atbilstoši prasībām, kuras būtiski ietekmē bērna skolas gaitas.

Pirmsskolas izglītības darbā par vadošajām uzskatāmas šādas pamatnostādnes:

personības veidošanās process norit vides, audzināšanas un attīstīšanas ietekmē. Bērns aktīvi apgūst apkārtējo pasauli (dabu, lietas, parādības), uzvedību tajā, attieksmi pret to, kā arī veido sākotnēju vērtību izpratni. Bērna attīstības būtība ir ietverta viņa attīstības veselumā (viengabalainībā) – rūpēs par veselību, fizisko un psihisko labklājību. Bērna attīstība ir determinēta ar pieaugušo pedagoģiskās darbības virzību (pareizi izvirzītiem uzdevumiem, saturu to risināšanā, metodēm, paņēmieniem). Isteņojot pirmsskolas izglītības programmu, ir jā saglabā nacionālās kultūras vērtības (māksla, valoda, darba un sadzīves kultūra), tradīcijas. Jārada tautai raksturīgais garīgais klimats, sagādājot bērnam intelektuālo, estētisko un ētisko labklājību.

5 un 6 gadus vecu bērnu sagatavošana skolai saistīta ar daudzām problēmām, kas skar sagatavošanas saturu un satura apjoma jautājumus, kā arī organizācijas formu un vietas izvēli, materiālās bāzes veidošanu. Bet ikdienas izpratnē pats būtiskākais jautājums allaž ir saistīts ar ārējām pazīmēm – ar lasīšanas un rēķināšanas prasmi. Jāatzīst, ka tā ir vienkāršota pieeja sagatavošanā skolai.

Ir jāapzinās, ka vispirms bērnam, kurš nav bijis bērnu kolektīvā, ir jāapgūst prasme darboties tajā. Ir **jānodrošina sociālā attīstība**. Tā ietver sevī jutīgumu pret apkārtējiem cilvēkiem, izpratni par slikto un labo, saudzīgu attieksmi pret lietām, spēju kontaktēties ar vienaudžiem un pieaugušajiem, spēju respektēt citu viedokli un piedāvāt savu viedokli, prasmi patstāvīgi izvēlēties nodarbošanos, spēju iesaistīties rotaļās un, ja nepieciešams, arī pagaidīt savu kārtu. Tas nozīmē, ka ar bērnu ir jāiet sabiedrībā un šīs prasmes jāveido. Te lieti noder vispirms ģimenes svētki un saietī, radu godi, brīvdabas sarīkojumi, kā arī tādas it kā ikdienišķas vietas kā transporta līdzekļu pietura, transporta līdzekļi, iela, ceļš utt. Tā veidojas arī bērna pieredze, ko ikdienā mēs saucam par zināšanām. **Bērna pieredze?** Kas ar to jāsaprot? Vai par pieredzi var runāt attiecībā uz pirmsskolas vecuma bērniem? Pieaugušie ikdienas izpratnē itin bieži to saista ar zināšanām, kas nebūt nav tik nozīmīgs faktors bērna attīstībā pirmsskolas vecumā. Būtiskāka ir pieredze un tās izmantošana dažādās situācijās. Piemēram, vai bērnam ir pieredze, kā uzvesties, darboties pastā, vai bērns spēs, iegājis citā pastā, orientēties un atbilstoši rīkoties. Šādas vietas, par kurām bērnam pirmsskolas vecumā ir jāveido pieredze, varētu būt pirmām kārtām tuvākās apkārtnes vietas: pasts, dažādi veikali, bet pēc tam arī teātris, koncertzāle, skola. Bērnam šāda pieredze ir nepieciešama, lai viņš varētu orientēties līdzīgās situācijās

patstāvīgi un spētu to arvien papildināt. Pieredzes veidošana apkārtnes iepazīšanā ir cieši saistīta ar bērna sociālo attīstību. Tā tiek apgūtas pieklājības normas, spēja sarunāties, atbildēt uz jautājumiem, izteikt savas domas.

Trešais svarīgākais bērna attīstībā ir – **runas attīstība**. Vai bērns klausās uzmanīgi un labprāt stāsta par to, ko ir redzējis, izjutis, vai izsaka savu attieksmi? Lai bērns varētu izteikt savas domas, izjūtas, viņam ir jābūt ar pietiekamu vārdu krājumu (tas nozīmē, ka ir jāprot pareizi nosaukt lietas un parādības, īpašības u.c.), runā jāizskan dažādām intonācijām, jābūt prasmei veidot loģisku stāstījumu. Zinātne un arī prakse atļaujas apgalvot, ka runas attīstības līmenis zināmā mērā ir prāta attīstības rādītājs un ka labs stāstnieks ir zelta vērts, bet veidot bērnam prasmi izteikt savas domas ir ļoti sarežģīts darbs – nesalīdzināmi sarežģītāks par burtu apguvi. Jāatzīmē, ka lasīt un rakstīt prasme veidojas uz pamatiem, kuri ir radīti, attīstot bērna runu, tas ir, saklausīt skaņas apkārtnē, vingrināties atrast līdzīgi skanošas skaņas, vingrināties nosaukt vārdus, kuri sākas tāpat vai kuros ir saklausāma noteikta skaņa, tātad spēt analizēt un sintezēt. Ir būtiski attīstīt bērna fonemātisko dzirdi. Vārdu “lasīšana” liekot pēdīnās, nebūt negribu noniecināt lasīšanas tehniku, bet gan vēlreiz vēlos akcentēt domu, ka pirmsskolas vecumā lasīšana sākas ar intereses radīšanu par grāmatu. Bieži nākas vērot 2 un 3 gadus vecus bērnus, kuri, paņēmuši grāmatu rokās “ar kājām gaisā”, citīgi čāpstina lūpas. Dažkārt pieaugušie tūlīt cenšas labot bērna kļūdu, norādot, ka tā neviens nelasa, ka grāmata ir jātur pareizi. Bet tieši šajā brīdī, iespējams, bērnā nomācam vēlmi “lasīt”, kā arī nonivelējam viņa interesi par grāmatu. Šajā vecumā bērna iniciatīva ir tikai atbalstāma, un tālākā gaitā ir jāveido viņa pieredze darboties ar grāmatu.

Līdz ar interesi par grāmatu bērnam ceturtajā gadā veidojas interese par burtiem. Jā! Atļaujos vēlreiz apstiprināt, ka interese par burtiem bērnam rodas daudz agrāk, nekā tradicionāli pieņemts uzskatīt. Tieši tajā brīdī, kad interese ir parādījusies, tā ir jāatbalsta un jāsaista ar viņa personisko pieredzi un attieksmi pret “lasīšanu”. Bērnam ir interesanti zināt savu burtu, māmiņas, tēta, vecmāmiņas un citu ģimenes locekļu burtus. Un tieši šajā brīdī nepiespiesti rodas vēlme uzzināt vēl un vēl, un, ja vēl kāds parāda, kā to burtu uzzīmēt, tad lasīšana sākas pati no sevis. Gatavojoties skolai, bērnam ir jāorientējas burtu pasaulē, jābūt ieinteresētam tos apgūt. Tepat jau arī ir rakstīšana. Rakstīšanas būtība ir skaņas un tās grafiskā simbola sasaistīšana. Te gan jāatzīmē – ja nav pietiekami attīstīta fonemātiskā dzirde, tad sākumskolas klasēs ir apgrūtināta arī rakstīšana. Rakstīšana nav tomēr tik viennozīmīgi uztverama, t.i., kā burtu rakstīšana vai zīmēšana. Rakstīšana sākas ar rokas vingrināšanu, veicot dažādas darbības – zīmēšanu, veidošanu, aplicēšanu, rokdarbus un daudz sīku darbiņu, kas prasa sīkās roku muskulatūras darbību. Ne velti latviešu literatūrā atrodam izteicienu “roku domāšana”. Tas norāda, cik liela nozīme ir rokdarbiem cilvēka attīstībā.

Būtiski ir orientēties arī **matemātiskajos** terminos: aplis, trijstūris u.c., kā arī orientēties telpā, plaknē, laikā. Bērnam ir jāizprot jēdzieni: augšā, apakšā, pa labi, pa kreisi. Jāprot salīdzināt, atrast līdzīgo un atšķirīgo, vispārināt, grupēt. Šis ir domāšanas operācijas. Tikpat svarīgi ir attīstīt uztveri, uzmanību, iztēli. Ceturtkārt, bērna **fiziskā un emocionālā attīstība** ir sfēras, kuras mēs sarunās par bērna skolas gaitu uzsākšanu pat nepieminam. Tas norāda, ka par bērna fizisko attīstību domājam

vismazāk. Kaut gan bērna kustību koordinācijai, kustību veiklībai, kaulu muskuļu sistēmas attīstībai ir milzīga nozīme, lai spētu izturēt skolas slodzi. Bēnam ir brīvi jādabojas ar bumbu, jārāpjas, jāskrien, jālec. Jāatzīmē, ka tā nav tikai fiziskā bērna sagatavotība, bet arī emocionālā labsajūta. Ja bērns ir fiziski attīstīts, viņš vieglāk pieņem pārmaiņas, labi jūtas vienaudžu kolektīvā. Ir emocionāli atsaucīgs. Ja bērns labi jūtas, viņš labprāt veic uzdevumus, patstāvīgi pieņem situāciju maiņas.

Esam akcentējuši to, kas saistās ar bērna prasmēm un iemaņām, lai veiksmīgi uzsāktu mācību darbu 1. klasē, bet ir vesela rinda parastajā izpratnē it kā maznozīmīgu faktoru, bez kuriem bērns nekad nejutīsies labi svešā vidē, sākotnēji nepazīstamu pieaugušo un vienaudžu vidū.

Svarīgas ir arī bērna pašapkalpošanās iemaņas un higiēnisko normu ievērošana. Bēnam pašam jāzina, kad un kāpēc jāmazgā rokas, kad jālieto kabatas lakatiņš, kā jāsakārto sava darba vieta, ko nozīmē jēdzieni "sakārtots", "glīts".

Ir jāsaprot, ka bērna sagatavošana skolai nav daļēja pirmās klases programmas apguve, nav arī bērna "piepildīšana" ar konkrētām zināšanām, bet gan viņa sagatavošana mācību darbam skolā.

Galvenais ir radīt **motivāciju** intelektuālam darbam, interesi par skolu un vēlmi mācīties tajā, tad būs sasniegts mērķis bērnu sagatavošanā skolai. Būtiski ir izraisīt vēlēšanos izzināt un uzzināt arvien vairāk. J. Komenskis ir teicis:

- bērnam ir jāpriecājas jau par to vien, ka viņš ies uz skolu;
- jāizskaidro bērnam, ko nozīmē mācīties un kāda jēga ir zināšanām;
- jācenšas audzināt bērnus cieņu pret skolotājiem, ar kuriem viņš tiksies.

Darbs ar pirmsskolas vecuma bērnu prasa īpašu pieeju. Lai šis process noritētu veiksmīgi, pirmsskolas vecuma bērnam ir nepieciešami materiāli, ar kuriem darboties. Katram ir jāapzinās, ka bērns apkārtējo pasauli apgūst ar sajūtu un izjūtu palīdzību. Nav iedomājama 5 – 6 gadus vecu bērnu mācīšanās bez tēlotājdarbības materiāliem (zīmēšanas un aplikāciju papīri, otas un zīmuļi, flomasteri un kritiņi, māls un plastilīns u.c.), bez līdzekļiem, kas nepieciešami apkārtnes un dabas iepazīšanai (grāmatas, attēli, rotaļlietas, dzīvās dabas objekti u.c.), bez materiāliem matemātisko priekšstatu veidošanai, runas attīstīšanai, kustību attīstīšanai, muzikālajai audzināšanai un citām nodarbēm, kas bērnu attīsta un nodrošina viņa pieredzes veidošanu un paplašināšanu. Tikpat nozīmīgs darbs ar pirmsskolas vecuma bērniem tiek organizēts ārpus telpām, un arī tas prasa pietiekami plašu materiālo bāzi: bumbas, lecamaukliņas, tenisa un citu spēļu inventāru, rotaļlietas rotaļām smiltis, ar ūdeni, materiālus dabas vērojumiem. Te gan jāatzīmē, ka prasmīgi jāprot atrast materiālus, vidi un veidot situācijas. Tam parasti nav vajadzīgi lieli materiālie ieguldījumi. Bērnu sagatavošanā skolai veiksmīgi var izmantot dažādus uzrakstus, izkārtņus, avīzes, žurnālus u.c. materiālus, kas piesaista bērnu uzmanību. Minētais nebūt nenozīmē lasīšanu un rakstīšanu. Tas nozīmē bērna novērošanas spēju, uzmanības, iztēles attīstīšanu.

Bērni neprot lasīt un rakstīt, bet var spēlēties ar burtiem un vingrināt roku rakstīšanai. Šī doma ne vienmēr rod atsaucību pieaugušo sabiedrībā.

Pieaugušie vēlas pēc iespējas ātrāk panākt bērna prasmi ātri un loģiski lasīt un arī rakstīt. Šīs prasmes nav iespējams tik vienkārši apgūt, jo pirmsskolas vecuma bērns

ienāk pasaulē, kurā viņam ir ļoti daudz sveša, nepazīstama, neredzēta un brīnumaina. Brīnumaina un ļoti sarežģīta ir arī burtu un skaņu pasaule. Skaņu pasauli bērns apgūst pirmo – līdz ar brīdi, kad viņš sāk atdarināt skaņas, kas ir pirmās bērna rotaļas, un tad pamazām bērns apgūst prasmi runāt līdz ar lietu un parādību pasauli, kas viņam ir apkārt. Gluži tāpat rotaļājoties bērnam jāapgūst arī burtu pasaule.

Visa bērnu darbošanās ir "rotaļāšanās", kas bērnam nav piespiedu uzdevums. Skolotāja uzdevums ir radīt apstākļus, kas bērnu motivētu darbībai, un rotaļu materiāla vidi, kura nodrošina bērna attīstību.

Galvenais nav zināšanas, kuras jāiegaumē, bet gan spēja orientēties apkārtnē un darboties tajā, būt saskarsmīgam, mācēt izmantot dažādus izteiksmes līdzekļus sevis izteikšanai, būt ieinteresētam mācīties.

Aplūkosit galvenos jautājumus par bērna sagatavotību skolai.

1. Vai bērns grib mācīties? Ja bērnu interesē tikai rotaļas, rotaļlietas, mācību materiāli, tad secinājums ir viens – bērns vēl nav sagatavots mācībām, jo viņam nav motivācijas uzzināt, izzināt, atklāt, sasniegt.

2. Vai bērnam jāprot lasīt? Bērnam ir nepieciešamība pazīt un atpazīt burtus. Interese par lasīšanu bērnos veidojas dažādos laikos, tomēr lielākoties bērns grib lasīt 4 – 5 gadu vecumā. Tas ir nopietns bērna attīstības rādītājs. Šī interese attīstās, ja pieaugušie, kuri atrodas bērnam blakus, to virza, atbalsta. Piecus gadus vecs bērns ir atvērts izziņāšanai, viņam ir vēlme sevi apliecināt. Varam secināt, ka bērniem sagatavošanas skolai beigu periodā ir jālasa ar izpratni. Tas nozīmē, ka bērns saprot, ko lasa, spēj pateikt, par ko ir lasījis. **Būtiski atcerēties, ka nekādā gadījumā bērnu nedrīkst steidzināt lasīt, jo tad bērns zaudē interesi par lasīšanas procesu un cenšas lasīt iespējami ātri.**

3. Vai bērns prot klausīties? Šis rādītājs ir saistīts ar gribas sfēras attīstību. Bērni vēlas klausīties tekstus, kurus lasa vai stāsta pieaugušie, jo bērnam ir nepieciešams kontakts ar stāstītāju. Ierakstu klausīšanās ir vēlāka attīstības perioda prerogātīva. Prasme klausīties ir cieši saistīta ar jautājumu uzdošanu par dzirdēto tekstu. Iespējams, ka bērni grib dzirdēt lasīto tekstu vēlreiz.

4. Vai bērnam ir interese par grāmatu? Ja bērnam ir interese, tad bērns uzdod jautājumus, vēlas grāmatu skatīties vēl un vēl, interesējas un saista lasīto ar ilustrāciju saturu.

5. Vai bērns orientējas jēdzienos, kas saistīti ar ikdienas darbībām? Piemēram, vakar, šodien, rīt, augšā, lejā, pa labi, pa kreisi utt.

Literatūra

Pirmsskolas izglītības programma. SIA "Mācību apgāds NT", Rīga, 1998.

Lieģeniece D. Bērns pasaulē, pasaule – bērnam. Rīga, Zvaigzne, 1992. 135 lpp.

Pārdomas par 5 – 7 gadus veca bērna sagatavošanu skolai

(Personības veseluma attīstības aspekts)

Mūsdienās runājam par pirmsskolēna **izglītību**.

- Tas ir nozīmīgi, jo **pirmsskolas vecumā veidojas personības kodols, kas ietekmē cilvēka turpmāko dzīvi**. Psihoanalītiķis A. Adlers ir runājis par dzīves stila ideāltēlu, kas veidojas apmēram 5 gadu vecumā un neapzinātu mērķu veidā ietekmē cilvēka turpmāko mūžu. Interese par garīgo darbu arī veidojas šajā periodā.

- **Kas ir izglītība?**

Izglītība ir galvenais socializācijas veids, t.i., cilvēka iekļaušanas veids sabiedrības dzīvē.

- **Kas ir pirmsskolēna izglītība?**

Pasaulē ir dažādas pieejas un nostādnēs, kas atspoguļotas dažādu valstu programmās. Neskatoties uz atšķirīgām pieejām, izglītības politiķi pasaulē ir vienojušies, ka pirmsskolai netieši ir jāpalīdz bērnu sagatavot skolai.

- **Izglītības filosofija un mazo bērnu mācīšana, audzināšana un attīstība.**

Filosofija – gudrības mīlestība, savukārt izglītības filosofija nav “patiesības sludināšana”, bet uzaicināšana uz domāšanas veidu, ko varbūt jau esam saskatījuši sevī.

- Mēs aizstāvam tādu mazo bērnu izglītības filosofiju, kas **balstās nevis uz mehānisku dažādu lietu mācīšanu bērnam, bet uz attīstības ideju pirmsskolas vecuma bērnu audzināšanā un izglītībā**.

Attīstības ideja ir atspoguļota tādu pasaulē populāru psihologu kā Ž. Piažē, Ē. Eriksona, Ļ. Vigotska, M. Montesori u.c. darbos. Tā ir aplūkota mūsu grāmatas “Kopveseluma pieeja 5 – 7 gadus veca bērna audzināšanā”, Liepāja, 1996. un “Kopveseluma pieeja audzināšanā”, Rīga, 1999. Mūsu izstrādātā teorētiskā koncepcija, kas tika veidota neatkarīgi, daudzos aspektos ir radniecīga progresīvajai pirmsskolas vecuma bērnu izglītības programmai “Soli pa solim”, kas pēdējā laikā ienāk Latvijā. Šī izglītības programma ir izstrādāta ASV un ir populāra daudzās pasaules valstīs.

Mūsu publikācijās un starptautiskajā pirmsskolas bērnu izglītības programmā “Soli pa solim”, kas tagad tiek adaptēta Latvijā, ir daudzas kopīgas vadlīnijas, kuras raksturo bērna attīstības ideju. Piemēram, tā ir izpratne par bērna attīstību viņa personības veselumā (fiziskā, emocionālā, kognitīvā, sociālā attīstība), par bērnu kā pētnieku pasaules un sevis izziņā, par viņa mijdarbību ar pieaugušajiem un citiem bērniem, par draudzīgas un motivējošas mācību vides radīšanu, par rotaļas nozīmi bērna attīstībā u.c.

- Bērna **attīstības ideja** ir nozīmīga, lai saprastu, **kā bērns mācās un kā viņu mācīt**. Tādēļ aplūkosim dažus šīs idejas aspektus.

... Pirmsskolas vecumā bērna attīstība notiek visās viņa psihiskās dzīves jomās – bērns apgūst un sistematizē milzīgu jutekliskās informācijas daudzumu, tā pilnveidojot sajūtu un uztveres procesu, domāšanu, iztēli, tišās uzmanības un loģiskās iegaumēšanas spējas. Pirmsskolas vecumā bērns intelektuāla rakstura uzdevumu risināšanai izmanto uzskatāmi darbīgo domāšanu (t.i., darot domā), pāreja uz uzska-

tāmi tēlaino (t.i., domā par priekšmetu, kas nav klāt) un abstrakti loģisko domāšanu norit pakāpeniski un ir atkarīga no uzkrātās pieredzes.

Pirmsskolēna vārdu krājums ir 500 – 2000 vārdu. Vecākajā pirmsskolas vecumā viņa valoda kļūst tekoša, daudziem bērniem tā ir radoša. Vecākajā pirmsskolas vecumā viņš izmanto valodu ne tikai savu darbību komentēšanai, bet arī pasaules atklāsmē un izpratnes par to veidošanā. Vecākajā pirmsskolas vecumā bērns runu sāk izmantot arī savas darbības plānošanā un regulācijā (sākumā viņš komentē skaļi, vēlāk pāriet uz runu domās).

... Bērns bagātina savu emocionālo pasauli. Tas notiek netieši sižeta – lomu rotaļās, dramatizācijas rotaļās, mācoties veidot saskarsmi un atrisināt konfliktus. Emocionālos un izziņas procesus bērns bagātina, mācoties izprast pasaules attēlojumu daiļliteratūrā, mākslā, mūzikā, dejā, kā arī apgūstot “100 valodas”, ar kurām viņš pasauli ir spējīgs attēlot un izjust. (Par bērna “100 valodām” runā itāļu, dāņu un zviedru pedagogi. Tās ir runa, ķermeņa valoda, zīmēšana, veidošana, aplicēšana, rotaļa, deja, mūzika, mutvārdu daiļrade, konstruēšana u.c.).

• **Ko dod bērna attīstības kopumā sekmēšana?**

Bērna attīstības kopumā sekmēšana palīdz viņam pārvarēt **6 – 7 gadu krīzi, kas izpaužas kā pretruna starp vēlmi būt pieaugušam un iet skolā un neprasmi iekļauties jaunajā dzīves darbības situācijā**. Šajā situācijā īpaši nozīmīga izrādās bērna gatavība iekļauties mācību darbībā.

• **Ko nozīmē bērna gatavība skolai?**

Ir svarīgi, vai mūsu bērns ir pozitīvi motivēts mācībām, t.i., vai grib mācīties. Sarunas ar 5 – 6 gadus veciem bērniem liecina, ka viņi grib iet skolā, jo vecāki ir nopirkuši ābeci vai mugursomu, skola ir atšķirīga no bērnudārza u.c. Tie ir tikai ārējie stimuli.

Bērna gatavību skolai raksturo arī speciālu prasmju, iemaņu apguve, kuras tradicionāli attiecinā uz sagatavošanas skolai saturu. Tas attiecas uz lasīšanas, rakstīšanas, skaitīšanas iemaņu netiešu mācīšanu. Tas ir ļoti nozīmīgi bērnu praktiskai sagatavošanai skolai. Taču šo darbu nevar darīt ar skolas metodēm, bet netieši ar rotaļmetodēm un bērnu pašmotivētās aktivitātēs. Starp citu, kopā ar maģistri Inetu Nazarovu ir uzrakstīta grāmata par bērnu netiešu iesaisti lasītmācīšanas procesā.

Tomēr galvenā nozīme bērnu sagatavošanā sekmīgai skolas programmas apguvei ir mācību darbību un izziņas darbību un motīvu un vajadzību attīstība. Tas nozīmē attīstīt vēlmi un prasmi domāt, būt ar intelektuāli aktīvu attieksmi aktivitātēs.

... Tas saistās ar **psihisko procesu** atbilstošu sagatavošanu. **Uztverei** jābūt pietiekami precīzai, jo mācību darbībā skolā jāizmanto dažādi materiāli un jāprot izdalīt priekšmetu īpašības un pazīmes. Bērnā jāprot orientēties laika un telpas attiecībās. Tas ir saistīts ar to, ka jau kopš pirmajām skolas dienām bērnam tiek doti norādījumi, kurus var izpildīt tikai tad, ja zina priekšmetu telpiskās īpašības, laika parādību dinamiku. Prasme sadalīt laiku ir nozīmīga skolēnam, lai viņš organizētu savu darbību skolā un ārpus tās.

Tīšā uzmanība ir nozīmīga intelektuālās darbības aktivizēšanā. 1. klasē bērniem jāizdala būtiskais apkārtējās īstenības priekšmetos un parādībās, jāsalīdzina tie pēc būtiskām un nebūtiskām pazīmēm, jānosaka līdzība un atšķirība.

Valodas attīstība liecina par gatavību skolai. Par to var spriest pēc tā, kā bērns atbild uz jautājumiem, stāsta, apraksta priekšmetu vai attēlu, izskaidro parādību.

Tādēļ **bērna attīstība kopumā** nosaka viņa gatavību skolai. Tā ir **psihisko procesu** un **personisko īpašību** attīstība. Te tiek ietvertas tādas īpašības kā prasme sadarbojoties iekļauties kopējā darbībā, uztvert otru, vēlme mācīties, prasme darbu pabeigt, to novērtēt utt.

- **Lai sekmētu bērna attīstību, pedagogam un vecākiem jāzina, kā bērns mācās.**

Bērni mācās un attīstās atdarinot, imitējot, veicot pētniecisko darbību un arī mācās no savām kļūdām visu laiku un visās situācijās, ne tikai tajos periodos un tajās situācijās, kurās ir plānota izglītojoša rakstura darbība.

Bērni mācās un attīstās mijiedarbībā ar savu vidi. Viņus ietekmē pieaugušo attieksme, teiktais. *Mācīšanās notiek dažādās ikdienā veicamajās aktivitātēs, piemēram, ēdienreizēs, atpūtā, darba grupā, individuālajās rotaļās un sarunās ar pieaugušajiem un bērniem, cilvēku, lietu vai dabas parādību novērojumos u.c.*

Bērna mācīšanās un attīstības process ir sarežģīts: daudzi faktori ir saistīti savā starpā. Mācīšanās process nav tikai intelektuāla attīstība, bet tas prasa arī fizisku, emocionālu, valodas, sociālu un kultūras attīstību. Visas šīs jomas ir savā starpā saistītas un atkarīgas cita no citas.

Bērniem ir atšķirīgi sociālās, kultūras, ekonomiskās dzīves apstākļi ģimenē, tāpēc viņiem ir atšķirīga līdzšinējā pieredze un pirmsākumi savas pasaules ainās un savas uzvedības veidošanā.

- **Kā rīkoties pieaugušajam, bērnu sagatavojot skolai 5 – 7 gadu vecumā?**

Pieaugušā cilvēka (pedagoga, vecāku) darba stilā nosacīti varam saskatīt vairākas dimensijas.

1. **Uzmanība pret bērnu un viņa psiholoģisko vajadzību apmierināšana.**

Psihologi ir atzinuši, ka sešu gadu vecums ir bērna intelektuālās attīstības sociālās sagatavošanas un emocionālās nobriešanas sensitīvs periods. Tas jāņem vērā, citādi bez atbilstošas šim vecumam piemērotas intelektuālas un garīgas barības un bez mērķtiecīgām pieaugušo rūpēm netiks apmierinātas bērna vajadzības (izziņas, saskarsmes, pieaugšanas, pašrealizēšanas, stimulācijas un atbalsta u.c.) un nenotiks viņa spēju un iespēju attīstība.

2. **Iniciatīvu izraisošas un bērnus motivējošas draudzīgas mācību vides strukturēšana.**

Galvenā forma un nosacījums bērnu mērķtiecīgai attīstībai ir viņu netieša iesaistīšana bērnus interesējošās aktivitātēs un rotaļās.

Balstoties uz vecākā pirmsskolēna enerģisko gatavību sadarboties, uz iniciatīvi emocionālo, priekšmetiski darbīgo un uz spēles attiecībām dibināto darbību, pedagogs var sākt veidot tādu kopību, kur gan viņš, gan bērni jūtas komfortabli, un tādējādi bērnus var iekļaut dažādās aktivitātēs, kur pilnveidojas viņu personība. Lietderīgi ir tā saucamie interešu centri, kā arī rotaļas un citas bērnu vecumam pieņemamas aktivitātes.

3. Nākamā dimensija pedagoga darba stilā ir orientācija uz bērna iniciatīvas un pašapziņas kā rīcības motīvu attīstību.

Ja bērni paši piedalās lēmumu pieņemšanā un kopīgi meklē risinājumus to realizācijā, tad pieaug atbildība un iniciatīva, kā arī pašapziņa. Tā, piemēram, interešu centros, kur bērni var parādīt izvēles brīvību, iniciatīvu, attīstās arī viņu pašnoteikšanās un motivācija.

Pieaugušajam būtu jāvairās no situācijām, kurās bērns varētu justies vainojams, izvirzot savas darbības mērķus un izpildot paša plānoto darbību. Tas nokauj iniciatīvu, rada viņā mazvērtības izjūtu un neattīsta čaklumu.

Bērna prieks rodas no spējas kaut ko paveikt. Vienlaikus viņā netieši attīstās izpratne, ka, lai kaut ko paveiktu, ir jāstrādā. Tas savukārt ietekmē pašapziņas veidošanos.

Bērna pašapziņas veidošanos ietekmē gan panākumi darbībā, gan pieaugušā vai citu bērnu vērtējums (pozitīvs vai negatīvs). Bērnu daudz spēcīgāk ietekmē viņa darbības procesa vai rezultātu pozitīvs vērtējums, nevis sods vai aizliegums. Bērna pašapziņu sekmē izpratne par to, kas ir viņš pats, kādas ir viņa īpašības, kā pret viņu izturas citi un kā parādās šī attieksme.

Šajā sakarā nozīmīgs ir pedagoga pozitīvais bērna darbības vērtējums.

Pozitīvos vērtējumus un uzslavas var izteikt dažādi, piemēram,

- apbrīnojami,
- tu esi apķērīgs,
- apsveicu,
- tev izdodas arvien labāk,
- brīnišķīga atbilde,
- čakls kā bitīte,
- man prieks par tevi u.c.

Pats galvenais pieaugušajam ir izprast bērna dabu, redzēt, ka viņa iekšējie spēki atrodas attīstībā un tiem, tāpat kā puķei dabā, ir vajadzīgi labvēlīgi apstākļi (mīlestība, izpratne, atbalsts, intelektuālo un emocionālo vajadzību apmierināšana).

PIRMSSKOLAS PEDAGOGISKĀ PROCESA BŪTĪBA, ĪPATNĪBAS UN SATURS

Bērna attīstība un audzināšana kā prioritārs ģimenes un sabiedrības uzdevums rosinā pievērsties pirmsskolas pedagogiskā procesa būtībai, organizācijai un saturam.

Tādēļ sākumā atsauksim atmiņā, kas tad ir **pedagoģiskais process**. Pedagoģija ir **dinamiska sistēma, kuras gaitā tiek risināti audzēkņu izglītošanas, audzināšanas un vispārīgās attīstības uzdevumi**.

I. Maslo to definē šādi:

“Pedagoģiskais process ir pašattīstoša un pašregulējoša visu tā subjektu mijiedarbība, kas virzīta uz katra mijiedarbības subjekta individualitātes pašattīstības un socializācijas iespēju un apstākļu radīšanu saskaņā ar humānajiem ideāliem un mācīšanās uzdevumiem” (4; 7).

Saistoša ir P. Kaptereva doma par brīva pilsoņa personības vispusīgu pilnveidošanos. Tā iespējama istā, nesamākslotā pedagoģiskajā procesā, kurš vienlaikus ir gan nepieciešams, gan savdabīgs, t.i., brīvs, jo pašattīstība tajā ir neizbēgama parādība (9; 163).

Jēdziens “attīstība” – latīņu *evolutio* – sākotnēji nozīmēja rokraksta ruļļa atritināšanu, tātad ir priekšnoteikums kaut kam jau esošam, ko atritinām un darām redzamu (var salīdzināt ar filmas attīstīšanu). Personības attīstība domāta kā noteikts virziens, tā nav nejauša (12; 196). Šī jēdziena skaidrojums ir daudzveidīgs. Psiholoģijā attīstības kategoriju raksturo kā a) visas kvantitatīvās un kvalitatīvās pārmaiņas, kas notiek ar indivīda psihi dzīves laikā, b) konstruktīvās pārmaiņas, kuras var raksturot kā brieduma un jaunu spēju parādīšanos (7; 23).

Pedagoģijas terminu skaidrojošā vārdnīcā lasām jēdziena “attīstība” skaidrojumu: “Secīgas, neatgriezeniskas, likumsakarīgas kvalitatīvas pārmaiņas cilvēka dzīves, dabas, sociālo un garīgo procesu norisē. Attīstību raksturo ar objekta stāvokļu (situāciju), posmu, fāžu u.tml. maiņas likumsakarību. Cilvēka individuālā attīstība ir viņa dotumu (fizisko, garīgo) un vides faktoru (t.sk. pedagoģiskās vides mijietekmju noteikta neatgriezeniska pārvērtība virzībā no zemākā uz augstāko, uz jaunā rašanos. Skolēna attīstību sekmē skolas pedagoģiskās vides optimāli perspektīva atbilstība skolēna dotumiem” (5; 22). Bet personības attīstība nevar norītēt šķirti no audzināšanas.

A. Špona secina, ka

“Audzināšanas process ir mērķtiecīgi organizēta audzinātāja un audzēkņu kolektīva nepārtraukta sadarbība, lai audzinātāja vadībā veidotos personības attieksmes – vērtības, ideāli, normas, mērķi, principi” (8; 77).

Rietumu pedagoģijā un psiholoģijā tiek skaidroti trīs teorētiski modeļi par attiecībām starp attīstību un audzināšanu.

Pirmais skaidro attīstību kā audzināšanas rezultātu. Šā viedokļa pārstāvji Dž. Vatsons (*Watson*) un B. Skinners (*Skinner*) uzskata, ka, izņemot zināmas sensorās un motorās spējas, kas ir dotas kopš dzimšanas, un dažus bioloģiski ieprogrammētus nobriešanas procesus pirmajos dzīves gados, visa cilvēka uzvedība var tikt iemācīta. Vides faktori būtiski ietekmē audzināšanu.

0303045538

Otrais viedoklis skaidro attīstību kā audzināšanas priekšnosacījumu. Šā viedokļa aizstāvji uzskata, ka attīstība ir spontāna parādība, tas nozīmē, ka spontāni vecumam piemītoši kognitīvi un uzvedības raksturotāji attīstās saistībā ar iekšējiem nobriešanas procesiem. Pēc šā viedokļa aizstāvju domām, bērns var izmantot dažādas mācīšanās iespējas savā tuvākajā vidē. Tas ir tāpēc, ka cilvēks no dabas ir apveltīts ar aktīvās informācijas apguves un tālākas attīstības mehānismiem, turklāt attīstības gaitā veidojas sistēmiskas viņa kognitīvās struktūras. Skatoties no šā viedokļa, audzināšanai ir tikai atbalsta loma. Spontāna psiholoģiskā attīstība jebkurā gadījumā ir nepieciešamais priekšnosacījums kultūras apguvē.

Trešā virziena pārstāvji atzīst, ka attīstība ir audzināšanas mērķis. Pēc šī uzskata kognitīvās struktūras nevar tieši iemācīt, taču spontānās attīstības procesiem ir vajadzīgs sociālās vides atbalsts un palīdzība, lai viņi nepaliktu relatīvi nenobrieduši pakāpē vai pat regresētu uz iepriekšējo pakāpi.

Pēc L. Kolberga un H. Maijera domām, audzināšanas svarīgākais uzdevums ir nevis veidot uzvedību vai specifiskas zināšanas, bet radīt nosacījumus stimulējošai kognitīvai attīstībai. L. Kolbergs norāda, ka pedagogam ir jāzina bērna domāšanas līmenis. Mijiedarbība jārealizē atbilstoši šim līmenim un jāpalīdz bērnam pārdzīvot kognitīvā konflikta veidu, jo tas bērnu virza uz priekšu un palīdz viņam apzināties savu adekvātumu nākamās pakāpes attīstībai (3; 15–16).

Vispārpieņemts pedagogiskā procesa jēdzienu lietot gan plašā, gan šaurā nozīmē. Ar pedagogisko procesu šaurā nozīmē saprotam kāda viena konkrēta pedagogiska uzdevuma risinājuma saturu, līdzekļus, organizāciju. Piemēram, pedagogiskais process vērsts uz saskarsmes kultūras veidošanas vai iepazīstināšanu ar apkārtni un sabiedriskās dzīves norisēm utt.

Izvirzītās pedagogiskās problēmas ir tikai šķietami autonomas, jo to reāla īstenošana iespējama tikai saistībā un vienlaikus ar citiem personības attīstības un audzināšanas uzdevumiem. Pirmsskolas pedagogiskais process jāskata plašā nozīmē, jo tas orientēts uz bērna vispusīgu attīstību un audzināšanu un tas ietver sevī šī galvenā uzdevuma un visu mijiedarbības ar bērna personību komponentu saskaņotību.

Tātad pirmsskolas pedagogiskais process ir skolotāja un audzēkņa mērķtiecīgi organizēta mijiedarbība, kura vērsta uz attīstošo un audzinošo uzdevumu realizāciju, kā rezultātā audzēkņi apgūst cilvēces uzkrāto pieredzi visā tās daudzveidībā. Bet šīs pieredzes sekmīga apgūšana iespējama speciāli organizētos apstākļos (materiālā bāze, pedagogiskie līdzekļi, skolotāja un audzēkņu sadarbība).

Mūsdienu pirmsskolas izglītības mērķis ir attīstīt katra bērna aktivitāti (garīgo, intelektuālo, fizisko), veidojot iekšēju vēlmi izzināt apkārtējo pasauli un apgūt pieaugušo radīto pieredzi, "Es" apziņu, kas balstīta uz savas rīcības, darbības, jūtu, vēlmju un interešu apzināšanu, uz savu spēju izpausmi aktīvā darbībā, ievērojot vispārcilvēciskās vērtības.

Mērķa īstenošanas uzdevumi ir:

- ✓ nostiprināt un aizsargāt bērna drošību un veselību;
- ✓ veidot bērnam "Es" apziņu, kuras pamatā ir bērna rīcības, darbības, jūtu, vēlmju un interešu apzināšanās, spēju izpausme aktīvā darbībā, ievērojot vispārcilvēciskās vērtības;
- ✓ attīstīt katra bērna aktivitāti: ētiski estētisko, intelektuālo un fizisko, veidojot bērna iekšējo vēlmi izzināt apkārtējo pasauli un apgūt pieaugušo radīto pieredzi;

✓ psiholoģiski sagatavot bērnu pamatzglītības apguvei;

✓ izglītēt bērnu vecākus (aizbildņus).

Izstrādātā Pirmsskolas izglītības programma sastāv no divām daļām: attīstošajiem uzdevumiem un audzinošajiem uzdevumiem, kuru saturs orientēts uz bērna sociālās un apkārtējās vides aktīvās darbības iemaņu un prasmju apgūšanu rotaļājoties. Programma atklāj arī visus bērna attīstības virzienus: cilvēks – cilvēks, cilvēks – priekšmets, cilvēks – daba, “Es” koncepcija. Un tomēr pastāv jautājums: “Kā programmas realizāciju padarīt maksimāli efektīvu?” Par to tiek diskutēts arvien biežāk. Pirmskolas izglītību kā “efektīvu” vai “neefektīvu” vērtē bērnu vecāki, izglītības sistēmas vadītāji, visa sabiedrība. Pēdējo gadu nostādnes liecina, ka pedagoģisko procesu efektivitāte var būt atzīta, ja ir precīzi formulēti šīs izglītības iestādes mērķi, uzdevumi atbilstoši pieņemtajām prasībām, izstrādātas un akceptētas programmas, radīti apstākļi katra bērna personības attīstībai un audzināšanai.

Šodien personības audzināšanas un attīstības stratēģiju un taktiku nosaka humāna attieksme pret cilvēku. Domas par skolotāja un skolēna savstarpējām attiecībām atspoguļojas daudzu pedagoģijas klasiķu darbos (Eiropā: J. Herbart, A. Distervēgs, Ž. Ruso; Krievijā: N. Černiševskis, Ļ. Tolstojs, V. Suhomlīnskis, P. Kapterevs u.c.). Saskaņas optimizācijā, savstarpējo mijattiecību regulēšanā skolā, saskaņas radīšanā starp bērniem un pieaugušajiem svarīga nozīme ir plaši pazīstamu psihologu pētījumiem (Baltkrievijā: J. Kolominskis; Igaunijā: H. Limets; Krievijā: N. Bodaļevs, L. Božoviča, A. Petrovskis, V. Karakovskis, V. Mjasiščevs, A. Mudriks, L. Novikova, A. Ļeontjevs; ASV: E. Bērns, R. Bernē, K. Levins; Vācijā: M. Bubers, Jo Kramis u.c.).

Latvijā atziņas par demokrātisku skolu lasāmas jaunlatviešu (A. Alunāns, K. Biezbārdis, A. Kronvalds, R. Valdemārs u.c.) un jaunstrāvnieku (P. Dauge, F. Roziņš (Brauns), J. Pliekšāns (Rainis), J. Jansons, J. Grete, K. Āre u.c.) darbos. Arī mūsdienu zinātnieces A. Špona, I. Maslo, A. Samuseviča pievēršas pedagoģiskās sadarbības procesa skaidrojumam un pilnveidošanai [2].

Pamatojoties uz pedagoģijas vēsturisko attīstību, pedagoģiskās sadarbības problēmas mūsdienu izpēti, izriet, ka “sadarbība – tā ir kopēja darbība, kuras procesā norit darbības prasmju, garīgo vērtību apmaiņa starp subjektiem, pieredzes pilnveidošanās uz humānu savstarpēju attiecību pamata, un to saturs pieļauj savstarpēju uzticēšanos” (1).

J. Korčaks meklēja “bērības pasaules ideālas organizācijas praktisko modeli, cerēja atrast atslēgu visās attiecību sfērās – “pieaugušie – bērni”, “bērni – pieaugušie” – pārveidošanai (2; 13).

Bērnudārza darbība ir sadarbības dažādos tās līmeņos piemērs:

- “audzēknis – skolotājs”,
- “audzēknis – audzēknis”,
- “bērns – vecāki”,
- “vecāki – skolotājs”,
- “vecāki – vecāki”,
- “skolotājs – skolotājs”,
- “bērnudārza vadība – personāls”.

Vienotība, katra sadarbības dalībnieka ieinteresētība un līdzatbildība atkarīga no skolotāja, no viņa vēlmēm un prasmēm apvienot šīs kopā darbošanās dalībniekus, virzīt un koriģēt šo procesu.

S.L. Rubinšteins rakstīja, ka audzināšanas galvenā nodarbe ir, lai tūkstošiem pavedienu saistītu cilvēku ar dzīvi, lai no visām pusēm rastos uzdevumi, viņam saistoši, nozīmīgi, kurus viņš uzskata par sev piederošiem, kuru risināšanā viņš iesaistās. Tas ir svarīgi tāpēc, ka galvenais tikumisko "negludumu" avots ir dvēseliskais tukšums, kurš rodas cilvēkos, kad viņi kļūst nepiederīgi apkārtējai dzīvei, jūtas kā malā stāvoši vērotāji, kas gatavi visam atnest ar roku, viņiem viss kļūst vienaldzīgs (10; 140-141). Ar teikto zinātnieks uzsver vispusīgu saistību starp izglītības iestādi un sociālo vidi. Tā ir sociālās prakses iesaiste bērnudārza pedagoģiskajā procesā, t.i., sadarbība ar citām institūcijām: pirmsskolas iestādes padome, medicīnas iestādes, psiholoģiskais dienests, skola, skolu valde, saimnieciskās organizācijas, sabiedriskās organizācijas, izdevniecības, biedrības, fondi, Latvijas nevalstiskās organizācijas, Valsts bērna aizsardzības centrs, Izglītības un zinātnes ministrijas institucionālās attīstības nodaļa, Pirmsskolas izglītības asociācija, Pasaules organizācija pirmsskolas izglītībā. Un tas nozīmē, ka pirmsskolas pedagoģiskajā procesā notiek audzinošo spēku integrācija. Bet to visu realizē pirmsskolas skolotājs. Viņa darbība ir specifiska ar sarežģītu dinamisku struktūru. Vadoties pēc A. Ščerbakova teiktā, "skolotāja darbība sastāv no savā starpā saistītu funkciju virknes – informējošās, attīstošās, orientējošās, mobilizējošās, konstruktīvās, organizējošās, pētnieciskās" (11; 3-16). Apkopojot un analizējot literatūru par pirmsskolas skolotāja lomu, galvenajiem darbības aspektiem (audzinošo un attīstošo) un to saturu, var apgalvot, ka skolotājs īsteno divas funkciju grupas. 1. grupa – intraplāna funkcijas: akadēmiskā, didaktiskā, perceptīvā, pedagoģiskās iztēles, uzmanības sadalīšanas, konstruktīvā, pašizglītības, runas, 2. grupa – interplāna funkcijas: organizatoriskā, audzinošā, socializācijas, autoritatīvā, komunikatīvā, pētnieciskā.

Viss iepriekš teiktais liecina, ka pirmsskolas pedagoģiskais process balstās uz savstarpēji saistītiem faktoriem: skolotājs, izglītības iestāde, ārpusizglītības iestādes institūcijas.

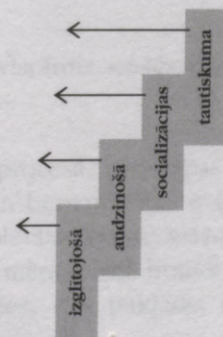
Shematiski to var attēlot šādi (sk. shēmu).

Šādi veidots pirmsskolas pedagoģiskais process orientēts uz bērna personības attīstību un audzināšanu. Tā atšķirīgā pazīme ir humāna pilsoņa, kurš spēj orientēties daudzveidīgās izziņas un dzīves situācijās, attīstībai nepieciešamo organizatorisko un saturisko apstākļu nodrošināšana:

- apstākļu radīšana mijiedarbībai un apkārtējās pasaules izpētei;
- attīstošo un audzinošo uzdevumu vienotība;
- bērna vecumposma, attīstības pakāpes un interešu ievērošana;
- bērna galvenās darbības (rotaļas) un citu darbības veidu maiņa un kompensēšana;
- iekšējā un ārējā sadarbība.

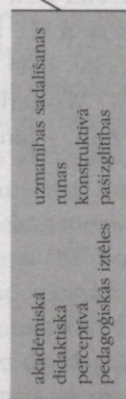
- Audzēknis – skolotājs
- Audzēknis – audzēknis
- Bērns – vecāki
- Vecāki – skolotājs
- Skolotājs – skolotājs
- Vecāki – vecāki
- Bērnu darza vadība – personāls

Attieksmes pret cilvēkiem veidošanās			Zināšanu par cilvēku mijiedarbību uzkrāšana			Attieksmes pret priekšmetu pasauli veidošanās			Zināšanu par priekšmetu pasauli uzkrāšana			Attieksmes veidošanās pret dzīvo dabu			Zināšanu par dzīvo dabu uzkrāšana			Pasapziņas attīstību veicinošā darbība			Zināšanu par sevi un citiem uzkrāšana		
Audzi- noša sfēra	Attis- toša sfēra	Cilvēks – cilvēks	I	II	III	Audzi- noša sfēra	Attis- toša sfēra	Cilvēks – priekšmets	I	II	III	Audzi- noša sfēra	Attis- toša sfēra	Cilvēks – daba	Audzi- noša sfēra	Attis- toša sfēra	"Es" koncepcija	I	II	III			

Bērns un viņa darbības saturs

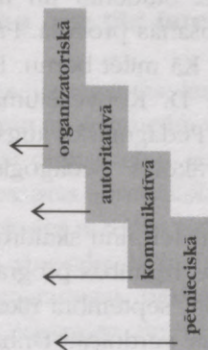
Audzinošo un attīstošo spēku integrācija

Pirmsskolas skolotāja darbības īstenošanas funkcijas

Pirmsskolas pedagogiskais process

- Pirmsskolas iestādes padome
- Medicīnas iestādes
- Psiholoģiskais dienests
- Skola
- Skolu valde
- Saimnieciskās organizācijas
- Sabiedriskās organizācijas, izdevniecības, biedrības, fondi
- Latvijas nevalstiskās organizācijas
- Valsts bērnu aizsardzības centrs
- Izglītības un zinātnes ministrijas institucionālās attīstības nodaļa
- Pirmsskolas izglītības asociācija
- OMEP
- Pasaules organizācija pirmsskolas izglītībā

Literatūra

1. Černova E. Studentu un mācību spēku sadarbība kā nosacījums nākamā audzinātāja veidošanās procesā. Promociju darbs. R., 1993.
2. Korčaks J. Kā mīlēt bērnu. R., 1979.
3. Lieģeniece D. Kopveseluma pieeja 5 – 7 gadus veca bērna audzināšanā. Liepāja: Liepājas Pedagoģiskā augstskola, 1996.
4. Maslo I. Skolas pedagoģiskā procesa diferenciacija un individualizācija. RaKa, 1995.
5. Pedagoģijas terminu skaidrojošā vārdnīca. R.: Zvaigzne ABC, 2000.
6. Pirmsskolas izglītības programma pirmsskolas izglītības iestādēm, apstiprināta ar IZM 1998. g. 11. septembra rīkojumu Nr. 475.
7. Psiholoģijas vārdnīca. Dr.habil.psihol. G. Breslava redakcijā. Rīga: Mācību grāmata, 1999.
8. Špona A. Audzināšanas teorija un prakse. RaKa, 2001.
9. Каптерев П.Ф. Избранные педагогические сочинения. Под ред. А.М. Арсеньева. – М.: Педагогика, 1982.
10. Рубинштейн С.Л. Принципы и пути развития психологии. – М., 1959.
11. Щербаков А.И., Рыков Л.А. Научно-педагогические основы подготовки учителя биологии. Вып. 1. – Л., 1973.
12. Böhm W. Wörterbuch der Pädagogie. Bear. von Wilhelm Hehlmann. – 14., Überarbeitete Aufl. – Stuttgart; Kröner, 1994.

Pirmsskolas izglītības programma un tās īstenošana

Pirmsskolas izglītības programma nosaka mērķus, uzdevumus, kuri jāīsteno pirmsskolas skolotājam sadarbojoties ar bērnu grupu, bērnu apakšgrupām un arī individuāli. Programma ir orientēta uz bērnu attīstību, kas pirmsskolas vecumā ir izteikti individuāla un ļoti mainīga. Katrs bērns, kurš iesaistās pirmsskolas izglītības programmā, ir ar savu individuālo pieredzi, kura veidojusies noteiktā vidē (gan lietu vidē, gan saskarsmes vidē). Pirmsskolas skolotājam ir jānosaka bērna priekšstatu pūrs, prasmju un iemaņu līmenis un jānosaka ar programmas pakāpēm. Pirmsskolas izglītības programma orientēta uz priekšstatiem, iemaņām un prasmēm, kuras ir pamatā sekmīgam nākamajam izglītības posmam – sākumskolai. Katra attīstības pakāpe nosaka konkrētas apgūstamās iemaņas, lai bērns varētu pasauli uztvert kopsakarībās. Tā **pirmā pakāpe paredz** lietu un parādību apguvi nominācijās. Tas nozīmē, ka bērns nosauc lietas, parādības, darbības pareizā literārā valodā, saista tās ar noteiktiem jēdzieniem, sāk elementāri klasificēt pēc vienkāršākajām pazīmēm, sāk vispārināt.

Otrā pakāpe saistās ar elementāru likumu un cēloņsakarību apzināšanu lietu un parādību vidū, praktisku iegūto prasmju patstāvīgu izmantošanu dažādās situācijās, ir pārveidojošās darbības sākumi. **Trešā pakāpe raksturojas** ar spriedumu veidošanos, secinājumu, vispārinājumu veidošanos, iesaistišanos pārspriedumos, savu domu aizstāvēšanu, pamatošanu, iegūto prasmju un iemaņu patstāvīgu pielietošanu dažādās situācijās un radošās darbības aizsākumiem. Jāatzīmē, ka šie attīstības posmi nav saistīti ar konkrētu vecumu. Tie ir kustīgi, saistīti ar katra bērna priekšstatiem, attīstības īpatnībām, ar katru jaunapgūstamo vielu, ar apkārtnes apguvi bērna "Es" koncepcijas kontekstā. Tā, piemēram, ja izsekojam lasītprasmes sākumus, tad secinām, ka 1. pakāpē bērniem tiek izvirzīti uzdevumi, kas saistās ar skaņu saklausīšanu dabā, apkārtne, skaņu un trokšņu atšķiršanu, lietu, parādību atpazīšanu pēc dzirdamām skaņām vai trokšņiem, uzmanības pievēršanu valodas skaņām un pirmās skaņas saklausīšanu vārdos; 2. pakāpē uzdevumi saistīti ar valodas skaņu saklausīšanu vārdos, atrašanās vietas noteikšanu, vārdu nosaukšanu ar konkrētu skaņu noteiktā pozīcijā; 3. pakāpē – turpināt diferencēt skaņas, modelēt vārdus, skaņas un sākt saistīt skaņu ar tās grafisko apzīmējumu – burtu. Līdzīgi varam izsekot arī citu mācību priekšmetu uzdevumus.

Pedagoģiskā procesa organizācija

Pedagoģiskā procesa organizācijas jautājumi vispirms saistās ar adaptācijas perioda izpratni.

Adaptācijas laiks

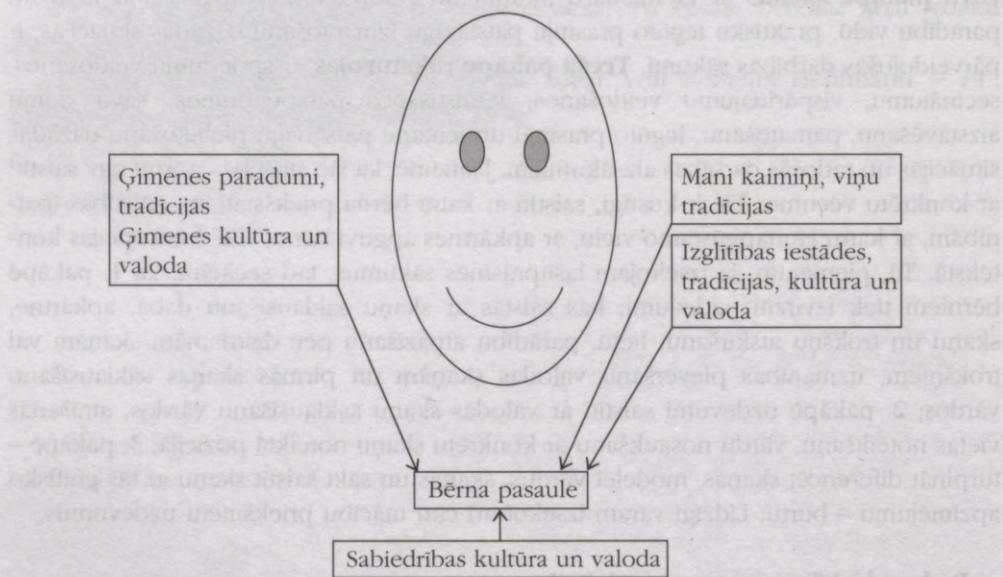
Bērnam, iesaistoties sistemātiskā mācīšanās procesā, jānoslopes ar ļoti daudzām jaunām lietām un parādībām. Un, ja mēs jautātu bērnam "Kas ir jauns?", tad bērns noteikti atbildētu – bērnudārzs vai skola, skolotāja, bērni, visādas spēles, mācīšanās... Šis laiks bērnam ir sarežģīts, jo zināmā mērā bērnam notiek sarežģītas sociāli psiholoģiskas pārmaiņas. Pilnīgi viss ir mainījies, viss pakļauts noteiktiem uzdevumiem, situācijām.

Bērnam ir sarežģīti klausīties un sadzirdēt skolotāja teikto, grūti koncentrēt uzmanību, paturēt prātā doto uzdevumu. Šis laiks ir sarežģīts ne tikai bērniem, bet arī vecākiem, jo tieši tagad vecāki redz savu bērnu.

Šis bērna (un arī vecāku) pielāgošanās laiks jaunajai situācijai, jaunajām prasībām, jaunajiem pienākumiem ir adaptācijas periods. Absolūti aplams ir priekšstats, ka bērns jaunajai situācijai jāgatavo ierastajos apstākļos. To nevar izdarīt. **Adaptācija pirmsskolēna dzīvē ir iepriekšējo apstākļu saglabāšana vai daļēja saglabāšana jaunajā vidē un pakāpeniska jauno prasību, vides, darbību apguve.**

Pēc definīcijas adaptācija ir "pielāgošanās (arī pielāgošana) jaunai situācijai, prasībām, noteiktiem apstākļiem, kas nepārtraukti mainās; ar negatīvo, nelabvēlīgo faktoru pārvarēšanu saistīta piemērošanās videi. Adaptācija sekmē organisma darbspēju uzturēšanu". [Pedagoģijas terminu skaidrojošā vārdnīca. Zvaigzne ABC, 2000. 8. lpp,247].

Daudzkultūru situācija, kura šodien ir katrā bērnu grupā, prasa respektēt bērna piederību kādai tautībai, atbalstīt nacionālās pašapziņas veidošanos.

Bērns ietekmējas no dažādām vidēm, situācijām (shēma). Dažkārt bērnam grūti orientēties, atrast pareizo ceļu. Savukārt skolotājs var celt katra bērna pašapziņu, jo:

Bērni veido priekšstatu par sevi kā par cilvēces sastāvdaļu.

Bērni mācās no citām kultūrām un veido kopējo pieredzi.

Bērni mācās izprast līdzīgo dažādās kultūrās.

Bērni saprot un akceptē nacionālo dažādību grupā.

Rotaļa

Rotaļa aplūkojama gan kā bērna patstāvīga darbība, gan kā pieaugušo organizēta darbība. Galvenais šajā darbā ir saglabāt atziņu, ka rotaļa ir **saglabājama kā pirmsskolas vecuma bērna dzīves neatņemama sastāvdaļa, kas ir pamats bērna audzināšanā un attīstības nodrošināšanā**. Rotaļa rada bērnam emocionālu komfortu, līdzsvaru, apmierinājumu, prieku, brīvības un drošuma sajūtu. Jāatzīmē, ka šāda pieeja rotaļai valda arī ārvalstu sākumskolās. Sākumskolas posma gaitēnos un arī īpašās rotaļu telpās ir kluči, galda spēles, lelles un citi materiāli rotaļām. Rotaļājoties bērni attīsta domāšanu, iztēli, jaunradi (īpaši, ja ir vēlme un prasme izmantot dažādus mākslas veidus), gūst plašu pārdzīvojumu spektru, kura rezultātā veidojas estētiska apkārtnes uztvere. Rotaļā pilnveidojas kustības. Tā ir gribas attīstības skola, kurā mācās izpildīt noteikumus, ko variē rotaļnieki. Rotaļas prieks ir pats būtiskākais bērnu attīstības virzītājs. Skolotājam aktīvi līdzdarbojoties, rotaļa kļūst par veiksmīgu bērnu attīstības izpētes materiālu un pamatu turpmākā darba plānošanai. Skolotājas uzdevums ir veicināt bērnu iniciatīvu, veidot aktīvu vidi. Rotaļa var kalpot kā mācīšanās metode, kā organizācijas forma, kā diagnostikas un korekcijas līdzeklis.

Mācīšanās vai audzināšana?

Tas ir jautājums, uz kuru parasti gaida viennozīmīgu atbildi. Diemžēl tādas atbildes nav. It īpaši tad, kad runājam par pirmsskolas vecuma bērnu.

Pedagoģiskais process ir mērķtiecīgi organizēta personu mijiedarbība personības attīstības un socializācijas veicināšanai. Process, kurā atbilstoši pedagoģijas teorētiskajiem principiem pedagoga vadībā tiek īstenoti mācību un audzināšanas uzdevumi, veidojot izglītotu, attīstītu personību un liekot pamatus tās sekmīgai socializācijai un aktīvai darbībai. Pedagoģiskā procesa galvenās funkcijas ir – izglītojošā, attīstošā un audzinošā. Realizējot šīs funkcijas, pedagoģiskajā procesā īstenojama personības izglītošanās kā “zināšanu, prasmju, kultūras apguves, vērtību izpratnes, attieksmju, pārliecību, personības īpašību veidošanās process” (Pedagoģijas terminu skaidrojošā vārdnīca, 75. lpp.) un attīstība, radot un uzturot personības attīstības faktoriem atbilstošus apstākļus, nosacījumus. Pirmsskolas pedagoģiskajā procesā audzināšana ir mērķtiecīga pirmsskolas skolotāja un bērnu mijiedarbība, kas sekmē personības attīstību un integrāciju sabiedrībā. Šī procesa galvenie mērķi ir atklāt katra bērna individuālās iespējas un veicināt to attīstību, radīt katram bērnam iespējas un apstākļus, lai varētu apgūt pieaugušo radīto pieredzi un uzkrātu darbības rezultātā savu personisko pieredzi, vingrināt bērnu savu pieredzi izmantot mijiedarbībā ar apkārtējo pasauli. Izglītība ir īpaši organizēts process, pieredzes ieguves mērķis. Tas ir priekšstatu un prasmju ieguves un attieksmju veidošanās process. Šajā procesā notiek zināšanu un prasmju apguve un tajā pašā laikā veidojas attieksmes jeb vērtīborientācija un gribas attīstība, kas ir audzināšanas sfēra. Pedagoģijā, kas balstās uz humāno psiholoģiju (K. Rodžers, A. Maslovs), tiek uzsvērts, ka cilvēks savā būtībā ir spējīgs pašrealizēties, viņš ir aktīvs savas dzīves

veidotājs, kuram piemīt izvēles brīvība un savs individuālais dzīves stils. Līdz ar to pedagogs savā darbībā bērnu pieņem tādu, kāds viņš ir, un respektē bērna unikālo dzīves pieredzi. Humānās psiholoģijas centrā ir cilvēka motivācija. Šīs ir domas, kas ir nozīmīgas pirmsskolas pedagogijā, it īpaši pašreizējā pārmaiņu posmā. Tiek uzsvērts, ka bērnam:

jānodrošina iespēja pārdzīvot jaunu priekšstatu ieguves procesu kā sev nozīmīgu, jānodrošina iespēja iegūt tādus priekšstatus, kas viņam nozīmīgi, bērnam jāiekļaujas darbībā ar citiem, nezaudējot savu autonomiju. Jāraugās uz bērnu kā vērtību, kā sabiedrības locekli. **Organizējot vidi pirmsskolas pedagoģiskajam procesam, jāapzinās, ka tā ir vieta, kur bērns mācās veidot attieksmi pret sevi un pasauli, kur iegūst priekšstatus, vērtību izpratni par apkārtni.** Tas ir atkarīgs no bērnam piedāvātajām iespējām tapt par savas darbības subjektu. Mācību vide pirmsskolēnam ir socializācijas vieta, kur bērns stājas savstarpējās attiecībās ar pieaugušajiem un bērniem. Bērnu raksturo emocionāla attieksme pret darbību, viņa vēlme vai nevēlēšanās darboties, viņa aktivitāte vai pasivitāte, viņa reproducējošā darbība, pārveidojošā vai radošā darbība. Tā veidojas bērna pozitīvā attieksme, motivācija darbībai vai arī negatīvā attieksme, tātad nevēlēšanās darboties. Te varam runāt par bērna ārējo vai iekšējo motivāciju un līdz ar to par pedagoga attieksmi pret bērnu kā objektu vai subjektu.

Aplūkojot bērnu un viņa darbību mācību vidē pedagoģiskajā procesā no kopveseluma pozīcijām (Lieģeniece D.), viņa emocionālo attieksmi pret darbību var vērtēt pēc vairākiem kritērijiem. Tie ir:

1. bērna attieksme pret darbības mērķi, proti, vai bērns pats izvēlas darbības mērķi, t.i., viegli pieņem un motivē sevi darbībai vai arī darbību uzspiež pedagogs;
2. mācību vides nodrošinājums bērna pētnieciskajai darbībai, eksperimentiem sevis radošai atklāsmei;
3. mijiedarbības raksturs starp pedagogu un bērnu;
4. darbībai nepieciešamo prasmju kvalitāte.

Šie un citi kritēriji arī motivē bērnu darbībai un sekmē bērna vērtību veidošanos.

Mācību vidi raksturo arī lietu vide. Tā izpaužas kā materiālā bāze bērna darbības nodrošināšanai. Tas ir nozīmīgs faktors pirmsskolas izglītības programmas īstenošanā. **Grupās telpā esošajiem materiāliem ir jānodrošina bērnam iespēja apmierināt vajadzību pēc fiziskās aktivitātes, radošas, intelektuālas un mākslinieciskas darbības.** Materiālā bāze jāveido, vadoties pēc mērķa tematiskās grupās. Vide reizē ir gan estētiskās audzināšanas, gan darba kultūras veidošanas, gan bērna intelektuālās attīstības līdzeklis. Jāatzīst, tas viss realizēsies ar nosacījumu, ja vide būs iekārtota funkcionāli pamatotī, darbības centri netraucēs blakus darbības un tajos varēs darboties 3–5 bērni vienlaikus.

Pedagoģiskā procesa virzošie spēki ir:

- bērna tieksme pēc patstāvības,
- tieksme pašrealizēties,
- tieksme pašapliecināties (sākumā vienaudžu vidū, vēlāk – pieaugušo vidū).

Ļ. Vigotskis milzīgu vērtību vēltīja videi, īpašu lomu atvēlot sociālajai un kultūrvidei. Sociālā un kultūrvide nosaka to, kādi ir bērna stimuli un kā par tiem tiek gādāts.

Vigotskis uzsver pieaugušā lomu noteiktā kultūrvidē. Lai bērns attīstītos, bērnam jādarbojas kopā ar pieaugušo, kur pieaugušais ir ietekmīgs starpnieks. Starpnieks – tas nenozīmē priekšā teicēju, bet gan virzītāju, kurš rosina domāt, meklēt, atrast, pārbaudīt. Tā ir virzība uz “tuvāko attīstības zonu”. Materiālajai bāzei ir īpaša nozīme, ja tā veicina atklāsmes prieku, ja tā tiek papildināta noteiktā sistēmā un secībā, tādējādi paplašinot un padziļinot izziņas sfēru, veidojot jaunu pieredzi, individualizētu mācīšanās procesu.

Darba plānošana

Plānošana ir procesa nepārtrauktības, sistemātiskuma, loģiskas pēctecības, pedagogisko principu ievērošanas garants. Galvenie virzītāji ir pedagogiskie vērojumi, analīze un turpmākās darbības plāns. Pedagoģiskajā darbā ar pirmsskolas vecuma bērniem ir jāievēro visu darbības veidu un organizācijas formu līdzsvars. Nav pieļaujama kādas vienas sfēras akcentēšana, izceļot to pāri citām, jo bērnam jāļauj attīstīties vispusīgi, tā dodot iespēju darboties dažādās jomās. Būtiskākais pedagoģiskā darba plānošanas mērķis ir noteikt to laiku, kad bērns visefektīvāk varētu apgūt jaunās darbības, jēdzienus, kā arī noteikt tos paņēmienus, kuri visefektīvāk ļautu bērnam darboties. Nosacījums ir skaidra uzdevumu formulēšana, kas ļauj pašam pedagogam pēc kādas noteiktas darbības efektīvi analizēt savu pedagoģisko darbību, tas ir, atbildēt uz jautājumu – vai uzdevums ir sasniegts attieksmē pret katru bērnu un cik lielā mērā. Vai konkrētā darbība jāatkārto ar citiem paņēmieniem vai var turpināt attīstīšanas procesu, balstoties uz apgūto. Katrs izvirzītais uzdevums reizē ir paškontroles rādītājs. Ja uzdevumi ir izvirzīti plaši, nekonkrēti, tad paškontrole ir apgrūtināta.

Galvenie avoti, ar kuru palīdzību bērns iegūst informāciju par apkārtējo pasauli, ir izziņas procesi. Psihologijā izdala šādus izziņas procesus: sajūtas, uztvere, domāšana, atmiņa, iztēle, uzmanība, un visu aptveroša un visā ietilpstoša ir runa. Sākotnējo informāciju sniedz sajūtas un uztvere, tālāk darbojas domāšana un iztēle.

Apstrādes rezultātā rodas jauna doma vai tēls, savukārt tā patiesums tiek pārbaudīts ar juteklisko izziņu. Sajūtas un uztvere ir vienota jutekliskās izziņas procesa posmi, kas nesaraucjami saistīti viens ar otru, taču tiem ir arī kvalitatīvas atšķirības. Ar sajūtām iegūstam zināšanas par priekšmeta atsevišķām iezīmēm un īpašībām, bet uztveres rezultātā tiek iegūts vienots priekšmeta tēls.

Pirmsskolas skolotāja dienasgrāmata ir pirmsskolas izglītības obligātās dokumentācijas sastāvdaļa, kas paredzēta darba plānošanai vienai bērnu grupai vienam gadam.

Pirmsskolas skolotājs, plānojot darbu, izvirza uzdevumus darbam ar bērniem dažādās jomās:

- sadzīves iemaņu veidošanā,
- saskarsmes kultūras veidošanā,
- bērnu patstāvīgās darbības virzībā dažādās jomās,
- svētkus, jautros brīžus, tematiskus pasākumus, sporta izpriecas,
- kustību rotaļas kustību attīstībai,
- darbu ar vecākiem,
- individuālo darbu ar bērniem.

Pedagogs izvirza uzdevumus nedēļai un katrai dienai, paredzot rotaļas, individuālās, apakšgrupu, visas grupas rotaļnodarbības, kā arī darbu dažādās bērnu patstāvīgajās un pieaugušo organizētās darbībās.

Viss pirmsskolas skolotāja darbs ir mērķtiecīgi virzīts uz pirmsskolēna individualitātes saglabāšanu, virzīts uz individuālo darbu ar bērnu, uz viņa individuālo attīstību. Par dienasgrāmatas saturu pilnībā atbild pirmsskolas programmas īstenotāji – pirmsskolas grupas skolotāji. ***Dienasgrāmata ir dokuments, kas liecina par darba sistemātiskumu, pakāpenību, bērna individualitāti, darbu ar bērnu grupu, apakšgrupām un darbu individuāli. Dienasgrāmatā arī atspoguļotas tēmas un to apguve.***

Darbu ar vecākiem skolotājs plāno mācību gadam, paredzot vecāku sapulces, atklātās durvju dienas, vecāku pēcpusdienas. Individuālās konsultācijas skolotājs plāno katru nedēļu, norādot sarunas tēmu vai problēmu. Jāatceras, ka bērna pirmā izglītotāja ir ģimene, bet pirmsskolas skolotāja ir gudrs palīgs vecākiem. Plānojot darbu ar vecākiem, pedagoģiski mērķtiecīgi jānosaka darba saturs un dažādas darba formas: aptaujas, sarunas, vecāku sapulces, diskusijas, lekcijas, kopīga nodarbošanās skolotāja vadībā dažādos centros, piedalīšanās rotaļnodarbībās utt.

Būtiska nozīme bērna sagatavošanā skolai ir sadzīves iemaņu un saskarsmes kultūras veidošanai. Tas ir sarežģīts un ilgstošs process, kura pamatā ir darbības paraugs un vingrinājumi. Katrs jauns uzdevums ir saistīts ar vairākkārtēju atkārtotību. Arī šai jomā darbs plānojams ar visu bērnu grupu, apakšgrupām un individuāli. Atsevišķos gadījumos, īstenojot individuālo darbu, kāds no uzdevumiem var tikt veikts mēneša, ceturkšņa vai pat ilgākā laikā.

Sadzīves iemaņu un saskarsmes kultūras veidošana ietver:

uzvedības iemaņas,

ķermeņa un apģērba higiēnu,

morāles normu izpratnes veidošanu,

savstarpējo attiecību kultūras normu apguvi.

Piemēram, galda klāšanas kultūra, ēšanas kultūra, galda piederumu lietošanas etiķete utt. Sabiedriskās uzvedības normu veidošana ietver pieklājības normu elementu apguvi, uzvedību sabiedriskās vietās, transporta līdzekļos, kultūras iestādēs.

Ķermeņa higiēna ietver – ķermeņa tīrības ievērošanu, matu kārtību, mutes higiēnu, pareizu dažādu tualetes piederumu lietošanu.

Ģērbšanās iemaņu veidošana ietver apģērba un apavu kopšanu (tīrīšana, žāvēšana, nolikšana vietā), pareizas apģērbšanās un noģērbšanās iemaņas.

Saskarsmes kultūra saistīta ar bērna prasmi kontaktēties ar vienaudžiem un pieaugušajiem, ar morāles normu un jēdzienu (labestība, labsirdība, iejūtība, draudzība utt.) izpratnes veidošanu un sabiedriskās uzvedības normu apguvi.

Pirmsskolas skolotājs paredz konkrētus uzdevumus un metodiskos paņēmienus, kādus izmantos plāna īstenošanā (rotaļas, spēles, problēmsituācijas). Izvēloties paņēmienus, būtisks nosacījums ir bērna iesaistišana konkrētās praktiskās situācijās, kuru risināšanas rezultātā bērni paši nonāk pie secinājuma un kāda jēdziena, normas izpratnes. Kultūras uzvedības un pozitīvo rakstura iezīmju veidošanā plaši izmantojamas pedagoģiskās situācijas, literatūra, rotaļas, spēles.

Svētki, tematiskās pēcpusdienas, jautrie brīži, sporta izpriecās

Svētki un tematiskās pēcpusdienas apvieno dažādus mākslinieciskās darbības veidus, emocionāli risinot mācīšanās uzdevumus un veicot audzināšanas uzdevumu praktisku risinājumu. Pirmsskolas skolotājs dienasgrāmatā pasākumus paredz mēnesim, konkrēti norādot tēmu, laiku. Tematiskās pēcpusdienas, jautrie brīži, sporta izpriecās organizējamās reizi nedēļā. Tie tematiski saistās ar apgūstamo vielu un nostiprina bērnu priekšstatus un iemaņas.

Nedēļas darba plāns

Nedēļai tiek izvirzīti attīstīšanas (izziņas procesu attīstīšana) uzdevumi un izglītošanas (priekšstatu veidošana, sistematizēšana, iemaņu veidošana) uzdevumi. Izvirzītie uzdevumi liecina par skolotāja pastiprināto darbu kādās noteiktās sfērās. Tas nozīmē, ka tiek atbilstoši variēta, radīta no jauna materiālā bāze, tiek veidotas problēmsituācijas, tiek virzīta bērnu patstāvīgā darbība, tiek organizēti eksperimenti, ilgstoši vērojumi.

Attīstošie uzdevumi paredz izziņas procesu – domāšanas, uztveres, iztēles, atmiņas, uzmanības attīstīšanu, kā arī tādu personības īpašību kā gribas, emociju attīstīšanu. Paredzama arī pozitīvu motīvu veidošana, izziņas interešu attīstīšana. Lai īstenotu šos uzdevumus, jāparedz atbilstošas vides radīšana, pedagoģisko situāciju veidošana, sarunas, spēles, pārrunas dažādos dienas posmos.

Plānojot izglītojošos uzdevumus, tiek paredzēta zināšanu sniegšana, nostiprināšana, priekšstatu veidošana, sistematizēšana, praktisko iemaņu veidošana un nostiprināšana. Katrā mācību priekšmetā paredzama tēma un mācību priekšmeta specifiskie uzdevumi.

Rotaļnodarbibu skaits nedēļā (mācību plāns) ir noteikts atbilstoši bērnu vecumam (skat. tabulu 30. lpp.).

Mācību priekšmeti	2. agrās bērības grupa	1. jaunākā grupa	2. jaunākā grupa	Vidējā grupa	Vecākā grupa	Sagatav. skolai grupa
Apkārtne		0,5	0,5	1	1	1
Daba		0,5	0,5	1	1	1
Literatūra	1	1	1	1	1	1
Runa	3	1	1	1	1	1
Matemātika	–	–	1	1	1	1
Zīmēšana		1	1	1	1	1
Veidošana	–	0,5	1	1	1	1
Aplicēšana	–	0,5	0,5	0,5	1	1
Konstruēšana	–	1	0,5	0,5	1	1
Rokdarbi/mājturība	–	–	1	1	1	1
Sports/kust.att.	2	5	5	5	5	5
Mūzika	2	2	2	2	2	2
Sensorā att.	1	1	–	–	–	–
Darbības ar priekšmetiem						
Latviešu valoda *	–	–	2*	2*	2*	2*

- Latviešu valoda mazākumtautību grupās.
- Katru dienu pašnodarbību veidā norit rokas sagatavošana rakstīšanai.

Kā sastādāms nodarbību saraksts nedēļai

Nedēļas laikā bērnu mācīšanās organizējama dažādās organizācijas formās: rotaļnodarbība ar visu bērnu grupu, apvienotās rotaļnodarbības, bērnu mācīšanās patstāvīgā darbībā, mācīšanās apakšgrupās, pašnodarbības.

Pirmsskolas vecumā bērnu mācīšanās nav organizējama kā viens noteikta laika process kādu uzdevumu risināšanā. Pirmsskolēna psihofizioloģiskās īpatnības prasa ilgstošu darbu bērna intereses izraisīšanā, uzmanības noturīguma veidošanā un gūto priekšstatu un prasmju nostiprināšanā. Protams, rotaļnodarbības ar visu bērnu grupu organizējamās pirmo priekšstatu sniegšanai, pirmo iemaņu veidošanai, bet viss pārējais pedagogiskā procesa laiks veltāms apakšgrupu un individuālajam darbam gūto priekšstatu un iemaņu nostiprināšanai bērnu organizētajā un patstāvīgajā darbībā, kura norit skolotāja vadībā.

Var rasties jautājums, kāpēc netiek izvirzīti īpaši uzdevumi nedēļas plānā audzināšanas jomā. Pirmsskolēna skolotājam ir jāatceras, ka galvenais audzināšanas aspekts pirmām kārtām ir pats skolotājs, viņa personība, viņa paraugs. **Pirmsskolas vecuma bērns pamatā ir atdarinātājs**, tieši tāpēc vislielākās prasības audzināšanā tiek izvirzītas skolotājam. Otrā būtiskā atziņa darbā ar pirmsskolēnu – viss skolotāja

izraudzītais mācību, rotaļu un citu bērnu darbības veidu saturs, savstarpējo attiecību veidošanas saturs, protams, ir audzinošs. Šajā sakarā ir bijis daudz diskusiju, bet secinājums ir viens: ar epizodiskiem, īslaicīgiem uzdevumiem rotaļnodarbībā vai citā bērnu darbības veidā nevar panākt audzināšanas rezultātu.

Pedagoģiskie vērojumi

Pedagoģiskie vērojumi ir bērnu attīstības, uzvedības, darbības raksturojums gan grupā kopumā, gan individuāli. Vērojumu pieraksti ir plānošanas pamatmateriāls. Pedagoģiskās analīzes darbs saistās ar skolotāju pedagoģiskā darba pašanalīzi, ar prasmī novērtēt savu pedagoģisko darbību, tās efektivitāti. Pedagoģisko vērojumu pierakstos nav pieļaujama faktu uzskaitīšana (piemēram, ir notikusi zīmēšanas nodarbība, visi bērni uzzīmēja...). Vērojumos tiek konstatēts būtiskais bērnu darbībā, rezultāta analīze un tiek veiktas piezīmes par attīstību, lai nodrošinātu bērnu gatavību skolai.

Rotaļnodarbības

Rotaļnodarbībai tāpat kā rotaļai ir jāsniedz bērnam apmierinājums par savu darbību, ticība savām spējām un jāvirza bērns turpmākai darbībai.

Rotaļnodarbībai var būt dažādas organizācijas formas laikā un dažāds rotaļnodarbībā iesaistīto bērnu skaits. Pirmsskolas izglītībā bērnu mācīšanās notiek visā pedagoģiskajā procesā atbilstoši mācību darbības pamatprincipiem. **Rotaļnodarbības ar visu bērnu grupu** tiek organizētas, izmantojot dažādas rotaļas: dramatizācijas, didaktiskās, tautas rotaļas, sižetiskās lomu rotaļas u.c. Rotaļnodarbībā būtiskākais ir izvirzīt precīzus attīstīšanas un izglītošanas uzdevumus, kas nosaka saturu un paņēmienus. Audzināšanas joma ir saistīta ar izvēlēto saturu un skolotāja personību. Satura izvēle ir saistīta ar bērna "Es" koncepciju, tuvāko apkārtni, pedagoģiskajām situācijām un mācību priekšmeta specifiku.

Rotaļnodarbība ar visu bērnu grupu ir viena no pamatformām bērnu attīstīšanā.

Interesanta rotaļnodarbību organizācijas forma **ir apvienotās rotaļnodarbības**. Šo rotaļnodarbību būtība izpaužas divu trīs nodarbību tematiskā apvienojumā, balstoties uz bērnu jau iegūtajiem priekšstatiem, iemaņām. Šāds nodarbību veids nostiprina iepriekš apgūto mācību vielu un veicina bērna patstāvību. Svarīgi darba plānā un rotaļnodarbības uzdevumos paredzēt vienu līdz trīs uzdevumus, kas ir paši būtiskākie un veicina priekšstatu nostiprināšanu. Apvienojums var būt dažāds: literatūra, runa, tēlotājdarbība; matemātika, runa, mūzika, zīmēšana. Galvenais šajā nodarbību veidā ir bērnu patstāvība mērķa izvirzīšanā tēlotājdarbībā, atbilstošu materiālu atlasē un patstāvīgā savas darba vietas sakārtošanā.

Mācīšanās procesā izmantojamas arī citas organizācijas formas. **Rotaļnodarbības ar bērnu apakšgrupām**. Apakšgrupu veidošana var tikt organizēta pēc dažādiem principiem. Tradicionāli pierasts, ka bērnus dala apakšgrupās pēc vecuma. Šādam dalījumam ne vienmēr ir objektīvs pamatojums, jo bērnu attīstība nav reglamentējama. Otrs dalījums var būt saistīts ar kādu noteiktu bērnu prasmju un iemaņu

kopumu. Tad bērnu apakšgrupas var būt veidotas atbilstoši mācību priekšmetiem. Trešais dalījums, kas būtu īpaši vēlams darbā ar piecus un sešus gadus veciem bērniem, tas ir – atkarībā no motivācijas intelektuālajam un praktiskajam darbam. Strādājot ar bērniem frontāli, skolotājs bieži pakļauj bērnus savām prasībām, nerēķinās ar bērnu iniciatīvu un līdz ar to nepamana, ka ir bērni, kuri veidojas par paklausīgiem izpildītājiem (tiesa, tas ir pirmsskolas posmā, skolas posmā bērni sāk protestēt), un nepamana, ka bērnam nav attīstīta pietiekama motivācija apgūt jaunus priekšstatus, iemācīties darīt kādas praktiskas lietas. Ja tiek organizēta mācīšanās, balstoties uz motivējošo sfēru, tad loģiski, ka aicinājums uz nodarbību izskan kā bērna brīva izvēle. Piemēram: “Kurš vēlas nākt kopā ar mani zīmēt?” Var jau iebilst un teikt, ka bērni nevēlēsies un varbūt pat regulāri nevēlēsies. Kā tadā gadījumā rīkoties? Jā, šāda pieeja prasa no skolotāja pedagogisko meistarību, spēju analizēt bērna un savu darbību. Pirmsskolas vecuma bērni nepiedalās nodarbībās šādā situācijā, ja

1. apgūstamais materiāls ir par vieglu bērnam,
2. apgūstamais materiāls ir par sarežģītu bērnam,
3. bērnam nav iespēju parādīt savu iniciatīvu,
4. bērnam nav iespēju izteikt viedokli, paust savas izjūtas,
5. bērnam nav motivācijas mācīties, jo tik un tā viņu vērtēs slikti,
6. bērnam nav motivācijas mācīties, jo ģimenē nav atbalsta, u.c.

Darbs ar bērnu apakšgrupām ir ļoti pateicīgs, jo, darbojoties mazās apakšgrupās, bērni ir brīvāki, atraisītāki un sarunu rezultātā skolotājam ir iespējas izvirzīt uzdevumus turpmākajam periodam.

Šāda pieeja ir būtiska arī attieksmē pret to bērnu apakšgrupu, kura darbojas patstāvīgi. Šo bērnu darbošanās apliecina viņu spēju organizēt sevi darbībai, izvirzīt mērķi un sasniegt to, kā arī parāda audzinātības līmeni – spēju netraucēt bērniem, kuri nodarbojas kopā ar skolotāju. Šāda pieeja daudzos skolotājos rada neizpratni, jo sabiedrībā valda uzskats, ka bērnu darbība ir stingri jāreglamentē. Pašreizējie pētījumi pirmsskolas un sākumskolas jomā tieši šo tēzi pilnībā noliedz, jo tā veidojas bērni ar zemu pašiniciatīvu, zemu atbildību par savu rīcību, ar mazvērtības apziņu.

Pirmsskolas vecuma bērnu mācīšanās organizējama kā **patstāvīga bērnu darbība attīstošā vidē**. Katrā mācību centrā ir radīta tāda situācija, kura bērnam ir jāatrisina. Protams, materiālajai videi ir jābūt pietiekamai un tādai, kura vedina bērnu uz darbības attīstību.

Pašnoderbība – piektā organizācijas forma – ir bērna mērķtiecīga sevis pilnveidošana, piktogrammu “lasīšana”, rezultāta sasniegšana, jautājumu izvirzīšana, ja ir nepieciešama palīdzība bērna darbībā. Šādai mācīšanās organizācijas formai nepieciešams pietiekami daudz sagatavotu darba lapu dažādos mācību priekšmetos, dažādās tēmās, dažādiem bērnu priekšstatu un iemaņu apjomiem. Bērni, darbojoties ar darba lapām, veido savas “grāmatas”. Arī šos materiālus pirmsskolas skolotājs analizē un pēc tiem secina, kādas ir bērnu intereses un prasmes.

Dažādi veidotas rotaļnodarbības nedēļas laikā veicina bērna spēju dažādi organizēt sevi darbam, nodrošina bērna fizisko, prāta, emociju un gribas attīstību. Ir būtiski, lai skolotājs, organizējot rotaļnodarbības, ņemtu vērā katra bērna

individuālās īpatnības, emocionālo stāvokli, prastu dozēt atkārtošānu, nostiprināšanu ar jaunā pārsteigumu. **Skolotājam rotaļnodarbībā jābūt kopā ar bērnu – kopā jāpriecejas, kopā jāatklāj jaunais, kopā jāstrādā un jāmeklē risinājums.**

Literatūra

1. Broks A. Izglītības sistemoloģija. IU RaKa, 2000.
2. Pedagoģijas terminu skaidrojošā vārdnīca. R.: Zvaigzne ABC, 2000.
3. Špona A., Maslo I. Skolas pedagoģiskais process. R.: Latvijas Pedagogu biedrība, 1991.
4. Jurgena I. Vispārīgā pedagoģija. R.: Izglītības soļi, 2001. 131 lpp.
5. Boša R. Pirmsskolas audzināšanas galvenie darba virzieni un to īstenošana. R.: Izglītības attīstības institūts, 1991. 30 lpp.
6. Lieģeniece D. Kopveseluma pieeja audzināšanā. RaKa, 1999. 262 lpp.
7. Geidžs N.L., Berliners D.C. Pedagoģiskā psiholoģija. R.: Zvaigzne ABC, 1999. 662 lpp.

RADOŠĀ ROTAĻA UN SPĒLES

Rotaļa ir viens no nedaudzajiem darbības veidiem, ar kuru cilvēks saistīts visu mūžu. Atšķirīga ir tikai attieksme – bērnībā rotaļa ir nopietna nodarbošanās, vēlāk – izklaide, relaksācija.

Filozofiski poētiski izteicies krievu rakstnieks Puškins: "Kas tā tāda dzīve? Rotaļa." To, ka rotaļa ir mūsu dzīves neatņemama sastāvdaļa un mēs katrs savā mūžā spēlējam dažādas lomas, atzīst arī nīderlandiešu domātājs Johans Heizingss. Viņš uzsver, ka spēle kā kultūras fenomens māca, attīsta, audzina, izklaidē, sniedz atpūtu un ļauj kritiski novērtēt sevi.

Bieži vien mums, pieaugušajiem, rotaļa saistās ar noteiktām profesijām, piemēram, skolotājs, psihologs, sportists, mākslinieks, kultūras darbinieks, aktieris.

Nepieciešams uzsvērt rotaļas un teātra saistību. Teātri, tāpat kā rotaļā, apvienojas reālais un nereālais. Piemēram, skatoties aizkustinošu lugu vai filmu, mēs pārdzīvojam, smejamies, pat raudam, lai gan zinām, ka tas nenotiek "pa īstam". Izrādes beigās aktieri iznāks un paklanīsies, bet redzētais mūs ir tā aizkustinājis, ka mēs pārdzīvojam "pa īstam". Līdzīgi ir arī rotaļā – bērns lelli baro, guldina, izturas pret to kā pret dzīvu, lai gan zina, ka tas nenotiek "pa īstam", bet pārdzīvojumi arī bērnam ir īsti. Izprotot un novērtējot to, mainās pieaugušo attieksme pret rotaļu kā vērtību.

Teorijā un praksē nosacīti tiek izdalītas vairākas rotaļu grupas.

- **Radošās jeb simboliskās rotaļas**, kuras, balstoties uz savu pieredzi, izdomā, paši bērni. Piemēram, ģimene, slimnīca, veikali, svētki u.c. Bērni šajās rotaļās attēlo redzēto, pārdzīvoto (lomu rotaļas).

- **Spēles** – tās ir rotaļas ar noteikumiem, ko pārsvarā izdomājuši pieaugušie, lai īstenotu kādu izglītojošu uzdevumu, piemēram, loto, domino, kas mainījies u.c.

- **Rotaļspēles**, kas ir it kā vidū starp radošajām rotaļām un rotaļām ar noteikumiem. Tās arī ir pieaugušo izdomātas spēles, taču to noteikumi ir vairāk virzīti uz bērnu radošās darbības sekmēšanu. Piemēram, rotaļspēle "Daudzkrāsainie ziedi", kur bērni, ievērojot spēles noteikumus, izvieto dažādus aplīcētus, zīmētus vai konstruētus "ziedus", izdomā tiem nosaukumus utt.

Dažkārt pedagogiskajā literatūrā, it īpaši tulkojumos, vārds "rotaļa" tiek aizstāts ar vārdu "spēle". Šie vārdi nav sinonīmi. Vārdu "rotaļa" lieto plašākā nozīmē. Plašākā – runājot par visām rotaļām, arī spēlēm, šaurākā – par bērnu radošajām rotaļām, simboliskām rotaļām, ko izdomā paši bērni (angliski – *play*). Vārdu "spēle" galvenokārt attiecina uz sporta spēlēm, galda, prāta spēlēm u.c. (angliski – *game*). Spēlēm ir iepriekš izstrādāts saturs un noteikumi.

Radošā rotaļa – bērna brīva, radoša darbība

Radošās rotaļas īpatnības

Radošā rotaļa ir brīva, radoša darbība, kurā bērns, balstoties uz pieredzi, radoši attēlo vēroto un pārdzīvoto, apmierina savas vajadzības pēc saskarsmes, fiziskās aktivitātes, izziņas, pašregulācijas. Rotaļa sekmē sava Es apzināšanos, bērna pašattīstību un veicina attīstību veselumā.

Psihologi, raksturojot priecīga un laimīga bērna attieksmi pret dzīvi, lieto jēdzienu rotaļu pozīcija. Psihologs uzskata, ka tā ir viena no svarīgākajām personības īpašībām. Zinātnieks aicina pieaugušos ļaut bērniem būt rotaļīgiem visu laiku. Bērna rotaļīgums ir dabas dāvana, mazuļa psihiskās un fiziskās veselības rādītājs. Pieaugušie, kuri stimulē un atbalsta bērna rotaļīgumu, vienlaikus bagātina arī bērna iekšējo pasauli, attīsta fantāziju un ceļ bērna pašapziņu. "Rotaļu pozīcija" paaugstina bērna darbošanās vēlmi un aktivitāti, palīdz attīstīties gan intelektuāli, gan emocionāli.

Dž. Bruners atzīmē šādas radošās rotaļas īpatnības:

- rotaļa ir iekšēji motivēta darbība. Rotaļa it kā mikstina dažādu kļūdu un neveiksmju smagumu. Tā ir lielisks līdzeklis apkārtējās pasaules izzināšanā.

- Rotaļā ir vāji izteikta saikne starp mērķi un līdzekli. Tas nozīmē, ka bērni ne katru reizi tiecas pēc noteikta mērķa un meklē līdzekļus tā sasniegšanai. Bērni nereti rotaļas gaitā maina savus mērķus, lai tie pieskaņotos jauniem līdzekļiem, vai maina līdzekļus, pieskaņojot tos jauniem mērķiem. To veicina nevis negaidīti šķēršļi, bet bērna iztēle. Tātad ar rotaļas palīdzību bērns ne tikai izzina, bet arī rada, izgudro.

- Bērni nepiešķir pārāk lielu nozīmi rotaļas rezultātiem. Viņi variē savus mērķus, vadoties tikai pēc personīgās fantāzijas. Ja variāte nav iespējama, tāda rotaļa garlaiko bērnu. Pavērojiet bērnu, kas rotaļājas ar koka klucīšiem, – cik daudzveidīgas ir viņa kombinēšanas iespējas!

- Bērna rotaļai reti kad ir gadījuma raksturs, tā nav haotiska. Rotaļa attīstās pēc noteikta scenārija. Nereti bērns attēlo kaut ko pretēju vērotajam dzīvē, idealizē ikdienu.

- Bērns rotaļā gūst apmierinājumu. Pat šķēršļi, ko bērni paši rada rotaļā, sagādā viņiem prieku. Bērnam tie pat liekas nepieciešami, jo bez tiem rotaļa ir vienmuļa.

Te vietā ir P. Birkerta atziņa, kas estētisko baudu saista ar rotaļu. Rotaļa ir īpaša bauda. Raksturodams baudas psiholoģiju rotaļā, viņš atzīmē, ka rotaļājas ne tikai muskuļi, bet rotaļājas arī nervu centri, psihiskās spējas, jūtas, fantāzija, intelekts, domu pasaule.

Nozīmīgākās no radošajām rotaļām ir **lomu sižeta rotaļas**. Loma un sižets veido rotaļas pamatu. Bērni parasti uzņemas pieaugušā lomu. Tās nozīme palielinās, ja tajā var aizsargāt citus (ārsti, policisti utt.). Rotaļas sižetu veido īstenība, ko bērns attēlo rotaļā, sižetā bieži vien atainojas konkrētā bērna dzīve. Piemēram, pieaugušais, pavērojot bērnu rotaļas, var uzzināt svarīgākos notikumus bērnudārzā, bērna intereses, pārdzīvojumus. Ja skolotājs vēlas saprast bērna iekšējo pasauli un palīdzēt tam, jāiemācās izprast bērnu rotaļas un **noskaņoties uz novērošanu**. Diemžēl bieži vien tam neatliek laika.

Jāpiezīmē, ka meitenes vairāk spēlē ģimeni, zēni attēlo attiecības cilvēku un dzīvnieku starpā, kas atgādina attiecības starp vecākiem un bērniem. Piemēram, uz meiteņu aicinājumu "būt par tēti" zēns lepnī atbild, ka būs "Komisārs Reksis", lai gan vēlāk rotaļā izpilda tās pašas "tēta" funkcijas.

Zēni biežāk nekā meitenes spēlē rotaļas ar iztēles cīņām, kuras noskatītas TV. Pieaugušajiem jāsaprot, ka tās ir tikai sekas. Cēlonis bieži vien ir meklējams mūsu, pieaugušo cilvēku, dzīvē, saskarsmē un arī televīzijā. Zinot, cik nežēlīgas un pat rupjas mēdz būt bērnu filmiņas, neļausim, ka tie ir vienīgie iespaidi, kas veido mūsu bērnu vērtīborientāciju, priekšstatus par morāles normām, izpratni par labo un ļauno.

Līdzīgas lomu rotaļām ir **dramatizācijas rotaļas jeb režisoriskās rotaļas** – t.s. teatrālās rotaļas. Atšķirīgais – rotaļas attīstās pēc zināma scenārija – literārā darba, kas rotaļas gaitā mainās. Reizēm stāsts, pasaka, ko bērni spēlē, veidojas rotaļas procesā. Režisorisko rotaļu centrā ir sīko rotaļlietu komplekti, piemēram, satiksmes noteikumi, mazā saimniecība u.c. Bērns rotaļlietai piedēvē dažādas nozīmes, sarunājas ar to. Bērns it kā veic "režisora" lomu, tāpēc šīs rotaļas sauc par "režisoriskām rotaļām". Tajās centrā ir priekšmets, nevis pieaugušā darbības atveide.

Ļoti tuvas lomu rotaļām ir **celtniecības jeb konstruktīvās rotaļas**. Bērni celj mājas, garāžas, slimnīcas, attēlo ārējo pasauli, kuru pārveido pēc savas iekšējās iztēles. Šāda iekšēja iztēle bērnam ir nepieciešama, lai vēlāk domātu abstraktos jēdzienos un mācītos skolā (D. Lieģeniece). Lai veidotu savu iekšējo iztēli, bērnam reizēm ir jānorobežojas no apkārtējās pasaules. Tad tiek celtas mājas – paslēptuves, kur tiek izmantoti krēsli, segas u.c. Ārzemju pedagogi uzskata, ka šī rotaļa sekmē bērna pašattīstību: bērni nes, domā, pārveido, kopīgi apspriež, viņiem ir darbības mērķis, motivācija. Jāpiebilst, ka pieaugušajiem ir jānodrošina, lai bērni netiktu traucēti savā rotaļā, jo doma, kas tiek pārtraukta, nevar attīstīties.

Radošā rotaļa ir bērnu savstarpējo attiecību skola

Ieklausieties bērnu radošajās rotaļās – to saturā, lomu sarunās, savstarpējās pamācībās. Tās ir tik dažādas – labestīgas, neiecietīgas, mierīgas, plūstošas, skaļas, klaiņājošas. Rotaļas gaitā atskan dažādi izteicieni – "esi uzmanīga", "ko lien, vai tev nav acis pierē" utt. Ir pat strīdi, plūkšanās. Tieši radošajās rotaļās tās parādās visspilgtāk, jo radošā rotaļa ir bērnu pašu virzīta darbība, kurā nav stingri izdalīti rotaļas noteikumi. Bērnu savstarpējo attiecību dažādība ir vērojama, gan uzsākot rotaļu (lomu, rotaļlietu sadale), gan visā rotaļas procesā, kas liecina par rotaļas dalībnieku savstarpējo uzmanību, iejūtību, prasmi aizstāvēt savu viedokli un ieklausīties arī rotaļu biedrā.

Nenoliedzami, ja bērnam rotaļā ir labas, emocionālas attiecības ar citiem bērniem, tad šo emocionālo stāvokli pavada pozitīvas emocijas. Kā zināms, pozitīvas emocijas tonizē, paaugstina bērna aktivitāti, rada fonu attiecību iekšējam plānam ar cilvēkiem arī citās situācijās (6).

Pedagogi un psihologi atzīmē, ka starp bērniem rotaļā pastāv divēju veidu attiecības – lomu un reālās. Lomu attiecības ir saistītas ar to, ka bērns izpilda savu lomu, sadarbojas ar pārējām lomām – kā skolotājs "māca" savus bērnus, kā "veikala direktors" izturas pret pārdevējām, bankas direktors pret saviem padotajiem utt.

Reālās attiecības izpaužas lomu sadalē, konfliktos, pamācībās utt. Īpaši spilgti tās izpaužas vecākajā pirmsskolas vecumā, jo bērni rotaļājas kopīgās rotaļās tāpēc, ka

viņi spēlējas ne tikai "blakus", bet kopā cits ar citu. Sociālās attiecības atklātā veidā izpaužas rotaļu dalībniekam citam ar citu. Līdz ar to mainās arī lomu saturs.

Jāpiemetina, ka šajā vecumā radošajās rotaļās lomu sadarbību ar priekšmetiskajām darbībām, lomu dialogiem pakāpeniski nomaina verbālā sadarbība, iekļaujot lomu dialogus, izteikumus. Lomu savstarpējās attiecības sevišķi spilgti izpaužas lomu sarunās – to saturā, tonī u.c.

Lūk, zobārsta un pacienta saruna:

Elīna: "Lūdzu, nāciet iekšā!"

Ketija: "Labdien! Lūdzu!" (Pasniedz puķu pušķīti no sausiem zariem.)

Elīna: "Konfekšu kasti jau arī kāds var atnest. Nes tikai puķes un puķes. Ja kāds zobs jārauj, nesiet arī konfekšu kastes!" (Nosaka pārējiem slimniekiem.)

Ketija: "Vai varētu, lūdzu, salabot zobus?"

Elīna: "Neko nezinu! Vispirms pasaki, no kura rajona tu esi."

Ketija: "No šī rajona".

Elīna: "No kāda šī rajona? Es neko nesaprotu. Kas jums par sūdzībām?"

Ketija: "Man caurs zobs."

Elīna: "Neko nesaprotu! Kurš zobs – piena vai lielais zobs?"

Ketija: "Šis."

Elīna: "No jums neko nevar saprast, sēdieties krēslā!" (Imitē, ka skata zobus, urbj – ducina, liek zāles.)

Spēlējot dažādas lomas, bērns dziļāk iepazīst cilvēku savstarpējās attiecības. Viņš sāk saprast, ka katrai lomai ir savas tiesības un pienākumi. Un dzīvē tās ir tik dažādas! Ja mēs laikus neveicam korekcijas, bērni netieši apgūst dažādus savstarpējo attiecību tipus un uzvedības normas, kā tas vērojams neiejūtīgā zobārsta un pazemīgā pacienta savstarpējās lomu attiecībās.

Otra veida attiecības ir bērnu reālās savstarpējās attiecības – tā ir bērnu attieksme pret saviem rotaļu partneriem, situācijām. Ne velti zinātnieki apgalvo, ka rotaļa ir sabiedrisko attiecību pirmā skola. Tieši radošā rotaļa ir tā, kas veicina prasmi

- pašam iekļauties bērnu rotaļu grupiņā,
- kopīgi radīt rotaļas vidi,
- piedalīties lomu sadalē,
- prast uzklaut citu bērnu viedokli,
- pamācīt, palīdzēt rotaļu biedram utt.

Reālās attiecības pastāv visā rotaļas gaitā, un tās ir pamats bērnu rotaļu grupu veidošanai. Motīvi, kas rosina bērnus apvienoties rotaļu grupā, var būt dažādi:

- kopīgas intereses (patīk spēlēt "kariņu", patīk straujas rotaļas, ceļojumi utt.);
- bērna īpašības ("ar viņu var sarunāt, nekaujas", "viņš ir gudrs, māc visu kaut ko izdomāt");
- draudzība ("mēs esam draudzenes, mēs parasti rotaļājamies kopā") u.c.

Rotaļās nereti rodas konflikti, to iemesli ir dažādi:

- ārējie, kas saistīti ar pedagogisko procesu, pieaugušo attieksmi pret bērniem (nav vietas, kur bērniem rotaļāties, vai tā ir maza – sākas grūstīšanās, strīdi utt.)
- iekšējie, kas saistīti ar bērnu, viņa zināšanām, rotaļāšanās prasmi – nespēj sekot rotaļas sižeta attīstībai. Bērni nevēlas rotaļāties, jo "viņš jau neko neprot". Vai

arī – nav saskarsmes iemaņu, uzspiež savu domu “Es tā gribu, un tas ir viss”, “Nu, ja tā, tad es ar tevi nerotaļāšos”.

Konfliktu situācijas likvidēšanas līdzekļi mēdz būt daudzveidīgi – bērni paši norunā, vienojas, apelē pie īstenības, “bet īstenībā ir tā”, izstājas no rotaļas, tieši, “nekulturāli” iedarbojas cits uz citu. Notiek vārdu pārmaiņa, plūkšanās.

Skolotājam, pamatojoties uz novērojumiem, svarīgi ir zināt:

- grupas rotaļu apakšgrupas, rotaļu apakšgrupu līderus, grupu apvienošanās principus (vienlīdzības, pakļaušanās u.c.), to izpausmes, balstoties uz konkrētām situācijām;

- vai grupā ir bērni, kas nepiedalās kopīgajās rotaļās ar vienaudžiem, kāds tam ir iemesls (saskarsmes iemaņu apguves līmenis, neprasme sekot un attīstīt rotaļas sižetu, bērna ārējais izskats u.c.);

- vai ir rotaļu grupas, kas izteikti norobežojas no pārējiem bērniem, nepieņemot viņus rotaļā;

- ieteicams arī individuāli parunāt ar bērnu, uzzinot viņa motivāciju kopīgajās rotaļās, prasmi sevi objektīvi novērtēt.

Lai sekmētu bērnu lomu un reālās savstarpējās attiecības:

- ♦ vērojiet un analizējiet bērnu savstarpējās attiecības rotaļā. Tas palīdzēs izprast atsevišķu bērnu rīcību;

- ♦ atcerieties konkrētas situācijas, kur izpaužas bērnu savstarpējā izpalīdzība, iekļūtība, egoistiski motīvi – nevēlēšanās piekāpties, palīdzēt u.c.;

- ♦ kāds emocionālais klimats jūsu klasē ir pārsvarā – pozitīvi iekļūtīgs, saprotošs, draudzīgs vai saspringts, konfliktējošs, kādi faktori to ietekmē;

- ♦ ievērojiet tos bērnus, kuri vienmēr pretendē uz galvenajām lomām, un tos, kuri nekad necenšas pēc tām. Kuri bērni ir pārsvarā? Ko darīt, lai celtu bērnu pašapziņu, vēlmi parādīt savu “Es”;

- ♦ mēģiniet atcerēties, kas izraisa bērnos egoistiskas noslieces, konfliktus;

- ♦ iedziļinieties bērnu rotaļu grupiņās, centieties saprast to apvienošanās motīvus. Varbūt iekļūtīgi, pārdomāti der tās mainīt, ņemot vērā bērnu vienlīdzību un pozitīvu savstarpējo iedarbību. Asi nostāji pret atsevišķu bērnu vārdisko un fizisko vardarbību, pārrunājiet to, iesaistiet bērnus konkrētās, praktiskās situācijās – spēlēs, rotaļās, piemēram, “Pie zobārsta” – kā jūtas pacients, kā jāizturas ārstam;

- ♦ iesakiet bērniem konkrētus paņēmienus, kā godīgi sadalīt lomas – iepriekšējā noruna, skaitāmpantiņi utt.;

- ♦ varbūt jums rodas situācija, kad varat ieteikt bērnam lomu, lai viņš vingrinātos tādu īpašību nostiprināšanā, kuras viņam nav pietiekami attīstītas.

Pieaugušais – netiešs radošo rotaļu vadītājs

Pieaugušo attieksme pret bērnu radošajām rotaļām nosaka viņa izvēlēto pozīciju, bērna vērtību izpratne.

Jāņem vērā, ka bērna attīstība īstenojas pieaugušā un bērna saskarsmes procesā, pieaugušo pozīcijā, attieksmē pret piecus sešus gadus veco bērnu radošajām rotaļām.

Uz jautājumu: "Vai iedziļināties vecākā pirmsskolas vecuma bērna rotaļās un vadāt tās?" – skolotāju atbildes varēja grupēt šādi:

- pirmās pozīcijas skolotāji atbild, ka tas nav tik svarīgi, jo rotaļai kā audzināšanas un mācīšanās līdzeklim nav lielas vērtības, labāk lielāku uzmanību pievērst viņu lasīt un rakstīt mācīšanai, jo tuvojas bērnu skolas gaitas.

- Otrās pozīcijas skolotāji uzskata, ka bērni paši prot labi rotaļāties, nav ko jaukties viņu darbībās. Pietiek ar to, ka pieaugušie gādā rotaļlietas, nodrošina lietu vidi. Ir arī uzskats, ka bērns rotaļājas tikai bērnudārzā, skolā tam lielu vērību nepievērš.

- Trešās pozīcijas skolotāji uzsver, ka skolotājam ir jāieklausās bērnu rotaļās, netieši vai tieši tās jāvada.

- Diemžēl ceturtais pozīcijas skolotāji uzskata, ka šajā vecumā, "lai bērni rotaļātos, kā vajag", radošā rotaļa ir jāiemāca – jāpasaka tēma, jāsadala lomas, jāmaca lomu sarunas, kā arī svarīgi, lai rotaļā iesaistītos lielāks bērnu skaits. Līdz ar to bērni zaudē iniciatīvu, tiek ierobežota viņu radošā aktivitāte.

Pirmajā, otrajā un ceturtajā gadījumā rotaļa neizpilda savu attīstošo funkciju, nenodrošina bērnu emocionālo komfortu. Šie skolotāji neizprot radošās rotaļas būtību, kā arī to, ka radošā rotaļa balstās uz bērnu pieredzi, spēju to dažādi izmantot, uz prasmi sadarboties ar citiem bērniem.

Radošo rotaļu vadībā svarīgi ir ievērot, ka rotaļa ir centrēta uz bērnu, tai nevar būt strikti izteikts metodiku klāsts. Taču vērā ņemamas ir šādas pamatnostādnes:

- tā ir bērna iekšējās pasaules izpratne;
- cieņa pret bērnu;
- tā ir ticība bērnam, viņa individualitātes atbalsts.

Nosacīti rotaļu vadīšanas paņēmienus var iedalīt vairākās grupās:

1. Lai rotaļas ievirzītu pareizā gultnē, ievērojot katra bērna individualitāti, svarīgi ir rotaļu vērojumi, sarunas ar bērniem par viņu rotaļām.

2. Bērnu pieredzes paplašināšana un padziļināšana par sabiedrības, kultūras, dabas norisēm rotaļnodarbībās un visā dienas gaitā, izmantojot daiļliteratūru, ekskursijas, ilgstošos vērojumus u.c. Tas ir kā netiešs stimuls rotaļu tēmām un saturam.

Ieteicams kopā ar bērniem risināt dažādas situācijas, kas rosina bērnu domas un jūtas, rada noteiktu psiholoģisku gatavību tālākai praktiskai darbībai – rotaļām.

Piemēram, mēs bērnam varam uzdot jautājumu:

"Ko tu darītu Pētera vietā, ja neviens ar viņu nevēlētos rotaļāties?"

Vai arī:

Iedomājies, ka tu esi aktieris, kas spēlē teātri. Pēkšņi tu esi aizmirsis lugas tekstu. Ko tu darītu?

3. Skolotāja vai vecāko klašu bērnu piedalīšanās radošajās rotaļās. Tas nozīmē rotaļāties kopā ar bērnu. Te svarīgi ievērot šādus priekšnosacījumus:

- visiem radošās rotaļas dalībniekiem (skolotājam) ir vienādas tiesības. Ja skolotājs vēlas pārliecināties par savas vadīšanas metodes rezultativitāti, viņam jānostāda sevi bērna vietā. Bērnam rotaļu varam ieteikt (vai vēlies parotaļāties?), nevis uzspiest.

- Piedalīšanās bērnu rotaļā – tas nozīmē rotaļāties kopā ar bērnu. Lai bērni justos brīvi un nepiespiesti, pieaugušajam jājūtas kā partnerim, nevis kā skolotājam. Ja bērns ir apmierināts ar partneri, rodas emocionālais komforts. Bērnam labi jāizprot

partnera darbības, protot attīstīt kopējo rotaļu. Dažkārt rotaļu darbības jēgu, lomu, noteikumus jāprot partnerim izskaidrot.

- Nav vēlams rotaļās iesaistīt daudz bērnu, jo mazāks bērnu skaits, jo dziļāk var attīstīties bērnu savstarpējās attiecības. Visradošākās un atklātākās rotaļas būs starp diviem trim bērniem, jo, kā atzīmē psihologs Bruners, "četri bērni – tas jau ir bars".

- Rotaļu partnerim jāprot rotaļāties ar bērnu brīvi, nepiespiesti, balstoties uz tēmām, kas interesē bērnu.

- Skolotājam jāatceras, ka pieaugušo priekšlikumi nav likums, bet tikai viena rotaļu dalībnieka iecere, vēlēšanās, kas var nesakrist ar bērna vēlmēm. Nepieciešams izturēties pret bērnu rotaļām ar sapratni, jo reizēm tās bērniem ir kaut kas savs, tikai viņiem piederošs, un viņi nevēlas pieaugušo pieņemt savās rotaļās.

Spēles – bērnu mācīšanās metode un līdzeklis

Spēles prieks palīdz bērnam mācīties

Bērni labprāt spēlē dažādas spēles – lec klasītes, min miklas, spēlē domino, loto, saliek dažādas mozaikas, lego, puzles utt. Spēlē viņi padziļina savas zināšanas, prasmes, mācās izmantot tās dažādos variantos, vingrina atmiņu, uzmanību, gribu. Bērnam liksmi izraisa apziņa, ka viņš spēj kaut ko izdarīt – salikt attēlu, uzvarēt utt.

Bērns spēlēs, tāpat kā rotaļās, izjūt prieku, kuram ir divējāds raksturs: "Prieks, kas var būt par iemeslu, te izsmalcināties par garīgās cīņas prieku, cīnoties ar paša uzlikto grūtībām, un par varas un radības prieku, ja izdodas lietām uzspiest jaunu veidu," uzsver K. Dēķens.

Tātad spēle, tāpat kā radošā rotaļa:

- rada bērnam emocionālo komfortu, līdzsvaru, apmierinājumu, brīvības un drošības sajūtu;

- ļauj realizēt sevi, apjaust savas intelektuālās iespējas, veiklību;

- ļauj bērnam iepazīt pasauli, attīsta iztēli, jaunradi, sevišķi, ja bērnam ir vēlme un prasme izmantot dažādas mākslas veidus, rotaļspēlē bērns cenšas izteikt savus pārdzīvojumus.

No vienas puses, bērni spēlējas, jo viņi vēlas mācīties. Tas spēlei piešķir dziļāku jēgu. No otras puses, bērniem mācību saturs ir vieglāk aptverams un labāk saprotams, ja nodarbība norit rotaļu veidā. Piemēram, spēle "Skaties pa kreisi, skaties pa labi", kur bērni apgūst ceļu satiksmes noteikumus, svarīgāko ceļa zīmju nozīmi ielu satiksmē, izspēlē dažādas konkrētas situācijas utt.

Spēli pedagogiskajā literatūrā traktē šādi:

- spēle – tā ir brīvprātīga, neuzspiesta darbība, kas notiek atbilstīgi brīvi izvēlētiem, bet obligāti nepieciešamiem noteikumiem,

- spēle ir rotaļa ar noteikumiem, kur ir savs sižets,

- spēle ir ar īpašiem paņēmieniem un noteikumiem saistīta variatīvi situatīva, radoša nodarbe, kurai ir attīstošs, stimulējošs un izklaidējošs raksturs (7).

Labā spēle

- rada bērnos prieku, arī mācīšanās prieku;

- liek katram bērnam aktīvi darboties, netieši pašam mācoties, apzinoties savas iespējas, savu "Es";

- spēles process ir līdzīgs mācību procesam.

Tātad spēlē, kaut arī tā ir rotaļīga, eksistē zināmi noteikumi, saturs, tā attīsta bērnu veselumā. Tā ir neuzspiesta, pirmsskolas vecuma bērniem piemērota, netieša mācību metode.

Spēle

- kā mācību metode veicina skolotāja un bērnu savstarpējo sadarbību, tā nodrošina mācību, audzināšanas un attīstības uzdevumu izpildi;

- ir arī mācību līdzeklis, piemēram, dažādas galda spēles, autodidaktiskās rotaļlietas, kas sekmē bērnu zināšanu apguvi, izpratnes veidošanu un padziļināšanu, bērnu patstāvīgā darba organizēšanu mācību procesā;

- sekmē bērna mācīšanos, patstāvību, bērnam pašam cenšoties apgūt zināšanas, prasmes, attieksmes, pilnveidot savu pieredzi, patstāvīgi un atbildīgi darbojoties un izzinot sevi, dabu un sabiedrību.

Spēles ir daudzveidīgas

Pedagoģiskajā literatūrā spēles mēdz grupēt pēc dažādiem rādītājiem – pēc bērna darbības veida, pēc norises laika un vietas, pēc uzdevumiem, kas tām jāveic, kā arī pēc bērnu vecuma, kam tās ir domātas.

Spēles pēc bērna darbības veida iedalās

Fiziskās un psiholoģiskās spēles

- sporta spēles (piemēram, tautas bumba),
- kustību rotaļas,
- ārstnieciskās spēles.

Intelektuāli radošās spēles

- didaktiskās spēles (tās dēvē arī par prāta spēlēm, mācību spēlēm, attīstošajām spēlēm),

- konstruktori,
- datorspēles.

Sociālās spēles

- lomu spēles, imitācijas spēles (pantomīmas, improvizācijas, uzdevumi),
- kompleksās spēles:

Kompleksās spēles

- kolektīvās spēles,
- rituāli.

Nenoliedzami, ka apkārtnē, kurā bērns dzīvo, nosaka viņa intereses un piedalīšanos rotaļspēlēs. Vasarā bērns rotaļājas ar akmentiņiem, gliemežvākiem, dadžu pogaļām, rudenī – ar lapām, zilēm, kastaņiem. Rotaļas veidu nosaka arī tas, vai bērns rotaļājas telpās vai pagalmā, mežā, plāvā.

Tāpēc spēles klasificē arī pēc to norises

Gadalaika

- vasaras spēles,
- rudens spēles,
- ziemas spēles,
- pavasara spēles.

Vietas

- galda spēles,
- telpu spēles,
- spēles dabā.

Spēles vēl iedala

Pēc pielietojamā materiāla

- rotaļspēles ar priekšmetiem,
- iespīestās galda spēles,
- vārdiskās spēles.

Spēlēs ar priekšmetiem bērni izmanto rotaļlietas, sadzīves priekšmetus, dabas materiālus. Šādās rotaļās bērni iepazīstas ar priekšmetiem, to īpašībām, mācās tos grupēt un daudzveidīgi izmantot. Priekšmeti palīdz uzturēt bērnos interesi, veicina apgūt praktiskās iemaņas to izmantošanā.

Iespīestās galda spēles - pāra kartītes, loto, domino, saliekamie kluciši, puzzles u.c. – papildus māca bērnu strikti ievērot spēles noteikumus, uzvarēt vai zaudēt.

Vārdiskajās spēlēs ("Klusie telefoni", "Uzmini manu miklu!", "Lido, nelido") bērni vingrinās izmantot iegūtās zināšanas – vispārināt, risināt uzdevumu galvā, attīsta valodu.

Pēc rotaļas satura

- rotaļspēles, kas iepazīstina bērnu ar apkārtējiem priekšmetiem;
- iepazīstina ar dabu (meža un mājas dzīvnieki);
- pieaugušo cilvēku darbu ("Kam kas vajadzīgs");
- matemātiskās spēles ("Skaiti tālāk").

Minētie iedalījumi akcentē galvenokārt zināšanu apguvi, mazāk – bērnu domāšanu. Nereti bērns šajās rotaļās ir pasīvs vērotājs. Sevišķi tas redzams, ja rotaļās piedalās lielāks bērnu skaits un bērnam ilgi ir jāgaida "sava rinda", kad viņš varēs no maisiņa izvilkēt priekšmetu, nosaukt dzīvnieku utt.

Pēc bērnu aktivitātēm

- zināšanu rotaļas ("Es braucu uz Rīgu");
- valodas veicināšanas rotaļas;
- veiklības rotaļas ("Paslēpes");
- maņu asināšanas rotaļas ("Pupu lasīšana");
- mākslas rotaļas ("Spēlēsim teātri");
- rotaļas priekam ("Jāsaka – es arī").

Šajās spēlēs bērns ir aktīvs dalībnieks – viņš domā, atceras, zīmē, tēlo lomu, rada, priecājas. Līdzīgs iedalījums mēdz būt latviešu tautas rotaļām, gaidu rotaļām. Tās ir tuvas latviešu bērnu mentalitātei, jo tajās prasmīgi apvienota prāta un praktiskā darbība.

Tāpat spēle attīsta bērnu. Spēļu daudzveidība un to funkcijas nodrošina bērna attīstību kopveselumā. Spēlēs bērns padziļina savas zināšanas, mācās tās izmantot dažādās situācijās. Tādējādi veidojas prasmes un iemaņas. Pilnveidojas bērna izziņas darbības mehānismi, galvenie psihiskie izziņas procesi: sajūtas, uztvere, atmiņa, domāšana, iztēle.

Spēle ir arī radošās darbības skola. Tajā attīstās fantāzija, valoda, konstruēšanas spēja.

Spēles attīsta bērna kustības, fiziskās dotības, fiziskās īpašības – veiklību, koordināciju, līdzsvaru u.c.

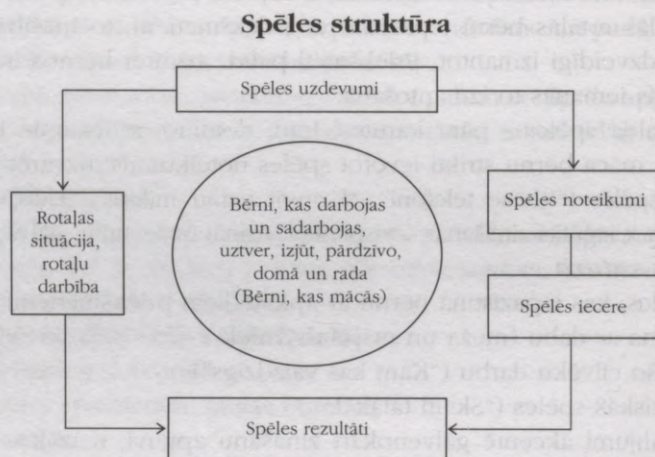
Spēles struktūrā slēpjas tās audzinošais spēks

Bieži mēs, pieaugušie, vērodam bērnu spēles, uzdodam sev jautājumu: "Kādēļ

Spēles struktūrā slēpjas tās audzinošais spēks

Bieži mēs, pieaugušie, vērodami bērnu spēles, uzdodam sev jautājumu: “Kādēļ bērns reizēm ar prieku iesaistās rotaļā, bet reizēm atsakās no tās? Kādēļ reizēm viņš ir aktīvs, reizēm – pasīvs?”

Vainu visbiežāk saskatām bērņā, bet ne pieaugušajā, kas bērnam šo rotaļu ieteicis un vada to. Iemesli tam ir vairāki – ne katru reizi audzinātāji (vecāki un skolotāji) orientējas rotaļas saturā, tās struktūrā, bieži vien neprot to piemērot konkrētam bērnam. Tāpēc iedziļināsimies spēļu struktūrā! Shematiski to var attēlot šādi:

Bērņa aktivitāti nosaka spēles struktūra – uzdevumi, spēles iecere, noteikumi, rotaļu darbības.

Spēles uzdevumi ir spēles kodols, kam, kā redzam zīmējumā, ir pakļauta rotaļas iecere, rotaļu darbība un noteikumi. Uzdevumam atbilst rezultāts, proti, kas bērnam ir jāmācās un ko viņš ir iemācījies.

Uzdevumos parasti ietverti divi aspekti: izziņas aspekts, apgūstot dažādus darbības paņēmienus, zināšanas, prasmes, un audzinošais aspekts – attieksmju veidošana, bērnu sadarbības, saskarsmes paņēmienų apguve.

Svarīgi, lai spēļu pašmērķis nebūtu noteiktu zināšanu summas apguve. Galvenais uzdevums ir iemācīties skatīties pasaulē, vēlēties izzināt to, apzināties savu “Es”, izteikt savas jūtas, domas vārdos, kustībās, dziesmās utt. Jebkurā gadījumā uzmanības centrā ir jābūt psihisko procesu, spēju attīstībai.

Spēles iecere ir tā rotaļas situācija, kurā pieaugušais ievieš bērnu un kuru viņš pieņem (vai arī nepieņem) kā savu. Bērns rotaļu pieņem, ja tās iecere ir saistīta ar bērna vajadzībām, viņa pieredzi, spējām, viņa “Es” atzīšanu. Atbilstīgi rotaļas situācijai bērns cenšas izpildīt rotaļu darbības noteikumus, lai sasniegtu rezultātus.

Spēles iecere realizējas **rotaļas darbībā**, ko iesaka bērnam, lai viņš īstenotu noteiktu uzdevumu. Vienā rotaļā bērnam ir kaut kas jāatrod, otrā jālādē kuģis, citā – jāizpilda dārznieka loma. Ja šīs darbības bērns izpilda ar prieku, viņš netieši, pats to nemainīdams, mācās. Rotaļu darbību grūtuma pakāpe ir dažāda: vienā rotaļā bērnam jāatrod priekšmets pēc vairākām īpašībām, citā jāuzzīmē priekšmets ar aizsietām acīm utt.

Tātad ikvienā rotaļas darbībā ir apslēpts kāds intelektuāls uzdevums, kas katram bērnam ir svarīgākais personīgo sekmju nosacījums un viņa emocionālā saikne ar pārējiem rotaļniekiem.

Spēles noteikumi nosaka, kas bērnam rotaļā jādara, lai sasniegtu mērķi. Tie palīdz viņam apzināties rotaļas ieceri, izpildīt spēles darbību, kontrolēt to. Piemēram, aprakstīt priekšmetu, nenosaucot to, izdomāt miklu u.c.

L. Vigotskis uzsver, ka jo stingrāki ir rotaļas noteikumi, jo rotaļa kļūst saspringtāka. Tomēr pārāk stingri noteikumi attieksmē pret bērnu laupa viņam rotaļas prieku.

Spēles rezultāts ir izvīrītā rotaļas uzdevuma īstenošana. Bērnam parasti rezultāts saistās ar rotaļas prieku, ar uzvaru rotaļā, dažkārt arī ar iegūtu balvu. Reizēm rezultāts var būt pretējs – bērna pārdzīvojumi, asaras, nevēlēšanās vairs piedalīties rotaļā. Par rezultātu liecina arī apmierinājums par piedalīšanos, vēlēšanos rotaļu spēlēt atkārtoti.

Tātad katrā spēlē ir visi minētie rotaļas struktūras elementi, kas ietver objektīvus apstākļus bērna "Es" attīstībai.

♦ Spēlē iedarbību uz bērnu nodrošina to daudzveidīgās funkcijas. Spēlē bērns tiek mācīts un attīstīts. Pieaugušais vienlaikus ir skolotājs un rotaļu biedrs.

♦ Spēles, bērnam pieaugot, kļūst par patstāvīgu darbību, kas balstās uz šī procesa apzinātību. Bērns pats rotaļājas, prot sevi nodarbināt, ja viņu spēle interesē, ja apgūti rotaļas noteikumi, saturs, ja viņš objektīvi novērtē savas spējas.

♦ Spēle ir bērnu dzīves organizācijas forma. To plaši izmanto ģimenē, bērnu dārzā, skolā, dažādos pasākumos. Spēlē bērnam veidojas noteiktas attiecības ar vienaudžiem, personīgās simpātijas, antipātijas.

♦ Spēle ir arī bērna "Es" izzināšanas līdzeklis, jo tajā fokusējas, izpaužas un veidojas bērna īpatnības.

♦ Spēlē bērns netieši mācās un attīstās. Katrai spēlei ir atšķirīgs iedarbības spēks. Svarīgi, kā pieaugušais, izmantodams spēles struktūru, ievada bērnu rotaļā.

♦ Spēle kā bērna mācīšanās līdzeklis no formālās bērna mācīšanās atšķiras ar to, ka izziņas uzdevumus bērnam neizvirza atklātā formā, bet tie ietverti rotaļas uzdevumā, saturā, noteikumos un rotaļu darbībās. Bērns mācās rotaļājoties.

Spēles gaita nosaka bērna mācīšanās prieku

Jau spēles sākumā ir svarīgi radīt rotaļas atmosfēru, rotaļas prieku, kas jācenšas uzturēt visu rotaļas laiku.

Svarīgi ir radīt bērnos pozitīvu motivāciju, interesi par spēli kā mācību metodi. To var īstenot dažādi, ņemot vērā konkrēto situāciju:

- radīt aizrautības atmosfēru, jautru un dinamisku noskaņojumu, mudinot iesaistīties visus bērnus (spēlēsim "Burtu medības!");

- uzaicināt bērnus spēlēt spēles, kas viņus īpaši interesē;

- ierosināt pašus bērnus atcerēties noteiktas spēles;

vērst bērnu uzmanību uz kādu noteiktu darbību, materiāliem

(vai vēlaties būt pētnieki, kas izmanto lupu?).

Izvēloties konkrētu spēli, svarīgi ir padomāt ne tikai, kā bērns to pieņems, bet arī kā tā veicinās bērna attīstību. Kā jau minējām, **spēles noteikumiem jābūt bērnam saprotamiem**, jāatbilst bērna attīstības līmenim un spēles vadītājam jāprot tos iejūtīgi izskaidrot. Tātad nepieciešams radīt rotaļas situāciju, lai bērns spēli pieņemtu kā savējo.

Bērnam jādod iespēja izmantot ikdienā to, ko viņš jau prot, kā arī jāmudina apgūt vēl nezināmo, grūtāk apgūstamo.

Bērna sekmes spēlē nosaka rotaļas noteikumu izpilde, to variēšana. Jāatceras, ka noteikumi ne vien palīdz bērnam izpildīt rotaļas uzdevumu, bet regulē arī viņa uzvedību, izziņas darbību – “nesaki ne jā, ne nē”, “paskaties uzmanīgi uz priekšmetiem, aizver acis, atvēris pasaki, kas mainījies” utt. Tādēļ svarīgi, lai bērni noteikumus uztvertu, izprastu un, izrādot savu attieksmi, izpildītu.

- **Noteikumus skolotājs var izskaidrot dažādi**

- Ja spēle ir jauna, bērniem nezināma, to ieteicams izdarīt spēles sākumā. Pēc paskaidrojuma var uzdot jautājumus, lai pārliecinātos, kā bērni noteikumus izpratuši.

- Ja spēli bērni vēl nav pilnībā apguvuši vai spēlē jau zināmas spēles jaunu variantu, bērniem var uzdot jautājumus, kas atgādinātu par tās mērķi, noteikumiem, kuri iepriekš viņiem sagādāja grūtības.

- Ja spēlē piedalās nedaudz bērnu, noteikumus var izskaidrot spēles gaitā.

Pavērojiet un paanalizējiet bērnu attieksmi pret spēli

- Kādās situācijās bērni labprāt vai nelabprāt uzsāk spēli?

- Kas nosaka bērna attieksmi pret spēli (interese, spēles prieks, pienākums u.c.)?

- Kā izpaužas atsevišķu bērnu ieinteresētība, apmierinājums – jautājumus, smaidā, kustībās?

- Vai esat pamanījuši, kādas spēles bērnus interesē vairāk, kādas – mazāk? Kāds tam iemesls? Vai, izvēloties spēli, ņemat vērā arī bērna intereses?

- Kritiski paanalizējiet arī savu pedagoģisko kompetenci spēles sākumā, saistot to ar bērna noskaņojumu! Kas izdevās, kas ne? Kas būtu jāņem vērā turpmāk?

Spēles gaitā ir nepieciešams atbalstīt bērnu patstāvību, vēlmi mācīties. Vērā ņemama M. Montesori atziņa, ka “...bērnam patīk iet, pieaugušajam ir jāiet ar bērnu, nevis otrādi. Ļaujiet bērnam iet, un jūs redzēsiet, kā viņš iet: viņš pēta apkārtni.” Iet un darboties kopā ar bērnu, vērot, kā viņš vāc pieredzi, izvērtēt to, – tas ir pieaugušo uzdevums. Tā ir apdomāta līdzdarbība ar bērnu, jo ikvienā bērņā mājo vēlme mācīties, pētīt, eksperimentēt, milzīga zinātkāre, spēja piepūlēties, ja ir runa par noteikta mērķa sasniegšanu: tieši tas ir pamats, uz kā nepieciešams balstīties, piedāvājot bērnam spēles. Mērķi palīdz sasniegt prieka gaisotne, skolotāja radītā rotaļas situācija un atbalsts visā spēles gaitā.

Pedagogi izdala šādus spēles interesi veidojošus un uzturošus faktorus:

- gandarījums (kas ir prieks un vajadzību apmierinājums vienlaikus) par daudzveidīgām rotaļu darbībām, par kontaktiem ar spēles partneriem;

- gandarījums par patstāvīgu iespēju parādīt sevi spēles gaitā, prieks par neparastām situācijām un “spēku piepūle”, tās risinot;

- gandarījums gan par epizodisko veiksmi, gan visas spēles laikā gūto rezultātu;

- gandarījums par lomu piešķiršanu un izpildi u.c.

Būtībā šie norādītie spēles interesi veicinošie faktori nav nekas cits kā spēles motīvi, kas veido spēles motivāciju un galu galā nosaka bērna attieksmi pret spēli.

Tāpēc svarīgi spēles ietvert rotaļnodarbībās, lai veidotu interesi par mācību priekšmetiem. Jāatceras, ka bērni spēli apgūst pakāpeniski.

- Spēli var vadīt pieaugušais;
- konkrētā situācijā var rosināt bērnus pašiem izvēlēties spēli un organizēt tās pašiem;
- reizēm ieteicams spēlēs iesaistīt vecāko klašu skolēnus.

Spēles gaitā bērni aktīvi darbojas, bet skolotājs ieņem novērotāja pozīciju, ja viņš nav iekļāvies spēlē kā dalībnieks. Būdams spēles dalībnieks, arī skolotājs pakļaujas spēles noteikumiem. Ja skolotājs ir spēles vadītājs, viņam jāatceras, ka viņš nav spēles galvenā persona. Spēles vadītājam jāraugās, lai tās dalībnieki ievērotu spēles noteikumus. Ja spēles dalībnieki spēles laikā saņem par savu darbību punktus, vadītājam tie jāskaita. Viņam jāraugās, lai piezīmes un soda punkti neaizvainotu un nepazemotu spēlētājus. Tāpat spēles vadītājam jāraugās, lai spēles laikā starp dalībniekiem valdītu draudzīgas, biedriskas attiecības.

Spēli nepieciešams taktiski vadīt, lai tā sasniegtu savu mērķi un līdztekus veiktu audzināšanas funkcijas. To nevajag apspiest, bet tai ir jārisinās organizēti. Īpaši tas jāņem vērā, ja spēle ir nodarbību sastāvdaļa. Ārpus nodarbībām bērnam ir pilnas tiesības nepieņemt kādu spēli vai kādai citai dot priekšroku, jo galvenais ir prieks, ko gūst kopīgajā spēlē. Atcerēsimsies, ka tikai ar ieinteresētību uzņemtas zināšanas atstāj pēdas bērna atmiņā, lai vajadzības gadījumā tās varētu aktualizēt.

Spēles gaitā skolotājam jāatbalsta katrs bērns.

◆ Palīdziet bērnam! Viņam grūtības var sagādāt rotaļas uzdevumu īstenošana. Palīdziet viņam, bet tikai līdz zināmai robežai!

◆ Iesakiet sevi kā rotaļas partneri! Daudzās rotaļās ir vajadzīgs rotaļu partneris ("Nesaki ne jā, ne nē; ne melns, ne balts!"). Dažkārt bērnam ir garlaicīgi rotaļāties vienam un viņš lūdz, lai pieaugušais iesaistās rotaļā. Neatsakiet viņam vai arī piedāvājieties pats: "Vai tu mani pieņemsi rotaļā?"

◆ Nekad nesakiet bērnam priekšā gatavu risinājumu, bet parādiet iespējamus variantus, kas viņam palīdz pārvarēt grūtības! Nekontrolējiet katru viņa soli!

◆ Iesakiet bērnam it kā starp citu jaunas idejas – saturu, noteikumus, rotaļu darbības!

◆ Palīdziet bērnam rotaļā koncentrēties! Ja redzat, ka bērns ir izklaidīgs, pasēdieties viņam blakus, uzteiciet, uzdodiet jautājumus! Tas palīdzēs viņam koncentrēties un gūt gandarījumu.

◆ Jums skaidri jāapzinās, ko gribat no bērna, un uzziniet, ko viņš par to domā! Ja jūs gribat, lai bērns rotaļspēli nepārtrauktu, tad centieties viņu ieinteresēt, ieteikt jaunu variantu utt.! Centieties panākt, lai jūsu mērķis ir arī bērna mērķis!

Laikus pateikta uzslava, novērtējums spēles gaitā un noslēgumā sekmē bērnu mācīšanās motivāciju, pašapziņu!

K. Rodžersa pētījumi pierāda, ka izšķirīga loma ir pedagoga empātijai, kas veicina viņa un bērna identifikāciju, – kā tas notiek sirsnīgā ģimenē. Formāla bērna mācīšana ir jāaizstāj ar iejūtīgām savstarpējām attiecībām. Pedagoga pozitīva attieksme pret bērnu veicina bērna radošo darbību, savu iespēju apzināšanos, paaugstina viņa pašnovērtējumu un dod pozitīvus darba rezultātus. Īpaši, ja ir nodrošināta bērna kā subjekta darbība, jo tad bērns var apzināties savas iespējas, realizēt savu vēlmi darboties gan garīgi, gan fiziski.

Ja pieaugušais bērnu izprot, virza viņa aktivitāti pareizā gultnē, tad bērnā veidojas lepnuma izjūta par sevi kā cilvēku un gandarījums par padarīto. Bērnu spēles gaitā uzmundrina arī uzteikumi un norādījumi.

♦ *Neslavējiet bērnu vispārīgi, bet gan konkrēti!* Piemēram: "Ieva uzmanīgi ap-
taustīja priekšmetus, tāpēc arī uzminēja!" nevis: "Malacis Ieva!"

♦ *Nenokavējiet brīdi, kad bērns parāda pirmās sekmes!* Laikā izteikta uzslava rada pozitīvas emocijas, enerģiju, vēlēšanos pārvarēt grūtības.

♦ *Pirms bērnu kritizējat, pasakiet viņam kaut ko labu!* "Tu rotaļā bijī labs vilks, bet nākamreiz uzmanīgi ieklausies signālā!"

♦ *Ja bērns kļūdās, aizrādiet un nedaudz paklusējiet*, lai bērns apzinātos, izpras-
tu dzirdēto norādījumu!

♦ *Jūsu norādījumam ir jābūt isam, konkrētam.* Neatcerieties visus gadījumus, kad bērns kļūdijs, bijis neuzmanīgs! "Vēlreiz uzmanīgi ieklausies spēles noteikumos!" Paturiet prātā, ka jānorāda uz konkrēto kļūdu, nevis uz bērna personību! Atcerieties, mēs visi, it īpaši bērni, pārāk asi uztveram kritiku, tāpēc tā jāizsaka saudzīgi – lai palīdzētu bērnam.

Spēles noslēgumā ieteicams **analizēt rotaļu** darbību, noteikumu izpildi un rezul-
tātus, veicot secinājumus. Spēles rezultāts – tas ir izvirzītais spēles mērķis. Analīzei jābūt īsai! Analīzi var veikt paši spēles dalībnieki, skolotājs, cilvēks, kurš spēlē nav piedalījies, bet ir to novērojis.

Vēlams bērnus aicināt vērtēt savas izjūtas, sasniegto rezultātu, savu un partneru darbību. Analīzē īpaša vērība veltāma izziņas darbībai (mēs domājam, spriedām, minējām utt.) un tās rezultātiem.

Jāatceras, ka pieaugušā rezultāta izpratne ne vienmēr sakrīt ar bērna viedokli. Pieaugušajam rezultāts ir bērnu virzīšana uz augstāku attīstības pakāpi saskaņā ar rotaļas mērķi, taču bērnam tas ir prieks, gandarījums, vēlēšanās rotaļāties vēl, iegūta balva vai ķīlas atgūšana. Tikai ar laiku bērni kā rezultātu novērtē – iemācījos, domāju es pats.

Atcerēsimies, ka bērnu pozitīvas attīstības rezultāts spēlēs ir viņa zinātkāre, inicia-
tīva, darbīgums, prasme domāt, radīt un pašizteikties.

Literatūra

1. Bērns kā vērtība ģimenē un pirmsskolā. R.: Izglītības soļi, 2000.
2. Dēķens K. Agrā bērnība. R.: Kultūras Balss, 1921.
3. Dzintere D., Boša R. Rotaļspēles. R.: Mācību apgāds NT, 1997.
4. Dzintere D. Rotaļa – bērnības pavadone un dzīves veids.// Pirmsskolas izglītība, 2001/3, 16. – 17. lpp.
5. Elisone Š., Greja Dž. 365 radošo spēļu dienas bērniem no 2 gadu vecuma. R.: Iljuss, 1996.
6. Lieģeniece D. Rotaļas nozīme bērna pašattīstības sekmēšanā: 6. burtnīca. Liepāja, 1995.
7. Pedagoģijas terminu skaidrojošā vārdnīca. R.: Zvaigzne ABC, 2000.
8. Pučure I. Rotaļa dažādos vecumos.// Pirmsskolas izglītība, 2001/3, 18. – 21. lpp.
9. Romenkova V. Rotaļu attīstība. R.: Vārti, 1999.
10. Štāls M. Audzināšana un mācīšana agrā bērnībā. R.: Valters un Rapa, 1927.
11. Švarca B. Mācīšanās ar rotaļām un spēlēm. R.: Sorosa fonds, 1997.
12. Active learning in the early School years. – Canada, Ontario, 1986
13. Wood L. and Attfield J. Play, Learning and the Early Childhood Curriculum. – London, 1996.
14. Bennet N., Wood L., Rogers S. Teaching through play. – USA; Open University Press, 1997.
15. Segal M. Adcock D. Your child at play. – New York: Newmarket Press, 1993.

Iepazīstināšana ar apkārtni.

Literatūra. Runas attīstīšana. Rakstīt un lasītmācīšana

Pirmsskolas skolotājs, iepazīstinot bērnus ar apkārtni, veic bērna intelektuālo (prāta) attīstīšanu un tikumisko audzināšanu, māca bērnu orientēties apkārtnes lietās, objektos, norisēs, parādībās. Iepazīstinot bērnu ar apkārtni un sabiedriskās dzīves norisēm, tiek veikts svarīgs pamatuzdevums: tiešu vērojumu, sarunu, pārrunu, attēlu aplūkošanas gaitā bērni gūst priekšstatus par to, kas notiek apkārtņē. Skolotājam ir jāpanāk, lai bērni būtu ieinteresēti novērot, secināt, lai būtu vērīgi un saprastu, ka novērošana palīdz izprast to, kas notiek vai notiks. Piemēram, ļaudis uzpoš savas mājas, pagalmus, – tā tad būs svētki. Bet kādi? To var secināt, spriežot par likum-sakarībām sabiedriskajā dzīvē un arī dabā. Bērns kļūst arvien patstāvīgāks, iegūst prasmi orientēties dažādās norisēs savā apkārtņē. Skolotāja veicina bērna orientēšanos tuvākajā (izglītības iestādes telpa, savas grupas telpa, lietas apkārt utt.) un tālākajā (mājas ap izglītības iestādi, ielas un uzvedība uz ielas, sabiedriskās norises un to atpazīšana) apkārtņē. Iepazīstot tuvāko un tālāko apkārtni, bērni iepazīst jēdzienu praktisko nozīmi un pielietojumu. Tie, piemēram, ir – rīts, diena, vakars, nedēļa, nedēļas dienas, svētki, uzvedība uz ielas, ģimene, ģimenes locekļi, cieņa utt.

Novērošana jāvirza mērķtiecīgi, jāvingrina bērnu uztvert ne tikai ārējās būtiskās pazīmes, bet jāvingrinās saskatīt arī to, kas ne vienmēr ir ar aci uztverams. **Novērošanai jā sākas ar izbrīnu par apkārtējo pasauli (I. Ziedoņa doma), prieku, arī nepatiku. Bērnu jāvingrina izteikt savu attieksmi.**

Literatūra

Literatūrai, kuru izmantojam darbā ar pirmsskolas vecuma bērnu, ir jābūt tādai, kura palīdz bērnam apzināties sevi, jāsniedz priekšstati par pasauli, par attiecībām un attieksmēm starp cilvēkiem, cilvēkiem un dabu, jāveicina bērnu aktīva darbība. Literatūras uzdevums ir ne tikai iepazīstināt bērnus ar pasauli un norisēm tajā, bet arī līdzī just un izjust. I. Ziedonis šo iespēju sajūst saista ar emociju un jūtu pasaules attīstību. Literārie teksti ievada bērnu tikumisko vērtību pasaulē, ir zināms vērtību-orientācijas (H.Celma) veidošanas līdzeklis.

Literatūrai kā mākslas veidam ir divpusēja ietekme. No vienas puses, to uztver saistībā ar katra bērna individualitāti, no otras puses, tas ietekmē individualitātes veidošanos, paplašinot priekšstatus, emocionālo pieredzi, kā arī veidojot vērtību ievirzes. **Ar literatūru kā mākslas darbu bērns gūst priekšstatus par māksliniecisko vārdu, māksliniecisko valodu, tēlainajiem izteiksmes līdzekļiem, žanru daudzveidību. Valodas ritms, valodas tēlainība, salīdzinājumi, vārdu spēles – tas viss bērnam ir kā rotaļa, kas sniedz estētisku baudījumu, kas rosina pašus bērnus aktīvai darbībai – sacerēt pasakas, īsus stāstīņus, pat dzejolišus (sākotnēji darbība saistās ar apdziedāšanās dziesmām), izdomāt tēlus...**

Folklorā ir pirmais literārais materiāls, ar kuru bērni sastopas. Folklorā pašreiz ir uzplaukuma laiks, bet tā nedrīkst būt materiāls, kurš ir jāiemācās. **Folklorā ir "jādzīvo" pirmsskolā.** Tautas pedagogijā audzināšana ar tradīcijām vienmēr ir bijusi dzīves sastāvdaļa. Tradīcijām ir bijis patstāvīgs un pastāvīgs raksturs. Bērns ar folklorā palīdzību praktiski apgūst vērtības, kas izpaužas:

- morālē, indivīda tikumiskajā apziņā,
- tikumisko jēdzienu apgūvē un izpratnē,
- darba tikuma uztverē un izpratnē,
- sava pienākuma izpratnē.

Folklorā ir jābūt pirmajam literārajam materiālam, kuru izmantojam pirmsskolēna literārās uztveres veidošanā.

Pirmsskolas programmā paredzēti šādi uzdevumi:

- sniegt bērniem emocionālu baudījumu par literārajiem darbiem,
- radīt interesi par grāmatu un vēlēšanos klausīties lasīto tekstu,
- vingrināties uztvert darbības secību,
- vingrināties uztvert tēmu,
- vingrināties atšķirt dažādus žanrus,
- vingrināties raksturot tēlus,
- vingrināties uztvert un lietot runā mākslinieciskās izteiksmes līdzekļus.

Varam uzskatīt, ka tie ir "brīnumvārdi", kurus mēs visi vēlētos lietot runā, jo tie padarītu mūsu valodu izteismīgāku, interesantāku. Viens no visefektīvākajiem paņēmieniem ir mīklu izdomāšana. Tieši raksturojot priekšmetus un parādības, ir jāprot lietot mākslinieciskās izteiksmes līdzekļus.

Vingrināties pateikt galveno domu, ideju.

Vingrināties saistīt ilustrāciju saturu ar literārā teksta saturu.

Darbā ar literārajiem tekstiem ir būtiski izdalīt vairākas faktoru grupas, kuras veicina bērna uztveri (I. Freiberga, A. Strelkova). Faktorus var iedalīt divās grupās: pirmā – stāstītāja personība, stāstījums kā rituāls, ilustrācijas, pieaugušā spēja ieinteresēt par saturu, autoru vai ilustratoru. Otrā faktoru grupa – bērna dzīves pieredze saistībā ar literārā darba saturu, jau esošā literārā pieredze, sarunas, pārrunas (lasījuma laikā un pēc tam), stāstījuma situācija (inscenējuma elementi, bērnu aktīva līdzdarbošanās, ilustrācijas (papildina un bagātina stāstījuma saturu)).

Īpaši būtiski šīs atziņas, kuras ir akcentētas arī Ļ. Vigotska darbos, ievērot darbā ar piecus un sešus gadus veciem bērniem. Tieši šajā laikā bērni no atdarināšanas un vienkāršotas teksta uztveres pāriet uz loģisko spriestspēju.

Ievadot pirmsskolas vecuma bērnus grāmatu pasaulē, svarīga loma ir ikvienam cilvēkam, kas ir saiknē ar mazo bērnu. Būtiski, kāda ir bērna attieksme pret grāmatu, intereses izraisīšanas spēja, saudzīgas attieksmes pret grāmatu paraugs un saudzīgas attieksmes veidošanas prasme.

Lai izraisītu interesi par literatūru, var tikt izmantoti dažādi pedagogiskie paņēmieni: literārā teksta verbāla turpināšana pēc brīvas izvēles žanra ziņā, literārā teksta turpināšana citos bērna darbības veidos – zīmējumos, veidojumos. Būtiska ir bērna aktīva darbība.

Runas attīstīšana

Valoda ir spēks, faktors, kas attīsta intelektu, izraisa emocijas, veido jūtas un gribu, tā ir saikne starp cilvēku un apkārtni. "Valoda ir jebkuras fiziskas dabas zīmju sistēma, kas izpilda izziņas un komunikatīvu funkciju cilvēka darbības procesā." Iemācīt bērniem izmantot latviešu literārās valodas bagātības ir ļoti svarīgs uzdevums. Dzimtā valoda un tās vispusīga apguve jāliek audzināšanas pamatā, ar pirmajiem dzīves mēnešiem attīstot un arvien pilnveidojot bērnu runu. "Runa ir cilvēka darbība, kura pastāv saskarsmē ar citiem cilvēkiem un kurā cilvēks pauž savas domas un nodod tās tālāk ar kādas valodas palīdzību. Runa ir valodas lietošanas process."

Pašreiz pirmsskolas vecuma bērnu runas attīstībai tiek veltīta liela uzmanība un izvirzītas augstas prasības. Runas attīstīšana ir viens no galvenajiem pirmsskolas skolotāja uzdevumiem, kas veicams darbā ar pirmsskolas vecuma bērniem, sagatavojot viņus mācību procesam skolā. Būtiska nozīme šajā darbā ir videi, kurā bērns atrodas. Ar vidi jāsaprot gan lietu vide, gan sabiedriskā vide. Runas attīstīšanas kontekstā kā īpašu vides veidu mēs uzsveram arī runas vidi (to aplūkosim atsevišķi). Videi jeb, kā teorijā uzsver, kultūrvidei ir liela ietekme. Tā iespaido mūsu uzvedību dažādās situācijās, arī izziņas un verbālās prasmes, kuras aplūkojam īpaši. Skolotājam jācenšas sasniegt divus mērķus, proti, 1) jāpalīdz bērnam saglabāt savu neatkarīgumu (arī valodas ziņā) un 2) vienlaikus jānodrošina bērna integrēšanās kopējā vidē. Viņgotskis uzsver, ka katrai kultūrvidei ir citāda izvēle un katra piedāvā savus īpašos sociāli kulturālos norišu modeļus. Tāpat izziņas attīstības pamats ir mijiedarbībā starp cilvēkiem attiecīgajā kultūrvidē, pirms bērnos sāk veidoties psihiskie procesi – šo ideju, notikumu, attieksmju un stratēģiju atspoguļojums. Visi personības psihiskie procesi sākas kā sociāli procesi, kuri ir kopīgi daudziem cilvēkiem, nereti arī pieaugušajiem un bērniem. Valoda ir visspilgtākais šādas norišu virknes piemērs. Bērni, īpaši pirmsskolas vecumā, attīstās veiksmīgāk, strādādami ar konkrētiem priekšmetiem, materiāliem, parādībām. Vārdi un citi simbolu veidi tik labi neiedarbojas uz uztveres un domāšanas attīstību kā priekšmeti. Dodot bērniem iespēju manipulēt, darboties, aiztikt un sajūst priekšmetus, viņiem tiek radīta iespēja aptvert jēdzienus un sakarības labāk, nekā tas būtu iespējams ar abstraktām mācīšanās formām. Piažē un Bruners norāda, ka bērnu mācīšanās procesā rosinošāks efekts ir "atklājums". Šāds veids ļauj bērnam apgūt jēdzienu un principu izpratni ar personisku atklājumu starpniecību. Bērniem, it īpaši pirmsskolas vecumā, jāļauj mācīties pēc iespējas atbilstoši savam tempam. Tas nozīmē, ka bērniem vairāk nepieciešami mācīšanās apstākļi nekā formāli mācīšanās. Nodrošinādams šos apstākļus, tāpat vidi, pirmsskolas skolotājs var panākt efektīvāku rezultātu. Šādā situācijā skolotājs kļūst par padomdevēju kopīgajā bērna (vai bērnu apakšgrupas) un pieaugušā darbībā. Zināma prasība ir tā, ka videi jābūt attīstošai. Jāpiebilst, ka tas nekādā ziņā nav akcents uz nesamērīgiem materiāliem ieguldījumiem. Ja vide ir attīstoša, tad bērns var būt pārveidotājs, pilnveidotājs, radītājs. Pretējā gadījumā gan bērns, gan vide ir statiski, "sastinguši", tie viens otru nepapildina. Īstenojot pirmsskolas izglītības programmu, pirmais un svarīgākais līdzeklis runas attīstīšanā ir pieaugušā valodas paraugs nepārtrauktā saskarsmē ar bērnu. Tad varam minēt rotaļas – didaktiskās,

kustību, tautas utt. Rotaļu var aplūkot no dažādiem aspektiem – gan kā bērna paštāvīgu darbību, gan kā pieaugušo organizētu darbību. Galvenais ir rotaļu saglabāt kā bērnības neatņemamu sastāvdaļu, saglabāt kā pamatu bērna personības un izziņas sfēras attīstības veicināšanai. Rotaļa rada bērnā emocionālu komfortu, līdzsvara un drošuma sajūtu, apmierinājumu un prieku. Bērnā rodas vēlēšanās pateikt, pastāstīt. Rotaļā tiek apgūti jauni vārdi, tā veidojas pirmie teikumi, pirmais stāstījums, tā pilnveidojas bērna spējas runāt dzimtajā valodā. Runas attīstīšana ir viens no intelektuālās izaugsmes līdzekļiem. Tā nosaka arī vispārējo attīstību (domāšanu, jūtu pasauli, vērtību orientāciju utt.). Bērni apgūst apkārtējās pasaules parādības, cilvēku savstarpējās attiecības. Viņi vēro un izsaka savu prieku, neizpratni, secinājumus. Norit sarežģīts process, jo katrai lietai, katrai likumsakarībai ir savs nosaukums. Bērniem jāapgūst vārdi, kas izsaka parādības būtību, jāprot izteikt savu domu. Bērni pakāpeniski paplašina redzes loku un līdz ar to vārdu krājumu, pie katra jau zināmā vārda pievienojot jaunu, tādējādi veidojot savu “vārdnīcu”.

Pirmsskolas vecumā veidojas un attīstās dialogiskā un monoloģiskā runa. Sagatavojot bērnus skolai, svarīgākā ir monoloģiskā runa. Monologi liecina par runas apzināšanos, paškontroli, intelektuālo aktivitāti.

Bērnā ir jāprot sarunāties, virzīt domu atbilstoši sarunas tematam, veidot stāstījumu atbilstoši gramatiskajām normām, izteiksmīgi runāt, izmantot dažādus intonatīvās izteiksmes līdzekļus.

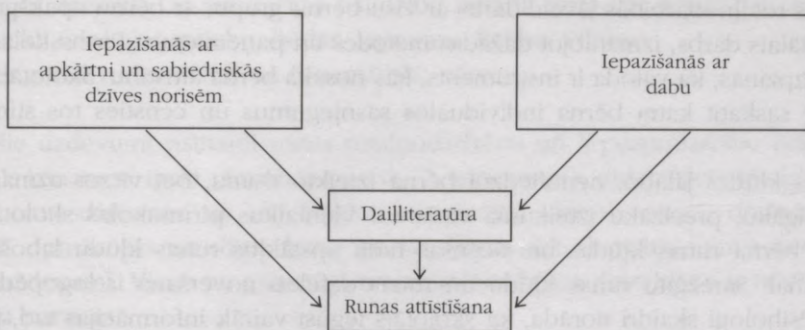
Septiņu gadu vecumā, t.i., aizejot uz skolu, bērnam ir jāprot:

- plānveidīgi pastāstīt par to, ko redzējis, piedzīvojis, lasījis, klausījies;
- paskaidrot rotaļas, spēles, darba izpildes gaitu un nosacījumus tā, lai klausītājs varētu saprast un rīkoties atbilstoši paskaidrojumiem.

Stāstītprasmes veidošana ir augstākais mērķis bērna runas attīstīšanā pirmsskolā. Tā ietver gramatiski pareizas runas veidošanu, noteiktu aktīvo vārdu krājumu, kas ļauj niansēt runu, izvēloties precīzas vārdu nozīmes, kā arī izmantot tēlainās izteiksmes līdzekļus. Svarīgs runas attīstīšanas darba virziens, kas palīdz veidot labi attīstītu stāstītprasmi, ir skaņu izrunas kultūra.

Šādus rezultātus var panākt ar sistemātisku, mērķtiecīgu darbu, kas balstīts uz konkrētas bērnu grupas runas īpatnībām darbā ar jaunākajiem bērniem, skaidri apzinoties akcenta jautājumus runas attīstīšanā.

Galvenais bērnu runas attīstīšanā ir viņu aktīvā darbība, kas saistīta ar apkārtējās pasaules izzināšanu un iepazīšanos ar daiļliteratūru. Spilgti un skaidri priekšstati, kurus bērni gūst, iepazīstoties ar priekšmetiem, sabiedrisko dzīvi, dabu, kā arī saskarsmē ar pieaugušajiem un vienaudžiem, sekmē runas aktivitāti, kas ir runas attīstības pamatā. Tādēļ runas attīstīšanā jābalstās uz priekšstatiem, kurus bērni ir guvuši, iepazīstoties ar apkārtni un sabiedriskās dzīves norisēm, ar dabu, daiļliteratūru, kā arī darbā un rotaļās. Shematiski to var attēlot šādi:

Runas pilnvērtīgu attīstību veicina runas vide. Dabiskā runas vide ir visa ar runu saistītā bērna apkārtējā pasaule. Runas vidi, kuru īpaši runas attīstīšanas nolūkā organizē pieaugušie, izglītības iestādes apstākļos pirmsskolas skolotājs veido mākslīgi. Galvenais veids mākslīgās runas vides radīšanā ir runas attīstīšanas rotaļnodarbība, īpaši plānotas individuālas sarunas, kopēja valodas rotaļa utt. Varam secināt, ka tās visas ir organizētās runas situācijas ar konkrēti izvirzītu uzdevumu arī ārpusnodarbību laikā.

Runas attīstīšanas darbs veicams piecos virzienos

- skaņu izrunas kultūras veidošana,
- vārdu krājuma paplašināšana un aktivizēšana,
- gramatiski pareizas runas veidošana,
- stāstītmācīšana,
- sagatavošanās lasīšanai.

Plānojot darbu runas nodarbībai, izvēloties metodes un paņēmienus, rotaļnodarbību jācenšas organizēt tā, lai katra uzdevuma risināšana būtu organiska sastāvdaļa veselumā, kuru apvieno bērniem zināma tēma vai rotaļas sižets. Īpaši akcentējams ir jēdziens “zināma tēma”. Ir jāatceras, ka bērns (arī pieaugušais) var brīvi runāt, izteikties par lietām un parādībām, kuras ir zināmas vai iepazītas, ir izraisījušas emocionālu attieksmi.

Runas rotaļnodarbības galvenais jautājums ir stāstīprasmes veidošana. Tas nosaka visu pārējo uzdevumu loģisku pakļautību, nodrošinot pietiekamu vārdu krājumu, dažādu gramatisku formu un izteiksmes lietojumu stāstījuma veidošanā.

Katrā virzienā jāparedz konkrēts uzdevums, kas atkarīgs no attiecīgās grupas bērnu runas attīstības īpatnībām un programmas runas attīstīšanā.

Runas situācijas tiek veidotas, balstoties uz rotaļu vingrinājumiem un rotaļām. Rotaļnodarbībām jānorit emocionālā pacēlumā, veicinot augstu bērnu runas aktivitāti. Aktīva darbošanās ir tā bērna darbības fāze, kurā bērni visagrāk apgūst un izprot vidi. Aktīvās darbošanās fāze ir tā, kurā priekšmetu turēšana, kustināšana, košana, berzēšana un aizskaršana dod nepieciešamo pieredzi saskarē ar apkārtējās pasaules priekšmetiem. Piemēram, trīsritenis vai cits priekšmets, ar kuru bērns var pārvietoties, nesaistās ar jēdzienu “ritenis”, bet gan ar darbību – pārvietošanos.

Runas rotaļnodarbībās jāveic darbs ar visu bērnu grupu, ar bērnu apakšgrupu un individuālais darbs, izmantojot dažādas metodes un paņēmienus. Pirmsskolas skolotājam jāapzinās, ka valoda ir instruments, kas nosaka bērna attīstību. Skolotāja pienākums ir saskatīt katra bērna individuālos sasniegumus un censties tos stimulēt ar uzslavu.

Runas kļūdas jālabo, nenoliedzot bērna izteikto domu, bet virzot uzmanību uz labskanīgāku, precīzāku izteikuma variantu. Vienlaikus pirmsskolas skolotājam jāanalizē bērna runas kļūdas un jācenšas radīt apstākļus runas kļūdu labošanai un novēršanai. Sarežģītu runas kļūdu un runas defektu novēršana ir logopēda uzdevums. Psihologi skaidri norāda, ka skolotājs iegūst vairāk informācijas tad, ja bērns kļūdās, nekā tad, ja viņš atbild pareizi. Ja skolotājs atvēl laiku savu audzēkņu kļūdu analīzei un interpretācijai, nevis tikai konstatē un paziņo par kļūdām, tad skolotājs var daudz uzzināt par bērna domāšanu, izpratni, prasmēm, iemaņām un arī palīdzēt bērnam pilnveidoties, attīstīties.

Darbs ārpusnodarbību laikā runas attīstīšanā saistīts ar skolotāja prasmi sarunāties ar bērnu, jo runas attīstība sākas ar emocionālu saskarsmi starp pieaugušo un bērnu agrā bērnībā, kas turpinās pirmsskolas un arī skolas vecumā. Jācenšas atrast tādu sarunu tematu, lai bērns atraisītos, lai viņam rastos vēlēšanās sarunāties, jautāt, spriest. Ārpusnodarbību laikā skolotājs mērķtiecīgi strādā pie tādu bērna runas problēmu risināšanas, kas atsevišķiem bērniem vai bērnu apakšgrupai sagādā grūtības. Piemēram, sarežģīts darbs pirmsskolā ir radošais stāsts. Tas prasa lielu papildu darbu bērnu literārās pieredzes veidošanā, priekšstatu paplašināšanā, runas spēju attīstīšanā. Kā to visu paveikt? Kā veicināt bērnu iztēli? Ejot pastaigā, skolotājs var pievērst bērnu uzmanību pienenei un aicināt viņus padomāt, ko bērns saka pienenei vai ko pienene saka saulei. Te var izmantot R. Blaumaņa dzejoli "Pienenītes". Vērojot skudru pūzni, skolotājs var vērst bērnu uzmanību uz kādu no skudrām un pastāstīt stāstu vai pasaku tieši par šo skudru. Savukārt bērnus var aicināt pastāstīt atgadījumu no citas skudras dzīves.

Tātad jāsecina, ka bērna runas attīstīšanā pirmsskolas izglītības iestādēs noteicošā loma ir pedagoga personībai un meistarībai. Līdz ar to izvirzās vairākas pamatprasības, kas jāievēro: ***pedagogam vienmēr jāprot ar bērnu aprunāties, jāstimulē jautājumi, jācenšas uz tiem atbildēt, jāizvēlas metodes, kas nodrošina katra bērna runas aktivitāti rotaļnodarbībās un ārpusnodarbību laikā, jāredz katra bērna izaugsme, jāstimulē tā ar pozitīvu emocionālu saskarsmi.***

Skaņu izrunas kultūras veidošana

Vispārinātie uzdevumi:

- vingrināt artikulācijas aparātu dažādu valodas skaņu artikulēšanai;
- vingrināt un nostiprināt visu dzimtās valodas skaņu pareizu izrunu izolēti un vārdos atbilstoši ortoepijas normām;
- veicināt dažādu balss kvalitatīvo īpašību attīstību, vingrināt regulēt balss tempu;
- veicināt prasmi brīvi, dabiski, izteiksmīgi runāt saskarsmē, kā arī atstāstot, stās-

tot, runājot dzejoļus, ar intonācijas palīdzību parādīt savu vai personāžu attieksmi, garastāvokli (skumjas, prieku, bēdas, lepnumu, lielību, viltību);

- vingrināt runas dzirdi un fonemātisko uztveri.

Visi šie uzdevumi risināmi runas rotaļnodarbībās un ārpusnodarbību laikā. Darbam tiek izmantoti īpaši vingrinājumi (sk. 2. pielikumu), didaktiskās rotaļas, tautas rotaļas, tautasdziesmas un citi folkloras materiāli, dzejoļi, stāsti, dramatizējuma elementi, apmācošās un sižeta lomu rotaļas, kurās tiek akcentēti bērnu runas attīstīšanas uzdevumi. Viens no galvenajiem un noteicošajiem līdzekļiem ir nevainojams skolotāja paraugs.

Veicot darbu pie skaņu artikulēšanas dažādās tās pakāpēs, jāatceras, ka ir lietderīgi viena vingrinājuma laikā artikulēt vairākas skaņas, kuras var izvēlēties pēc dažādiem principiem:

- pēc patskaņu garuma (īsa un garais patskanis);
- pēc līdzskaņu mīkstinājuma (cietais un mīksts līdzskanis);
- pēc balsīguma (balsīgais un nebalsīgais līdzskanis).

Šāda skaņu izvēle nodrošina bērnu ieklausīšanos un praktisku vingrināšanos līdzīgi skanošās, līdzīgi artikulējamās un līdzīgi apzīmējamās skaņās. Zināmā mērā šāds darbs ir sagatavošanās etaps bērnu lasītmācīšanā.

Analizējot praksi, jāsecina, ka nepamatoti liela vērība runas nodarbībās tiek veltīta skaņu artikulēšanai un līdz ar to proporcionāli maza – pārējiem skaņu izrunas kultūras veidošanas virzieniem. Skolotājam ir jāsaskata vairāku uzdevumu loģiskas savienošanas iespējas. Piemēram, 2. pakāpē skaņas "r" artikulēšanu sižetiski var saistīt ar mašīnas rūkšanu, kas sākumā, iedarbinot motoru, ir skaļāka, tad pamazām, mašīnai attālinoties, kļūst klusāka. Vingrinājuma uzdevuma formulējums - vingrināt artikulēt skaņu "r" dažādā skaļumā.

Viens no sarežģītākajiem jautājumiem skaņu izrunas kultūras veidošanas darbā ir intonācija. Intonācija ir sarežģīts komplekss, kas ietver balss tembra, tempa, ritma, loģiskā uzsvara atbilstošu izmantošanu.

Salīdzinājumam sniedzam variantus intonācijas vingrināšanai dažādās pakāpēs (skat. tabulu 58. lpp.).

	1. pakāpe	2. pakāpe	3. pakāpe
Uzdevums	Vingrināties ar intonācijas palīdzību izteikt līdzjūtību, nosodījumu.	Vingrināties intonatīvi krāsaini izteikt literāro personāžu domas.	Vingrināties teikumu izteikt dažādās intonācijās (dusmas, izbrīns, viltība, prieks).
Vingrinājums	Trīs kaķēni sakārtojuši sev māju. Ienāk draugs Duksis, pārkārto kaķu māju. Kaķēni ir uztraukušies, jo nevar atrast savas lietas. Bērni palīdz. Pēc tam žēlo kaķēnus: "Neraudi, mīncīt!", bet Duksi norāj: "Nu; nu, Duksīt, tā nedrīkst!"	Pedagogs izmanto latviešu tautas pasaku "Stūrgalvīgais vilcēns". Katrs personāžs izsaka savu domu attiecīgā intonācijā.	Pedagogs rada iztēles situāciju. Pie piļu diķa pienākusi lapsa. Pīles peld, un lapsai tās jāizmāna ārā. Kad tas neizdodas, viņa dusmojas utt. Pedagogs izvēlas tik daudz lapsu, cik intonāciju paredzēts konkrētajā vingrinājumā. Bērni izdomā, ko teiks un kā attaisnot konkrēto lapsas domu – dusmas, viltu, izbrīnu.

Radot dažādas iztēles situācijas rotaļās, pedagogs veido bērnus izpratni par dažādo intonāciju lomu domas izteikšanā. Otrajā un trešajā pakāpē var organizēt rotaļas, kas saistītas ar daiļliteratūrā apgūto materiālu (mērķtiecīgi izvēlētu literāro materiālu), kuru pēc tam var izmantot runas attīstīšanas rotaļnodarbībās. Atbilstoši apgūtajiem literārajiem darbiem var organizēt didaktisko rotaļu "No kuras pasakas zaķis?", akcentējot tieši dažādu intonāciju izmantošanu, parādot dažādu zaķu emocionālo stāvokli. Tāpat var darboties trešajā pakāpē, kur bērnu spējas intonēt jau ir lielākas. Skolotājs paredz vairāku intonāciju vingrināšanu, uzaicina bērnus izvēlēties kādu dzīvnieku vai cilvēku, ko atdarināt (viltīgu, dusmīgu, laipnu). Bērni attēlo attiecīgo intonāciju ar pašu izvēlētu tekstu, bet pārējie min, kāds ir šis runātājs – viltīgs, laipns utt.

Vārdu krājuma paplašināšana un aktivizēšana

Pamatuzdevumi:

- paplašināt pasīvo un aktīvo vārdu krājumu,
- veicināt vārdu krājuma aktivizēšanu,
- vingrināties vārdu nozīmju izpratnē un pareizā vārdu lietošanā pēc nozīmes.

Par spēju būt kādas valodas nesējam (tas attiecas arī uz pirmsskolas vecuma bērniem) liecina ne vien vārdu kvantitatīvie rādītāji, kas arī nav mazsvarīgi, bet spēja

brīvi un precīzi operēt ar vārdiem aktivajā runā. Vārdu krājuma paplašināšanas jautājums visciešāk saistīts ar prasmi stāstīt. Protams, liela nozīme ir arī skaņu izrunas kultūras un gramatiski pareizas runas veidošanas darbam. Vārdu krājuma paplašināšanas un aktivizēšanas ciešā saikne ar stāstīšanas prasmi izpaužas precīzā lietu un parādību, to īpašību un darbību nosaukšanā, prasmē lietot sinonīmus, kuru lietošanas biežums, kā uzsvērusi A. Laure, ir viens no vārdu krājuma nabadzības un bagātības rādītājiem.

Runas rotaļnodarbībās un ārpusnodarbību laikā galvenais vārdu krājuma paplašināšanas avots ir apkārtnē tās plašākajā izpratnē, daiļliteratūra, didaktiskie vingrinājumi un rotaļas (apmācošās rotaļas un tautas rotaļas), kā arī īpaši radītas runas situācijas. Piemēram, sinonīmu un antonīmu aktivizēšanu nodrošina tādas didaktiskās rotaļas kā "Pasaki pretējo!", "Pasaki citādi!", vingrinājumi "Nosauc priekšmetu un tā īpašības!", "Kā vēl var pateikt?", "Uz kuru attēlu attiecas šie vārdi?" u.c.

Svarīgs vārdu krājuma apguves kvalitatīvais rādītājs ir vārdu nozīmju apguves un izpratnes veidošanas darbs. Viens no rādītājiem vārdu nozīmju izpratnē ir to pareiza lietošana teikumā. Šāds vārda nozīmju izpratnes veidošanas paņēmieni īpaši nepieciešams, izmantojot runas nodarbībās daiļliteratūras un folkloras tekstus, kas ir poētiskās valodas paraugs un tajā pašā laikā ne vienmēr precīzi izskaidrojams. Piemēram, vecākajā grupā daiļliteratūras nodarbībā, runājot par dabas atainojumu latviešu tautasdziesmās, uzmanība jāpievērš teicieniem "saule ritināja", "saule laistījās", "zelta rasa", "skuju mētelītis", "zaļa villainīte" u.c. Runas nodarbībā bērniem izvirza uzdevumu izdomāt teikumus ar šiem vārdu savienojumiem. Pedagogus mulsina doma, ka bērni atkārtos tautasdziesmu tekstus. Tas nav nosodāmi, lai bērni runā tā kā literārajā paraugā, arī šādi aktivizējas vārdu krājums. Tas norāda, ka bērns šo vārdu savienojumu konkrētajā laika periodā var saistīt tikai ar konkrētās tautasdziesmas saturu, bet turpmākajā darbā apgūs prasmi teikumus veidot patstāvīgi.

Paredzot vārdu krājuma aktivizēšanas darbu ārpusnodarbību laikā, pedagogs var ņemt palīgā runas modeli kādai konkrētai runas situācijai. Runas modeli atbilstoši tēmai izvirzāmi uzdevumi runas attīstīšanai (it īpaši vārdu krājuma aktivizēšanai) un iespējamais dialoga scenārijs. Runas modeļi palīdz pedagogam nodrošināt valodas tīrību, orientē uz konkrētu vārdšķiru vārdu izmantošanu rotaļās un rotaļnodarbībās.

Tēma	Uzdevumi runas attīstīšanā	Audzinātājas un bērna sarunas variants
Lelle mazgājas	Aktivizēt bērnu vārdu krājumā mazgāšanās piederumu nosaukumus: sūklis, ziepes u.c.	Sarunas apraksts, īpašu vērību veltot rotaļu situācijai.

Vārdu krājuma aktivizēšanas līdzeklis var būt arī tautas rotaļas, kuras var lietot gan rotaļnodarbībās, gan ārpusnodarbību laikā. Dažādu vārdšķiru aktivizēšanai var izmantot rotaļas (sk. 1. pielikumu):

"Virtuve",

"Visi putni lido",

“Vaidētājs”,
“Kur to izmanto?”,
“Āzītis sakņu dārzā”,
“Veiklais pavārs”,
“Pamēģini uzminēt!”.

Vārdu krājuma paplašināšanai un aktivizēšanai var izmantot šādus vingrinājumus:

- atrast sinonīmus (antonīmus) izolētiem vārdiem, vārdu savienojumiem;
- atrast sinonīmus (antonīmus) pedagoga (vienaudža) runā;
- atrast vispiemērotāko vārdu no vārdu rindas kādai situācijai, objektam, priekšmetam;

- veidot teikumu, ja doti vārdi ar vairākām nozīmēm, kā arī sinonīmu rindas vārdi;
- uzdevumi, kas saistās ar jautājumiem “Kas var būt smags?” un citiem līdzīgiem;
- atbilstoši bērnu pieredzes līmenim jēdzieniski analizēt vārdus un vārdu savienojumus.

Gramatiski pareizas runas veidošana

Gramatika ir valodniecības nozare, kas apskata vārdu sastāvu, to locīšanu un darināšanu, vārdu saistišanas teikumā likumus, teikuma locekļus un teikumus.

Pamatuzdevumi:

vingrināties dažādu vārdšķiru vārdu formu maiņā un vārdveidošanā atbilstoši latviešu valodas likumiem,

vingrināties dažādu vienkāršu, saliktu teikumu veidošanā atbilstoši gramatikas likumiem.

Tātad šim darbam ir divi virzieni – morfoloģiskais un sintaktiskais. Savlaicīga gramatiski pareizas runas apgūšana ir svarīga valodas pilnvērtīgas apguves sastāvdaļa.

Runas sintaktiskie komponenti ir tieši saistīti ar bērna pieredzi priekšmetiski praktiskā un rotaļu darbībā. Šīs darbības rada nepieciešamību izteikties arvien sarežģītāk, līdz ar to runā jālieto arvien sarežģītākas konstrukcijas.

Gramatiski pareizas runas veidošanā, tāpat kā citos virzienos, vadošās ir praktiskās un rotaļu metodes, t.i., vingrinājumu un didaktisko rotaļu izmantošana konkrētu gramatisko formu apgūšanā.

Bērniem jāapgūst visu latviešu valodā esošo vārdšķiru vārdu gramatiski pareiza saskaņošana un lietošana. Bērni valodu apgūst gan stihiski, gan īpaši organizētās rotaļnodarbībās un situācijās. Tāpēc vispirms ir jāizzina bērnu runas īpatnības un, vadoties pēc rezultātiem, jāvingrina to gramatisko formu lietošana, kuras bērnu runā rada grūtības un kuru lietošana ir kļūdaina.

Prakses analīze ļauj secināt, ka viens no sarežģītākajiem jautājumiem pirmsskolas vecuma bērniem ir īpašības vārdu salīdzināmo pakāpju veidošana un lietošana. To apgūšanai var izmantot rotaļlietas, attēlus vai citus materiālus, kuru krāsojums intensitātes ziņā ir stipri atšķirīgs, kā arī materiālus, kuri ir atšķirīgi pēc garuma, resnuma un citām pazīmēm. Salīdzinot šos priekšmetus, bērns praktiski var lietot pamata, pārāko un vispārāko pakāpi. Var izmantot arī tādu humoristisku paņēmieni kā lielīšanos: man ir skaistas krelles, man ir skaistākas, bet man ir visskaistākās.

Pedagogam ir jāizvēlas vingrinājumi, skaidri apzinoties, kurš gramatiski pareizas runas veidošanas virziens tiks vingrināts konkrētajā rotaļnodarbībā. Tas nebūt nepalielina uzdevumu skaitu vienai nodarbībai, tikai konkretizē pedagoga darbu. Piemēram, otrajā pakāpē vienas nodarbības laikā izvirzāms uzdevums vingrināties pareizi lietot prievārdus "uz", "zem", "pie", "aiz" saistījumā ar lietvārdiem (mēbeļu nosaukumiem), iesaistīt tos saliktos sakārtotos teikumos pēc pretnostatījuma principa. (Zaķis noslēpās aiz skapja, bet lācis zem galda.)

Viens no programmas uzdevumiem ir valodas kultūras veidošanas uzdevums, kurā bērniem jāsaklausā nepareizības pieaugušo un vienaudžu runā un tās jālabo. Šī uzdevuma risināšanā var izmantot rotaļpaņēmieni – kāda dzīvnieka ierašanos, kurš vēlas ar bērniem parunāties, bet viņiem uzmanīgi jā klausās un jācenšas labot to, ko lācis, zaķis, kaķis vai viltīgā lapsa saka nepareizi.

Jāpiebilst, ka atsevišķi vingrinājumi un didaktiskās rotaļas izmantojamas ārpus nodarbību laikā darbā ar bērnu apakšgrupām un individuāli. Piemēram, prievārdu pareizu lietošanu var vingrināt pārrunās pēc rotaļas "Paslēpes" (kur katrs no bērniem ir slēpies grupā vai grupas laukumā).

Stāstīt mācīšana

Stāstīt mācīšana ir īpašas runas spējas, kuras jāattīsta jau pirmsskolas vecumā. Stāstītprasme, atšķirībā no sarunām un pārrunām, kas lielākoties norit dialoga formā, ir īsāks vai garāks monologs, kurš var ietvert dialogu.

Stāstījumā ir iespēja redzēt bērna runas attīstības līmeni, citiem vārdiem sakot, visu pedagoga paveikto un arī nepaveikto gan nodarbībās, gan ārpusnodarbību laikā. Bērniem jā māca dažādi stāstījuma veidi. Visiem stāstījuma veidiem ir vienoti vērtējuma kritēriji: secīgums, tēlainība, izteiksmīgums, patstāvība, kā arī vārdu krājums un teikumu gramatiskā uzbūve.

Secīgums ietver prasību stāstīt noteiktā secībā, loģiski; tēlainība – epitetu, salīdzinājumu un citu leksisko līdzekļu izmantošanu; patstāvība – prasmi pastāstīt tās augstākajā līmenī, bez pieaugušo palīdzības.

Bērnu runas līmeņa noteikšanai dažādās vecuma grupās ir dažādas prasības.

Pedagogs, mācot bērnam stāstīt, pilnveido visas viņa runas attīstības jomas – fonētisko, leksisko, gramatisko. Pirmā pakāpe ir sagatavošanās etaps pilnvērtīgai stāstītprasmes veidošanai vecākajā grupā. Noteicošais faktors ir pedagoga prasme sarunāties ar bērnu.

Viens no stāstīt mācīšanas paņēmieniem ir skolotāja paraugs. Neattaisnojas paraugs, kas kalpo tikai kopēšanai. Pirmajā pakāpē tam jābūt pirms bērnu stāstījuma, viņu ierosināšanai, trešajā – pēc bērnu stāstījuma, kā apkopojošam elementam. Piemēram, pirmajā pakāpē audzinātāja pastāsta par savu kaķi, bet pēc tam bērni stāsta katrs par savējo. Līdzīgi var stāstīt par rotaļlietu lāci. Šajā gadījumā lietderīgi nodarbībā izmantot vairākus rotaļlietu lāčus, lai bērni varētu izvēlēties, par ko stāstīt. Tādējādi četru, piecu vai vairāk bērnu stāstījums būs motivēts, jo viņi stāstīs katrs par citu lāci (par brūno, balto vai melno; par lielo, mazo utt.).

Svarīgs jautājums ir stāstījuma plāns un tā loma bērnu stāstīt mācīšanā. Pirmajā

pakāpē audzinātāja plānu bērniem dod pakāpeniski jautājumu veidā, bet trešajā pakāpē pirms stāstīšanas, un zināmā mērā tas nosaka stāstījuma uzbūvi.

Pedagoga tiešs pienākums, kas pagaidām līdz galam vēl nav izprasts vai ir pārprasts, - palīdzēt bērnam atrast piemērotākos vārdus, vārdu savienojumus, veidot teikumus, iesākt teikumus, lai veidotos plūstošs stāstījums bez liekiem atkārtojumiem, kā arī palīdzēt veidot kompozicionāli pareizu stāstījumu.

Strādājot pie stāstītmācīšanas, noteicošā loma ir teksta izvēlei, tā apguvei un bērnu organizēšanai atstāstīšanai. Aktuāls ir jautājums par atšķirībām daiļliteratūras atstāstīšanā un atstāstīšanā runas nodarbībās. Literatūras nodarbībās ieteicams izmantot izlases atstāstīšanu, lai pedagogs varētu secināt, kāda ir daiļdarba uztvere, bērnu estētiskā gaume, tikumiskā izpratne. Atstāstīšana runas nodarbībās palīdz pilnveidot bērnu stāstītprasmi. Šeit visbiežāk atklājas literārā teksta ietekme uz bērna valodu. Atstāstīšanai runas nodarbībās un arī ārpusnodarbību laikā izvirzāmi dažādi uzdevumi, kurus konkretizē programma. Pirmsskolas pedagogam galvenā uzmanība jāvelta teikumu uzbūvei, to saistījumam stāstījumā, secīgumam, autora vai folkloras izteiksmes līdzekļu izmantošanai atstāstījumā, intonatīvajam noformējumam.

Stāsts pēc attēla ir visvairāk izmantotais stāstījuma veids, tomēr tas prasa no skolotāja lielu prasmi pareizu metožu un paņēmieni izvēlē, lai bērnu stāstījumi būtu motivēti un interesanti. Pierasta stāstījuma forma ir stāsts par vienu lielu attēlu. Visi pedagogi atzīst, ka bērnu stāstījumi atkārtojas, ka stāsts pēc attēla viņus garlaiko. Eksperimentālais darbs parāda, ka jau darbā ar jaunākajiem bērniem kā vienu no variantiem var izmantot stāstījumu pēc individuāliem attēliem. Attēli var būt par vienu tēmu, bet katram bērnam atšķirīgs sižets. Var būt viena nosaukuma attēli, bet ar attēlojamo priekšmetu atšķirībām krāsojumā u.c. Izmantojami arī attēli par dažādām tēmām.

Apraksts kā stāstījuma veids tiek izdalīts otrajā pakāpē, bet tā sagatavošanās posms norit jau pirmajā pakāpē, jo prasme aprakstīt cieši saistīta ar bērnu sensoro spēju attīstību, novērošanas spējām. Cieša saistība ir arī ar psihiskajiem procesiem – iztēli, domāšanu; domāšanas operācijām – analīzi, sintēzi. Apraksts zināmā mērā ir statiska kāda priekšmeta, parādības “fotogrāfija”. Aprakstā atbilstoši uzdevumam jāietver vietas, laika, izskata raksturojums. Svarīgākais līdzeklis veiksmīga apraksta veidošanai līdzās rotaļu motīviem ir didaktiskās rotaļas kā sagatavošanās etaps. Var izmantot rotaļas “Kas mainījies?”, “Kas vienāds?”, “Kas atšķirīgs?”.

Stāstus pēc pieredzes pedagogi izmanto salīdzinoši maz. Šis stāstījuma veids pilnvērtīgi var veidoties un attīstīties tikai tad, ja šī pieredze ir un ja ir par ko stāstīt. Darbā ar jaunākajiem bērniem pedagogs runā individuāli par viņu individuālo pieredzi. Sākot ar otro pakāpi, stāstījumus veido par kolektīvo pieredzi, par kopīgi pārdzīvoto. Piemēram, kā notika grupas telpas greznošana Jaungadam. Ja katram bērnam nebūs sava piedzīvojuma, tad vismaz vairākām bērnu apakšgrupām būs iespēja pastāstīt par atsevišķām apakšsistēmām: kā sakārtojām leļļu stūri, kā izrotājām egli, kā gatavojām eglišu rotājumus, kā mājās greznojām egli. Secinājums viens – ja pedagogs iecerējis bērnu stāstus pēc pieredzes, tad šī pieredze ir jāveido.

Pedagogiem jāizprot, ka radošie stāsti var veidoties tikai tad, ja bērniem ir pietiekama literārā pieredze, kas tieši saistīta ar daiļliteratūru un runas iemaņām. Radošās

darbības pirmā pakāpe ir improvizācija, kas runas nodarbībās var izpausties kā stāsta, pasakas sākuma vai beigu variantu izdomāšana; pasakas variantu izdomāšana, ja situācija būtu bijusi citāda. Nākamais etaps ir tieša radošā darbība runā. Tas nemazina pedagogu lomu. Pedagogs sākumā piedāvā tēmu, iespējamās darbojošās personas un darbības vietu. Nākamajā darba posmā pedagogs piedāvā tikai tēmu, vēlāk balstās uz pašu bērnu brīvu iztēli. Pēc radošajiem stāstiem pedagogs var noteikt bērnu runas līmeni un izvirzīt uzdevumus tās pilnveidošanai, noteikt viņu estētiskās gaumes un tikumiskās virzības līmeni, tātad izvirzīt uzdevumus arī audzināšanas jomā.

Lasītmācīšana un rakstītmācīšana “Es” koncepcijas kontekstā

Pirmsskolēna personība attīstās, apgūstot vecāko paaudžu sociālo pieredzi nepārtauktā saskarsmē un sadarbībā ar citiem cilvēkiem (pieaugušajiem, vienaudžiem, vecākiem un jaunākiem brāļiem, māsām utt.). Iegūtā pieredze veido emociju un jūtu, iemaņu, prasmju, paradumu un zināšanu dinamisku sistēmu. “Personība ir pētnieks” – tā personību definē psihologi un pedagogi. Mūsdienās personības struktūras izpratnes pamatā ir atziņa, ka galvenā personības izpausmes joma ir cilvēka darbība. Bērns darbojoties apgūst pasauli, tostarp arī burtu un skaņu pasauli. Pamatā tā ir bērna patstāvīgā darbība, kuru ne vienmēr pieaugušie uztver kā bērna pasaules izzināšanas veidu. Dažkārt pieaugušie “iztraucē” šo izzināšanas procesu, cenšoties bērnam pateikt priekšā savu pieredzi. Pirmās “lasīšanas” izpausmes, kuras var redzēt jebkurš pieaugušais, ir grāmatas turēšana rokā, tās šķirstīšana. Uz jautājumu – ko tu tur dari, mazais atbild – lasu. Ja pieaugušie bērna darbību atbalsta un turpina sarunu par to, ko bērns ir “izlasījis”, tad bērna interese tiek uzturēta, bet dažkārt vērojama pavisam cita aina – vai nu vecāki noliedz bērna darbību, teikdami, ka viņš neprot lasīt, vai tūdaļ sāk bērnu nopietni mācīt, tā radot pretēju efektu – atbaidīšanu no grāmatas un lasīšanas.

Ar ko sākam lasīšanu un rakstīšanu pirmsskolas vecumā.

Lasīšanas sākums ir skaņu pasaules uztvere.

Kā viena no metodēm ilgu laiku tiek nosaukta analītiski sintētiskā skaņu metode. Bet šāda pieeja nebūt nav vienīgā. Bērnu var mācīt lasīt ar dažādām metodēm, bet pamatā ir viens nosacījums – ir jāizraisa vēlēšanās lasīt, ir jāievēro bērna individuālās intereses un īpatnības.

Bērnā interese par skaņām rodas agri – jau divu trīs gadu vecumā. Bērnā jāvin-grinās uztvert dabā dzirdamās skaņas un trokšņus. Jāsaklausa līdzības un atšķirības, jāspēlē rotaļas, kuras palīdz saklausīt dažāda skaļuma skaņas (rotaļa “Auksts-karsts”). Saistībā ar bērna vēlmi darboties ar dažādiem priekšmetiem, rotaļlietām bērnam var piedāvāt kā viņam piederošu konkrētu burtu. Tas var būt bērna vārda pirmais burts, tikpat labi tas var būt māmiņas vai tēta burts. Būtiski, lai šis burts ir kā bērna zīme, kas norāda, kur bērnam sēdēt, stāvēt vai darboties, lai burts ir viņa Es simbols, kas patiesībā darbojas kā piktogramma, kā bērnam piederoša lieta. Pakāpeniski bērns apgūst šī burta nosaukumu. No jēdzieniem – tas ir burts, tas ir mans burts bērni

pāriet uz jēdzieniem – tas ir mana vārda pirmais burts, tas ir mans burts “R” utt. Reāli darbojoties bērnu grupā, bērnu priekšstatī par burtu daudzveidību paplašinās netieši, jo katrs no bērniem iegaumē sava drauga un pakāpeniski arī citu bērnu burtus. Sākotnēji šī iegaumēšana saistās ar citam bērnam piederošu lietu, vēlāk kā ar Jāņa, Ilzes burtu, bet nākamajā stadijā jau kā J, I utt. Šāda pieeja balstīta uz pirmsskolas pedagogijā akceptēto “Es” koncepciju, kad bērnu priekšstatus paplašina un sistematizē, balstoties uz katram bērnam tuvām, izprotamām, zināmām lietām. Bērna aktivitāte bieži nonāk pretrunā ar pieaugušo izvirzītajām prasībām. Ja pieaugušie ļauj patstāvīgi veikt darbības, kas atbilst bērna spēkiem, lieki viņu nesteidzina, tad bērns veidojas apziņa, ka viņš spēj un var paveikt uzdevumus. Viņā veidojas patstāvīgums. Savukārt, ja pieaugušie cenšas bērnu steidzināt, nepārtraukti rīkoties bērna vietā vai labot bērna darbību ar negatīvām piezīmēm, viņā rodas nedrošības sajūta. Bērna patstāvīgajā darbībā bieži vien tad parādās kļūdas un neveiksmes.

Piemēram. Pedagogs salicis bērnu vietās burtiņus un lūdz bērnus atrast katram savu vietu. Lielākā daļa bērnu atrod savu burtu un apsēžas noteiktajā vietā, bet grupā 3 bērni burtus nepazīst un nevar atrast savu vietu. Kā rīkoties?

- 1) Skolotājs izsaka piezīmi, ka bērns atkal neprot atrast savu vietu. “Lūk, tā ir, sēdies te!”
- 2) Iesim kopā un meklēsim vietu. Šajā vietā ir burts E. Vai tā varētu būt tava vieta, Ieva? Nē? Kāpēc tu tā domā? Un tā bērns un skolotājs sarunājas atrod bērna vietu.
- 3) Kurš palīdzēs Ievai atrast savu vietu?

Vecākajā pirmsskolas vecumā bērnam rodas jaunas intereses un prasības: viņš biežāk uzdod jautājumus, uz kuriem pieaugušajam nereti ir grūti atbildēt; pēkšņi raksta smiltīs, sniegā, uz papīra ciparus, burtus, lūdz izstāstīt pasaku, palasīt grāmatu, ar pieaugušajiem aktīvi apspriež televīzijas pārraides. Pirmsskolēns interesējas par grāmatām, jautā: “Kas šeit ir rakstīts? Kas tas ir par burtu? Kā raksta manu vārdu?” Zinot dažus burtus, viņš cenšas patstāvīgi lasīt un rakstīt atsevišķus vārdus. Tas viss ir jāņem vērā, lai laikus apmierinātu bērna izzīņas interesi un novirzītu viņa vēlmi un gribu uz tādu prasmju apgūšanu, kuras ir svarīgas skolas apmācībai.

Vecākā pirmsskolas vecuma bērnu psihiskās attīstības svarīga īpatnība ir gatavība sistemātiskai apmācībai. Lasīšana saistīta ar bērna iepriekšējo pieredzi. Panākumi lasīšanas apgūšanā ir atkarīgi no daudz kā, tostarp arī no attieksmes pret grāmatām, attiecībām ar vecākiem un skolotājiem, patstāvības un pārliecības par sevi, domāšanas un jutekliskās pieredzes; mutiskās runas attīstības līmeņa. Tas viss ir bērna fiziskās, prāta, emocionālās, gribas un sociālās attīstības rezultāts.

Maksimālais efekts bērna spēju īstenošanā tiek sasniegts tikai tādā gadījumā, ja pielietojamās audzināšanas formas un metodes tiek izvēlētas saskaņā ar pirmsskolas vecuma psihofizioloģiskajām īpatnībām. Pirmsskolēna mācīšanās iespējama kopdarbībā ar pieaugušajiem didaktisko spēļu, tiešās novērošanas, dažādu veidu bērnu produktīvajā darbībā.

K. Rodžerss uzsver, ka primārā uzmanība jāvirza uz to, ko cilvēks pats uztver kā savu pasauli, bet ne uz vispārējo realitāti. Liela loma cilvēka attīstībā ir arī pieredzei.

Lai veidotu bērna pieredzi burtu pasaulē, vēlams sekot noteiktai sistēmai pasaules apgūšanā.

- Pievērst bērna uzmanību burtiem vispār.
- Atrast tādu pašu veidojumu (burtu).
- Pagatavot burtu – rotaļlietu katram bērnam atbilstoši bērna vārda pirmajam burtam.

• Atrast noteiktu burtu lielā daudzumā avīzes tekstā, grāmatas tekstā, burtu kartītēs.

- Atrast vārdu kartītes, kuru sākuma burts ir...
- Atrast vārdus kartītes, kuros ir noteikts burts...
- Atpazīt savu burtu dažādu burtu vidū.
- Atrast burtam draugus, kurus tu pazīsti.
- Atrast burtus vārdam, kuru es rādu, salikt vārdu.
- Salikt vārdu, kuru es nosaucu (sākumā nosauc vienzilbes vārdus).
- Uzkrāt pasaku personāžu nosaukumu kartītes.
- Uzkrāt pasaku nosaukumu kartītes.
- Izveidot burtu trafaretu komplektus katram bērnam individuāli.
- Izveidot darba lapas dažādu burtu atrašanai un savienošanai.
- Uzkrāt īsu tekstu kartītes bērniem individuālai lasīšanai. (Kartītes regulāri jāpapildina.)

- Atrast lasītajam vārdam atbilstošu attēlu.
- Atrast lasītajam teikumam attēlu.

Literatūra

V. Kalniņa, Dz. Skrube. "Pirmsskolas vecuma bērnu valodas attīstīšanas metodika". Tautas rotaļas bērnodrāzā. LR TIM RSKCI, Rīga, 1990.

PROGRAMMA MATEMĀTISKO PRIEKŠSTATU VEIDOŠANĀ

5 – 7 GADUS VECIEM BĒRNIEM

Joprojām problemātisks ir jautājums par to, kādas darba formas izmantot pirmskolas bērniem. Tradicionālajās nodarbībās bērns veic uzdevumus, kurus piedāvā skolotājs. Te var runāt par mācībām, par mērķiem, kurus izvirza skolotājs, bet vai bērns tos pieņem par saviem mērķiem? Bērna intereses, vajadzības, attīstības līmenis un tā ievērošana ir svarīgākais, lai veicinātu pašattīstību un pašapmācību. Nodarbības neapmierina pašizteikšanās, pašattīstības tieksmes, neveido bērna pašapziņu.

Bērns ir izmēģinātājs, viņš vēlas eksperimentēt un pats nonākt pie mērķa. Lai to ievērotu, skolotājam pēc iespējas jāatsakās no nodarbībām, jāveido rotaļu vide, kurā bērns spēj atrast nodarbošanos atbilstoši savām interesēm un pats sevi attīstīt. Pieaugušiem rotaļu vide jāveido tā, lai virzītu bērna attīstību, jāparedz materiāls atbilstoši bērna attīstības līmenim. Matemātisko priekšstatu veidošanā var piedāvāt rotaļas, kurās iekļauti matemātiskie elementi. Skat. grāmatu "Ukstiņa R. Matemātisko priekšstatu veidošana pirmskolas vidējā vecuma bērniem /Mācību līdzeklis. – Liepāja: LPA, 1996. – 18. – 42. lpp.". Bērniem parāda, ka matemātiskie jēdzieni un sakarības bieži sastopami apkārtņē, lomu sižeta rotaļās, dramatizācijas rotaļās, celtniecības rotaļās, didaktiskajās rotaļās, citos darbības veidos. Bērna iztēles un domāšanas attīstībai izmanto darbības ar kopām un loģiskās spēles. Eksperimenti rāda, ka visus bērnus var ieinteresēt nodarboties ar loģiskajām spēlēm, ja ievēro bērnu individuālo attīstības līmeni un rotaļas piedāvā pēctecībā no vieglākiem uzdevumiem uz grūtākiem.

Programmā atsevišķi izdalīti uzdevumi, kuri attīsta bērnu loģisko domāšanu. Šo darbu ieteicams veikt ar nelielām bērnu grupām, individuāli, kā arī piedāvāt rotaļas ikdienā, kur bērni tās izvēlas pēc savām interesēm un spējām.

Lai veidotu bērnos mācību darbību, dažreiz (jaunu jēdzienu izskaidrošanā) var organizēt darbu ar visiem bērniem vai ar apakšgrupu (no 15 līdz 20 min.), kur bērns mācās sakārtot materiālus, darboties ar tiem, uzmanīgi klausās skolotājā, izpilda dotos uzdevumus, strādā ar burtņīcu. Tādu darba veidu organizē, tuvojoties mācībām skolā.

Bērniem piecu gadu vecumā jau ir izveidojies priekšstats par apkārtējo pasauli, par priekšmetu īpašībām – krāsu, formu, lielumu, daudzumu. Nereti bērni šajā vecumā skaita līdz 10, 20, pat līdz 100. Vecāki parasti uzskata – ja bērns prot skaitīt un izpildīt matemātiskās darbības līdz 10, tad viņš ir gatavs skolai. Bet šādi bērni skolā ātri sastopas ar grūtībām, viņi nespēj veikt vienkāršas domāšanas darbības – salīdzināt, analizēt, spriest un līdz ar to risināt teksta uzdevumus.

Pirmskolā matemātiskie priekšstati jau no 70. gadiem tiek veidoti uz darbībām ar priekšmetiem jeb kopu pamata. Līdz ar to sevišķi nozīmīgs ir sensorais periods līdz 3 gadu vecumam un tā attīstība visā pirmskolas vecumā, kā arī tā saucamais pirmskaitļu periods 3 – 4 gadu vecumā. Visā minētajā periodā bērns darbojas ar priekšmetiem un to grupām. Sajūtu attīstības procesā iepazīst priekšmetu īpašības, grupē vienkopus priekšmetus pēc to kopīgajām pazīmēm (krāsas, lieluma, formas,

nosaukuma u.c.), tādējādi tiek radīts matemātisko priekšstatu veidošanas pamats. Pēc trīs gadu vecuma bērnam un rodas jautājumi – kas tas ir?, kāpēc?, piedāvājam bērnam iespēju izpētīt priekšmetu kopas, un šī izpēte (pēc daudzu ievērojamu matemātiķu un psihologu uzskatiem) bērnu loģiski noved pie matemātikas (dudzums, skaitīšana, skaits, skaitlis). Tālāk tiks aplūkoti jēdzieni, kuri bērnam jāizprot līdz piecu gadu vecumam un tālāk līdz septiņu gadu vecumam. Jāpiebilst, ka situācijā, ja bērns sagatavošanu skolai sāk tikai piecu gadu vecumā, tad sākumā veicams darbs, kuru pirmsskolas izglītības iestādē veic līdz šim vecumam.

- Praktiski darbojoties ar vienveidīgiem priekšmetiem, bērns noskaidro, ka priekšmetu kopa sastāv no elementiem “pa vienam”, ka, liekot elementus “pa vienam”, atkal iegūst “daudz”. Te arī jēdzieni “neviens”, “maz”, “mazliet”, “nedaudz”.

- Tālāk piedāvājam bērnam situāciju, kur, liekot elementus “pa vienam”, sakārto vienkopus vienveidīgus priekšmetus pēc kādas pazīmes. Piemēram – liekot kastītē “pa vienai sarkanai (zilai, zaļai) bumbiņai”, to “tagad ir daudz”. Skolotājs vispārina: “Te ir daudz sarkanu (zilu, zaļu) bumbiņu”. Citā situācijā noskaidros, ka vāzē ir “daudz dzeltenu ziediņu”, kastītē “daudz kļavas lapu, citā – daudz liepu lapu”, celtniecības materiālus var sakārtot “pēc krāsas”, “pēc lieluma”, “pēc formas” u.c. Priekšmetu grupu veidošana un izpēte attīsta domāšanu, gatavo bērnu skaitīšanai ar izpratni, skaitļa struktūras uztverei.

- Kā nākamo piedāvājam bērnam situācijas, kad salīdzina divas priekšmetu grupas un veidojas izpratne par jēdzienu – “tikpat daudz”. Bez šī jēdziena izpratnes bērnam neveidosies pareizs priekšstats par skaitļu rindu un jaunu skaitļu iegūšanas procesu. Šeit izmantojam rotaļu situācijas (krūzišu ir tikpat daudz, cik šķīvišu, šoferu ir tikpat daudz, cik mašīnu, u.c., kā arī kartītes, uz kurām viena priekšmetu grupa dota, bet otru veido bērns (katram lācītim iedosim medus podu – tagad medus podu ir tikpat daudz, cik lāciņu, u.c. situācijas).

- Pēc jēdziena “tikpat daudz” pārejam pie izpratnes veidošanas par jēdzieniem “vairāk”, “mazāk”. Pirmsskolas periodā var izdalīt trīs priekšmetu grupu salīdzināšanas līmeņus.

Pirmais līmenis – bērns salīdzina tikai priekšmetu grupas. Piemēram, “zaķiņu ir vairāk nekā burkānu” un otrādi “burkānu ir mazāk nekā zaķiņu”.

Otrais līmenis – kad bērni priekšmetu grupas arī izskaita, tad salīdzina priekšmetu grupas kopā ar to skaitu. Piemēram, “trīs zaķiņu ir vairāk nekā divi burkāni”, un otrādi – “divi burkāni ir mazāk nekā trīs zaķi”.

Trešais līmenis – kad bērns spēj vispārināt, abstrahēties un priekšmetu grupas nosauc ar skaitli. Piemēram, “skaitlis trīs ir lielāks nekā skaitlis divi”, un otrādi – “skaitlis divi ir mazāks nekā skaitlis trīs”.

Pedagogam jāievēro, kad bērns spēj pāriet no vienas pakāpes uz nākamo, bērns nav jāsteidzina, jāļauj piepildīt katru no šiem līmeņiem ar daudzām situācijām un priekšmetu grupu daudzveidību, tad bērns pats nonāks jaunā attīstības līmenī.

Psihologi, pedagogi un matemātiķi, kuri pētījuši priekšmetiskās darbības nozīmību matemātisko priekšstatu veidošanā (Ž. Piažē, M. Montesori, A. Ļeusiņa, R. Grīns, V. Laksone, M. Fidler u.c.) norāda vēl uz citiem darbības veidiem, kuri palīdz bērnam izprast skaitu, skaitļus, skaitļu veidošanās procesu, skaitļu rindu un kuru

rezultātā bērns pats nonāk pie jaunām zināšanām. Viņi uzskata, ka bērnam:

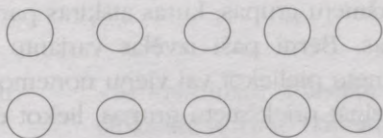
1. Darbībā ar priekšmetu grupām (kopām) jāizmanto salīdzināšanas, grupēšanas, analīzes, sintēzes, vispārināšanas u.c. operācijas. Tātad jābūt attīstītam zināmam domāšanas līmenim.

2. Jāizprot un jāpielieto seriācijas operācija. Tas ir – priekšmetu izlikšana augošā un dilstošā kārtībā pēc kādas īpašības, notikumu sakārtošana noteiktā secībā u.c. Uz šīs operācijas balstās izpratne par skaitļu veidošanos un skaitļu rindu, vēlāk – ciparu rindu. Lielākā daļa M. Montesori didaktiskā materiāla ir veidota pēc seriācijas operāciju principa. Pēc viņas uzskatiem, bērns “rindas principu” apgūst jau sensorajā periodā, un pakāpeniski viņš nonāk pie skaitļu un skaitļu sastāva izpratnes, tad – darbību izpratnes. Pedagoģs var piedāvāt dažādus materiālus seriācijas operāciju izmantošanai – klucīšus, pogas, LEGO klucīšus, čiekurus, akmentiņus, zīles, koku lapas, skaitāmos kociņus u.c. materiālus.

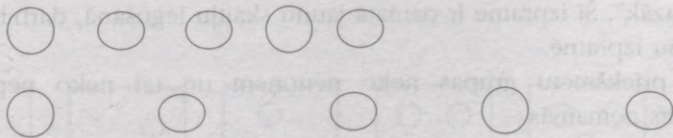
3. Jāizprot daudzuma nezūdamība.

Piemēram, divas glāzes zirņu ieber vienā lēzenā, vienā – stāvā traukā. Bērni pat sešu gadu vecumā uz jautājumu – kurā traukā vairāk zirņu, nosauc to trauku, kurā augstāks līmenis. Pēc Piažē secinājuma, bērnam nav izveidojusies tēlainā domāšana, viņš nespēj iztēlē atgriezties pie iepriekšējā soļa, kad abās glāzēs bija vienāds daudzums zirņu. Līdzīgas situācijas var veidot, ieberot traukos kastaņus, zīles, un bērns pārbauda vienādību vai nevienādību, katrā traukā ietilpstošos priekšmetus izliekot divās rindās (pa pāriem). Tādējādi pat neskaitot var noskaidrot, kurā traukā vairāk kastaņu.

Piažē iesaka arī eksperimentu ar pogām, kuras izvietotas divās rindās

Pēc tam situāciju maina, vienu rindu izveidojot garāku nekā otru.

Ari šeit bērns saka, ka otrā rindā pogu vairāk. Tas nozīmē, ka bērns nespēj vienlaikus uztvert rindas garumu un pogu daudzumu un nespēj prātā otro rindu “redzēt”, kāda tā bijusi pirms pārveidošanas.

Kā trešo Piažē piedāvā eksperimentu ar divām plastilīna bumbiņām. Sākumā bērnam piedāvā izveidot divas vienāda lieluma bumbiņas. Tad no vienas bumbiņas izveido desiņu un jautā bērnam, kur plastilīna vairāk. Bērns vēro bumbiņas un min, kurā vairāk plastilīna.

Un jāpaiet zināmam laikam, aplūkojot minētos uzdevumus dažādās situācijās, līdz

bērns izprot, ka šādas izmaiņas nemaina priekšmetu skaitu. Programmās matemātisko priekšstatu veidošanā ir akcentēts veidot situācijas, kurās maina priekšmetu izvietošanu, intervālu starp priekšmetiem, krāsu, formu, lielumu, un bērns secina, kā, mainoties minētajām priekšmetu īpašībām, nemainās to skaits. Tas norāda uz bērna izpratni par skaitu.

Mūsu eksperimenti parādīja, ka, mērķtiecīgi organizējot darbu par minētajiem uzdevumiem, bērni spēj paši nonākt pie pareizajiem secinājumiem. Piedāvājam, piemēram, no 8 kociņiem izveidot dažādas figūras, priekšmetu siluetus (pēc bērnu izvēles), un bērni secināja, ka visos priekšmetos ir 8 kociņi. Līdzīgi izmantojām, piemēram, katrai bērnu grupai 9 kvadrātiņus – ko no tiem var izveidot; atskaitījām katra lieluma piramīdu gredzenus pa pieci. Visās kaudzītēs pieci gredzeni, bet katras kaudzītes gredzeni ir atšķirīga lieluma. Spēle “raibais tārpīņš”, kurā ir pa sešiem sešu krāsu gredzeniem. Katras krāsas gredzenus izvieto citādi (rindā, aplī, tornītī, puslokā) un secina, ka neatkarīgi no izvietošanas gredzeni katrā vietā ir seši.

Šādi uzdevumi palīdz bērnam abstrahēties un veido spēju, piemēram, ar skaitli pieci nosaukt piecus mazus klucīšus un piecus lielus klučus, izprast, ko nozīmē, ka mēra ar īsu sloksnīti un garu sloksnīti, bet pieci mēri atrodas dažādās vietās. Viss iepriekš teiktais norāda uz to, ka svarīgāk ir attīstīt bērniem matemātisko domāšanu, nevis mehāniski mācīt skaitīt un veikt matemātiskās darbības.

Iepriekš minētos trīs galvenos darbības veidus matemātiskās izpratnes veidošanai var relizēt vēl citos uzdevumos. Tie aprakstīti grāmatā “Ukstiņa R. Matemātisko priekšstatu veidošana pirmskolas vidējā vecuma bērniem / Mācību līdzeklis. Liepāja: LPA, 1996, 45. lpp.

Vēl daži svarīgākie uzdevumi:

- Salīdzināt divas priekšmetu grupas, kuras atšķiras par vienu elementu. Veidot vienādas priekšmetu grupas. Bērni paši izvēlas variantu, kā priekšmetu grupas “nolidzināt” – vienu priekšmetu pieliekot vai vienu noņemot.
- Bērni vingrinās salīdzināt priekšmetu grupas, liekot elementu pret elementu, neskaitot.
- Veido izpratni par to, ka, ja pie priekšmetu grupas pieliek vienu elementu, tad priekšmetu “kļūva vairāk”, ja no priekšmetu grupas vienu elementu noņem, priekšmetu “kļūva mazāk”. Šī izpratne ir pamatā jaunu skaitļu iegūšanā, darbību izpratnē, teksta uzdevumu izpratnē.

Bet, ja no priekšmetu grupas neko nenoņem un tai neko nepieliek, tad priekšmetu skaits nemainās.

Jēdzieni jāapgūst dažādās praktiskās skolotāja radītās situācijās.

- Vingrināt priekšmetu grupas izskaitīt un salīdzināt otrajā salīdzināšanas pakāpē.
- Parādīt skaitļu (1–10) ieguvu uz salīdzināšanas pamata (pie iepriekšējā skaitļa pieliekot 1). Skat. metodiku iepriekš minētajā Ukstiņas R. grāmatā, 46. – 53. lpp.
- Dot izpratni par skaitļu rindu augošā un dilstošā kārtībā. Skat. metodiku iepriekš minētajā grāmatā, 53. – 60. lpp.
- Vingrināt izvietot augošā un dilstošā kārtībā priekšmetus pēc lieluma; skaitļu, priekšmetu kastītes, ciparus.
- Vingrināt skaitīt no 1 līdz 10 un no 10 līdz 1, skaitot priekšmetus, kuri atveido skaitļu rindu. Izmantot pareizos skaitīšanas paņēmienus: skaita, norādot uz priekš-

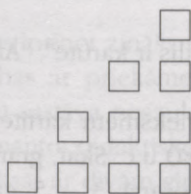
metiem no kreisās uz labo pusi, nosauc skaitļus pareizā secībā, katram priekšmetam piekārtot tikai vienu skaitli, pēdējo skaitli attiecina uz visu priekšmetu grupu.

- Uz skaitļu rindas izpratnes pamata (nākamā un iepriekšējā skaitļa iegūšana) vingrināt pieskaitīt un atņemt skaitli 1. Uz nākamā un iepriekšējā skaitļa iegūšanas pamata vai darbību "+", "-" 1 pamata vingrināt nosaukt lielāko un mazāko blakusskaitli (apmēram sešu gadu vecumā).

Piedāvāt bērniem iespēju grupu darbā, rotaļdarbībā un ikdienā ar dažāda veida praktisko materiālu pašiem izveidot skaitļu rindu, apzīmēt to ar skaitļiem, vērot blakusskaitļu mijiedarbību.

Piemēram:

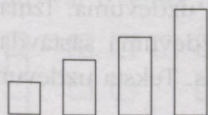
1.

utt.

- ar riņķiem;
- ar klucīšiem;
- ar kvadrātiņiem utt.

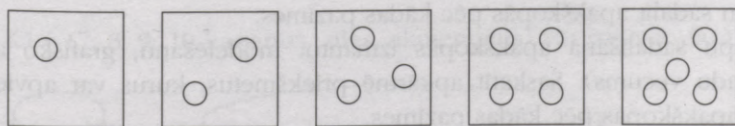
2.

utt.

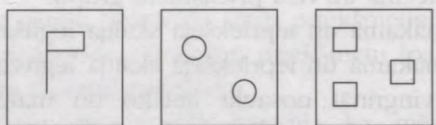
- ar krāsainām sloksnītēm, kur katras krāsas sloksnīte apzīmē noteiktu skaitli. Sloksnišu otrajā pusē savilkta iedaļa (pa vienam) un uzrakstīts skaitlim atbilstošais cipars.

3.

un dilstošā kārtībā.

4.

utt.

5.

1 2 3 4 5 6 utt.

Ir jāizvērtē bērnu gatavība pāriet no darbībām ar priekšmetiem uz darbībām prātā, iztēlē. Ja bērni to nespēj, tad strādā ar darbībām ar priekšmetiem (iepriekš dotie paraugi un citi materiāli).

Izmantot didaktiskās rotaļas: “Atrodi tik priekšmetu, kāds skaitlis ir kartītē”, “Atrodi pāri”, “Izveidosim rindu” u.c.

Bērni paši izveido rindu. Katram bērnam rokās skaitļu vai priekšmetu kartīte, vai ciparu kartīte; pretī nostājas ciparu rinda (augošā, dilstošā kārtībā) u.c. Skat. grāmatu “Ukstiņa R. Didaktiskās rotaļas matemātisko priekšstatu veidošanā 3 – 5 gadus veciem bērniem /Mācību līdzeklis. Liepāja: LPA, 1997.”.

Veidot izpratni par teksta uzdevumiem. Parādīt, ar ko teksta uzdevums atšķiras no stāstiņa. Vingrināties veidot teksta uzdevumus no stāstiņa un otrādi. Miklas par skaitļiem (bet nav uzdevums). Parādīt bērniem, ka apkārtējos priekšmetus un sakarības starp tiem var izmantot teksta uzdevumu sastādīšanai. Analizē katru teksta uzdevuma sastāvdaļu atsevišķi, pakāpeniski nonākot pie visa uzdevuma. Izmanto attēlu – uzdevumu, kurā shematiski redzamas visas teksta uzdevuma sastāvdaļas. Bērni ar priekšmetiem un to attēliem modelē teksta uzdevumus. Teksta uzdevumos izmantot darbības “+”, “–” 1.

Turpināt attīstīt bērna prātu un loģisko domāšanu, izmantojot darbu ar priekšmetu kopām, loģiskos vingrinājumus un spēles. Bērni paši ievēro, pēc kādām pazīmēm var sadalīt kopas apakškopās. Parādīt, ka priekšmetus pēc kādas kopīgas pazīmes var apvienot kopās, dot tām nosaukumu. Piemēram, ēdamas un neēdamas lietas; apaļi un stūraini priekšmeti, ripojoši un neripojoši priekšmeti; lietas, kuras nepieciešamas skolēnam, ārstam, pavāram utt. Saskatīt apkārtņē priekšmetus, kurus var apvienot kopās un sadalīt apakškopās pēc kādas pazīmes.

Priekšmetu kopu sadalīšanā apakškopās izmantot modelēšanu, grafisko attēlojumu (6 – 7 gadu vecums). Saskatīt apkārtņē priekšmetus, kurus var apvienot kopās un sadalīt apakškopās pēc kādas pazīmes.

Parādīt kopu dalīšanas grafisko attēlojumu. Bērni paši zīmē vienkāršus variantus. Ar aukliņas vai aplū palīdzību parādīt kopu dalīšanu pēc divām pazīmēm. Piemēram, ģeometriskās figūras var sadalīt riņķos un kvadrātos, tad vēl – visas sarkanās figūras.

Izmantojot skaitļu rindas modelēšanas metodi, veidot izpratni par pieskaitīšanas un atņemšanas darbībām. Bērni paši iegūst rezultātus, tos izliek no cipariem vai pieraksta.

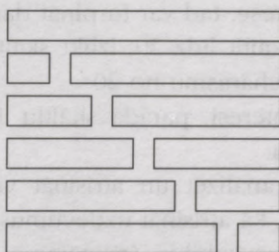
Izmantojot modelēšanas un eksperimenta metodi un priekšmetu grupu dalīšanu divās apakškopās, parādīt, ka skaitlis sastāv no diviem mazākiem skaitļiem. Bērni

paši iegūst visus variantus (izmanto – divu krāsu riņķus vai kvadrātus; divu krāsu klucīšus, karodziņus, krāsainās sloksnītes – kur katram skaitlim atbilst noteiktas krāsas sloksnītes, M. Montesori materiālu).

Piemēram, skaitļa 6 sastāva modelis.

Katru variantu attēlo ar cipariem:

1	5
2	4
3	3
4	2
5	1

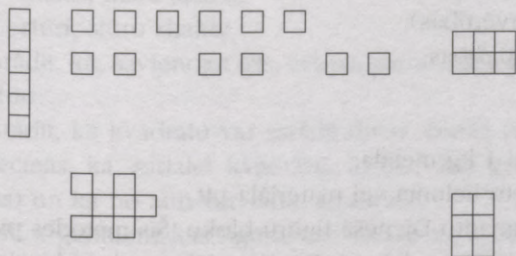
Nostiprinot zināšanas par skaitļu sastāvu no diviem mazākiem skaitļiem, izmantot darbības ar priekšmetiem, aizkrāsošanu un citas metodes. Pakāpeniski pāriet pie skaitļa sastāva nosaukšanas prātā, iztēlē.

Izmantot didaktiskās un kustību rotaļas, lomu – sižeta rotaļas. Piemēram, par precī samaksāt ar divām ciparu kartītēm. Ja prece maksā 9 santīmus, tad bērni maksā ar 2 un 7 vai 3 un 6 u.c. varianti.

Ar eksperimenta metodi parādīt, ka skaits nemainās, ja maina priekšmetu izvietojumu, intervālu starp priekšmetiem; mainās priekšmetu lielums, krāsa, forma.

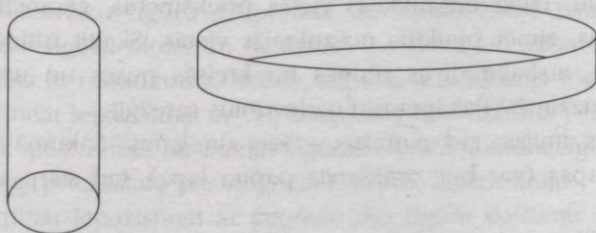
Piemēram

1. Ko var izveidot no 6 (7; 8; 9; 10) kvadrātiņiem, kocīņiem, klucīšiem utt.?

U.c. varianti. Vispārīna – te visur ir pa 6 (7; 8; 9; 10) kvadrātiņiem.

2. Kā 6 (7; 8; 9; 10 kastāņus, zīles, akmentiņus) var izvietot dažādos traukos?

U.c. eksperimenti.

Eksperiments atklāj matemātisko jēdzienu būtību.

Vingrināties skaitīt pa 2 līdz 10 un atpakaļ. Vingrināt pieskaitīt un atņemt skaitli 2 (vispirms pieskaitīt un atņemt 1+1, tad uzreiz 2). Darbības izlikt no priekšmetiem, sloksnītēm, cipariem; pierakstīt.

Ja bērniem ir interese, tad var turpināt darbu 20 apjomā.

Var vingrināties skaitīt līdz 20, izlikt skaitļus augošā vai dilstošā kārtībā, parādīt atpakaļskaitīšanas mehānismu no 20.

Ja bērni izrāda interesi, parāda skaitļu 11 – 20 attēlojumu ar cipariem, tad šī interese ir atbalstāma.

Turpina sastādīt, analizēt un atrisināt vienkāršus teksta uzdevumus. Pieraksta atrisinājumu. Parādīt, kā atrisināt uzdevumus, kuros atbilde zināma vai kuros zināms viens saskaitāmais un atbilde (risinājumā balstās uz skaitļu sastāvu no diviem mazākiem skaitļiem). Ja bērniem ir labas iemaņas, parāda, ko nozīmē teksta uzdevumi “par 2 vairāk”, “par 2 mazāk”. Izmanto konkrētus priekšmetus, attēlo ar rokas kustībām (caur savu ķermeni).

Izmantojot skaitļu modeļus, bērni izliek skaitļu sastāvu no diviem mazākiem skaitļiem un izsaka to ar darbībām. (Skat. minēto programmu 6., 7., 8. lpp.)

M. Montesori materiāls skaitļu rindu atveidei u.c. materiāli.

Bērņa prāta un loģiskās domāšanas attīstīšanai izmanto uzdevumus – priekšmetu grupu sadalīšanu apakšgrupās pēc dažādām pazīmēm, klasificēšanu, modelēšanu, loģiskās spēles.

Piemēram

- Kādi priekšmeti grimst, kādi negrimst;
- nosauc ēdamas lietas, neēdamas lietas;
- kas notiek ar ūdeni (visas pārvērtības);
- ūdens labās īpašības, sliktās īpašības;
- vējš – labs vai slikts;
- kas ir labs, kas – ļauns;
- kas vairāk – 1kg porolona vai 1 kg metāla;
- svara neatkarība no priekšmetu lieluma vai materiāla utt.

Geometrisko figūru grupēšanai izmanto Djeneša figūru bloku. Šīs metodes pielietojums prasa no bērniem augstu domāšanas līmeni. Bērniem jāizmanto tādas domāšanas operācijas kā modelēšana, vispārīnāšana, grupēšana, klasifikācija.

Viens no uzdevumiem ir arī orientēšanās plaknē (baltā lapā, rūtiņu lapā utt.). Vingrināties orientēties plaknē nozīmē: nosaukt un parādīt lapas vidu; labo, kreiso pusi; augšējo, apakšējo malu. Izlikt nosauktajās vietās priekšmetus, ģeometriskās figūras. Nosaukt lapas stūrus, zīmēt punktus nosauktajās vietās. Skaitīt rūtiņas un izvietot punktus. Piemēram, atskaitīt divas rūtiņas no kreisās puses un uzzīmēt punktu. Cik punktu tu vari uzzīmēt? Pakāpeniski uzdevumus sarežģīt.

Vilkst taisnas, slīpas garas līnijas, tad pamišus – īsas un garas. Sākumā bērni uzdevumu veic uz baltas lapas (var būt zīmēšanas papīra lapa), tad starp divām līnijām, pēc tam rūtiņu.

Turpināt vilkt līnijas pēc diktāta: divas rūtiņas pa labi, trīs uz augšu, divas pa kreisi utt. Darba beigās izveidojas dažādi priekšmetu silueti.

Vilkst liektas līnijas (kamoliņus) uz zīmēšanas lapas, tad riņķi starp divām līnijām, tad riņķi vai priekšmetus (tomāts, āboli u.c.) pa četrām rūtiņām, vienu rūtiņu. Līdzīgi zīmēt ābolus vai ovālas formas priekšmetus.

Vingrināt rakstīt ciparus no 1 līdz 5. Vispirms zīmēšanas lapā, tad starp divām līnijām, rūtiņām.

Pierakstīt aritmētiskās darbības "+", "-" 1.

$$1 + 1 \quad \text{un} \quad 1 - 1$$

$$2 + 1 \quad \quad \quad 2 - 1$$

$$3 + 1 \quad \quad \quad 3 - 1$$

$$4 + 1 \quad \quad \quad 4 - 1$$

Bērni vingrinās darboties ar lineālu un arī mērīt. Vilkst taisnas līnijas caur vienu punktu, diviem punktiem, trim punktiem (trīsstūris). Zīmēt saturus, nogriežņus. Pakāpeniski pāriet uz sarežģītāku figūru zīmēšanu pēc noteikta mēra (kvadrāts, taisnstūris, neregulārs četrstūris, piecstūris, sešstūris; mājiņa, laiviņa u.c. uzdevumi).

Forma

1. ceturksnis

Sniegt priekšstatus par ģeometrisko figūru nosaukumiem, salīdzināt tās, nosaukt to kopīgās un atšķirīgās pazīmes. Sākumā pedagogs, tad bērni patstāvīgi nosauc pazīmes, pēc kurām var sadalīt ģeometrisko figūru kopu apakškopās.

Dot vispārinājumu "četrstūri", "daudzstūri", iepazīstināt ar vienkāršām figūru pazīmēm:

- malas, malu skaits;
- stūri, stūru skaits.

Parādīt, kā, savienojot trīs, četrus, piecus, sešus punktus, var attiecīgi iegūt trijstūri, četrstūri...

Parādīt, kā kvadrātu var sadalīt divās, četrās vienādās daļās. Nosaukt daļas. Bērni pārliecinās, ka, sadalot kvadrātu, iegūst citas ģeometriskās figūras (taisnstūrus, trijstūrus) un kā no tām var salikt kvadrātu.

Veidot ģeometriskās figūras no kociņiem, stieples, auklas.

Turpināt saskatīt apkārtējos priekšmetos pazīstamas ģeometriskās formas; uz šo vērojumu pamata vingrināties salikt no ģeometriskām figūrām stilizētus priekšmetus.

Iepazīstināt bērnus ar jēdzieniem – punkts, taisne, nogrieznis. Vingrināties novilkst taisni caur vienu un diviem punktiem.

Ģeometrisko figūru grupēšanā un klasificēšanā izmantot modelēšanas metodi (Djeneša figūru bloks un metode), kur katra no ģeometrisko figūru pazīmēm tiek apzīmēta ar nosaukuma, krāsas, lieluma un biezuma modeli.

Turpināt iepazīstināt ar vispārinājumu "daudzstūris", "četrstūri", "trijstūri"; dalīt tos apakškopās. Zīmēt nosauktās figūras, savienojot attiecīgo punktu skaitu.

Sniegt priekšstatu par nogriezni; liektu, lauztu līniju.

Turpināt iepazīstināt ar ģeometrisko figūru dalīšanu divās, trijās, četrās daļās ar locīšanas, aizkrāsošanas, griešanas paņēmieniem. Salikt no atsevišķām daļām riņķi, kvadrātu.

Ar lineālu zīmēt ģeometriskās figūras, mērīt malu garumu.

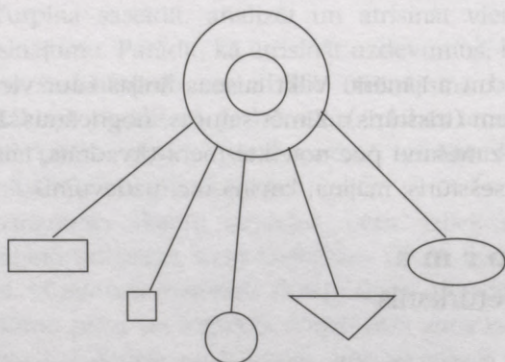
Dalit kvadrātus un taisnstūrus divās daļās ar mērišanas paņēmieni.

Zīmēt kvadrātus un taisnstūrus rūtiņu burtnīcās ar noteiktu rūtiņu skaitu. Ar aizkrāsošanas paņēmieni sadalit tos divās, trijās un četrās daļās.

Turpināt salikt stilizētus priekšmetus no ģeometriskām figūrām, attīstīt bērnu iztēli un radošo darbību, atveidojot sižetiskus attēlus (pilsēta, mežs, dzīvnieki utt.).

Mācīt uzzīmēt grafiski ģeometrisko figūru kopu dalījumu apakškopās pēc dažādām pazīmēm.

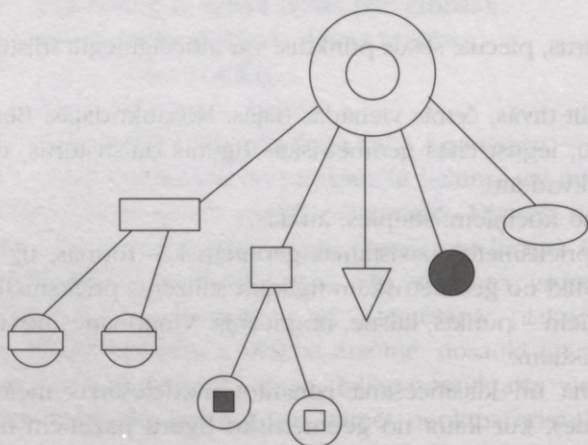
Piemēram:

○ – simbols, kurš apzīmē
“ģeometriskās figūras”

Pētīt, kā iegūtās apakškopas var tālāk sadalit apakškopās.

Piemēram:

Piedāvāt bērniem uzdevumus, kuri attīsta bērna prātu, iztēli, loģisko domāšanu, radošo darbību.

Piemēram

- ģeometrisku figūru izlikšana no kociņiem – pārlikt kociņus, lai izveidotos cita figūra;
- rotaļas “Tangrams”, “Pitagors”, “Mongoļu spēle”, “Kolumba ola” u.c.

Lielums

Veidot priekšstatu par jēdzieniem "liels", "mazs". Sniegt priekšstatu par lieluma parametriem "iss", "garš", "šaurš", "plats", "augsts", "zems", "tievs", "resns". Izmantot sadzīves priekšmetus, rotaļu situācijas. Veidot priekšstatu par jēdzieniem "mērīt", "izmērīt", "mērs". Mērīt ar nosacītiem mēriem (sprižiem, kociņiem, soļiem u.c.).

Mērīt ar nosacītiem mēriem šķidras un beramas vielas.

Veidot izpratni – jo lielāks mērs, jo mazāk reižu tas ietilpst dotajā lielumā.

Vingrināt bērnu acumēru. Rezultātu pārbaudīt, mērot ar nosacītiem mēriem. Nostiprināt mērīšanas iemaņas rotaļās, pastaigās.

Iepazīstināt bērnus ar metru, centimetru, lineālu. Mērīt priekšmetus vai ģeometriskas figūras ar lineālu.

Zīmēt ģeometriskas figūras ar lineālu. Zīmēt ģeometriskas figūras ar noteiktu malu garumu.

Zīmēt ar lineālu dažādus stilizētus priekšmetus (māja, laiviņa u.c.), mērīt to malu garumu.

Turpināt attīstīt bērnu acumēru. Mērījuma rezultātu pārbaudīt, mērot ar lineālu.

Iepazīstināt bērnus ar svara mēriem, to nepieciešamību dzīvē. Vērot, kā tiek izmantoti svari medicīnas kabinetā, virtuvē, veikalā, pastā u.c.

Iepazīstināt ar atsvariem - 5; 10; 50; 100; 200 grami, 0,5kg; 1kg. Svērt dažāda lieluma, dažāda materiāla priekšmetus, salīdzināt svara rezultātus.

Orientācija laikā

Nosaukt diennakts daļas, nosaukt tās pareizā secībā. Izmantot sižeta attēlus, kuros redzamas bērnu, pieaugušo cilvēku, pasaku personāžu darbība attiecīgā diennakts daļā. Izlikt attēlus pareizā secībā. Diennakts daļas atveidot ar krāsu modeļiem. Veidot priekšstatu par diennakti, par to, ka septiņas diennaktis veido nedēļu.

Turpināt nosaukt un izmantot ikdienā nedēļu dienu nosaukumus.

Iepazīstināt ar kalendāru (2. janvārī). Bērni ikdienā praktiski darbojas ar kalendāru.

Vingrināt nosaukt mēnešus, saistīt tos ar svētkiem un citiem ievērojamiem notikumiem, ar gadalaikiem.

Veidot laika izjūtu pēc smilšu pulksteņa. Vingrināties veikt rotaļuzdevumus – ko var paveikt 1 min., 2 min., 5 min.?

Iepazīstināt ar pulksteni. Izmantot pulksteni, lai noteiktu – cik ilgi darbosimies? Cikos iesim pastaigā? Cikos pusdienās? Cikos celsimies?

Svarīgus notikumus saistīt ar jēdzieniem "vakar", "šodien", "rit". Lietot tos ikdienā sarunās ar bērniem. Laika tecējuma izjūtas veidošanai "salikt" notikumus secībā.

Piemēram, aplūkot fotogrāfijas, kur bērns mazs, lielāks; salikt pēctecībā savu vecāku fotogrāfijas u.c. varianti.

Orientācija telpā

Zināt nosaukt priekšmetus, bērnus, kuri atrodas "pa labi", "pa kreisi" no sevis. Nosaukt priekšmetu atrašanās vietu attiecībā pret citiem bērniem, priekšmetiem.

Nosaukt priekšmetu atrašanās vietu, nolikt tos vietā pēc audzinātājas norādījuma. Piemēram:

- noliec grāmatu augšējā plauktā labajā pusē utt.

Vingrināt bērnus izvietot priekšmetus kastītē, somā; pēc audzinātājas norādījuma ātri tos atrast.

Vingrināties orientēties telpā vai apkārtnē pēc dotā plāna, shēmas (atrast priekšmetu, atrast savas komandas pulcēšanās vietu utt.).

Orientēšanās plaknē

Vingrināties orientēties telpā, lapā, uz galda virsmas, telpas plaknes daļā. Nolikt priekšmetus pēc audzinātājas norādījuma; pastāstīt, kur uzzīmēta ģeometriskā figūra vai priekšmets.

Uzdevumi ar rūtiņa lapu:

- noliec riņķi lapas vidū;
- noliec figūru lapas labajā pusē;
- noliec figūru lapas kreisajā pusē;

(Cik tādu vietu ir?)

- noliec priekšmetu lapas augšējā vai apakšējā malā;

(Cik variantu?)

- noliec priekšmetu lapas labajā augšējā, kreisajā apakšējā stūrī utt;
- izliec lapā dažādas ģeometriskās figūras; pastāsti, kur tās izvietotas;
- uzzīmē punktu, atskaitot vienu, divas utt. rūtiņas no augšas, no apakšas, no labās, kreisās puses. Cik tādu punktu var uzzīmēt?
- uzzīmē punktu, atskaitot no augšas divas rūtiņas un no labās puses divas rūtiņas. Cik tādu punktu var uzzīmēt?

Zīmēt līnijas, figūras pēc pedagoga diktāta (ceļojumi pa rūtiņa lapu).

Orientāciju plaknē vingrināt, izvietojot rotaļlietas "veikalā", "virtuvē", izvietojot atribūtus lomu rotaļām u.c.

Literatūra

1. Cine I., Graudone H. Pirmie soļi matemātikā. R.: Zvaigzne, 1982.
2. Didaktiskās rotaļas un vingrinājumi bērnu sensoriskajai audzināšanai/ Vengera L. red. R., 1976.
3. Ignatjevs J. Atjautības brīnumzemē. R.: Avots, 1988.
4. Krastiņa E., Draviņa D. Spēles un rotaļas matemātikā. R.: 1991.
5. Mencis J., Būmeistere P. Cieto riekstu vēcelīte. R.: Zvaigzne, 1986.
6. Stūre H., Dr. Marijas Montessori bērnu audzināšanas metodes pārskats. R.: M. Didkovskis, 1940.
7. Žitomirskis V., Šervins I. Ģeometrija mazajiem. R.: Zvaigzne, 1980.

Tēlotājdarbība pirmsskolā Pirmsskolas vecuma bērnu zīmēdarbība

Mākslinieciskā darbība tiek uzskatīta par cilvēka attieksmes realizācijas procesu pret apkārtējo pasauli. Arī bērni zīmējumā parāda/ atspoguļo savu pasaules uztveri un emocionālo attieksmi pret to. Zīmējuma saturs liecina par bērna vēlmēm un to, kam viņš sniedz/ dod priekšroku, kas viņu interesē un aizrauj. Zīmējot bērns izrāda interesi par apkārtējās pasaules izzināšanu, un tādējādi pēc viņa zīmējuma var noteikt šo bērnu izzināšanas līmeni. Jo vairāk bērniem attīstīta uztvere, novērošanas spējas, jo plašāka ir bērnu priekšstatu rezerve un jo pilnīgāk tie atspoguļojas viņa mākslinieciskajā darbībā un tieši zīmējumā. Līdz ar to bērna māksliniecisko darbību, arī zīmēdarbību, nevar uzskatīt par pašmērķi – iemācīt noteikta daudzuma un kvalitātes mākslinieciskās darbības, kuru rezultāti būtu vērtējami kā pareizi vai nepareizi, labi vai slikti, bet mākslinieciskā darbība ir uzskatāma par līdzekli, kura atspoguļo bērna attīstību un izaugsmes dinamiku.

Tā 5–6 gadus veca bērna mākslinieciskajā darbībā parādās tādas specifiskas domāšanas īpatnības kā konkrētība un tēlainība. Mākslinieciskā darbība ir cieši saistīta ne tikai ar atsevišķām psihiskām funkcijām (uztveri, atmiņu, domāšanu, iztēli), bet arī ar personību kopumā. Māksliniecisko darbību izpausmēs parādās bērna interese, temperaments, zināmas dzimuma atšķirības, piemēram, zēniem patīk zīmēt policistus, mašīnas, kuģus, meitenēm – ziedus, māju, ainavas. Zēniem ir vērojama tieksme uz uztveres dinamiskuma attēlošanu, savukārt meitenēm uz statisku attēlojumu. Tāpēc viņas savos darbos izmanto dekoratīvo un ornamentālo rotājumu.

5–6 gadus vecu bērnu zīmēdarbības īpatnības

Priekšmetiskais zīmēšanas posms

5 gadu vecumā personiskā un grafisko tēlu pieredze nodrošina izvēlēta priekšmeta attēlošanu. 80% gadījumos tiek sastādīts zīmējuma plāns. Šī pieredze tomēr ir nepietiekama, lai priekšmeti un parādības tiktu attēlotas daudzveidīgi. Tāpēc vienveidīgi priekšmeti tiek attēloti līdzīgi, piemēram, ar neprecīzu apla palīdzību tiek zīmēti bumba, ābols, balons u.c. Saglabājas "galvkājis" kā cilvēka attēlojuma veids.

Šajā zīmēšanas posmā parādās atšķirības zīmējuma saturā un tēmas izvēlē starp tiem bērniem, kuri apmeklējuši pirmsskolas iestādi, un bērniem, kuri to nav apmeklējuši. Bērni, kuri neapmeklē pirmsskolas iestādi, savos zīmējumos attēlo cilvēkus, dzīvniekus, lietas, ko iepazīnuši savā praktiski priekšmetiskajā darbībā. Savukārt bērni, kuri apmeklē pirmsskolas iestādi, bieži atkārtoti organizētajās aktivitātēs zīmēto un apgūto. Mācīšana ietekmē bērna zīmējuma saturu, tomēr tā maz ietekmē attēlotā priekšmeta jēgu. Tāpēc nav pareizi uzskatīt, ka bērni vienkāršas formas priekšmetus attēlos precīzāk un pareizāk par sarežģītas formas priekšmetiem. Reālistiska attēlojuma galvenā pazīme ir uzzīmētā atpazīšana. Tāpēc atkarībā no bērna vecuma, individualitātes un viņa ieceres citas zīmējuma pazīmes var būt atšķirīgas, tomēr šī

pazīme paliek nemainīga. Tā, attēlojot cilvēku ar visprimitīvākajiem attēlošanas paņēmieniem, to vienmēr var atpazīt. Iespējams saskatīt pat portretisku līdzību, bet, attēlojot krūzi, krēslu, bez autora paskaidrojumiem tos grūti atpazīt. Veidojas pretrunīga situācija – vienkāršus priekšmetus un formas, kas atgādina kubu un cilindru, zīmēt ir vienkāršāk, tomēr bērni tos nezīmē. Savukārt cilvēks, kas viņu interesē un ko bērns zīmē, neatbilst attēlojuma uzbūves prasībām, jo nav apgūti attēlošanas paņēmieni. Tomēr tieši cilvēka attēlošanā bērna pieredze ir lielāka nekā ģeometrisku formu un figūru zīmēšanā. Attēlot pazīstamu cilvēku ir vieglāk, jo tas ir interesants un ar to saistās ikdienas dzīve. Zīmēšanas procesa organizācijas analīze liecina, ka bērnam var iemācīt attēlot sarežģītas figūras. Tas prasa daudz laika, īpašas mācīšanas metodes un zināmu piespiedu mehānismu. Tiek veidotas mehāniskās attēlošanas prasmes, jo ģeometrisku figūru uzbūves īpatnības bērns vēl neizprot. Tādējādi pirmsskolas vecuma bērniem nav svarīga neinteresantu ģeometrisku figūru attēlošana, jo pusaudžu vecumā, kad ir izpratne par matemātiskām attiecībām, priekšmeta ģeometrisku uzbūvi, to projicēšanu, šādas attēlošanas iemaņas apgūst ātrāk, kvalitatīvāk un ar lielāku interesi. No vienas puses, priekšmeta īpašības un to pazīmes pašas par sevi, atrauti no vietas un lomas dzīvē neizraisa bērnos vēlmi tās attēlot un neveido prasmes priekšmeta attēlošanā. No otras puses, pirmsskolas vecuma bērni zīmē tāpēc, ka izjūt interesi par apkārtējās dzīves notikumiem. Tomēr viņi nevar uzzīmēt visu interesanto, kamēr neiemācīsies attēlot cilvēkus, dzīvniekus, augus, lietas utt. Šī pretruna kļūst par bērna attīstības virzošo spēku. Veidojot prasmi attēlot kaut ko pazīstamu, reālu, nevar prasīt, lai bērns zīmētu šos priekšmetus ar mērķi parādīt tā ārējo līdzību. Galvenais nosacījums pirmsskolas vecuma bērnu zīmēšanas mācīšanā ir attēlojuma saturīgums. Par to liecina zīmējuma sastāvs, konstrukcija un forma, kas kopumā veido zīmējuma īpatnības. Svarīgāko daļu esamība vai neesamība, kas veido cilvēka figūru, dzīvnieka ķermeni, mašīnas vai mājas konstrukciju, tiek dēvēta par attēlojuma sastāvu. Savukārt ar līniju un krāsu triepieniem, kas zīmējumā izvietoti aplī, kvadrāta laukumā, uz taisnas līnijas u.c., tiek veidots attēls. Veidojas attēlojuma forma. Zīmējumā visas objekta daļas tiek savstarpēji saistītas (pilnīgi vai daļēji). Tas nosaka attēlojuma konstrukciju. Katra no šīm priekšmetiskā attēlojuma īpatnībām mainās.

Darbojoties ar priekšmetiem vai to aizvietotājiem (rotallietām, simboliem, attēlojumiem), bērns nespēj vienlaikus koncentrēt uzmanību uz diviem, trim un vairāk priekšmetiem. Darot ko vienu, viņš novēršas no cita, aizmirstot izdarīto. Neveidojas saikne starp darbībām un priekšmetiem. Atsevišķos gadījumos bērns zina un prot vārdiski paskaidrot, kā saistās dažādi priekšmeti vai to daļas, tomēr nevar šīs attiecības saglabāt atmiņā un plānot savas darbības. Līdz ar to iecere, kuru bērns grib attēlot zīmējumā, izskatās neorganizēta. Priekšmetiskajā zīmēšanā pakāpeniski nomainās trīs attēlojuma uzbūves posmi. Robežas starp tiem ir nosacītas, un pāreju no viena posma uz otru pēc zīmējuma satura ne vienmēr var pamanīt. Šo robežu noteikšana iespējama pēc bērna zīmētdarbības analīzes un vārdiska paskaidrojuma.

Pirmā priekšmetiskā attēlojuma posma raksturojums. Katra figūras daļa tiek attēlota atsevišķi. Vērojama gadījuma rakstura secība. Galvenās figūras daļas (2–3) tiek savstarpēji savienotas, pārējās tiek zīmētas blakus. Stāstījuma gaitā uzzīmētās figūras

tiek papildinātas ar līnijām, kas savieno iepriekš nesaistītās attēlojuma detaļas, piemēram, kājas un rokas ar galvu vai ķermeni.

Otrā priekšmetiskā attēlojuma posma raksturojums. Zīmējumā netiek novērota attēlotās figūras izolētība. Tās tiek savstarpēji saistītas. Attēlojuma daļu zīmēšanas secība ir atkarīga no priekšmeta nozīmes, no tā lomas, kā arī no notikumiem, kuri tiek attēloti. Attēlotā figūra tiek veidota no atsevišķām daļām. Tādējādi priekšmeti un cilvēki zīmējumos vairāk atgādina shēmas nekā attēlojumu. Veidojas konstruktīvi modelējošā zīmēšana. Tiek atzīts, ka bērni, kuri izvēlējušies un apguvuši patstāvīgi konstruējošā veida zīmēšanu, to saglabā visu mūžu.

Cilvēka attēlojumā tiek novēroti vairāki varianti. Kopējais tiem ir ķermeņa figūras dalījums daļās un apģērba elementos. Cilvēka ķermeņa katra daļa tiek konstruēta atsevišķi. Tāpēc, zīmējot ar zīmuli, vērojama līniju neprecizitāte, to šķērsojumi. Zīmējot ar guašu, nav redzamas daļu savienojuma vietas, tās tiek aizkrāsotas. Konstruktīvi modelējošie zīmējumi pēc to kvalitātes ir dažādi – no primitīva cilvēka attēlojuma līdz sarežģītām formām dažādās pozās. Cilvēka figūras konstruēšanā tiek novērota zināma secība vienas daļas savienošanā ar otru. Pie galvas tiek pievienots ķermenis, tad kājas, rokas. Kā pēdējais tiek attēlots apģērbs. Šāda secība raksturīga, darbojoties ar zīmuli, utt. Parādās silueta attēlošana. Tomēr šī tipa zīmēšanas veidam ir ierobežots attēlošanas paņēmienu klāsts. Vecākajā pirmsskolas vecumā, paplašinoties bērnu saskarsmei ar pieaugušajiem un vienaudžiem, pastiprinās interese par cilvēka raksturiem. Parādās mēģinājums cilvēka tēlam sniegt estētisku novērtējumu.

Trešais priekšmetiskās zīmēšanas posms. Tas saistās ar sižeta zīmēšanu, un tajā tiek izdalītas divas stadijas. Pirmajā stadijā priekšmeta attēlojums atšķiras tikai ar figūras pamatkontūru. Tā reti ir pārtraukta. Detaļu robežas, kuras tiek zīmētas atsevišķi, neklūst par figūras dalītāju vairākās daļās. Tiek attēlotas dažādas ķermeņa pozas un kustības, tās veido tēla individuālo raksturu. Savukārt iegūtais siluets tiek novērtēts tikai pēc darba pabeigšanas, un tad notiek zīmējuma mainīšana un labošana. Otrajā stadijā parādās individuālais izpildījuma stils, silueta veselums un tēlu raksturojuma daudzveidība. Tas izpaužas formu un kontūru izteiksmīgajā dinamiskumā. Attēlošanas process tiek orientēts uz tēlu, kurš radies bērna iztēlē. Par zīmējuma ieceri bērni nerunā, uzskatot, ka zīmējumā tas būs redzams. Attīstās prasme pieņemt vienaudžu piedāvāto ieceri un realizēt to sadarbībā. To nodrošina bērnu prasme pārrunāt savu ieceri/ ideju ar vienaudžiem un vienoties par kopīgu darba plānu.

Sižeta zīmēšana

Tas ir attēlošanas veids, kurš sižetiski satur vairākus priekšmetus un personāžus. Tiek attēloti sadzīves notikumi, pasaku un stāstu notikumi. Zīmēšana sākas ar izvērstu patstāvīgu ieceri. Turpina pilnveidoties bērna prasme apspriest savu ieceri ar citiem bērniem un salīdzināt savu iegūto rezultātu ar sākotnējo ieceri. Palielinās ieceres rašanās pēc paša bērna iniciatīvas, tomēr ne visi bērni vēl ir spējīgi precīzi priekšstatīt sava zīmējuma galarezultātu, tāpēc zīmēšanas procesā vērojama papildu māksliniecisko materiālu izvēle. Šajā posmā palielinās bērnu prasme attēlot dzirdētus notikumus.

Novērots, ka atsevišķos gadījumos bērni izvēlas vairāk materiālu nekā reāli izmanto. Tas balstās uz informācijas saskaņotības principu – ja draugs to izvēlas, arī

viņam tas būs vajadzīgs. Īpaši tas ir raksturīgs bērniem, kuri konsultējas viens ar otru. Ir bērni, kuriem viņu patstāvīgajā darbībā nepieciešama pedagogu fragmentāra palīdzība un vārdisks paskaidrojums, savukārt lielākā daļa bērnu (~90%) atsakās no pedagoga palīdzības.

Apmēram 5 gadu vecumā bērniem jau ir izveidojusies individuāli simboliskā sistēma, kura ļauj viņiem izmantot telpiskos un krāsu kodus, lai nodotu/ parādītu noteiktu, nozīmīgu informāciju ar zīmējuma palīdzību. Tāpēc tagad telpiskā tuvība vai personāžu attālināšana citu no cita, to izmēru attiecības, ģeometrisku formu īpatnības, krāsu un atribūtu vispārinājums un citi zīmējuma parametri nes jēgas nozīmi. Tā kalpo (jēgas izklāsts) par zīmējuma personāžu dvēseles tuvības vai atsvešinātības izpausmi, viņu nozīmību vai maznozīmību, atspoguļo viņu raksturu un īpatnības, par kurām grib pastāstīt mazais autors. Zīmējums ir tikai viena no formām, kurā bērns atspoguļo savu pasaules redzējumu un tās uztveri. Bērns savu pasaules redzējumu var atklāt savās fantāzijās, rotaļās, dejās, dziesmās, veidojumos un citos individuāli radošajos darbības veidos. Reizēm pieaugušie pat nepamana, kā bērns veido, īsteno savas pasaules celtniecības darbu, kura ļauj viņam saglabāt noturības, pareizības un savas sadzīves apjēgas izjūtu. Gadās, ka pieaugušie, paši to neapzinoties, mēģina sagraut šo bērnu darbības rezultātu.

Nosliece zīmējumā atspoguļot nevis konkrētus redzes iespaidus, bet savu personisko zināšanu kopumu par pasauli ir pirmsskolas vecuma bērnu zīmējuma īpatnības. Viņi tēlotājas mākslas valodu izmanto kā zīmju sistēmu, ar kuras palīdzību var modelēt pasauli uz papīra lapas, izceļot nozīmīgākos objektus un fiksējot attiecības starp tiem. Tāpēc zīmēšana pirmsskolas vecumā ir viens no efektīvākajiem veidiem, kurā tiek sakārtoti bērna priekšstati par pasauli. Daudzi pieaugušie nesaprot, ka bērns savu zīmējumu veido kā intelektuālu pasaules modeli, bet ne tā redzamo analogu. Piemēram – horizonta līnijas attēlošana zīmējumā. Te saskaras divas pilnīgi dažādas intelektuālas un pasaules redzējuma koncepcijas, kuras nosaka zīmējuma uzbūvi. Viena – bērna; otra – pieaugušā.

Bērns zīmējumā mēģina atspoguļot savu pasaules konstrukciju – cilvēka pozīciju orientējot jēdzienā "augšā un apakšā". Pieaugušajam nepatīk, ka bērns zīmē debess "ideju", zemes "ideju" ar nosacītu līniju palīdzību vai joslām, ne tā kā pieaugušie to redz dabā vai kā pierasts to redzēt pieaugušo zīmējumos. Tāpēc pedagogi un pieaugušie prasa no bērniem "pareizu" attēlojumu, kas atbilst pieaugušo "skaistuma" kritērijam. Tādā veidā pieaugušais pamudina bērnu uz to, lai viņš zīmētu atbilstoši pieaugušā cilvēka attēlošanas principiem, atbilstoši pieaugušo kultūrai, kaut arī šie principi vēl ilgi paliek sveši bērna psihiskajai organizācijai un iekšēji viņam ir nesaprotami. Līdz ar to pieaugušie "apzog", mazina bērna zīmēšanu, liedzot viņam pašam apgūt augsto "pasaules veidošanas" funkciju, bet bērna jaunradē/ radošajā darbībā – iekšējo patstāvību. Tātad bērni pieaugušo pasaulē veido savu subkultūru, savu "kosmosu", kurš atbilst viņu loģikai un viņu vajadzībām.

Šo pretrunu var saasināt bērna atšķirīgā izpratne par vietas jēdzienu: savas un citu cilvēku, kā arī objektu vietas nozīmību pasaulē.

Šī savdabīgā bērna izpratne par vietu atspoguļojas zīmējumā. Ja jau zīmēt, tad zīmēt katram savu vietu, nevienu neaizmirstot un nevienu neaizsedzot un neieliekot

cita telpā. Piemēram, pedagogi reizēm piedāvā bērniem attēlot priekšmetus, kuri atrodas savstarpēji sarežģītās izvietojuma attiecībās: ābols novietots pirms ķirbja, bet tos abus savukārt aizsedz divi bumbieri. Pirmsskolnieks savā zīmējumā "varoņus" izvietos tā, lai viņi justos labi – neierobežoti dzīves telpā, patstāvīgi – t.i., attēloti atsevišķi, blakus, neaizsedzot viens otru. Bērns cenšas, lai katra priekšmeta malas būtu iezīmētas pilnībā, bet to kontūras nesaskartos vai nekrustotos. Tur, kur pedagoga piedāvātajā kompozīcijā ābols aizsedz ķirbi, priekš bērna ābols ir agresīvi ielauzies ķirbja teritorijā/ vietā, atņemdamas viņa telpas daļu. Bērns vēlas, lai katrs viņa attēlotais priekšmets saglabātu savu formu patstāvību un savu veselumu un tādā veidā arī savu atpazīstamību. Tāpēc bērni zīmē pilnus "portretus". Zīmētos tēlus, objektus bērni izkārt rindā/ blakus, neaizsedzot ar vienu citus.

Tāpat sižeta zīmēšanā, veidojot ainavu, bērns sāk ievērot lapas augšējo un lapas apakšējo malu. Apakšā – zeme, grīda istabā, ūdens virsma utt., kas kļūst par pamatu dažādiem attēlojumiem. Tad tiek zīmēta zemes līnija un virs tās debess līnija. Nosacīti lapa tiek sadalīta trīs joslās. Vidus josla paliek neaizkrāsota, jo "tur nekā nav". Attēlojoši lapas augšējā josla un apakšējā josla vēl nav saistīta, tomēr tā ir saistīta vārdiski. Zīmējumā parādās telpas dziļums. Jo vairāk redzamas debesis, jo telpa dziļāka. Šajā posmā grūtības rada priekšmeta dinamikas attēlošana. Sākotnēji jaunākās vecuma grupās bērni izmanto skaņu atdarināšanu, žestus kā dinamikas attēlošanas paņēmienus (ar skaņu atdarina uzzīmētās mašīnas pārvietošanos). No motorām dinamiskām darbībām, nereti netišām, bērni pakāpeniski pāriet uz redzes attēlojamo dinamiku, piemēram, cilvēks tiek zīmēts ar saliektu roku, kas jāuztver kā kustība. Problemātiska ir arī atsevišķu priekšmetu proporciju ievērošana zīmējumā.

Sižeta zīmējums var saglabāt shematismu un "caurspīdīgumu" jeb rentgena attēlojumu, piemēram, zīmējot māju, bērns to var attēlot it kā no vairākiem redzes punktiem. Tādējādi cauri mājas sienām kļūst redzams jumts, sēta, cilvēki, mēbeles u.c.

Cilvēka attēlojumā vērojama kustība. Kājām parādās jau zināms locījums, bieži pat tad, kad attēlo miera stājā esošu cilvēku. Arī rokām parādās pielietojums: tās satvērušas kādu priekšmetu. Galvai ir mati, reizēm pat rūpīgi saķemmēti. Kaklam parādās mazāks apjoms. Vērojams plecu apaļīgums. Visbeidzot, viss cilvēks tiek iegērbts kaut kādā apģērbā. Protams, tas nerodas uzreiz. Tāpēc reizēm vēl vērojama bērna shematiskā zīmēšana. Atbilstoši cilvēka attēlojuma izmaiņām mainās arī dzīvnieku, mājas u.c. attēlojumi. Bērni sāk saprast, ka nevar vienādi attēlot pasaku tēlus un reālus tēlus. Tā, piemēram, zīmējot govi, tā vairs netiek attēlota pēc cilvēka zīmēšanas principa – kā "galvkājis". Tai ir dzīvniekam atbilstošs novietojums, tai tiek piezīmēti ragi, plats kakls un taisna mugura. Māju pārklāj ar salmiem, apkārt stāda kokus un piezīmē lieveni. Logus sedz aizkari. Reizēm var vērot, no kāda materiāla gatavota māja. Būtiska īpatnība ir zīmējuma izteiksmīgums. Tas atspoguļo bērna attieksmi pret attēloto objektu. Izteiksmīgums tiek panākts ar īpašiem mākslinieciskajiem izteiksmes līdzekļiem – formu, krāsu, lielumu, siluetu un dinamiskumu.

Šajā posmā bērni vēl nelabo kļūdas savos zīmējumos vai tās labo ļoti reti. Pats vienkāršākais labošanas veids šim vecuma posmam – pārtraukt iesāktu zīmējumu un pāriet pie jauna attēlojuma uz jaunas zīmēšanas lapas. Vēloties pilnveidot zīmējumu – bērns nelabo kontūrlīniju, bet jau izdarītajām (esošaj līnijām) pievieno arvien jaunas

un jaunas detaļas. Var teikt, ka bērni sāk zaudēt savu "bērnišķību" zīmējumā, tās specifiskās īpatnības, kuras raksturīgas tikai bērņībai un kuras rada bērna domāšanas konkrētība un īpašais pasaules redzējums. Šo īpašo pasaules redzējumu nosaka arī bērna izpratne par sociālo telpu, kurā noris un veidojas dažādas mijattiecības starp cilvēkiem un lietām. Par pirmo sociālo telpu, kurā bērns apgūst savstarpējās attiecības, kļūst bērna māja un pirmsskolas iestāde. Viņš apgūst attiecības starp ģimenes locekļiem, citiem pieaugušajiem un vienaudžiem un simboliski to nostiprina priekšmetiskā vidē. Tieši savā ikdienas pieredzē bērns pirmo reizi iepazīst vārdiskās formas – tavs, mans, tēta, mammas – ar lietu piederības apziņas palīdzību. Sociālās telpas apguve un izpratne par to tiek attēlota zīmējumā, tādējādi tam kļūstot par savdabīgu bērna attiecību un attieksmju atspoguļotāju. Zīmējums pauž bērna izpratni par sadarbību, par apgūto sociālo prasmju līmeni. Tā, piemēram, sociālajā telpā, pie galda, bērns apgūst izpratni – vai sniegties pašam pēc vajadzīgās lietas vai palūgt, lai kāds to iedod. Bet kā to pajautāt? Tāpēc pedagogam/ pieaugušajam ir jāapzinās šīs situācijas nopietnība un jāpalīdz bērnam to īstenot (rast atbildi uz jautājumu – kā?). Tas pats attiecas uz māksliniecisko materiālu un piederumu izmantošanu un bērnu kopā zīmēšanu (pāri, grupā). Mācot palūgt padot nepieciešamo, veidot vienu zīmējumu, mēs sekmējam sadarbības un sociālo prasmju apguvi.

Svarīgi, lai pieaugušie bagātinātu bērna leksiku ar jauniem vārdiem, izskaidrojot emocijas un to izpausmes, nosaucot apkārtnes priekšmetus, dodot tiem izvērstu skaidrojumu, nosaucot galvenās pazīmes un līdz ar to piepildot bērna telpu ar daudzveidīgiem un saturīgiem, apjēgtiem priekšmetiem.

5 – 6 gadus vecu bērnu konstruēšana

Konstruēšana attīstās tiešas mācīšanas rezultātā – pieaugušā ietekmē. Speciāli nemācot konstruēšanu, notiek manipulācija ar konstruēšanas materiāliem. Tomēr parasti bērni 5 – 6 gadu vecumā ir apguvuši vismaz elementārākās konstruēšanas darbības. Konstruēšanas tehnikas apguve un izpratne par tās attēlojošo nozīmi sākotnēji sekmē konstrukcijas iesaistišanu sižetā (rotaļā), tomēr pakāpeniski notiek tās atdalīšanās no rotaļas. Tā 5 – 6 gadu vecumā konstruēšana ir patstāvīgs darbības veids ar noteiktu mērķi – radīt noteiktu konstrukciju. Tas var notikt ārpus rotaļas vai rotaļā, bet konstruēšanas iecerei ir patstāvīga nozīme, un bieži tā sev pakļauj rotaļu. Tiek noteikti šādi konstruēšanas veidi:

- 1) pēc parauga – bērni veido konstrukciju pēc iepriekš sagatavotas konstrukcijas, zīmējuma, fotogrāfijas, vienkārša rasējuma vai shēmas, kurā precīzi ir iezīmētas prasītās konstrukcijas kontūras;

- 2) pēc nosacījumiem – bērni konstruē jau zināmu priekšmetu, ievērojot noteiktās prasības, piemēram, izveido ceļu, pa kuru braucot vienlaikus var izmainīties divas mašīnas;

- 3) konstruēšana pēc ieceres – paredz bērniem piedāvāt noteiktu tēmu ("uzcel tiltu, kādu vēlies") vai iecerī, un konstrukciju rada un nosaka pats bērns. Bērns var patstāvīgi izvēlēties tēmu un konstrukcijas saturu.

Konstruēšanas veidu iedalījums ir nosacīts, un tie var tikt apvienoti.

Konstruēšanas kvalitāti nosaka konstruēšanas priekšstatu apgūšana, t.i, priekšstati par konstruēšanas priekšmetu un konstruēšanas materiālu īpatnībām. Tādējādi veidojas izpratne, ka konstrukcija, priekšmeta uzbūve nav tas pats, kas tā vizuālais tēls (ārējais izskats). Konstruēšanas priekšstatu sekmīgai apgūšanai būtiski ir laikus pāriet no gatavu konstrukciju atdarināšanas (gatavu paraugu izmantošanas) uz shēmu izmantošanu.

Piecu gadu vecumā bērni konstruēšanas procesā var pārveidot neizdevušās celtnes daļas, kas pierāda to, ka nepastāv iepriekš izstrādāts izvērsts konstruēšanas plāns un nav bagātas konstruēšanas pieredzes. Plānam ir tikai vispārīgas iezīmes, un tas tiek precizēts darba gaitā. Nepastāvot izvērstam plānam, bērni nevar ievērot iepriekš noteiktos nosacījumus par konstrukcijas uzbūvi. Šo noteikumu neievērošanu viņi pamana tikai darba beigās vai darba gaitā (tad tos pārveido).

Bērni īsteno konstruēšanu no papīra, dabas materiāliem un dažādiem atgriezumiem. Ja vidējā pirmsskolas vecumā ir apgūtas pamatiemaņas, bērni spēj piedāvāt oriģinālu ieceri un darboties patstāvīgi. Kopā ar pedagogu speciāli organizētās nodarbībās viņi turpina apgūt jaunas iemaņas darbā ar dažādiem konstruktoriem.

Sešus gadus veciem bērniem sižeta konstruēšana kļūst par kopīgu darbību vairākiem bērniem – kopā tiek izdomāts konstrukcijas sižets, un kopīgi tas tiek realizēts. Tādējādi par šīs darbības sekmīgu nosacījumu kļūst bērnu sociālo un sadarbības prasmju attīstība.

Bērniem raksturīga izvērsta konstruēšanas iecere un tās realizēšanas plāna sastādīšana.

Iecere ir detalizēta, tajā ir iekļautas sīkākās konstrukcijas detaļas un konstruēšanas darbības. Novērots, ka pirms ieceres realizācijas bērni iekārto/ atbrīvo telpu konstrukcijai.

Galvenie uzdevumi mākslinieciskajās darbībās

1. Attīstīt prasmi izteikt/ paust savu emocionālo attieksmi, izmantojot estētiskos, tēlainos salīdzinājumus un epitetus.
2. Veicināt bērnu radošās patstāvīgās darbības un iniciatīvas attīstību.
3. Sekmēt sadarbības un komunikācijas prasmju attīstību, sociālo un akadēmisko prasmju apguvi:

Sociālās prasmes	Akadēmiskās prasmes
• klausīties, • dalīties ar materiāliem, • jautāt, • palīdzēt, • sakārtot savu darba vietu, • iedrošināt, • paust atbalstu, • sadarboties, • nepārtraukt runātāju, • pabeigt darbu līdz galam u.c.	• izvēlēties mākslinieciskos līdzekļus un piederumus izvirzītā mērķa sasniegšanai, • redzes kustību koordinācijas attīstība, • roku kustības pilnveide (ritms, vēziens, piespiediena stiprums)

Daži ieteikumi galveno uzdevumu realizācijai zīmēdarbībā

Uzdevumi	Pamatojums	Metodiskie ieteikumi
Sīkās roku muskulatūras attīstība un nostiprināšana.	Lai prastu un varētu pareizi turēt mākslinieciskos instrumentus un piederumus, lai roka nenogurtu zīmēšanas laikā.	Pirms zīmēdarbības uzsākšanas veikt rokas "iesildīšanas" vingrinājumus – uz lapas vilkt aplveida līnijas, veikt punktošanu, svītrošanu – dažādā ritmā un pamīšus ar abām rokām.
Prasme saskatīt tēla galvenās pazīmes un noteikt būtiskāko (fiziskā un emocionālā aspektā).	Lai attēlotais objekts būtu atpazīstams. Palīdz atklāt saikni starp detaļām, objektiem.	Noskaidrot tēla izteiksmīguma līdzekļus: formu, izvietojumu, novietojumu, raksturīgās pozas, dinamiku, žestus, mimiku, noskaņojumu u.c. Krāsa tiek izmantota kā noskaņojuma, attiecību un attieksmes paudēja.
Redzes kustību koordinācijas attīstība.	Tā ir viena no pazīmēm, kas liecina par bērna gatavību skolai. Mācību procesā bērniem bieži vienlaikus ir jāskatās uz priekšmetu, piemēram, tāfeli, un no tās jānoraksta, jānozīmē tas, ko attiecīgajā brīdī aplūko. Tas nozīmē, ka roku pirkstiem ir jāuztver tā informācija, ko sniedz acs. <u>Par koordinācijas grūtībām liecina:</u> 1) fakts, ka daudziem bērniem vieglāk zīmēt pēc atmiņas nekā no dabas (tiešs vērojums), jo uzmanība tiek sadalīta un viņi nevar koordinēt acs un	<u>Parauga kopēšana</u> (mērķis – redzes kustības koordinācijas attīstība). Jebkurš kopēšanas uzdevums (ģeometrisku figūru, vienkāršu zīmējumu, shēmu, burtu, ciparu kopēšana) palīdz attīstīt redzes kustību koordināciju; sensorās rotaļas (siešana, vēršana); veidošana; rokdarbi; bumbu spēles (mešana un ķeršana).

Uzdevumi	Pamatojums	Metodiskie ieteikumi
	roku kustības; 2) neprasme iekļauties noteiktās robežās (piemēram, izkrāsojot attēlus); 3) neprasme izgriezt ar šķērēm (griezt pa novilkto līniju).	
Gribas attīstība	Redzes kustību koordinācija sekmē orientāciju plaknē Gribas piepūles attīstība veido bērna patstāvīgi radošās darbības pamatu un sekmē atbildības izjūtas veidošanos. Vēlmi darbu pabeigt līdz galam un noturību mērķa/ ieceres realizācijā.	Grafiskie diktāti, kuros noteiktā secībā zīmē simbolus (smaidoša seja, bēdīga seja, nopietna seja, u.c.), ģeometriskas formas (aplis, kvadrāts, trijstūris, utt.) pēc pedagoga diktētā vārda vai zem sniegtā parauga. Var palūgt izsvītrot vai pasvītrot noteiktu burtu vai figūru. Kolāžas veidošana – atlasīt attēlus vai zīmēt tēlus, izmantojamus kolāžas veidošanā, saistītus ar noteikto tēmu (jēgas nozīme), nevis veidot kolāžu no sev tikamiem attēliem, tēliem, kuriem savstarpēji nav kopīgas idejas/ saistības.
Prasme klausīties un izpildīt dzirdēto	Sociālā prasme, kura nodrošina informācijas dzirdēšanu (uztveršanu) un nodrošina sekmīgu akadēmiskā mērķa/ uzdevuma izpildi.	Skolotājs saka, kā jāvelk līnijas. Bērni zīmē to, ko dzird, piemēram, viena rūtiņa pa labi, divas uz augšu (rezultātā izveidojas kāds shematisks tēls). Pirms darba lietderīgi noskaidrot, uz kuru pusi sākt zīmēt (uz loga pusi – pa labi, uz durvju pusi – pa kreisi).

Uzdevumi	Pamatojums	Metodiskie ieteikumi
Sekmēt sadarbības prasmes	Attīstītas sadarbības prasmes nodrošina akadēmiskā uzdevuma izpildi grupā un sekmē bērnu socializācijas procesu.	“Vairāku roku” zīmējums (viens sāk, cits papildina, turpina utt.).
Loģiskās domāšanas attīstība	Loģiskās domāšanas attīstība veicina asociāciju rašanos un turpmāk sekmēs mācību darbību. Pieaugušajiem cilvēkiem šīs asociācijas rodas pašas no sevis, sešgadīgiem bērniem šī spēja tikai sāk veidoties.	Šo spēju attīstību var veikt pēc noteiktas metodikas (nepieciešamie materiāli: papīrs un zīmulis). a) pedagogs saka vārdu, bet bērni pēc tā uztveršanas (dzirdēšanas) izdara kādu zīmējumu, pēc kura viņš varēs atcerēties dzirdēto vārdu; b) vēlams zīmējumu veikt ātri (jo vārdu ir daudz 10 – 12); c) nevajag, lai zīmējums būtu īpaši labs, bet lai tas tikai atgādinātu šo vārdu. Šī metodika liecina arī par bērna intelekta attīstības līmeni, kā viņš ir apguvis vispārīgus jēdzienus, prasmi plānot savas darbības.
Attīstīt vēlmi paust savu estētiski emocionālo attieksmi.	Zīmētdarbība nav tikai kaut kāda priekšmeta, objekta, parādības attēlojums, bet attieksmes izpausme pret to, pozitīvā vai negatīvā rakstura un rīcības vērtējums.	Kontrasta raksturu/ emociju attēlojums. Metodika: a) izmantot krāsojamās grāmatas divus vienādus attēlus; b) katru no tiem izkrāsot pretēji, piemēram, vienā – priecīgs notikums, otrā – bēdīgs; c) intervāls starp viena un otra zīmējuma veikšanu – vismaz nedēļa. Varianti: a) viena bērnu grupa zīmē skaisto, otra – neglīto; b) izmantot krāsu kontrastus.

Uzdevumi	Pamatojums	Metodiskie ieteikumi
Veidot prasmes un iemaņas izmantot tēlotājas mākslas, konstruēšanas, aplicēšanas izteiksmes līdzekļus, lai radītu interesantu tēlu.	Darbību integrācija nodrošina daudzveidīgāku un plašāku aplūkojamā jēdziena apguvi un tā jēgas/ nozīmes izpratni. Sekmē bērna domāšanas attīstību un iztēli. Sistēmveidošana.	Sezonas/ dabas saikne ar sabiedriskiem notikumiem un cilvēka ikdienu (rudens attēlojums ar cilvēka apģērbus, rudens darbiem), šīs saiknes noteikšana un izpratne.
Pilnveidot bērnu prasmes pareizi izmantot mākslinieciskos piederumus.	Palīdz atklāt un izteikt tēla esamību, izteiksmīgumu. Apgūst jaunus krāsu toņus – balinātus, tumsinātus. Nostiprina acumēra, kustības kvalitātes, precizitātes, plūduma, vēzienu un koordinācijas attīstību.	Ieteicams izmantot arī tādus materiālus kā tempera, pastelis, tuša, akvareļkrāsiņi, eļļas krāsiņi u.c.
Iztēles un radošuma attīstība.	Patstāvības komponenti: 1) bērna spēja patstāvīgi, bez ārējas palīdzības veikt uzdevumu. Tas nosaka bērna prasmju pakāpenisku uzkrāšanos un tikpat pakāpenisku palīdzības daudzuma samazināšanos; 2) iniciatīva nepieciešamās palīdzības meklējumos.	Iztēloties situāciju ("ieiešana tēlā"). Pabeidz iesākto zīmējumu (aplikāciju). Izveido no dotajām formām vēl nebijušu putnu/ suni. "Kas tas varētu būt?"- no piedāvātajām formām izdomā jaunu tēlu. "Klešagrāfija"- atpazīsti krāsu kleksi/ triepienā kādu tēlu/-us. Uzmini – kas iznāca? (Saspiežot krāsu triepienu vai diegus, kuri samērcēti krāsā, starp divām lapām.) Zīmējam pasauli, kā to redz putni, kaķi, ziloņi u.c., piemēram, ko es ieraudzītu, ja būtu kaķis? Izdomā pasakai beigas un uzzīmē.

Uzdevumi	Pamatojums	Metodiskie ieteikumi
Patstāvīgās darbības attīstība.	Katrs bērna solis uz patstāvību un katrs jauns neatkarības līmenis vienlaikus ir jauna sadarbības forma, jauns atkarības un nepatstāvības līmenis. Šī pretruna starp bērna vēlmi būt neatkarīgam un aizvien esošā atkarība no pieaugušajiem uzskatāma par psihiskās attīstības virzītājspēku.	Lai īstenotos bērnu patstāvīgā darbība, nepieciešams: – bagātināt viņu attēlošanas pieredzi – nostiprināt un sekmēt jaunu māksliniecisko izteiksmes līdzekļu apguvi un pielietojumu, – zinātkāres un intereses attīstība, – jaunu priekšstatu un pieredzes veidošana, – pieaugušā atbalsts, paraugs (bērns atdarina to patstāvības līmeni, ko demonstrē pieaugušais).

2. tabula

Daži ieteikumi galveno uzdevumu realizācijai aplicēšanā

Uzdevumi	Pamatojums	Metodiskie ieteikumi
Daudzveidīgu māksliniecisko materiālu izmantošana: dažāda veida papīru, audumu, dabas materiālu u.c.	Sekmē bērnu analīzes un sintēzes prasmes, salīdzināšanu.	Noskaidrot šo materiālu īpašības: biezs, plāns, burzās, plīst (kā?), kā pielīmēt, kā griezt, ko kombinēt.
Aplicēšanas tehniku apguve.	Pilnveidojas bērnu pašizteikšanās iespējas un simboliskais izteikšanās veids. Kolāžas saturīgums un satura atbilstība tēmai liecina par bērna gatavību skolai.	Simetrijas apgušana, silueta, telpiskā aplicēšana, dekoratīvā aplicēšana, ažūras aplicēšana, kas dod iespēju vienlaikus iegūt vairākas formas, mozaika, plēšanas tehnika. Kolāža.
Daudzveidīgu materiāla piestiprināšanas veidu apguve.	Attīsta sīko rokas muskulatūru, nostiprina redzes kustību koordināciju.	Ieteicams rosināt bērnu patstāvīgi izvēlēties piestiprināšanas paņēmienus atbilstoši izvēlētajai aplikācijas veidam un materiāliem.

Māksla veido cilvēka attieksmi pret dzīvi, pieaugušais veido bērna pasauli, savukārt bērns aktīvi attiecas gan pret mākslu, gan pieaugušā pasauli.

Svarīgi ir trīs termini:

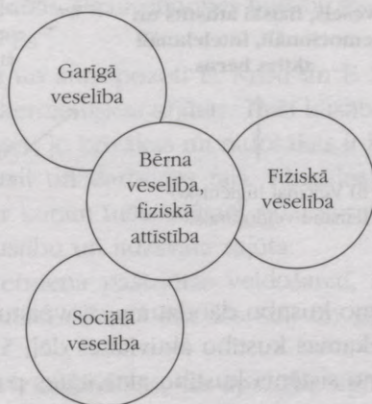
- estētiskā attieksme;
- mākslas audzināšanas funkcija;
- pieaugušā un bērna savstarpējās attiecības.

5 – 6 gadus vecu bērnu fiziskās aktivitātes

Bērna veselības saglabāšanai nepieciešams radīt apstākļus, kuri nodrošina maksimālu kustību aktivitāti. Kustība ir viena no mūsu organisma iedzimtajām nepieciešamībām. Par to vislabāk pārliecināties, pavērojot mazus bērnus. Vesels bērns visu laiku atrodas kustībā. Bet vai mēs bērnam ļaujam apmierināt šo organisma nepieciešamību? Bieži vien bērnu apsaucam, norājam par to, ka viņš skrien, lec, cenšas kaut kur uzkāpt. Līdz ar to bieži vien jau no bērnības mēs sekmējam hipodinamiju (nepietiekamu kustību attīstību), nodarot ļaunumu bērnam, viņa attīstībai.

Fiziskā attīstība ir cieši saistīta ar bērna veselību un psihisko attīstību.

Ar psihisko attīstību saprot izziņas darbības un personības īpašību izveidošanos un personības socializāciju. Bērna organisma fizisko un līdz ar to psihisko attīstību nosaka bioloģiskie un sociālie faktori. Cilvēka organisms ir vienots. Daudzi faktori, kuri veicina bērna fizisko attīstību, stimulē arī garīgo attīstību. Kopumā to varētu dēvēt par bērna veselību, jo jēdziens "veselība" ietver fizisko, garīgo un sociālo veselību. Veselības būtība ir bērna fizisko un garīgo spēku līdzsvarotība, organisma izturība.

Garīgā veselība nozīmē prāta, jūtu un gribas sfēras attīstību, ētisko un estētisko audzināšanu, sociālo gatavību skolai.

Sociālo veselību varētu raksturot kā cilvēka fizisko un sociālo labklājību, kuru nosaka dzīves kvalitāte. Sociālā veselība saistīta ar higiēnu, kura vērsta uz veselības saglabāšanu un nostiprināšanu, radot bērnos attieksmi pret veselību kā vienu no vislielākajām un nozīmīgākajām vērtībām.

Fiziskā veselība cieši saistīta ar visu orgānu, orgānu sistēmu veselumu, to vienotu funkcionēšanu.

Bērns ir vesels tad, ja tas ne tikai neslimo, bet ir arī vispusīgi, tostarp arī kustību ziņā attīstīts, ja viņam ir labas fiziskā un garīgā darba spējas, ja viņš viegli piemērojas dažādiem apstākļiem. Pierādīts, ka daudzveidīgu kustību ietekmē uzlabojas bērna galvas smadzeņu un nervu darbība, elpošana, asinsrite un

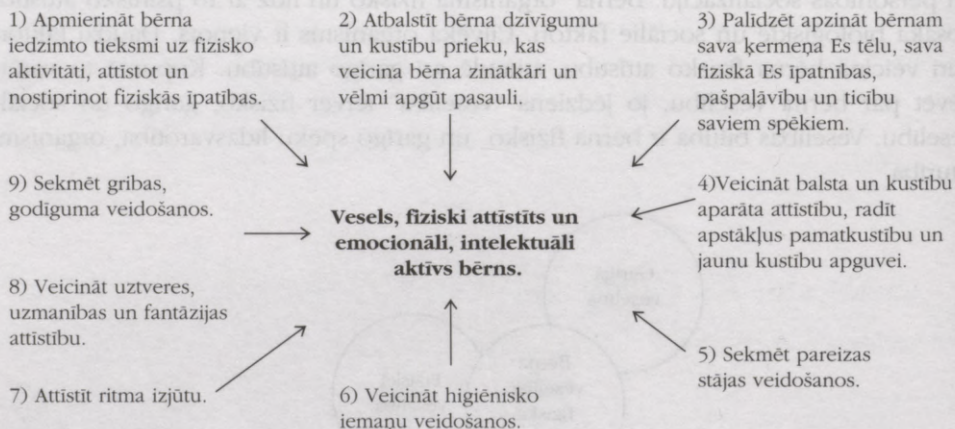
vielmaiņa. Mazajiem rodas možs un dzīvespriecīgs garastāvoklis, visi dzīvības procesi noris aktīvāk.

Apziņa, ka bērnam ir iedzimta tieksme uz fizisko aktivitāti, kuru nevajag traucēt, pārveidot vai aplāpēt, novedusi pie fiziskās audzināšanas modeļa, kas atzīst un respektē šo tieksmi uz fizisko aktivitāti.

Apkopojot vairāku pedagogu un psihologu atzinumus, varētu atzīmēt, ka pirmskolas vecuma bērnu fiziskās audzināšanas mērķis ir – vesels, fiziski attīstīts un emocionāli, intelektuāli aktīvs bērns.

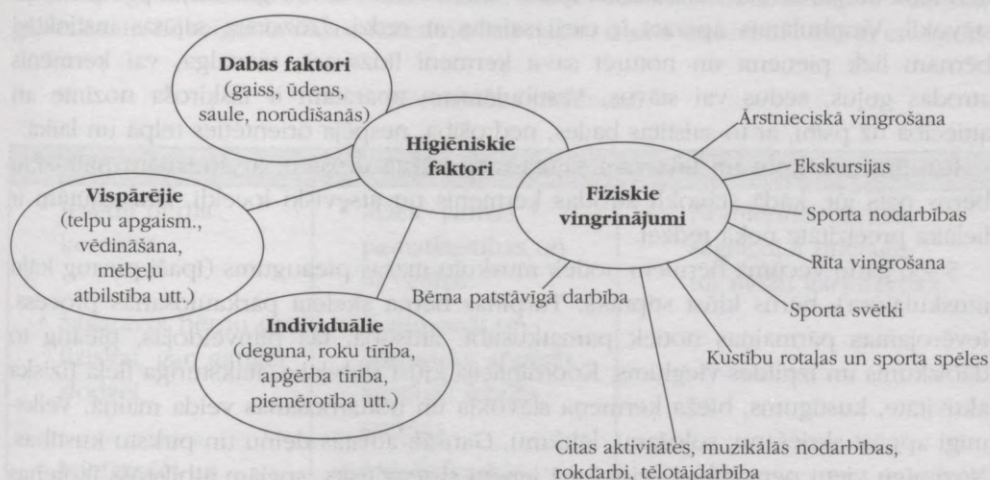
Lai realizētu šo mērķi, skolotājiem kopā ar vecākiem jāveic vairāki fiziskās audzināšanas uzdevumi.

Fiziskās audzināšanas uzdevumi

Lai nodrošinātu nepieciešamo kustību daudzumu, novērstu nelabvēlīgas izmaiņas organismā, kas rodas nepietiekamas kustību aktivitātes dēļ, 5 – 6 gadus vecu bērnu apmācībā jāizmanto pasākumu sistēma kustību aktivitātes palielināšanai.

Faktori, kas ietekmē bērna fizisko attīstību

Bērna organisms nepārtraukti aug un veidojas atbilstoši vecuma periodiem.

Pirmsskolas vecumā bērna organisms nostiprinās, nobriest, attīstās muskulatūra, turpinās skeleta veidošanās. Paaugstinoties kustību koordinācijai, bērns iepazīst savu ķermeni, savu fizisko "Es".

Psihologs R. Bērns un antropozofi E. Kristi un F. Boks uzsver, ka savu ķermeni bērnam palīdz izziņāt ķermeniskas sajūtas. Tieši kustībā bērns apzinās savu esamību: ja es kustos – esmu dzīvs, jo brīvākas un radošākas ir kustības, jo pilnīgāk bērns spēj izziņāt apkārtējo pasauli un darboties tajā. Pirmajos septiņos dzīves gados autori izdala četras sajūtas, ar kurām mēs sajūtam savu ķermeni:

taustes, dzīvības, kustību un līdzsvara sajūta.

Tauste ir pamats ķermeņa pašizjūtas veidošanai, sevis apzināšanai. Šī sajūta ir visplašākā sajūta, jo taustes šūnas atrodas ādā un gļotādā un ir izplatītas pa visu ķermeni.

Dzīvības sajūtas: tās ir organiskās, kas apstrādā signālus, kuri nāk no kuņģa, sirds un citiem iekšējiem orgāniem.

Kustību sajūtas: signalizē par ķermeņa stāvokli telpā un cilvēka balsta kustību aparāta darbību. Signāli, kas izraisa šāda veida sajūtas, nāk no locītavu elementiem (cīpslām, saitēm utt.). Caur kustību maņu bērnam uzvirmo dzīvības spēks. Kustību sajūta ir saistīta ar:

- zināšanām par to, kāds izskatās mūsu ķermenis un kā tas jūtas;
- spēju noteikt dažādu priekšmetu svaru;
- sajūtām, kā kustas ķermenis;
- izpratni, kur mēs atrodamies telpā;
- izjūtu, ka ķermenim ir divas puses.

Bērnā augot, viņam attīstās kustību un ķermeņa izjūta.

Līdzsvara sajūta – bērnam tā ir ļoti svarīga (J. Students, A. Vorobjovs), tās fizioloģiskais pamats ir vestibulārā aparāta darbība: cilvēka iekšējās auss kanālos, kuri

izvietoti trijās savstarpēji perpendikulārās plaknēs, atrodas šķidrums, kurš atkarībā no ķermeņa un galvas stāvokļa kairina īpašas nervu šūnas, ar to signalizējot par ķermeņa stāvokli. Vestibulārais aparāts ir cieši saistīts ar redzi. Līdzsvara sajūtas instinktīvi bērnam liek pieņemt un noturēt savu ķermeni līdzsvarā, vienalga, vai ķermenis atrodas guļus, sēdus vai stāvus. Vestibulārajam aparātam ir izšķiroša nozīme arī attiecībā uz psihi, ar to saistītas bailes, nedrošība, nespēja orientēties telpā un laikā.

Kustību, muskuļu un līdzsvara sajūta rada bērnā drošību, ar šo sajūtu palīdzību bērns pats jūt, kādā stāvoklī atrodas ķermenis un atsevišķi locekļi, šīm sajūtām ir lielāka precizitāte nekā redzei.

5 – 6 gadu vecumā bērniem notiek muskuļu masas pieaugums (īpaši pieaug kāju muskulatūra), bērns kļūst stiprāks. Turpinās bērna skeleta pārkaulošanās process. Ievērojamas pārmaiņas notiek pamatkustību attīstībā, tās pilnveidojas, pieaug to dabiskums un izpildes vieglums. Koordinācija kļūst stabilāka. Raksturīga liela fiziska aktivitāte, kustīgums, bieža ķermeņa stāvokļa un nodarbošanās veida maiņa. Veiksmīgi apgūst skriešanu, soļošanu, lēkšanu. Gausāk attīstās delnu un pirkstu kustības. Nozīmīgu vietu personības veidošanā ieņem sistemātisks, spējām atbilstošs ikdienas darbs, kas saistīts ar sevis un citu cilvēku apkalpošanu.

Mums, pieaugušajiem, jāatceras, ka esam bērniem paraugs. Bērni ir kā spoguļi, kurā atspoguļojas mūsu attieksme pret savu veselību, mūsu stāja, fiziskā aktivitāte.

Apzinoties fiziskās aktivitātes nozīmīgumu bērna attīstībā, nav jābrīnās, ka 5 – 6 gadus vecu bērnu apmācības programma paredz sporta nodarbības katru dienu. Tomēr nodarbības vien nespēj apmierināt bērna tieksmi pēc kustībām. Lai sekmētu bērna attīstību kopumā, pastāv vairākas fiziskās audzināšanas darba formas:

1. *sporta nodarbības,*
2. *rīta vingrošana,*
3. *pastaigas,*
4. *sporta izpriecās, svētki,*
5. *veselības dienas u.c.*

Sporta izpriecās un svētkus parasti organizē visā izglītības iestādē vai grupās, kurās īsteno pirmsskolas izglītības programmu, vienlaikus. Šo pasākumu organizēšanā piedalās gandrīz viss iestādes personāls, tāpēc sīkāk pie tā nepakavēsimies.

Daudzās pirmsskolas iestādēs nav iespējams rīkot rīta vingrošanu. Tomēr jāatceras, ka **fiziskā aktivitāte paaugstina bērnu vispārējo aktivitāti**. Tāpēc rīta aplīša laikā nepieciešams organizēt kādu kustību rotaļu, dziesmiņu vai dzejoliti ar kustībām.

Īpaši gribu uzsvērt dzejoļu un pasaku izmantošanas lietderīgumu. Dzejolītim vai tautasdziesmām pievienojot kustības, bērni ne vien izkustas, apmierina savu vajadzību pēc aktivitātes, bet arī trenē atmiņu, attīstās runa, bērni viegli un rotaļīgi iemācās jaunu tautasdziesmu vai dzejoli (piemērus skat. pielikumā nr. 1). Ja izvēlētais dzejolis būs atbilstošs tēmai, bērns netieši tiks ievadīts dienas tēmā.

Bērni pasauli apgūst arī ar kustību palīdzību, tāpēc izmantojiet kustības, mācoties burtiņus, apgūstot matemātiskos priekšstatus, dabas parādības u.c.

Sporta nodarbības ir viens no svarīgākajiem bērnu fiziskās attīstības līdzekļiem un nozīmīgākā fiziskās audzināšanas darba forma. Tā sastāv no trim daļām – ievada, galvenās un nobeiguma daļas. Katrai no šīm daļām ir savi uzdevumi, mērķi un saturs.

Nodarbības uzdevumi

Ievada daļa	Galvenā daļa	Nobeiguma daļa
- Iesildīt bērnu ķermeni. - Sagatavot bērnu gan fiziskai, gan garīgai slodzei. - Ieinteresēt un organizēt nodarbībai, sekmēt uzmanību.	- Mācīt jaunas pamatkustības un to veidus. - Nostiprināt un pilnveidot apgūtās kustības rotaļās, stafetēs. - Attīstīt fiziskās īpašības, veicināt prieku un pašapziņu, sava fiziskā "Es tēla" iepazīšanu un pieņemšanu.	Nomierināt bērnus, saglabājot priecīgu un možu garastāvokli.

Nodarbības saturs

Ievada daļa	Galvenā daļa	Nobeiguma daļa
- Nostāšanās, uzmanības vingrinājumi. - Soļošana, skriešana. - Ierindas apmācības elementi. - Vispārattīstošie vingrinājumi visām muskuļu grupām (ar imitācijām, ar priekšmetiem). - Palēcieni, zināma kustību rotaļa.	- Pamatkustības vai citas kustības (riteņbraukšana, skrituļslidošana, slēpošana, kamaniņbraukšana, peldēšana utt.). - Strauja kustību rotaļa vai stafetes.	Mierīga kustību rotaļa vai dažādi ritmiski vingrinājumi, rotaļa ar dziedāšanu, vingrinājumi iztēlei utt.

Jāpiemēta, ka pirmsskolā sporta nodarbību mērķis nav panākt pēc iespējas labākus rezultātus kādā no disciplinām (lēkšana, mešana utt.). Svarīgs ir pats process, kas sekmē bērnu attīstību. Skolotājam jāpanāk, lai sporta nodarbībās bērni gūtu prieku, iemācītos pamatkustības, apgūtu dažādas iemaņas, kuras būs nepieciešamas vēlāk skolā. Piemēram, svarīgi panākt, lai bērns nebaidītos no augstlēkšanas latīņas, lai apgūtu mešanas tehniku, lēkšanu tūlumā utt. Tāpēc sporta skolotājam ir jābūt ļoti zināsam pirmsskolas vecuma bērnu psiholoģijā, jāpārzina bērnu attīstības īpatnības, jāprot izvēlēties atbilstošas metodes un saturu.

Padomi skolotājiem sporta nodarbību organizēšanā

♦ Sporta nodarbību laikā izmantojiet dažādus ierindas apmācības elementus. Tie nodrošinās kārtību, ietaupīs laiku, radīs bērnos drošības sajūtu un attīstīs orientāciju telpā.

♦ Rūpējieties, lai katrs bērns var kļūt par vadošo, soļojot vai nostājoties rindā. Nostāties var ne tikai pēc auguma, bet arī pēc matu garuma, zeķu garuma utt.

♦ Pirms vispārattīstošiem vingrojumiem izmantojiet dažādus nostāšanās veidus (pusaplī, šahā, izklaidus utt.). Pēc iespējas retāk izmantojiet nostāšanos aplī, jo blakus esošie bērni jūs nevarēs redzēt.

♦ Pirms vingrojumiem vienmēr pārbaudiet bērnu sākumstāvokli, jo bieži vien tas nosaka vingrojuma kvalitāti.

♦ Lai ieinteresētu bērnus veikt vingrojumus, izmantojiet imitācijas un dažādus priekšmetus. Vingrojumi ar priekšmetiem nodrošina vingrojuma precizitāti. Izmantojiet dažādus netradicionālus priekšmetus – avīzes, kastītes, čiekurus, veļas aukliņas, kņāģus, mīļākās rotaļlietas, dažādus dabas materiālus u.c.

♦ Katras sporta nodarbības galvenajā daļā izmantojiet dažādas organizācijas metodes. Tas padarīs nodarbību dinamiskāku, interesantāku, neradīs dikstāvi, un jūs varēsiet strādāt pie vairāku pamatkustību mācīšanas.

♦ Organizējot stafetes, neuzsveriet uzvarētājkomandu, neakcentējiet ātrumu, jo 5 – 6 gadu vecumā bērni emocionāli vēl nav pietiekami attīstīti, lai nepārdzīvotu zaudējumu, viņi grūti pārvar stresu. Ja tas nav iespējams, dodiet katrai komandai kādu titulu – ātrākie, godīgākie, veiklākie utt.

♦ Sadalot bērnus komandās, izmantojiet skaitīšanos. Nav korekti sadalīt bērnus zēnu un meiteņu komandās. Kategoriski aizliegts izmantot metodi, kad vadošie izsauc sev vēlamās komandas biedrus. Tas pazemo bērnus, grauj viņu pašapziņu.

♦ Ja ir liela fiziskā slodze, ātri var iestāties nogurums. Tāpēc vērojiet bērnus, mainiet darbības veidus, ja parādās noguruma pazīmes – stiprs sasārtums, bālums vai veselīgiem bērniem – klepus.

♦ Nodarbības kulminācija ir strauja kustību rotaļa. Tāpēc rotaļas laikā nedrīkst būt izslēgto (noķertie bērni sēž un nepiedalās tālākās rotaļas norisē), jo mērķis nav novadīt konkrētu kustību rotaļu, bet gan bērnu attīstība un veselība. Dodiet noķertajiem bērniem papildu uzdevumu (ieņemt kādu pozu, izpildīt kādu koriģējošās vingrošanas elementu utt.), kuru izpildījuši viņi var atgriezties rotaļā.

♦ Nodarbības nobeiguma daļā dodiet kādu interesantu iztēles vingrinājumu (attēlo, ko dzirdēji) vai rotaļu, kur būtu integrēti uzdevumi matemātikā vai lasīt un rakstīt mācīšanās (skat.pielikumu nr. 2).

Pastaigu organizācija

Tā kā sporta nodarbības ir paredzētas katru dienu, divas vai trīs nodarbības notiek ārā – pastaigu laikā. Sporta nodarbības ārā ne vienmēr var organizēt sporta skolotājs. Tās organizē grupas skolotāja, nostiprinot tās pamatkustības, kuras bērni apgūst zālē. Tieši tāpēc pat tad, ja skolā vai pirmsskolā strādā sporta skolotājs, pedagogiem ir jāpiedalās nodarbībās, jādarbojas līdzī, jāpalīdz skolotājam. Varbūt tieši grupas pedagogs var pastāstīt par atsevišķu bērnu īpatnībām, dot kādus padomus vai rosināt jaunas idejas.

Strādājot ar bērniem ārā, fiziskās aktivitātes jābalsta uz kustību rotaļām.

Padomi skolotājiem rotaļu organizēšanā pastaigu laikā

♦ Izejot ar bērniem pastaigā, pirms organizējat rotaļu vai kādu citu aktivitāti, ļaujiet bērniem īstenot savas ieceres, tad viņi iesaistīsies jūsu organizētajās aktivitātēs ar lielāku prieku.

♦ Nostiprinot dažādus soļošanas veidus, izmantojiet imitācijas, pasakas (skat. pielikumu nr. 3).

♦ Strādājot pie pamatkustībām rāpošanas, lēkšanas, nepieciešams laukumā izvietot atbilstošu inventāru. Piemēram, dažādus koka baļķus, solus kāpšanai. Izmantojiet visas tās priekšrocības, ko jums sniedz pati daba – kalniņus, zemus kokus utt.

♦ Iekārtojiet tāllēkšanas bedri! Tā jūs bērniem rotaļu veidā iemācīsiet tāllēkšanas tehniku, neprasot rezultātus. Vēlāk, ja bērni vēlas, rezultātus var arī fiksēt ar dažādiem netradicionāliem mēriem (soļiem, pēdām, sprīžiem utt.), mērit arī ar metramēru. Tomēr atcerieties, ka bērnam svarīgāk ir iemācīties pareizi ieskrieties, atsperties ar vienu kāju, bet piezemēties ar divām utt. Tāpat arī pie augstlēkšanas – svarīgākais ir iemācīt bērniem nebaidīties no latiņas vai aukliņas, panākt plūstošu ieskrējieni.

♦ Lai sekmētu bērnu lēkšanas prasmi, kā arī attīstītu fiziskās īpašības (spēku, veiklību, ātrumu, līdzsvaru utt), izmantojiet lecamauklas, organizējiet “klasītes” gan ar lecamauklu, gan zīmētās klasītes smiltis. Bieži vien tās saistītas ar cipariem, tā bērni apgūs arī matemātiskos priekšstatus. Idejas smelieties savā bērībā. Bērniem patīks rotaļas arī ar lielo auklu.

♦ Visgrūtāk apgūstamā pamatkustība ir mešana – ķeršana. Tāpēc, lai nostiprinātu šīs iemaņas, nepieciešams bērniem dot bumbas individuālai lietošanai. Mazākas – mešanai tālumā, lielākas – kustību rotaļām. Nepieciešama arī futbolbumba un basketbolbumba.

♦ Būsiet ļoti novērtēts un cienīts skolotājs, ja organizēsiet un arī pats piedalīsieties dažādās sporta spēlēs – futbolā, florbolā utt. Protams, atvieglojot noteikumus un piemērojot tos bērnu attīstības līmenim.

- ◆ Neaizmirstiet arī tādas rotaļas kā serso, frisbijs, ķegļi, badmintons utt.
- ◆ Kustību rotaļu izvēle ir atkarīga arī no laika apstākļiem, piemēram, karstā laikā organizējiet vidēji strauju vai mierīgu rotaļu, ziemā – tādu, kur nav pārāk liela fiziskā slodze. Izmantojiet ragaviņas, slēpes.
- ◆ Lai rotaļas neapniktu, veidojiet rotaļu variantus. Dažkārt pietiek tikai mainīt rotaļas nosaukumu vai rotaļu tēlus. Nebaidieties pievienot tādas kustības, kuras šajā brīdī bērniem ir vajadzīgas un aktuālas (skat. pielikumu).
- ◆ Izmantojiet dažādas rotaļu vadošā izvēles metodes – skaitāmpantiņus (tikai atcerieties – viens vārds, viens bērns), ar skaitļa palīdzību, ar aizsietām acīm kāds norāda uz kādu bērnu, bērns pagriezis muguru, met bumbu – kurš noķer, tas ir vadošais utt.
- ◆ Daudzās tautas rotaļās vadošā izvēle notiek pēc iepriekšējās rotaļas rezultātiem. Tas var sagādāt problēmas, jo bērni speciāli zaudē, lai kļūtu par vadošo. Pārveidojiet un mainiet rotaļas noteikumus.
- ◆ Pastaigas laikā var izmantot arī ķīlas un to izpirkšanas veidus.
- ◆ Rotaļā svarīgākais ir pats rotaļas process. Tāpēc rūpējieties par pozitīvām emocijām rotaļas laikā, jo situatīvais prieks pāraug priekā par dzīvi kopumā. Prieks sekmē gan bērna fizisko, gan garīgo attīstību.

Apkopojot iepriekš teikto, var piekrist vācu pedagoga Helmūta Šulca domai: mums katra nodarbība, katra aktivitāte vai rotaļa jāorganizē tā,

- lai ikviens bērns justos labi,
- lai nevarīgākie justos spēcīgāki,
- lai grūtsirdīgākie justos mazliet priecīgāki un
- lai nodarbībā kaut ko jaunu iemācītos.

Lai jums izdodas!

Literatūra

1. Briede A. Kustību rotaļas ziemā. R.: Zvaigzne, 1984.
2. Ēvergēlības un vingrošana, jautras kustību rotaļas. R.: Vārti, 1997.
3. Eigima G., Laizāne S. Fizikultūra mazajiem. R.: Zvaigzne, 1970.
4. Einebija E. Pakāpieni bērna attīstībā. R., 1992.
5. Karlovska R. Rāpošana. Liepāja: LPA, 2000.
6. Okers E. Spēļu grāmata visai ģimenei. R., 1996.
7. Orehovs V. Netradicionālu vingrinājumu pielietojuma iespējas sporta stundu efektivitātes celšanā sākumskolā. R.: Izglītības Soli, 2000.
8. Linde V. Sporta ābece. R.: Zvaigzne, 1989.
9. Liepa M. Rotaļas. R., 1992.
10. Laizāne G., Eigima G. Rīta vingrošana pirmsskolas vecumā. R.: Zvaigzne, 1983.
11. Laizāne G. Kustību rotaļas. R., 1981.
12. Melnalksnis A. Rotaļas – vecās un jaunās, maziem un lieliem, telpā un laukā. R., 1931.
13. Puškarevs I., Golubeva A. Bērna attīstība. R., 1999.

Muzikālo audzināšanu veicinošie darbības veidi, paņēmieni, metodes

Muzikālās audzināšanas mērķis pirmsskolā ir aktīvas intereses radīšana par mūziku, vēlēšanās to izprast. Svarīgu lomu te ieņem mūzikas klausīšanās, kas cieši saistīta ar mūzikas uztveri.

Mūzikas uztvere – tas ir sarežģīts emocionāls, sensori intelektuāls izziņas un muzikālu skaņdarbu vērtēšanas process.

Dž. Bambergere uzskata, ka specifiskas izmaiņas bērna intelektuālajos procesos ir vērojamas jau muzikālās attīstības sākuma fāzē. Vēlāk šīs struktūras tikai paplašinās un pilnveidojas, nevis mainās. Tātad aktīva mūzikas uztvere ir noteikta darba rezultāts, kas savukārt nosaka tālākās attīstības efektivitāti.

Paši pirmie bērna dzīves gadi tiek uzskatīti par vispiemērotākajiem, lai ieinteresētu bērnu klausīties, veidotu viņa muzikalitāti. Tieši šajos gados gūtā pieredze ietekmē to apjomu, līdz kādam emocionālā sfēra spēs attīstīties vēlākajos gados. Interese par mūziku veidojas, tikai un vienīgi bagātinoties bērna pieredzei mūzikas jomā.

Galvenais ir pats mūzikas uztveres process, kas atspoguļo bērna domas, jūtas un sensoro pieredzi. Atsaucība mūzikai rodas bērnā pašā – viņa iekšienē, iesaistot izziņas procesus, arī emocionālo sfēru. Tas ir ļoti būtiski, jo pirmsskolas vecuma bērnu estētisko attieksmju galvenais rādītājs ir emocionālais pārdzīvojums, izjūtas pret noteiktu parādību.

Māksliniecisku emociju pārdzīvošana izraisa īpašu pozitīvu noskaņu, kas veicina bērna radošo pašizpaušmi.

Mūzikas klausīšanās attīsta bērna muzikālo atmiņu un analītisko domāšanu. Klausīšanās kļūst par procesu, nevis pašmērķi: procesā dzimst domas, izjūtas un fantāzijas, kas bagātina jau esošās zināšanas un pieredzi. Tiek nodarbinātas bērna koncentrēšanās spējas. Klausoties bērns mācās vērtēt mūziku un pamatot savus uzskatus.

Bērns iepazīst mūzikas teorijas pamatjēdzienus, kurus tuvāk izprot klausoties.

Metodika

1. Skaņdarba mākslinieciskais izpildījums.
2. Pedagoga vārds.
3. Uzskates līdzekļi.

Mūzikas mākslinieciskais izpildījums ietver sevī izteiksmīgumu, vienkāršību, precizitāti. Nav pieļaujami dažāda veida vienkāršoējumi un pārveidojumi, kas liedz bērnam emocionālo pārdzīvojumu.

Pedagoga skatījumam par mūziku jābūt īsam, spilgtam, tēlainam un virzītam uz skaņdarba satura raksturojumu, mūzikas izteiksmes līdzekļiem.

Dzīvo mūzikas uztveri nevajadzētu aizstāt ar liekiem skaidrojumiem par mūziku, tās īpatnībām. Pedagogam vajadzētu izskaidrot un raksturot jūtas, noskaņu, ko atklāj mūzikas izteiksmes līdzekļi. Nozīme ir pat balss intonācijai, izskaidrojot skaņdarba raksturu: silta, maiga, priecīga, svinīga, rotaļīga, liksma utt.

Var izmantot dažādas vārda formas: īsi stāstījumi, sarunas, skaidrojumi, jautājumu uzdošana. To izmantošana ir atkarīga no:

1. konkrētiem audzināšanas un attīstības uzdevumiem;
2. muzikālā skaņdarba veida (vokāls, instrumentāls);
3. klausīšanās reizes (pirmo reizi vai atkārtoti);
4. skaņdarba žanra;
5. skaņdarba rakstura;
6. klausītāja attīstības pakāpes.

Lai bērns uztvertu mūziku, pedagogs ar vārdiem virza bērna uzmanību, pamatojoties uz mūzikas un poētiskā teksta vienotību.

Iepazīstinot ar instrumentālo mūziku, jādod vispārēja rakstura skaidrojumi.

Uzskates līdzekļu izmantošana, lai aktivizētu mūzikas uztveri, ir daudzveidīga.

1. Tie ir:

- 1.1. literatūra (dzeja, citāts, mīkla, sakāmvārds);

- 1.2. skaņdarba fragments (ievads, galvenā tēma).

Iepriekšminētie ir **dzirdes** uzskates līdzekļi, kas balstās uz bērna dzirdi un jāuztver kā mūzikas iepazīšanas metode.

2. Mūzikas uztveres attīstīšanai palīdz **redzes** uzskates līdzekļi:

- 2.1. rotaļlietas kustas, runā ar bērniem, piedalās dažādos notikumos, kuru laikā bērni klausās mūziku;

- 2.2. grāmatu ilustrācijas, attēli, dažādi priekšmeti.

3. Muskuļu un kustību aparāta izjūtas:

- 3.1. kustības noteiktā tempā, ritmā, dinamikā;

- 3.2. kustību izteiksmīgums tēla raksturošanā.

4. Zīmēšana:

- 4.1. darbošanās ar krāsām, grafiskie attēlojumi pēc izjūtām mūzikas atskaņošanas laikā;

- 4.2. konkrēto tēlu, notikumu atainošana formās, krāsās pēc skaņdarba noklausīšanās.

Dziesmu, skaņdarbu klausīšanos ieteicams vairākkārt atkārtot, lai bērns katru reizi iepazītu mūziku tuvāk.

Kad bērns klausās pirmo reizi, viņš gūst vispārēju priekšstatu par skaņdarbu, apjauš tā raksturu. Tāpēc svarīgs ir izpildījums, satura īss raksturojums, spilgtākās iezīmes.

Klausoties atkārtoti, uzmanība tiek vērsta ne tikai uz māksliniecisko skaņdarba domu, bet arī uz mūzikas izteiksmes līdzekļiem. Ar katru nākamo reizi tiek aktivizēta bērna mūzikas uztvere.

Muzikālās audzināšanas nodarbībās mūzikas klausīšanās ieņem īpašu vietu. Tās rezultāti nav tik redzami, taču, iepazīstinot bērnus ar skaņdarbiem, attīstot dzirdes uztveri, paplašinot redzesloku, audzinot aktīvu klausītāju, ir vajadzīga pakāpenība un sistemātiskums.

Dziedāšana

Dziedātprasmes attīstīšanas būtība ir bērna balss dabiskā skanējuma attīstīšana. Galvenais ir katra bērna balss tipa diapazons, primārā skaņa un dziedāšanas attīstības stadija. Vecumam šajā gadījumā nav nozīmes.

Melodijas dziedāšana rada bērna iekšējos nosacījumus – veicina muzikālās dzirdes attīstību, t.i., spēju atšķirt un atveidot mūzikas skaņu augstumu.

Daudziem bērniem dzirdes spēja attīstās ļoti agri un samērā viegli, tāpēc aplams ir uzskats par muzikālās dzirdes iedzimtību. Protams, atkarībā no katra bērna dzirdes analizatora anatomiski fizioloģiskajām īpatnībām un praktiskās dzīves pieredzes viena un tā pati mūzika subjektīvi tiek uztverta atšķirīgi. Taču muzikālās dzirdes veidošanās nav iespējama bez sensori motorās iemācīšanās stadijas. Šajā stadijā bērns tikai pievērš uzmanību skaņu signāliem, mūzikas skanējumam. Bez šīs stadijas nav iespējama pāreja nākamajā – perceptīvo darbību (dziedāšanas) stadijā.

Zidainim pozitīvu reakciju uz mūziku vispirms izraisa tikai balss skaņas, tāpēc klusināta, maiga dziesmiņa ir vispiemērotākais sensorās iemācīšanās stadijas uzdevums.

Nākamā stadija, kas parasti sākas bērna dzīves trešajā vai ceturtajā mēnesī, ir "lalināšanas" periods. Tieši šajā vecumā neskaitāmu balss vingrinājumu rezultātā daudzi bērni iemācās ar balsi atdarināt dzirdēto melodiju skaņu augstumu (B. Teplovs). Šajā procesā vērojama **stingra likumsakarība**: vispirms kādas vienas skaņas augstums, tad lejupslidoša mazā terca, aptuveni pirmās oktāvas skaņu sol, mi apjomā. Pēc tam bērnu dziedājumos izkristalizējas pārējo skaņu augstumi kvartas, kvintas apjomā.

Muzikālās dzirdes attīstības likumsakarības

Tātad tikai tad, kad bērns ar balsi cenšas sekot dzirdētās melodijas skaņu augstumu izmaiņām, sākas muzikālās dzirdes attīstība – **balss un dzirdes koordinācijas veidošanās**.

Pētījumi liecina, ka skaņas augstuma vissmalkākās atšķiršanas spējas ir balsij atbilstošajā diapazonā. Tikai pēc tam šīs spējas transformējas augšup vai lejup.

Perceptīvā darbība – dziedāšana balsī – būtu lieka, ja tā būtu dota gatavā veidā kopš dzimšanas. Muzikāli skaņu priekšstati galvas smadzeņu garozā pakāpeniski izveido veselu informatīvo bloku, kas sastāv no iekodētām skaņām, intonācijām, motīviem, frāzēm, melodijām, pat veseliem skaņdarbiem. Katras atkārtotas uztveres procesā notiek esošās informācijas salīdzināšana, korigēšana, atlase. Šī darbība var risināties **ārēji** (dziedāšana balsī) un **iekšēji** (domās).

Skaņu uztveres kvalitatīvās pazīmes

- 1) Noteikta virziena sajūta. Bērnam rodas sajūta, ka viena skaņa ir augstāka vai zemāka salīdzinājumā ar iepriekšējo.
- 2) Intervālu emocionāls pārdzīvojums. Tā ir spēja sajust skaņas intervālo jeb augstuma attiecību.
- 3) Spēja intonēt skaņas ar balsi. Pietiekami skaidrs skaņas augstuma uztvērumš paver iespēju pareizi dziedāt.

Ja bērns ar normālu balss aparātu neko nevar nodziedāt, tad muzikālās dzirdes viņam pagaidām nav. Tās veidošanā un attīstībā jāiesaista motoriskie komponenti.

Vislabāk un dabiskāk šim uzdevumam atbilst balss saišu darbība – dziedāšana.

Praksē tiek lietots jēdziens “iekšējā dzirde”. Bērnībā tie ir **skaņu augstuma priekšstati**, kuru veidošanās notiek četros posmos.

Skaņu augstuma priekšstatu veidošana

1) Sākotnējā stadija, kurā skaņu priekšstati ir ļoti vāji, ātri gaistoši. Katra nepareizi nodziedāta skaņa rada pārējo skaņu kļūdainu izpildījumu. Melodijas pareiza izdziedāšana šajā posmā nav iespējama.

2) Muzikālo priekšstatu nostiprināšanās. Arī šajā posmā katrā nepareizi izdziedāta skaņa izraisa pārējo skaņu kļūdainu izpildījumu. Pakāpeniski jāpāriet no aktīvas dziedāšanas balsī uz tikpat aktīvu dziedāšanu pusbalsī, bet vēlāk tikai domās, saglabājot skaidru artikulācijas sajūtu.

3) Bērnā rodas izdevība saglabāt pareizus dzirdes priekšstatus bez dziedāšanas balsī, jo ir jau izveidojusies iekšējā dzirde.

4) Simultāno muzikālo skaņu priekšstatu veidošanās un uzkrāšana. Sasniedzot šo attīstības posmu, bērna galvas smadzeņu garozā ilgstošā atmiņā jau ir iekodēti veseli melodiju, dziesmu, skaņdarbu bloki. Šajā posmā muzikālā dzirde ir sasniegusi augstu attīstības līmeni, kas neizslēdz iespēju bērnam brīvi rīkoties ar savu balsi. Dziedāšana ir veicinājusi arī balss aparāta attīstību, uzlabojusi balss saišu darbību.

Muzikālo dzirdes priekšstatu attīstība savukārt ir saistīta ar melodiskās dzirdes veidošanos un attīstību. Būtībā tas ir vienots process, kurā B. Teplovs iekļauj divus komponentus:

- 1) skaņkārtas izjūtu,
- 2) muzikālos dzirdes priekšstatus.

Melodisko dzirdi veidojošie komponenti

Skaņkārtas izjūta bērnam veidojas pakāpeniski:

- 1) tā izpaužas kā tieksme pabeigt melodiju un tonikas,
- 2) pēc tam bērns iemācās sajust tonisko trijskani, vēlāk – noturīgās un nenoturīgās skaņas.

Bērniem 6 – 7 gadu vecumā var izveidoties tonikas izjūta.

Pētījumi liecina, ka bērnam melodiskā dzirde veidojas, tikai dziedot vai spēlējot pēc dzirdes. Svarīgs nosacījums – uztveramajai skaņai jābūt atbilstošai bērna balss diapazonam. Mācot bērnam dziedāt, jāņem vērā daži vienkārši nosacījumi.

1) Katram bērnam no dzimšanas ir dota dabiska jeb primāra skaņa, kura atbilst runas augstuma skaņai. Jāmēģina šo skaņas augstumu pielāgot dziedāšanas veidam.

2) Katram bērnam ir savs balss tips, kurš iedalāms augstā, vidējā un zemā balsī ar atbilstošu diapazonu.

3) Dziedāšanas darba diapazons ir samērā ierobežots:

a) augstajām balsīm: fa - do₂,

primārā skaņa: sol - la,

b) vidējām balsīm: re - la,

primārā skaņa: mi - sol,

- c) zemām balsīm: si - sol,
primārā skaņa: re - mi.

Maziem bērniem ir tieksme dziedāt melodijas mazās tercās apjomā, tikai pamazām viņu melodijas paplašinās ar citām skaņām. Dziedot it kā primitīvas, neizteiksmīgas "melodijas", bērns attīsta sevī skaņu priekšstatus, nostabilizē tos un rada pamatu citu priekšstatu apgūšanai.

Filogēniski iekodēto muzikālās dzirdes stadijveida attīstību pārkāpt vai apiet nav iespējams nevienam bērnam. Jautājums tikai, cik ilgā laikā bērns pats iziet katru no muzikālās dzirdes veidošanās stadijām un posmiem. Tas var notikt līdz pat viena gada vecumam. Pedagoģs var palīdzēt, vispirms noskaidrojot bērna primāro skaņu, nostiprinot šīs skaņas augstumu un tad pakāpeniski paplašinot bērna balss diapazonu.

Bērnam ir jāattīsta viss vokālo iemaņu komplekss:

- 1) ķermeņa stāja,
- 2) elpošana,
- 3) dikcija,
- 4) skaņas veidošana.

Pateicoties dziesmu rotaļu daudzpusībai, bērns iepazīst jaunus jēdzienus un paplašina zināšanas par pasauli un kultūru, attīsta spējas radoši un bez aizspriedumiem lietot savu balsi.

Darbojoties kopā un atsevišķi, bērns veidojas par sabiedrisku būtni.

Metodes un paņēmieni

Dziedātmācības metodikā svarīga loma ir pedagoga iekšējai sagatavotībai. Ir jāanalizē dziesma, jānosaka tās mākslinieciskā vērtība, jāapdomā mācību metodes, to pēctecība.

Mācīšanās procesu iedala divos posmos:

- 1) bērna iepazīšanās ar dziesmu,
- 2) dziedāšanas iemaņu attīstīšana.

Lai bērns varētu nodziedāt dziesmu pēc savām spējām, ir nepieciešama:

- 1) pastāvīga atkārtošana,
- 2) izteiksmīga izpildījuma nostiprināšana,
- 3) prasme to pastāvīgi lietot praksē.

Dziedātmācīšanas paņēmieni:

- 1) izteiksmīgs paraugs,
- 2) atsevišķu motīvu, frāžu nostiprināšana,
- 3) paskaidrojumi – tēlainis stāstījums par dziesmas saturu, uzdevumiem, izpildījumu utt.

Svarīga ir paša pedagoga mīmika, skaidra artikulācija.

Dziedāšanas iemaņu attīstīšanas paņēmieni

Pēc demonstrējuma dziesmas mācīšanās un dziedāšanas iemaņu attīstīšana ir nākamais laika ziņā ietilpīgākais posms.

Dziesmas atšķiras pēc to grūtības pakāpes:

- 1) melodija,
- 2) ritms,
- 3) teksts.

Dažas no tām tiek uztvertas ātri un viegli, vairākkārt tās atkārtojot, citas – pateicoties vingrinājumiem, kur uzsvars tiek likts uz melodiskās līnijas virzību, ritmu vai tekstu.

Katrai dziesmai ir savi paņēmieni, kā to labāk apgūt – skaņas veidošana, elpošana, skaidra dikcija, intonācijas tīrība, ansamblis. Veidojot dabisku balss plūdumu, bērni jāmudina dziedāt brīvi, skanīgi un dziedoši.

Vingrinājumi

Balss un dzirde attīstās gan dziesmu mācīšanās, gan vingrinājumu dziedāšanas laikā.

1) Vingrinājumi dzirdes uztveres attīstībai:

- 1.1. sadzirdēt dažādu nobeigumu divām vienādām melodijām;
- 1.2. atšķirt zemas un augstas skaņas;
- 1.3. atšķirt melodijas virzienu: uz augšu, uz leju, uz vienas skaņas.

2) Vingrinājumi dziedāšanas iemaņu attīstīšanai:

- 2.1. dziedāt m_3 uz leju;
- 2.2. dziedāt lejupslidošo tetrahordu, to transportējot;
- 2.3. dziedāt T_3 uz leju;
- 2.4. dziedāt skaņu rindu uz augšu, uz leju;
- 2.5. dziedāt motīvus un vienas skaņas, tos transportējot;
- 2.6. dziedāt atsevišķus, dziesmai raksturīgus motīvus, tos transportējot;
- 2.7. dziedāt skaņu artikulācijas vingrinājumus.

Dziedātmācīšanā jāizmanto rotaļlietas aizājot, dancinot tās, sasveicinoties, nodziedot savu vārdu, apdziedot tās.

Veiksmīgi rotaļlietas var izmantot, ja tās atbilst dziesmas literārajam tekstam.

Visās attīstības pakāpēs ir nepieciešama individuāla pieeja bērnam, viņa spējām un attīstībai. Lai to novērtētu, svarīgi izvēlēties zināmu dziesmu ar vienkāršu melodiju, ritmu un tekstu.

Dziedātmācīšanas metodikai ir jāveicina bērna pastāvīga rīcība:

- 1) laikus sākt un beigt dziesmu;
- 2) dziedāt, iekļaujoties ansambli;
- 3) labot intonāciju;
- 4) dziedāt bez pavadījuma.

Bērna radošo spēju attīstīšanai var izmantot šādus vingrinājumus:

- 1) nodziedāt savu vārdu savā melodijā;
- 2) improvizēt melodiju bez teksta;
- 3) uzdot muzikālas miklas;
- 4) improvizēt melodiju vienkāršam tekstam.

Sadarbība ar vecākiem

Ģimene ir pats svarīgākais bērna audzināšanas un personības socializācijas institūts, jo tā ir dabiska vide, kurā aug un attīstās bērns. Ģimene ir tā, kas pirmā ievada bērnu pasaules un sevis izpratnē. Ģimenē veidojas bērna pirmā emocionālā saskarsme: vispirms ar māti, tēvu, tad ar pārējiem ģimenes locekļiem. Tieši ģimene liek pamatus bērna personības attīstībai. Šeit bērns gūst pirmos priekšstatus par apkārt esošām lietām un parādībām, iegūst pirmo sociālo pieredzi, iemācās dzīvot starp cilvēkiem, apgūst pirmās uzvedības iemaņas. To veicina ģimenes specifiskā iedarbība – tās dziļi emocionālais, intīmais raksturs, ģimenes locekļu iedarbība uz bērniem, patstāvīgums dažādās situācijās. Ģimene ir tā vide, kur vislielākajā mērā var izmantot individuālo pieeju bērna audzināšanā.

Daudzi ievērojami pedagogi (J. Komenskis, J. Pestalocijs, K. Ušinskis) ir atzinuši, ka noteicošā loma bērnu morālajā audzināšanā ir ģimenei – vismazākajai sabiedrības šūniņai. Sevišķi liela loma ģimenei ir pirmsskolas vecuma bērnu audzināšanā. Viņiem jo sevišķi nepieciešama vecāku mīlestība, glāsti, tāpat kā ziedam saules stari. Šai mīlestībai jābūt gudrai, saprātīgai, jo bērnus ļoti ietekmē vispirms jau vecāku dzīvesveids, viņu uzvedība (Dzintere).

Bērnu audzināšana ģimenē notiek divējādi: bērnam apzināti atdarinot pieaugušos, kā arī pieaugušo mērķtiecīgā vadībā. Atrodoties tiešā emocionālā saskarē ar ģimenes locekļiem, bērns ne tikai iemācās runāt, domāt, apgūt darbības ar priekšmetiem un savstarpējās attiecības, bet viņš arī piesavinās pieaugušo uzvedības stilu (vēlas viņi to vai ne). Ģimene bērnam ir pirmais tiešais sabiedrības modelis, ko viņš apgūst, bet attiecības – galvenais noteicošais paraugs cilvēku savstarpējām attiecībām (Sokols, 1974).

Šodien piecus sešus gadus vecu bērnu obligāta sagatavošana pamatizglītības apguvei ir kļuvusi par realitāti. Par to, lai bērns būtu sagatavots skolai, atbild ģimene. Pirmsskolas izglītības iestāde ir atbalsts ģimenei bērna attīstības un audzināšanas īstenošanā.

Mūsdienu ģimenes galvenie **uzdevumi** ir:

- radīt maksimāli efektīvu vidi bērna personības attīstībai;
- nodrošināt bērnu psiholoģisko aizsardzību un drošību;
- bērnu materiālo vajadzību apmierināšana;
- radīt iespēju bērnam apgūt praktiskās iemaņas un prasmes, kuras
- nepieciešamas, lai attīstītu pašapkalpošanās iemaņas, kā arī lai
- palīdzētu ģimenes locekļiem;
- bērnu pašapziņas un pašcieņas veicināšana.

Pirmsskolas izglītības iestādes un ģimenes sadarbības formas un metodes

Ģimene nav vienveidīga, bet diferencēta sociālā grupa. Tajā ietilpst dažādu vecumu, dažādu dzimumu un profesiju pārstāvji. Tas ļauj bērnam izmantot savas iespējas, ātrāk realizēt savas prasības. Piekritu T. Markovas atziņām, lai gan tās varētu attiecināt uz "normālām" ģimenēm. Pirmsskolas iestādes pedagogiem ir jāizmanto šīs ģimenes prioritātes sadarbības veicināšanai, lai sekmīgi noritētu 5 – 6 gadus vecu bērnu attīstība un audzināšana.

Bet ne visas ģimenes pilnā mērā realizē visas iespējas bērnu attīstībā un audzināšanā. Iemesli ir dažādi:

- ģimene nevēlas audzināt bērnu,
- neprot to darīt,
- nesaprot, kāpēc tas jādara.

Tāpēc nepieciešama pirmsskolas pedagogu kvalificēta palīdzība, jo kā ģimenei, tā pirmsskolas pedagogiem ir kopīgs mērķis: sekmīga bērnu audzināšana un sagatavošana skolai. Pedagoģiskajam kolektīvam ģimenes personā nepieciešams meklēt vienādi domājošu sadarbības partneri.

Kas ir sadarbība? Psiholoģijas vārdnīcā ir ietverts šāds skaidrojums: **Sadarbība ir tāda cilvēku mijiedarbība, kurā notiek apvienošāns, izvirzot kopīgo mērķi, vai savstarpēja darbības saskaņošana.** Cita interpretācija – sadarbības jēdzienā ietverti:

- kopīgi mērķi visām sadarbības procesā iesaistītajām pusēm,
- kopīga darbība šo mērķu sasniegšanā,
- atbildības apzināšanās un tās vienlīdzīga sadale starp iesaistītajām pusēm.

D. Dzintere sadarbības jēdzienu traktē šādi: **savstarpējā sadarbība (mijiedarbība) kā pedagoģiska parādība ir dažādu audzināšanas kolektīvu (bērnudārza, ģimenes) īstenotās attiecības, kas iedarbojas uz bērnu. Bērnudārza un ģimenes sadarbība ir saikņu realizācijas process vispusīgi attīstītas personības veidošanā.**

Pedagoģiskā sadarbība ir pirmsskolas iestādes un ģimenes radoša darbība kopīgu mērķu sasniegšanā, proti, pirmsskolēna personības attīstība. Sadarbība iespējama, ja tā tiek apzināta kā sistēmisks process, kurā jebkurš no komponentiem atrodas paritātes attiecībās cits ar citu. Ļoti svarīgi to ievērot pirmsskolas iestādes un ģimenes sadarbībā, jo parasti sadarbību iesāk iestāde, taču tas nenozīmē, ka tā ir galvenais sadarbības komponents. Sadarbībai jābalstās uz vienlīdzības pamatiem, nedeklarējot vienas vai otras puses pārkāpumu.

Sadarbībā vajadzētu iesaistīt visus ģimenes locekļus. Tas ceļ ģimenes prestižu, pedagogs labāk izzina bērnu, var viņam palīdzēt, dažreiz arī mācīties no ģimenes.

Mūsdienās arvien lielāka loma tiek atvēlēta konstruktīvai sadarbībai, kas ir:

- sapratnes veidotāja starp sadarbības partneriem,
- informācijas apmaiņas nodrošinātāja,
- jaunu zināšanu sniedzēja.

Pirmsskolas pedagogu un ģimenes veiksmīgas sadarbības būtisks nosacījums ir motivācija.

Kādi tad ir sadarbības motīvi?

- Vecāku vēlme izprast jauno un nezināmo, kas saistīts ar bērna iekļaušanos līdz šim svešā vidē un īpašā sociālā lomā.

Pedagoģiskajam kolektīvam jāņem vērā šī motivācija un jāprot sniegt vecākiem palīdzība, jo vecāki vēlas izprast savu bērna attīstības gaitu, viņu veiksmes un neveiksmes.

- Vecāku vēlme stiprināt saikni ar savu bērnu, iesaistoties pirmsskolas iestādes pasākumos.

- Vecāku nepieciešamība pēc saskarsmes, jo pedagoģiskais personāls ir kompetents un cilvēciski simpātisks, kas nodrošina veiksmīgu sadarbību.

- Vecāku vēlme kvalitatīvi pavadīt brīvo laiku, tādēļ pedagogiem labi jāzina vecāku intereses, to apmierināšanas iespējas, jānodrošina pasākumu kvalitāte.

Pētījumi liecina, ka palielinās to ģimeņu skaits, kuras ar pirmsskolas iestādi sadarbojas neregulāri. Kāpēc? Vecāki min šādus iemeslus:

- ģimenes lomas nenovērtēšana un formāla attieksme pret darbu ar vecākiem,
- neprasme izvirzīt konkrētus uzdevumus un izvēlēties adekvātas metodes,
- orientācija uz ģimeni vispār (uz vidusmēra ģimeni), neņemot vērā konkrētas ģimenes audzināšanas pieredzi, izglītības pakāpi, kultūras līmeni utt.,
- nereti tiek grauta ģimenes autoritāte.

Jebkuram procesam ir savi mērķi un uzdevumi. Mērķis nosaka sadarbības virzību. Atbilstoši kopīgajam mērķim tiek izvirzīti uzdevumi. Pirmsskolas iestādes sadarbības uzdevumi ir:

- Vecāku pedagoģiski psiholoģiskā izglītošana.
- Ģimenes un tās pedagoģisko iespēju izzināšana.
- Vecāku iesaistišana pirmsskolas iestādes darbā.

Vecāku zināšanas pedagoģijā un psiholoģijā ietekmē viņu prasmi izvēlēties un lietot vispiemērotākās audzināšanas metodes, paņēmienus un līdzekļus. Tomēr jāatceras, ka zināšanas vien negarantē panākumus audzināšanas jomā. Nepieciešama arī pedagoģiskā stāvokļa analīze, pareizs vērtējums un pēc tam mērķtiecīgs darbs zināšanu izmantošanā. Tātad zināšanas ir viens no pareizas audzināšanas nosacījumiem. Vecāku izglītošana ir ļoti svarīgs uzdevums pirmsskolas iestādes darbā, it sevišķi tagad, kad kopīgi ar vecākiem jāgatavo bērni pamatizglītības uzsākšanai pēc jaunām nostādnēm.

Lai paaugstinātu vecāku pedagoģisko kultūru, svarīgi izzināt ģimeni, tās pedagoģiskās iespējas, nodibināt sadarbību ar ģimenes locekļiem, lai kopīgi risinātu bērnu audzināšanas uzdevumus.

Pasaules statistika liecina, ka mūsdienu ģimenes audzināšana nav tik efektīva, pilnvērtīga, kādai tai vajadzētu būt, tāpēc daudzās valstīs tiek izstrādātas speciālas programmas vecāku pedagoģiskās kultūras paaugstināšanā.

Sniedzot vecākiem zināšanas un praktiskās iemaņas vecākajās grupās (5 – 6 gadi), uzsvars liekams uz bērnu izziņas procesu, gribas īpašību, emociju, saskarsmes attīstību. Mijiedarbības saturs jāpiemēro audzināšanas īpatnībām, bērna vecumam, kā arī konkrētās ģimenes iespējām.

Kvalitātes komponentu raksturo vecāku un pedagogu savstarpējā uzticēšanās, uzmanība un sadarbība. Pedagogam ir jāņem vērā, ka ir ārkārtīgi svarīgi panākt, lai vārdi nekad neatšķirtos no darbiem un lietas būtība netiktu aizstāta ar formu. Jo tikai tādā veidā pedagogs var panākt vecāku atsaucību, vēlēšanos uz klausīt un īstenot ieteikto.

Organizatoriskais komponents ir saistīts ar sadarbības sistematiskumu, nepārtrauktību, diferencētas un individuālas pieejas īstenošanu. Ar ģimeni ir jānodibina daudzveidīgas saiknes – tiešas, netiešas (ar bērna starpniecību), pastāvīgas un īslaicīgas. Šīm saiknēm jābūt elastīgām, dinamiskām, jo izvirzās arvien jauni uzdevumi, situācijas, kas prasa iepriekšējo attieksmju strukturālu maiņu, korekciju.

Pirmsskolas iestādes un ģimenes sadarbības formas ir ārējais satura organizācijas veids, kuras veiksmīgas izvēles gadījumā ļauj ar iespējami nelieliem cilvēku un materiālajiem resursiem optimāli īsā laikā sasniegt abpusēji pieņemamu dažādu pedagoģisku problēmu risinājumu. Tāpēc sadarbības formu pārzināšana, to vājo un stipro pušu apzināšanās ļauj gan skolotājiem, gan vecākiem veidot sadarbību, kas ir vērsta uz kopīgu uzdevumu atrisināšanu. Sadarbības formas klasificējamās pēc dažādām pazīmēm, piemēram, sadarbībā ietvertu pušu, indivīdu skaits, sadarbības norises vieta, sadarbībā iesaistīto pušu statuss. Pirmsskolas iestādes un ģimenes sadarbības visbiežāk lietotās formas ir **individuālās, grupālās un frontālās**.

Sadarbības ar vecākiem pirmsskolas iestādē koordinators un organizators ir iestādes vadītājs. Galvenie sadarbības uzdevumi un saturs atspoguļojas gada darba plānā.

Aktuāls uzdevums pirmsskolas iestādē ir **individuālais darbs** ar ģimeni, diferencēta pieeja dažādu tipu ģimenēm, rūpes par to, lai no redzesloka neizlaistu ne tikai nelabvēlīgās, bet arī labvēlīgās ģimenes.

No savas pieredzes varu teikt, ka visiedarbīgākā un efektīvākā darba forma ir individuālais darbs ar vecākiem, jo tā ir iespējams visprecīzāk respektēt katras ģimenes subjektīvās vajadzības un laikus veikt pedagoģiskās korekcijas pasākumus.

Ļoti svarīga ir pirmā iepazīšanās ar vecākiem. Pirmā saruna notiek vecākiem ar iestādes vadītāju. Ir bezgala patīkami, ka uz šo sarunu ierodas abi vecāki. Pēdējā laikā šī parādība notiek arvien biežāk. Šajā sarunā iestādes vadītājs sarunās ar vecākiem noskaidro jautājumus par bērna attīstību, par saskarsmi, par individuālajām īpatnībām. Sarunās tiek noskaidrots ģimenes stāvoklis, bērnu skaits ģimenē, kas no ģimenes locekļiem vairāk nodarbojas ar bērna audzināšanu, u.c. jautājumi. Vecāki tiek informēti par pirmsskolas iestādes kārtības noteikumiem, attiecīgās grupas dienas gaitu, ja ir iespējams, tiek izpildīta vecāku vēlme grupas skolotāju izvēlē. Vecāki tiek iepazīstināti ar grupas skolotājiem, grupas telpu un citiem darbiniekiem, ar kuriem vecākiem būs biežāka saskarsme. Iestādes vadītāja obligāta piebilde ir: "Ar to mirkli, kad bērns sper kāju pāri pirmsskolas iestādes sliekšnim, sākas viņa sagatavošana pamatizglītības apguvei."

Kad skolotājs sāk strādāt ar jaunu grupu, pirmā iepazīšanās ar vecākiem sākas pārrunās. Tajās skolotājs interesējas par ģimenes apstākļiem, vecāku savstarpējām attiecībām, kā arī audzināšanas stilu, noskaidro, kurus vecākus varētu iesaistīt aktīvā.

Tāpat jau sākotnēji, iepazīstot vecākus, skolotājs gūst zināmu ieskatu par savas grupas audzēkņiem, apsver, kuriem bērniem veltīt sevišķu uzmanību (D. Dzintere).

Pārrunas ar vecākiem ir visizplatītākā un pieejamākā sadarbības forma, kurā vecāki tiek informēti un izglītoti par konkrētiem audzināšanas aspektiem, kas ir aktuāli konkrētai ģimenei. Pārrunas ir gan patstāvīga darba forma, gan arī ģimenes apmeklējumu, vecāku sapulču, konsultāciju sastāvdaļa. Liela nozīme ir pārrunu stilam. Pirmsskolas skolotājam tās jāveda tā, lai sekmētu ģimenes un pirmsskolas iestādes sadarbību. Sarunas sākumā vienmēr vajag izcelt bērna pozitīvās īpašības, bērna sasniegumus, tikai pēc tam runāt par to, kas satrauc pedagogus bērna attīstībā un uzvedībā. Plānojot pārrunas, jāizvirza to mērķis: kas jānoskaidro, kā var vecākiem palīdzēt. Pārrunu saturam jābūt lakoniskam. Pedagogam nav tikai pašam jārunā, bet jāuzklausā arī vecāku viedoklis.

Skolotājs izjautā bērna vecākus par uzvedību, saskarsmi, rotaļām u.c. bērna darbībām mājās, izdara secinājumus un sniedz padomus. Nobeidzot pārrunas, skolotājs un vecāki vienojas par to, kādus kopīgus uzdevumus risinās, kādus paņēmienus izmantos bērna audzināšanā. Individuālās pārrunas ir vispraktiskākā darba forma ar to 5 – 6 gadus vecu bērnu vecākiem, kuru bērni pirmsskolas izglītības iestādē apmeklē nepilnu dienu.

Mājas apmeklējums ir svarīga pirmsskolas un ģimenes sadarbības forma, kurai piemīt īpašs delikāts raksturs. Lai pareizi bērnus audzinātu, noskaidrotu viņu individuālās īpatnības, pedagogam ir jāzina, kā bērns dzīvo mājās, kā viņu audzina ģimenē. Pedagogam ir grūti izraudzīt pareizas audzināšanas metodes, paņēmienus, ja viņš neko nezina par bērna mājas apstākļiem, nepazīst viņa vecākus. Tāpēc ir lietderīgi iepazīties ar ģimenes audzināšanas metodēm, noskaidrot, vai tās var izmantot arī bērnudārzā (D. Dzintere).

Ģimenes apmeklējumi nav jāuzskata par mājas pārbaudēm, bet gan par palīdzības sniegšanu bērnu audzināšanā. Tāpēc pirms apmeklējuma nepieciešams vecākus brīdināt, norādot apmeklējuma mērķi un saskaņojot laiku. Ideāli būtu, ja apmeklējuma laikā mājās atrastos visa ģimene. Pirmsskolas skolotājam jābūt labā garastāvoklī, labvēlīgi noskaņotam. Nebūtu taktiski izteikt piezīmes, kritiku vecākiem. Ģimenes apmeklējuma laikā pedagogs uztver ģimenes atmosfēru, piefiksē, kas un kā viņu sagaida, kas iesaistās sarunā. Bērna uzvedība (priecīgs, sasaistīts, kluss, samulsis, atsaucīgs) palīdz noteikt ģimenes psiholoģisko klimatu. Nebūtu ieteicams mājas apmeklējumā piedalīties pirmsskolas iestādes vadītājam, vecāku komitejas pārstāvjiem u.c., jo tad sarunā nevar nodrošināt pietiekamu pedagoģisko kompetenci.

Pie individuālajām sadarbības formām vēl jāmin **individuālās konsultācijas**. Tā ir sadarbības forma, kuru pedagogs plāno un īsteno atbilstoši savam darba plānam, norādot konkrētu laiku, kad vecāki var konsultēties. Plānojot šīs konsultācijas, ir jāparedz pieejamība citiem pirmsskolas iestādes darbiniekiem (vadītājam, metodikim, mūzikas pedagogam u.c.), lai vecāki vienlaikus varētu risināt vairākas problēmas. Mācību gada sākumā būtu lietderīgi lūgt vecākus izteikt priekšlikumus, kādas konsultācijas vajadzētu rīkot, lai vecāki ar savu iniciatīvu veidotu ģimenes un pirmsskolas iestādes sadarbību.

Grupās vecāku sapulce ir kolektīvā darba forma (ar visiem grupas vecākiem vienlaikus).

Tajās skolotāji organizēti iepazīstina vecākus ar noteikta vecuma (5 – 7gadi) bērnu attīstības īpatnībām, audzināšanas un attīstības uzdevumiem, saturu, metodēm pirmsskolas iestādē un ģimenē. Ļoti nozīmīga ir pirmā sapulce tiem 5 – 6 gadus veciem bērnu vecākiem, kuru bērni uzsāk sagatavošanu skolai, jo ir daudz neskaidrību un nezināmu lietu.

Pirmajā sapulcē bez grupas skolotājiem lietderīgi piedalīties vadītājam un metodikim (no pieredzes). Tā kā vadītājam ir jau notikusi pirmā saruna ar šiem vecākiem, tad ir izveidojies zināms priekšstats par jauno vecāku kontingentu. Līdz ar to var sākt risināt konkrētus organizatoriskus un audzināšanas jautājumus. Organizējot grupu vecāku sapulces, var izmantot dažādas darba formas: referātu – sarunu ar vecākiem, semināru – praktisko nodarbību, kurā tiek demonstrētas bērna attīstības un audzināšanas metodes un paņēmieni, kurus var izmantot arī ģimenē, vai arī jautājumu un atbilžu pēcpusdienas. Ieteicams pirms sapulces darīt vecākiem zināmu ne tikai sapulces tēmu, bet izlikt vecāku standā jautājumus par noteikto tēmu. Jautājumi palīdz izziņāt vecāku kompetenci bērnu attīstībā un audzināšanā, par bērnu darbību ģimenē, par vecāku grūtībām bērnu audzināšanā vai izziņāt pozitīvo pieredzi. Pamatojoties uz to, var izvirzīt konkrētus priekšlikumus ģimenei, kā arī individuālus uzdevumus bērnam pirmsskolas iestādē. Vecāku atbildes uz jautājumiem var izmantot kā piemērus vecāku sapulcē. Vecāki labprāt un ar ieinteresētību atbild uz jautājumiem tāpēc, ka pirmsskolas skolotāji izmanto visdažādākās darba formas, lai iepazīstinātu vecākus ar grupas ģimeņu pieredzi, kā arī vecākiem ir iespēja iepazīties ar atbilžu apkopojumu. Vecāki zina, ka iegūtais materiāls tiks mērķtiecīgi izmantots, lai paaugstinātu pirmsskolas iestādes un ģimenes sadarbību. Sekmīgs darbs ar vecākiem un tā efektivitāte ir atkarīga no pedagoga komunikatīvajām un analitiskajām īpašībām. Skolotājam ir svarīgi prast novērot un analizēt, izmantojot teorētiskās zināšanas praksē.

Lietderīga darba forma ar 5 – 6 gadus vecu bērnu vecākiem ir **grupu konsultācijas**.

Tās nodrošina diferencētu darbu ar vecākiem, padziļina vecāku zināšanas tajos audzināšanas jautājumos, kas viņiem sagādā lielākas grūtības, liek vecākiem nopietnāk ieskatīties savā bērņā, viņa uzvedībā un attīstībā, pārdomāt iedarbības metodes. Konsultāciju organizēšanas formas var dažādot, ņemot vērā vecāku skaitu un konsultācijas tematiku – var būt konsultācijas – sarunas, kad analizē jautājumu par bērnu uzvedību, konsultācijas praktiskās nodarbības, lai vecāki apgūtu praktiskas iemaņas. Atsevišķos gadījumos konsultācijas padziļina un konkrētizē vecāku sapulces tēmu. Satura atlasē jāievēro vecāku kontingenta īpatnības, izglītības un kultūras līmenis, attieksme pret bērnu audzināšanu, pedagoģiskās zināšanas un pieredze bērnu audzināšanā.

Frontālās pirmsskolas izglītības iestādes un ģimenes sadarbības formas satura ziņā ir daudz plašākas un vispārīgākas, tajās iesaistās vairāk cilvēku, kurus nesaista konkrēti un kopīgi mērķi, intereses, un viņu savstarpējā sadarbība ir formāla vai tās vispār nav. Frontālās formas aptver vecākus globālu pedagoģisku jautājumu risināšanai, konceptuālu un stratēģisku jautājumu izskaidrošanai. Masu pasākumu norisēs vecāki jūtas kā piederīgi visai pirmsskolas iestādei, nevis tikai grupai.

Pirmsskolas iestādes **vecāku kopsapulces** ir visbiežāk izmantotā frontālās sadarbības forma. Tās klasificē tāpat kā grupas vecāku sapulces, taču apskatīto

jautājumu raksturs ir daudz vispārīgāks un vērsts uz pirmsskolas iestādes kopīgo mērķu sasniegšanu. Vecāku kopsapulces apvieno visu grupu vecākus, lai iepazīstinātu viņus ar bērnudārza darbu kopumā, lemtu svarīgus organizatoriskus jautājumus, kā arī paplašinātu vecāku zināšanas bērnu audzināšanā, viņu sagatavošanā skolai. Lai vecākiem būtu lielāka interese par vecāku kopsapulcē apspriežamo jautājumu, ir lietderīgi organizēt bērnu darbu izstādes, skates, bērnu koncertus, iekārtot izvirzāmajiem jautājumiem atbilstošus standus. Vecāku kopsapulču organizēšanas formas var būt dažādas, tajās var ietvert disputus, vecāku pieredzes apmaiņu utt. Ir lietderīgi pirms mācību gada sākuma organizēt kopsapulci 5 – 6 gadus vecu bērnu vecākiem, kurā piedalās metodīķis, vadītājs, grāmatvedis, mūzikas skolotāji u.c. darbinieki.

Vecāku iesaistīšana pirmsskolas iestādes pedagoģiskajā procesā notiek vairākos virzienos: vecāki vēro bērnu attīstības un audzināšanas darbu bērnudārzā, sava bērna uzvedību vienaudžu kolektīvā, iesaistās iestādes materiālās bāzes nostiprināšanā, sniedz palīdzību citiem vecākiem.

Pateicoties šai darba formai, tiek veikti vairāki uzdevumi: vecāki iepazīstas ar mācību audzināšanas darba saturu, sava bērna uzvedības īpatnībām vienaudžu kolektīvā, tuvinās bērnudārza dzīvei. Minētā darba forma ir efektīva tāpēc, ka galvenais pārliecināšanas līdzeklis, kā zināms, ir nevis vārds, bet dzīva pedagoģiskā pieredze. Vecāku apmeklējumi bērnudārzā atkarībā no viņu iespējām var būt individuāli un kolektīvi. Viena no kolektīvajām darba formām ir **atklātās durvju dienas**, kas dod vecākiem iespēju iepazīties ar pirmsskolas iestādi, tās tradīcijām, noteikumiem, audzināšanas darba īpatnībām un aicina iesaistīties pirmsskolas iestādes dzīvē.

Šo dienu tematika var būt dažāda: dienas gaitas organizācija, dažādu darbības veidu vadība, bērnu zināšanu un iemaņu līmenis un tā paaugstināšana. Ieteicams vecākus laikus iepazīstināt ar atklāto durvju dienu programmu. Šajā pasākumā iesaistās visas pirmsskolas iestādes grupas, viss kolektīvs. Katrs iestādes pedagogs un atbildīgais darbinieks ir sagatavojies tikties ar bērnu vecākiem, atbildēt uz viņu uzdotajiem jautājumiem, uzklaut viņu ierosinājumus iestādes darba uzlabošanā. Vecākiem ir iespēja vērot bērnu rotaļas, rotaļnodarbības, sporta, mūzikas nodarbības, pastaigu u.c. bērnu darbības veidus, kā arī izteikt savu vērtējumu, priekšlikumus. Vecāki var apskatīt dažādas izstādes, bērnudārza telpas. Šī diena beidzas ar plašu bērnu koncertu.

Viena no frontālo pasākumu formām ir **grupu vecāku stendi**. Tie iekārtojami, ievērojot bērnu vecuma īpatnības, audzināšanas uzdevumus un metodes. Šajos stendos ievieto norādījumus un padomus vecākiem, lai paplašinātu viņu zināšanas bērnu audzināšanā, piemēram, par aktuālām pedagoģijas un psiholoģijas problēmām, par pirmsskolas vecuma bērnu audzināšanas programmas prasībām, bērnu fizisko un psihisko attīstību, par audzināšanu darbam, par bērnu gatavošanu skolai utt. Tiek ievietoti arī informatīvie materiāli: noteikumi vecākiem, dienas režīms bērnudārzā un ģimenē, konsultāciju tematika utt. Padomiem jābūt īsiem, konkrētiem, ar pārskatāmi izdalītu galveno domu.

P. Dāle, domādams par Latvijas izglītību 20., 30. gados, paudis šodienai nozīmīgu domu: "Mūsu nacionālās un individuālās audzināšanas un pašaudzināšanas pamatā (...) jāliek pietāte pret garu, cieņa pret pozitīvu darbu, augstvērtīgu personības

ideālu. Ciešā sakarā ar zināšanu vairošanu un prāta izglītošanu, inteligences attīstīšanu jāiet noteiktu un krietnu raksturu audzināšanai.”

Domājot par bērnu attīstīšanu un audzināšanu ģimenē, kā arī pirmsskolas iestādē, ir vērts pievērst uzmanību Ē. Eriksona atziņām par personības veidošanās posmiem, kā galveno pirmsskolas vecumam atzīmējot:

- pieredzes apgūšanu, mīlestības un nepieciešamības sajūtu no apkārtējo cilvēku puses,

- uzticēšanos,
- iespēju aktīvi darboties,
- saņemt pozitīvu atbalstu,
- izpratni par aizliegumu,
- izpratni par atļautā un neatļautā robežu,
- apzināties savas fiziskās, garīgās iespējas.

Sagatavošana skolai citu autoru skatījumā ir – sociālā attīstība, runas attīstība, rokas vingrināšana rakstīšanai, matemātiskie priekšstati, fiziskā attīstība.

Skatījums uz bērna sagatavošanu skolai ir un var būt dažāds, jo vienā gadījumā akcents likts uz personības veidošanos, uz pašapziņu, bet otrā – akcents likts uz pedagoģisku pieeju intelekta attīstīšanā. Katram ir jāizvēlas sava pieeja, bet par minētajām jāteic, ka tās viena otru neizslēdz.

Vecākiem šodien ir sarežģīti orientēties dažādās pieejās, tāpēc vietējām pašvaldībām būtu jāpiedāvā vecākiem dažādas iespējas izglītot savus bērnus, bet it īpaši tad, ja vecāki ir izvēlējušies sagatavot skolai tikai vienu vai divus gadus pirms skolas gaitu sākuma. Tas nozīmē, ka vecākiem ir jāuzņemas atbildība palīdzēt bērnam apgūt to, kas nepieciešams, lai veiksmīgi sagatavotos skolai.

Vecākiem ir jāsniedz metodiska palīdzība. Palīdzība izpaužas dažādās vidēs dažādu vecumu bērniem viņu izglītošanai domātu izstrādņu veidošanā. Prasības šādām izstrādņēm ir visai augstas. Pirmkārt, tām ir jābūt ļoti saprotamām jebkuram to lietotājam (ne tikai pedagogam), otrkārt, tām ir jāietver virzība attīstībā, visu nepieciešamo prasmju un iemaņu veidošanā utt. Pirmsskolas izglītības panākumi slēpjas vecāku zināšanās, prasmēs, iemaņās strādāt ar saviem bērniem.

Rekomendācijas ir ieteicams veidot sešās jomās:

- iepazīstināšana ar apkārtni,
- iepazīstināšana ar dabu,
- matemātiskie priekšstati,
- tēlotājdarbība,
- dziedāšana,
- sports.

Katra no šīm jomām ietver darbošanos ar grāmatu, runas attīstīšanu, fonemātiskās dzirdes attīstību, darbīguma veicināšanu, atbildību un pienākuma sajūtas veidošanu.

Šādu izstrādņu – metodisko rekomendāciju – izveide saistāma ar tēmu, kuru apgūst bērns konkrētā laika periodā.

Svētki un tematiskie pasākumi pirmsskolas izglītības programmā

Ļoti populāra un izplatīta sadarbības forma ar bērnu vecākiem ir svētki pirmsskolas izglītības iestādē. Svētki pirmsskolas iestādē ir saistīti ar valsts vai tradīciju svētkiem. Tajos vecāki piedalās, lai iepazītu sava bērna sasniegumus un gūtu emocionālu baudījumu. Svarīgi, lai svētku organizēšanā un norisē iesaistītos gan skolotāji, gan vecāki, vecvecāki un pārējie ģimenes locekļi.

Svētki pirmsskolas iestādē ir iepriekš plānota ar īpašiem paņēmieniem un noteikumiem saistīta radoša darbība, kas sevī ietver noteiktu darbību kopumu, kuram ir attīstošs, stimulējošs un izklaidējošs raksturs. Organizējot svētkus, izvirzām mērķi un uzdevumus, apzināties to saturu atbilstoši bērnu attīstības pakāpei un iestādes iespējām. Plānojot svētkus, jādomā par to, vai bērnu vecāki ir gatavi piedalīties svētkos. Jāieņem lēmumi, ka svētku laikā pirmsskolas skolotājam nevajadzētu risināt bērnu audzināšanas, finansiālos vai kādus citus jautājumus. Svarīgi, lai katrs svētku dalībnieks justos labi neatkarīgi no viņa sociālā statusa, bērna sasniegumiem, ģimenes materiālās situācijas utt. Svētkus pirmsskolas iestādē, bērnu vecāki atbalsta un regulāri apmeklē, jo tie dod emocionālu pacēlumu visiem: gan vecākiem, gan bērniem, gan skolotājiem.

Ļoti iecienīti svētki ir "Vectētiņu pēcpusdienas" un "Vecmāmiņu pēcpusdienas", kurās piedalās arī mazbērni (5 – 6 g. v.). Šajos svētkos tiek organizēti interesanti konkursi, sacensības, kurās vecvecāki parāda savas zināšanas, atjautību, atraktivitāti. Parasti svētkos piedalās tie vecvecāki, kuri aktīvi iesaistās mazbērnu audzināšanā un interesējas par mazbērnu dzīvi pirmsskolas iestādē. Uzskatu, ka šāda sadarbības forma veicina ģimenes un pirmsskolas iestādes savstarpējo saprašanu.

Sporta pasākumi ir īpaša pirmsskolas iestādes un ģimenes sadarbības forma, kurā iesaistās to bērnu vecāki, kurus interesē sports. Lai palielinātu vecāku aktivitāti, šajos pasākumos var lūgt viņus piedalīties kā tiesnešus, līdzjutējus, izgatavot vienkāršus atribūtus utt.

SYMPTOMS OF TUBERCULOSIS

The symptoms of tuberculosis are of two kinds, general and local. The general symptoms are those which are common to all forms of the disease, and the local symptoms are those which are characteristic of the various organs affected.

The general symptoms of tuberculosis are those which are common to all forms of the disease, and the local symptoms are those which are characteristic of the various organs affected. The general symptoms are those which are common to all forms of the disease, and the local symptoms are those which are characteristic of the various organs affected.

The general symptoms of tuberculosis are those which are common to all forms of the disease, and the local symptoms are those which are characteristic of the various organs affected. The general symptoms are those which are common to all forms of the disease, and the local symptoms are those which are characteristic of the various organs affected.

The general symptoms of tuberculosis are those which are common to all forms of the disease, and the local symptoms are those which are characteristic of the various organs affected. The general symptoms are those which are common to all forms of the disease, and the local symptoms are those which are characteristic of the various organs affected.

PIRMSSKOLAS IZGLĪTĪBAS PROGRAMMAS

**Ieteikumi
pirmsskolas izglītības
programmas organizācijai**

3,6 stundas dienā

Laiks	Organizācija	Prasības
2.15 st.	Mācīšanās rotaļnodarbībās un priekšstatu, iemaņu nostiprināšana rotaļās ar visu bērnu grupu Vērojumi un eksperimenti, priekšstatu nostiprināšana, sistematizēšana (daba, apkārtnē)	Telpas iekārto atbilstoši sanitāri higiēniskajām normām. Izglītības programmas īstenošanai nodrošina atbilstošu materiāli tehnisko bāzi. Bērnu darbību, rotaļas organizē pedagoga vadībā, balstoties uz pedagogiskajiem uzdevumiem bērnu darbībai, prasmju un iemaņu veidošanai. Izglītības programmai atbilstoša materiāli tehniskā bāze. Organizē telpās vai dabā. Pedagogiskais process – virzīts uz katra bērna aktivitāti apkārtējās pasaules uztverē.
45 min.	Kustības un sporta spēles, pamatkustību attīstība	Nodrošina atbilstošu materiāli tehnisko bāzi. Organizē katru dienu svaigā gaisā atbilstoši sanitāri higiēniskajām normām. Organizē pedagoga vadībā, veicinot bērna fizisko un emocionālo attīstību.
15 min.	Tējas laiks	Organizē atbilstoši sanitāri higiēniskajām normām.

Laiks	Organizācija	Prasības
30 min. Katram individuāls	Bērnu patstāvīgā darbība	Grupas telpā iekārto vietu bērnu individuālajām nodarbēm, atpūtai, lai bērnam būtu iespēja relaksēties, pabūt vienam. Plāno laiku konsultācijām vecākiem.

7,2 stundas dienā

Laiks	Organizācija	Prasības
3 st.	Mācīšanās rotaļnodarbībās un priekšstatu, iemaņu nostiprināšana rotaļās ar visu bērnu grupu	Telpas iekārto atbilstoši sanitāri higiēniskajām normām. Izglītības programmas īstenošanai nodrošina atbilstošu materiāli tehnisko bāzi. Bērnu darbību, rotaļas organizē pedagoga vadībā, balstoties uz pedagoģiskajiem uzdevumiem bērnu darbībai, prasmju un iemaņu veidošanai.
1 st.	Kustības un sporta spēles	Nodrošina atbilstošu materiāli tehnisko bāzi. Organizē katru dienu svaigā gaisā atbilstoši sanitāri higiēniskajām normām. Organizē pedagoga vadībā, veicinot bērnu fizisko un emocionālo attīstību.
30 min.	Vērojumi un eksperimenti, priekšstatu nostiprināšana, sistematizēšana (daba, apkārtnē)	Izglītības programmai atbilstoša materiāli tehniskā bāze. Pedagoģiskais process virzīts uz katra bērna aktivitāti apkārtējās pasaules uztverē. Organizē telpās vai dabā.
30 min.	Pusdienas	Organizē atbilstoši sanitāri higiēniskajām normām.

Laiks	Organizācija	Prasības
1 st. 30 min.	Individuālais un apakšgrupu darbs bērnu spēju attīstīšanai (rakstīmācīšanas un lasītācīšanas pamati)	Organizē pedagoga vadībā. Grupas telpā iekārto vietu bērnu individuālajām nodarbībām.
30 min. Katram individuāls	Bērnu patstāvīgā darbība	Organizē pedagoga vadībā. Plāno laiku konsultācijām vecākiem.

Pirmsskolas izglītības vispārizglītojošās programmas 12 stundas dienā

Laiks	Organizācija	Prasības
3st. 30min	Mācīšanās rotaļnodarbībās un priekšstatu, iemaņu nostiprināšana bērnu patstāvīgā darbībā, rotaļās	Telpas iekārto atbilstoši sanitāri higiēniskajām normām. Izglītības programmas īstenošanai nodrošina atbilstošu materiāli tehnisko bāzi. Kopējais jauno priekšstatu apguves ilgums dienā izglītojamajiem: • līdz 2 gadu vecumam – 15minūtes; • no 2 gadu vecuma līdz 3 gadu vecumam – 25 minūtes; • no 3 gadu vecuma līdz 4 gadu vecumam – 30 minūtes; • no 4 gadu vecuma līdz 5 gadu vecumam – 45 minūtes; • no 5 gadu vecuma līdz 6 gadu vecumam – 50 minūtes; • no 6 gadu vecuma līdz 7 gadu vecumam – 60 minūtes. Bērnu patstāvīgo darbību, rotaļas organizē, balstoties uz pedagoģiskajiem uzdevumiem bērnu darbībai. Pārējā laikā nostiprina, sistematizē jau apgūto.
2 st.	Pastaiga un sporta spēles, pamatkustību attīstība	Pastaigas organizē katru dienu svaigā gaisā, atbilstoši sanitāri

Laiks	Organizācija	Prasības
		higiēniskajām normām. Sporta spēles un pamatkustību attīstību organizē dienās, kad nav plānotas sporta nodarbības telpās vai laukumā.
1st. 45 min.	Vērojumi un eksperimenti, priekšstatu nostiprināšana, sistematizēšana	Izglītības programmai atbilstoša materiāli tehniskā bāze. Organizē pēc plāna – telpās vai dabā.
1st.	Brokastis Pusdienas Launags	Organizē atbilstoši sanitāri higiēniskajām normām.
1 st. 30 min. – 2.st.	Atpūta	Telpu vai vietu atpūtai iekārto atbilstoši sanitāri higiēniskajām normām. Atpūtu organizē pēc pusdienām.
Katram individuāls	Bērnu patstāvīgā darbība	Grupas telpā iekārto vietu bērnu individuālajām nodarbēm, atpūtai, lai bērnam būtu iespēja relaksēties, pabūt vienam.

Speciālā pirmsskolas izglītības programma 12 stundas dienā

Laiks	Organizācija	Prasības
3st. 30min.	Mācīšanās rotaļnodarbībās un priekšstatu, iemaņu nostiprināšana bērnu patstāvīgā darbībā, rotaļās	Telpas iekārto atbilstoši sanitāri higiēniskajām normām. Izglītības programmas īstenošanai nodrošina atbilstošu materiāli tehnisko bāzi. Kopējais jauno priekšstatu apguves ilgums dienā izglītojamajiem: • līdz 2 gadu vecumam – 15 minūtes; • no 2 gadu vecuma līdz 3 gadu vecumam – 25 minūtes; • no 3 gadu vecuma līdz 4 gadu

Laiks	Organizācija	Prasības
		vecumam – 30 minūtes; • no 4 gadu vecuma līdz 5 gadu vecumam – 45 minūtes; • no 5 gadu vecuma līdz 6 gadu vecumam – 50 minūtes; • no 6 gadu vecuma līdz 7 gadu vecumam – 60 minūtes. Bērnu patstāvīgo darbību, rotaļas organizē, balstoties uz pedagoģiskajiem uzdevumiem bērnu darbībai. Pārējā laikā nostiprina, sistematizē jau apgūto.
1st.	Korekcijas darbs	Organizē atbilstoši bērna attīstības pakāpei un traucējuma veidam.
2 st.	Pastaiga un sporta spēles, pamatkustību attīstība	Pastaigas organizē katru dienu svaigā gaisā atbilstoši sanitāri higiēniskajām normām. Sporta spēles un pamatkustību attīstību organizē dienās, kad nav plānotas sporta nodarbības telpās vai laukumā.
1 st. 30 min.	Vērojumi un eksperimenti, priekšstatu nostiprināšana, sistematizēšana	Izglītības programmai atbilstoša materiāli tehniskā bāze. Organizē pēc plāna – telpās vai dabā.
30 min.	Brokastis Pusdienas Launags	Organizē atbilstoši sanitāri higiēniskajām normām.
1 st. 30 min. – 2 st.	Atpūta	Telpu vai vietu atpūtai iekārto atbilstoši sanitāri higiēniskajām normām. Atpūtu organizē pēc pusdienām.
Katram individuāls	Bērnu patstāvīgā darbība	Grupas telpā iekārto vietu bērnu individuālajām nodarbēm, atpūtai, lai bērnam būtu iespēja relaksēties, pabūt vienam.

Prasības pirmsskolēnam, ejot uz 1. klasi

Bērna sagatavotību skolai var noteikt vairākos virzienos, kuri pamatā uzsver pras-mju, iemaņu kopumu un apjomu, kas nepieciešams, lai bērns varētu veiksmīgi iekļauties skolas dzīvē.

EMOCIONĀLĀ ATTĪSTĪBA. SASKARSME

Ir draudzīgs ar vienaudžiem.

Ir priekšstats par citām kultūrām, tradīcijām.

Saprot, kas ir labi un slikti, rīkojas atbilstoši pieklājības normām: sasveicinās, lieto vārdus "lūdzu, paldies", dod vietu vecākiem cilvēkiem, atvainojas par negadījumu u.c.

Prot atrisināt vienkāršas problēmas patstāvīgi, bet, ja nepieciešams, meklē pieau-gušu palīdzību.

Labprāt iesaistās rotaļās, dalās rotaļlietās ar citiem.

Pagaids savu kārtu rotaļā, darbībā, lai izteiktu savu domu.

Spēj klausīties citu runā, nepārtraucot to.

Ir izveidojies pozitīvs priekšstats par sevi.

Spēj strādāt patstāvīgi.

Ir vēlēšanās sacensties ar citiem bērniem.

Spēj paturēt atmiņā doto uzdevumu un veikt to.

Izsaka domas par nākotni – laika apstākļiem rītdien, par to, ko darīs rīt vai parīt utt.

Izmanto savā praktiskajā darbībā to, ko ir apguvis.

Prot veidot savas darbības variantus, ja to prasa situācija, apstākļi.

Ir pozitīvi saudzējoša attieksme pret lietām, ar kurām darbojas, un dzīvām būt-nēm, ar kurām sastopas, saprot, kāpēc tas jādara.

Ievēro personisko higiēnu.

Viegli spēj pārlēgties uz citu darbību, iekļauties darbībā citos apstākļos.

RUNAS ATTĪSTĪBA

Var pareizi nosaukt apkārtņē esošās lietas, parādības.

Labprāt iesaistās sarunā, atbild uz jautājumiem un uzdod jautājumus arī pats.

Var paskaidrot ikdienā bieži izmantojamo priekšmetu lietojumu un šo priekšmetu nepieciešamību (atbilstoši pirmsskolas vecuma bērna pieredzei).

Brīvi lieto jēdzienus "aiz, zem, uz, pie", raksturojot priekšmetu vai dzīvu būtni atrašanās vietu.

Spēj pastāstīt par notikumu, veidot kāda priekšmeta aprakstu. Runa ir skaidra, gramatiski pareiza.

Brīvi operē ar pamatjēdzieniem: liels, mazs, pa labi, pa kreisi, augšā, lejā u.c.

Spēj klasificēt lietas pēc dažādām norādītām vai paša izvēlētām pazīmēm.

Spēj loģiski pabeigt cita iesāktu stāstu.

Saklausa skaņas un spēj tās diferencēt.

LASĪŠANAS UN RAKSTĪŠANAS SĀKUMI

Pazīst alfabēta burtus.

Meklē saiknes attēlam un vārdam, teikumam, stāstiņam.

Ir izveidojusies skaņas, burta saikne.

Ir interese rakstīt.

Izmanto "savus" simbolus rakstīšanai.

Zina rakstīšanas mērķus.

Interesējas par drukātiem un rakstītiem burtiem.

Raksta ar drukātiem burtiem.

Izprot jēdzienus: uz augšu, uz leju, pa labi, pa kreisi, augšējā mala, zem līnijas, virs līnijas, starp līnijām u.c.

Izpilda darbības baltā lapā, zīmējot dažādus rakstus.

Zīmē dažādus rakstus līniju, rūtiņu lapās.

KLAUSĪŠANĀS PRASMES

Klausās citu bērnu un pieaugušo runā.

Labprāt iesaistās sarunā par dzirdēto.

ATTIEKSME PRET GRĀMATU

Ir interese par grāmatām.

Ar interesi un uzmanīgi klausās, ja lasa priekšā.

Uzdod jautājumus par lasīto.

Uzdod jautājumus par burtiem tekstā, attēliem.

MATEMĀTISKIE PRIEKŠSTATI

Var pateikt par priekšmetu, objektu atrašanās vietu, daudzumu, lielumu, formu, lietojot matemātiskos jēdzienus (viens, maz, daudz, liels, mazs, četrstūris, aplis, pirms, pēc u.c.).

Atrrod līdzīgus, atšķirīgus lielumus, daudzumus, var tos vienādot pēc norādījuma.

Var skaitīt 10 apjomā rotaļās, darbībās.

Atpazīst ciparus līdz 10 un arī lielākus, ja tas saistīts ar bērna ikdienas pieredzi.

Var atrisināt "matemātiski" praktiskas situācijas (klājot galdu, sakārtojot krēslus u.c.).

TĒLOTĀJDARBĪBA

Strādā rokdarbus, darbojas ar mālu un citiem materiāliem.

Brīvi darbojas ar zīmuli, pildspalvu, flomasteru baltā lapā, smiltis, uz tāfeles u.c.

Uztver pamatkrāsas.

FIZISKĀ ATTĪSTĪBA

Ir pietiekami attīstīta kustību koordinācija, lai bērns varētu spēlēt "Bumbas skolu", noturēt līdzsvaru uz līdzsvara sola, rāpties pa vingrošanas sienu u.c.

Labprāt iesaistās sporta spēlēs un aizraujas ar tām.

Ir attīstīta sīkā roku muskulatūra.

Spēj nosēdēt kādu laiku (līdz 7 – 10 minūtēm) mierīgi.

Ir mediķu slēdziens par veselības grupu, diagnosticētiem traucējumiem.

REDZES SPĒJAS

Spēj saskatīt līdzīgas un atšķirīgas formas.

Spēj atšķirt garu un īsu vārdu, kas tiek demonstrēts kā piktogramma (bērnam nav jālasa).

Spēj noteikt, kurš attēls attēlu sērijā ir izņemts, ja bērnam ir bijusi iespēja ar attēlu sēriju iepazīties pirms tam.

Spēj salikt loģiskā secībā attēlus (5 – 7) un pamatot savu domu.

Var atrast savu vārdu vārdu piktogrammās.

Darbojas patstāvīgi ar puzzle.

DZIRDES SPĒJAS

Spēj ritmizēt vārdus.

Saklausa atšķirības vārdu skanējumā, ja atšķiras tikai pirmā skaņa.

Spēj atkārtot pieaugušā nosauktos četrus piecus vārdus tādā pašā secībā.

Pirmsskolas skolotāja darba pienākumi

1. Atbildēt par katra bērna dzīvību, veselības saglabāšanu un vispusīgu attīstību.
2. Plānot pedagogisko darbu saskaņā ar pirmsskolas izglītības iestādes / grupas nolikumu un pirmsskolas izglītības mērķiem, uzdevumiem un programmu, atbildēt par pirmsskolas skolotāja dienasgrāmatas izpildi.
3. Atbildēt par pedagogiskā procesa organizāciju.
4. Organizēt bērnu darbību, lai nodrošinātu katra bērna attīstību atbilstoši viņa spējām.
5. Organizēt reizi nedēļā tematiskus pasākumus (svētkus, jautros brīžus, tematiskās pēcpusdienas, sporta izpriecās, sporta svētkus utt.).
6. Atbildēt par attīstošās materiālās bāzes izveidi un pilnveidi grupā.
7. Nepieciešamības gadījumā sniegt bērniem pirmo medicīnisko palīdzību.
8. Laikus informēt izglītības iestādes vadītāju, medicīnisko personālu, vecākus par izmaiņām bērna veselības stāvoklī.
9. Organizēt bērnu norūdišanās procedūras.
10. Regulāri sadarboties ar vecākiem; organizēt vecāku sanāksmes vienu reizi ceturksnī, individuālas pārrunas par bērnu attīstību, sniegt konsultācijas.
11. Konsultēt un sniegt metodisku palīdzību skolotāja palīgam par pedagogiskiem jautājumiem.

Rīta vingrošanas vietā var izmantot kādu dzejoli, kuram piemērot kustības, piemēram:

Arturs Goba

Sila zvani

1.Sila zvani zvaniņa,
Dundurs govis ganīja.
Un to visu manīja
Ods, kas galvu klanīja.

2.Spēji vēji pagriezās,
Odam galva sagriezās.

Kritin krita, sasitās,

Zvaniem mēles sasitās.

3.Stiprāk zvani zvaniņa,
Dundurs govis ganīja,
Tas ir viss, ko manīja
Ods, kas galvu klanīja.

S.st. Kājas nedaudz plati, rokas sānos.

Liecas pa labi, taisni, pa kreisi, taisni.

Liecas uz priekšu, taisni. 2x

Rausta plecus uz augšu,

Liec galvu uz leju, taisni.

Apļo vidukli.

Liec galvu pie labā pleca, taisni,

pie kreisā pleca, taisni.

Taisnas rokas sasit virs galvas,

rokas sānis, pietupstas, pieceļas.

Taisnas rokas sasit virs galvas, pietupstas. 2x

Intensīvi liecas pa labi, taisni, pa kreisi, taisni.

Liecas uz priekšu, iztaisnojas. 2x

Rausta plecus uz augšu,

Liec galvu uz leju, taisni.

Svarīgi izvēlēties ritmiskus dzejoļus. Piemērotajām kustībām jābūt precīzām un pēc iespējas dažādām, aktīvām. Nav nozīmes atdarināt tekstu, svarīgi, lai bērni pietiekami izkustētos.

Reizēm bērniem ļoti patīk dažādi skaitāmpantiņi. Tā viņi vingrina savu valodu. Arī šādus skaitāmpantiņus var pārveidot par rotaļu, piemēram:

bērni stāv aplī, viens vai vairāki spēlētāji vidū. Vidū stāvošie virzās pret dejas ceļu, pārējie bērni pa dejas ceļu. Visi runā un kustas līdzī.

Susuris ar savu sievu,
Īsu, garu, resnu, tievu,

Aizbrauca uz Rīdziņu.

Viens, divi, trīs,

Tev ir jābrauc līdz.

Soļo

1)Pietupstas, 2)pieceļas, rokas virs galvas,

3)ar palēcienu kājas plati, rokas izstieptas sānis,

4)ar palēcienu kājas kopā, rokas gar sāniem.

Soļo

3 reizes palecas.

Iekšā stāvošie bērni uzlūdz kādu citu bērnu.

Rotaļu atkārtoti tik ilgi, līdz visi bērni

“dodas līdz uz Rīdziņu”.

Materiāls sagatavots, izmantojot personisko pieredzi darbā ar bērniem un studentiem, kā arī apkopojot vācu un zviedru pedagogu pieredzi.

Sporta nodarbībās nobeiguma daļā var izmantot rotaļas, kas sekmē netiešu lasīt, rakstīt mācīšanu vai matemātiku.

Rotaļas ar vēlas aukliņām

1. Katrs bērns soļojot paņem apmēram pusotra metra garu aukliņu. Skan mūzika, bērni brīvi dejo. Mūzikai apklustot, katrs atrod sev pāriti un no divām aukliņām uz grīdas izliek burtiņu – kādu vēlas vai kādu katrs pazīst.

Atkal skan klusa mūzika, bērni apstaigā (dodas ciemos pie burtiņiem) visus burtiņus. Pēc tam pārrunā ar skolotāju:

- Kādus burtiņus mēs redzējām?
- Cik bija A burtiņu, cik bija T burtiņu utt.?

2. Bērni ar kailām pēdiņām izsoļo, izstaigā visus burtiņus.

3. Spēlē "aklos". Bērni sadalās pa pāriem. Vienam acis aizvērtas. Otrs bērns aizved "aklo" līdz kādam burtiņam, izvadā pa burtu. Bērnam jāuzmin, jāsajūt, kas tas ir par burtu. Pēc tam mainās lomām.

4. Skan mūzika, bērni brīvi dejo, aukliņas rokās. Mūzikai apklustot, bērni sadalās pa trim un no aukliņām uz grīdas izliek vārdu ar diviem burtiem. Pārējās darbības līdzīgas.

5. Klusie telefoni:

bērni nostājas kolonnā cits aiz cita. Pēdējais bērns priekšējam uz muguras ar pirkstiņu "zīmē" kādu burtu (ciparu, ģeometrisku figūru utt.). Tā katrs bērns zīmē priekšējam burtu, kādu sapratis un uztvēris. Pirmajam bērnam jāpasaka, ko viņš sajutis. Ja ir kļūda, katrs nosauc savu variantu. Bērns, kurš ir kļūdiļies, nostājas galā.

6. Klusie telefoni ar aukliņām: darbība tā pati, tikai bērni sadalījušies pa četri vai pa pieci. Priekšējais bērns uz grīdas izliek sajusto burtiņu. Kad tas apgūts, var sūtīt vārdu no četriem burtiem. Tad priekšējais bērns no aukliņām uz grīdas izliek visu vārdu.

7. Kluso telefonu stafete:

bērni stāv rindā pa divi cits aiz cita. Pēc signāla aizmugurējais bērns priekšējam uz muguras zīmē kādu burtu. Kad priekšējais uzmin burtu, aizmugurējais bērns pārvietojas savam partnerim priekšā. Darbība atkārtojas, līdz kāds pāris sasniedzis finišu.

Atcerieties: jo vairāk sajūtu mēs iesaistīsim, jo labāks, spilgtāks attēls veidosies smadzenēs, jo labāk bērni apgūs burtus. Līdzīgi var darboties, veidojot ciparus vai ģeometriskās figūras.

Materiāls sagatavots, izmantojot personisko pieredzi darbā ar bērniem un studentiem, kā arī apkopojot vācu un zviedru pedagogu pieredzi.

Rotaļas pamatkustību nostiprināšanai pastaigas laikā

Rotaļas ar soļošanu

Skolotāja uzaicina bērnus paklausīties pasaku. Tikai šī pasaka ir “kustīgā pasaka”, tāpēc jādarbojas līdzī.

Reiz dzīvoja maza meitenīte Mārite. Kad viņai bija 5 gadi (tāpat kā mums, vai ne?), māmiņa uzticēja meitiņai svarīgu uzdevumu – doties uz mežu pēc ogām. Kādas ogas Mārite gāja lasīt? Labi, tās būs zemenes. Tā nu meitene paņēma grozu un devās ceļā (*parastais soļošanas veids*). Ceļš bija tāls un likumains (*soļo liku loču*), reizēm bija jākāpj kalnā (*soļo uz papēdišiem*), reizēm no kalna lejā (*soļo uz pirkstgaliem*). Pie paša meža meitenītei bija jāšķērso pļava. Zāle bija gara (*bērni soļo, augstu ceļot ceļgalus*). Tā meitiņa laimīgi nonāca mežā. Te pēkšņi kaut kas nokrakšķēja. Mārite nobijās un mazliet pietupās, lai paslēptos aiz krūmiņiem (*soļo puspietupienā*). Ak, tas jau bija tikai zaķis. Mārite atviegloti nopūtās un gāja tālāk, līdz ieraudzīja meža pļaviņu, pilnu ar zemenītēm. Meitene priecīgi sāka lasīt odziņas (*soļo pietupienā*). Pēkšņi meitene ieraudzīja aiz koka kādu zvēru. Kā jūs domājat – kas tas bija? Jā, tas bija lācis. Lācim ļoti gribējās iepazīties ar meiteni, tikai viņš nekādi nevarēja sadūšoties (*šūpojas no papēža uz pirkstgalu – pēdu veltnēšana*). Beidzot lācis izlīda no savas paslēptuves un lēni čāpoja pie meitenes (*soļo uz pēdu ārējām maliņām*). Mārite nobijās un sāka kāpties atpakaļ (*soļo atmuguriski*). Kā jūs domājat, kas notika tālāk? (*Bērni domā savu pasakas nobeigumu.*)

Šeit ir izmantoti ļoti daudzi soļošanas veidi. Jūs domāsiēt savu pasaku un izmantosiēt saviem bērniem nepieciešamos soļošanas veidus.

Rotaļas dažādu pamatkustību nostiprināšanai

1. Čūska maina ādu

Bērni nostājas kolonnās pa 5 – 6 katrā, kājas plati. Pēdējais lien cauri un nostājas kolonnas priekšā un sasit plaukstas, kas ir signāls nākamajam rāpotājam. Uzvar komanda, kura, šādi pārvietojoties, šķērso noteiktu līniju.

2. Viens, divi, trīs

Bērni nostājas aplī pa pāriem cits aiz cita ar seju pret centru. Vadošais stāv apla vidū un sauc, rāda ar kartītēm vai pirkstiem ciparus 1 – 2 – 3. Pārējie dalībnieki veic atbilstošas darbības:

- Viens: bērni savā pāri mainās vietām.
- Divi: priekšējais bērns ar palēcienu kājas plati, aizmugurējais izlien cauri un nostājas priekšā.
- Trīs: aizmugurējais skrien pa dejas ceļu vienu apli un nostājas savā vietā. Kad bērni apguvuši kustības, tempu palielina un ciparus sauc jauktā secībā.

3. Nāciet mājās, mani bērni!

Bērni sastājas vienā laukuma galā, vadošais laukuma otrā galā sauc: “Nāciet mājās, mani bērni!” Bērni jautā: “Kā?” Vadošais rāda kādu pamatkustību (lec, rāpo dažādos

veidos, ripo, dažādus soļošanas veidus utt.). Bērni izpilda noteikto pārvietošanās veidu un pārvietojas pretējā laukuma galā. Vadītājs arī pārvietojas šādā veidā.

4. Iztīri savu lauciņu!

Bērni sadalās divās grupās. Katrai grupai ir savs laukums un noteikts bumbu vai balonu skaits. Pēc vadītāja signāla bērni met bumbas pretējā laukuma pusē. Pēc signāla "stop" ieņem kādu pasīvu pozu, piemēram, stāv – rokas aiz galvas, uz krūtīm, aiz muguras, sēž, guļ utt. Saskaita, cik bumbu katrā laukumā. Uzvar komanda, kuras laukumā bumbu ir mazāk.

5. Rotaļas ar veļas knaģiem

Katrs bērns paņem trīs veļas knaģus, kurus piestiprina pie apģērba. Pēc signāla visi bērni skrien un cenšas izraut kādam citam spēlētājam viņa knaģus. Tos nedrīkst turēt ar rokām, drīkst tikai izvairīties un iegūtie knaģi tūlīt jāpiestiprina pie apģērba. Pēc signāla "stop" bērni ieņem kādu pasīvu pozu.

- Rotaļu var atkārtot vairākas reizes.
- Pēc tam bērni sadalās grupās pēc knaģu skaita (cik katram bērnam ir knaģu). Pārrunā – kurā grupā ir vairāk bērnu, kurā – mazāk, par cik vairāk utt.
- Rotaļas nobeigumā bērni, kuriem ir vairāk par trim knaģiem, atdod iegūtos knaģus citiem bērniem, kuriem trūkst, līdz visiem atkal ir vienāds knaģu skaits. Tad atkal skan mūzika un bērni dejo vai veic kādas citas kustības.

Materiāls sagatavots, izmantojot personisko pieredzi darbā ar bērniem un studentiem, kā arī apkopojot vācu un zviedru pedagogu pieredzi.

Rotaļas vārdu krājuma aktivizēšanai

Virtuve

Vienu no rotaļniekiem ieceļ par saimnieci. Aplī salikti krēsli apzīmē virtuvi. Virtuvē, kā zināms, atrodas visādi piederumi: plīts, panna, ūdens toveris, malka, spainis utt. Katrs rotaļas dalībnieks izvēlas kādu no šiem vārdiem un apsēžas uz krēsla. Saimniece, staigājot pa apli, pieiet pie vienas vai otras "lietas" un sāk ar to sarunāties. Saimniece drīkst jautāt un prasīt, ko vien vēlas. Uzrunātā "virtuves lieta" drīkst atbildēt tikai ar to, kas viņa ir. Atbildētājs nedrīkst smieties. Ja atbildē ietver citus vārdus, jādod ķīla. Vēlāk ķīlas jāizpērk.

Vaidētājs

Krēslus saliek aplī. Tā vidū ieiet viens no dalībniekiem, kurš ir vaicātājs. Pārējie dalībnieki sasežas uz krēsliem un vaid. Vaicātājs iet pie viena vai otra un jautā, kāpēc viņš tik žēli vaid. Katram, kuram tiek vaicāts, jāatbild uz jautājumu. Pēc atbildes jāturpina vaidēt. Ķīlas dod tie, kuri atkārto citu atbildes. Kad visi ir atbildējuši, vaicātājs nostājas apļa vidū un saka: "Redzu, jūs esat slimi. Jābrauc pie ārsta. Viens, divi, trīs, braucam!" Pie šiem vārdiem visiem jāmaina savas vietas. Arī vaicātājs mēģina atrast sev vietu. Kurš paliek bez vietas, kļūst par vaicātāju, un rotaļa turpinās.

Kur to lieto?

Rotaļnieki izvēlas vienu vadošo. Vadošais nostājas apļa vidū, izvēlas priekšmetu, par kura lietošanu jautā pārējiem: "Kur to lieto?", "Ko ar to dara?" utt. Kad par izvēlēto lietu visi savas domas izteikuši, ņem jaunu vārdu un turpina rotaļu. Tam, kurš tūlīt nevar atbildēt, kādam nolūkam nosaukto priekšmetu lieto, atbild nepareizi vai arī atkārto to, ko kāds cits rotaļnieks jau teicis, jādod ķīla.

Āzītis sakņu dārzā

Visi rotaļnieki nostājas aplī – "sakņu dārzā". Katrs dalībnieks izvēlas sev kādas saknes nosaukumu, piemēram, "burkāns", "kāposti" utt. Vienam rotaļas dalībniekam ir savistīts lakatiņš, kuru viņš met kādam rotaļniekam (piemēram, "kāpostam") un saka: "Vakar āzītis bija ticis sakņu dārzā un izbradājis kāpostu dobi." "Kāposti" sviež lakatiņu citam (piemēram, "burkānam") un saka: "Kāposti nebija izbradāti, tie bija burkāni." Savukārt "burkāns" aizbildinādamies met lakatiņu nākamajam. Ja kāds kļūdās vai atkārtojas, jādod ķīla. Rotaļnieki nedrīkst aizmirst sarunā iepīt vārdus "sakņu dārzā". Ja to aizmirst, tad ķīlu saņēmējam izdodas savākt vairāk ķīlu.

Veiklais pavārs

Divi rotaļas dalībnieki nostājas pie linijas. Pārējie ir vērtētāji. Pēc signāla rotaļas dalībnieki virzās uz priekšu, liekot pēdu pie pēdas, nosauc dažādus ēdienus, piemēram, kartupeļu biezenis, kāpostu zupa utt. Uzvar tas dalībnieks, kurš nosaucis visvairāk ēdienu un aizgājis vistālāk.

Līdzīgi var organizēt rotaļas "Veiklais dārznieks", "Veiklais zvejnieks" u.c.

Rotaļas vērtētāji raugās, lai dalībnieki atkārtoti nenosauktu vienu un to pašu ēdienu.

Rotaļas dalībnieki var sēdēt pie galda, uz kura kaudzītē salikti sīki priekšmeti (kastāņi, zīles u.c.). Katrs dalībnieks, ņemdams vienu priekšmetu, nosauc ēdienu vai arī ko citu pēc vienošanās. Uzvar tas, kurš ieguvis visvairāk priekšmetu.

Pamēģini uzminēt!

Viens no rotaļniekiem uz brīdi iziet no telpas. Pārējie pa to laiku norunā, kāds priekšmets viņiem būs jāuzmin (piemēram, citrons).

Rotaļnieki sasēžas aplī un aicina ienākt izraidīto dalībnieku. Viņš apstaigā visus pēc kārtas un jautā, kāds izskatās priekšmets. Katrs dalībnieks nosuc kādu priekšmeta īpašību – apaļš, dzeltens, skābs utt. Rotaļas vadītājs jautā tik ilgi, kamēr uzmin, ka tas ir citrons. Tad viņš izraugās savā vietā kādu citu, un rotaļa turpinās. Ja gadījumā vadītājs nevar uzminēt priekšmetu, viņam vēlreiz jāiziet no istabas. Tad rotaļas dalībnieki izraugās citu priekšmetu.

Stāstījuma kvantitatīvie un kvalitatīvie rādītāji dažādās vecuma grupās

	1. pakāpe	2. pakāpe	3. pakāpe
Stāstījums	Stāstījums sastāv no 3–5 teikumiem, kas apvienoti tēmā.	Sižetisks stāstījums ar aprakstošiem elementiem.	Stāstījums atbilst kompozīcijas pamatprasībām, ir loģiski risināta sižetiskā līnija ar apraksta elementiem.
Vārdu krājums	Stāstījumā jālieto lietvārdi, darbības vārdi, īpašības vārdi.	Jālieto lietvārdi, darbības vārdi, apstākļa vārdi.	Jālieto dažādu vārdšķiru vārdi, sinonīmi, antonīmi.
Teikuma uzbūve	Vienkārši paplašināti un nepaplašināti teikumi, kas pēc uzbūves atbilst latviešu valodas gramatikas normām.	Vienkārši un salikti teikumi.	Dažādas teikuma konstrukcijas.

Piezīme: Raksturojums nav dogma, bet tikai orientējošs palīgs pedagogiem bērnu stāstījuma vērtēšanā. Jāorientējas uz psihologa A. Ļeontjeva atzinumu, ka runas attīstībā robežu nav.

Vingrinājumi gramatiski pareizas runas veidošanai (sintakse)

Virziens	Vingrinājums	Pakāpe, kurā jāsāk izmantot konkrēto vingrinājumu
Vienkāršu teikumu veidošana	Veidot teikumus, ja dots: teikuma priekšmets, izteicējs, vārdu savienojums, jebkurš teikuma loceklis.	1. pakāpe
Saliktu teikumu veidošana	Veidot teikumus, ja dota sakārtota teikuma 1. daļa un sakārtojuma saiklis; ja dots virsteikums un pakārtojuma saiklis.	2. un 3. pakāpe
Dažādu teikumu veidošana un papildināšana	“Vēstules lasīšana”- kur pēc noteiktas tēmas un noteikta konteksta jāveido un jāpabeidz dažādi teikumi.	3. pakāpe

Vingrinājumi skaņu izrunas kultūras veidošanai

Virziens	Vingrinājums	Pakāpe, kurā jāsāk izmantot konkrēto vingrinājumu
Temps	Runāt ātrrunu: “Briedis bedrē brikšķināja.” Korī to izrunāt klusināti un palēnināti. Individuāli runāt skaļāk un ātrāk, un ātri.	1. pakāpes beigas, 2. pakāpes sākums
Tembrs	Ieradusies lāču ģimene. Audzinātāja aicina lācīti pateikt teikumu atbilstoši tēva, mātes, bērna runas ipatnībām.	1. pakāpe
Intonācija	Ir piecas dažāda rakstura lapsas: viltīga, dusmīga, priecīga, bēdīga, izbrīnīta. Katrai lapsai pašai jāizvēlas savs sakāmais atbilstoši raksturam.	2. pakāpe

Fonemātiskās dzirdes attīstīšana un balss spēka regulēšana	Rotaļa "Balss un atbalss". "Balss" izsaka vārdu vai frāzi, "atbalsij" tā jāpasaka, attiecīgi regulējot balss stiprumu.	1. pakāpe
Fonemātiskās dzirdes attīstīšana	Rotaļa "Kas pasauca?". Noteikt saucēju.	2. pakāpe
Artikulācijas aparāta vingrināšana	Rotaļu vingrinājums – roku sildīšana, vēja šalkšana.	Visās pakāpēs
Skaņu automatizēšana	Vingrinājumi, kas ietver maksimāli daudz konkrētu skaņu. Šu - šu - šu - šuju lellei kleitu. Šo - šo - šo - šodien esmu šoferis.	Visās pakāpēs

Vingrinājumi gramatiski pareizas runas veidošanai (morfoloģija)

Virziens	Vingrinājums	Pakāpe, kurā jāsāk izmantot konkrēto vingrinājumu
Vārdu saskaņošana dzimtē, skaitlī, locījumā	Vingrinājumi, kas saistās ar jautājumiem: "Kas var būt zils?", "Kas var būt zila?"	1. pakāpes beigas
Vārdveidošana	Vingrinājumi, kas attiecas uz dažādiem vārdveidošanas paņēmieniem, ar izskaņām: ezis, ezītis, ežuks, ežulītis, ar priedēkļiem: visu kalnā... (uzbraucām), bet pēc tam no kalna... (nobraucām). Salikteņu veidošana: kāds vārds sastāv no vārdiem ledus un lauzt? (Ledlauzis)	2. un 3. pakāpe
Vārdu saimju veidošana	maize Kur maizi pārdod? (Maiznīcā) Kas maizi cep? (Maiznieks)	2. pakāpe

Lietvārda ģenitīva lietošanas vingrināšana	Izmantojami runas vingrinājumi, kas ietverami konkrētās runas situācijās: Man ir... (kurpes). Man nav... (ziepju). Man ir daudz... (zīmuļu).	1. un 2. pakāpe
Īpašības vārdu salīdzināmo pakāpju veidošana	Rotaļa "Lielisimies!". Man ir sarkana tulpe. Man ir vēl sarkanāka tulpe. Man ir vissarkanākā tulpe.	2. un 3. pakāpe

Vingrinājumi gramatiski pareizas runas veidošanai (sintakse)

Virziens	Vingrinājums	Pakāpe, kurā jāsāk izmantot konkrēto vingrinājumu
Vienkāršu teikumu veidošana	Veidot teikumus, ja dots: teikuma priekšmets, izteicējs, vārdu savienojums, jebkurš teikuma loceklis.	1. pakāpe
Saliktu teikumu veidošana	Veidot teikumus, ja dota sakārtota teikuma 1. daļa un sakārtojuma saiklis; ja dots virsteikums un pakārtojuma saiklis.	2. un 3. pakāpe
Dažādu teikumu veidošana un papildināšana	"Vēstules lasīšana" – kur pēc noteiktas tēmas un noteikta konteksta jāveido un jāpabeidz dažādi teikumi.	3. pakāpe

MATERIĀLĀ BĀZE

PIRMSSKOLAS IZGLĪTĪBAS PROGRAMMAS ĪSTENOŠANAI

Iepazīstināšana ar apkārtni un sabiedriskās dzīves norisēm

Dažādu attēlu komplekti uzskatei un izdarei:

- dzimtā vieta
- transporta līdzekļi
- gadalaiki
- diennakts daļas
- dažādu profesiju pārstāvji
- pieaugušo darbs pilsētā, laukos
- dzīvā un nedzīvā daba
- dārzeni, augļi, augi, putni, dzīvnieki u.c.
- pasaku, stāstu ilustrācijas

Iepazīstināšana ar dzīvo, nedzīvo dabu (eksperimentēšana)

Grāmatas par dabu

Dažādi attēlu komplekti

- augi (pļavas, meža, ārstniecības un citi augi)
- dzīvnieki (mājas, meža, silto zemju un citi dzīvnieki)
- dzīvnieku mazuļi
- gadalaiki (fotoattēli, reprodukcijas u.c.)
- aizsargājamie augi, dzīvnieki
- profesijas u.c.

Herbāriji (augu, lapu, ārstniecības augu u.c.)

Dažādu augu sēklas, augļi

Dažādi dabas materiāli (miza, zīles, čiekuri, salmi, kastaņi u.c.)

Dažādi istabas augi

Globuss

Kompass

Palielināmais stikls

Magnēti

Piltuves

Trauki dažādu vielu mērīšanai, eksperimentiem (glāze, mērkarote, dažādas pudeles, litra mērs, sietiņš, korķiši, pipete, mērglāze u.c.)

Dažādi metramēri

Spoguļi (rotaļām ar "saules zaķiņiem" +)

Piepūšamie baloni

Vēdzirnaviņas
Koks (dažādos griezumos)
Dažādu metālu gabaliņi, lodītes
Dažādas gumijas
Dažādi audumi
Auklas (dažāda biezuma, garuma)
Ādas gabaliņi

Telpaugu audzēšanai un kopšanai un darbam dabā nepieciešamais nodrošinājums

Puķu podi un paliktņi
Vāzes (dažādas)
Kaste sēšanai, stādīšanai
Lejkanna
Lejkanniņas
Pulverizators
Slota
Liekšķere
Putekļu lupatiņas
Irbuliši
Spainis
Vaskadrāna
Spainiši
Lāpstas (koka, metāla)
Lāpstiņas
Grābekļi (koka, metāla)
Kapļi (dažāda lieluma, formas)
Mēraukla

Bērnu iepazīstināšana ar literatūru, dramatizācijas rotaļas

Runas attīstīšana un lasītmācīšanas sākums
Grāmatas (folklorā, bērnu literatūrā)
Bērnu žurnāli
Dažādu attēlu komplekti uzskatei un izdai:
Literāro darbu ilustrācijas
Lelles – pasaku personāžs
Roku, pirkstu lelles
Ēnu teātra figūras
Galda teātra figūras
Figūras, attēli flanelogrāfam
Dažādu attēlu komplekti uzskatei un izdai:
Zīmēti burti (burtu raksturojošā vārda attēls)

Burtu šabloni, trafareti
Kociņi burtu modelēšanai
Finiera plāksnes ar caurumiem un aukliņām burtu vēršanai
Skaņu "mājiņas"
Darba lapas (skaņu, burtu apguvei)
Didaktiskās spēles skaņu, burtu apguvei
Lietoti žurnāli, avīzes (dažādiem uzdevumiem – drukātā tekstā apvilkt norādīto burtu u.c.)

Zīmēšana, aplicēšana, veidošana, konstruēšana

Rokas sagatavošana rakstīšanai

Zīmēšana

Molberti vai paliktņi
Tāfele
Dažādas otas
Dažādi spiedodziņi
Krāsu aplis
Papīrs (balts, dažādas faktūras)
Papīrs (krāsains, dažādu toņu, dažādas faktūras)
Zīmēšanas burtnīcas
Akvareļkrāsas
Guaša
Pastelkriti
Krits (balts, krāsains)
Vaska kritiņi
Zīmuļi (parastie, krāsainie)
Flomāsteri
Pildspalvas
Paplātes
Trauki krāsu jaukšanai
Trauki otu glabāšanai
Otu skalojamie trauki
Sūkļi
Lupatiņas, salvetes
Uzdevumi rakstīšanai (norādīta tēma)

Aplicēšana

Paliktņi
Grieznēs
Līme (klisteris)
Papīrs (balts, dažāda lieluma, faktūras)
Papīrs (krāsains, dažāda lieluma, faktūras)

Otas līmei
Otu paliktņi
Līmes trauciņi
Dažādi dabas materiāli
Salvetes
Sūkļi

Veidošana

Plastilīns
Māls
Rupjš audekls (ar faktūru)
Steki (veidošanas irbulis)
Naziši
Rulliši
Paliktņi (darbam un darbu novietošanai)
Mufelkrāsns (darbam ar mālu)
Glazūra (darbam ar mālu)
Dēliši
Porolona gabali (pirkstu slapināšanai)
Otas glazūras pārklāšanai
Trauki māla glabāšanai, sagatavošanai

Konstruēšana

Kastītes dažādu materiālu glabāšanai
Dažāda veida konstruktori
Celtņu zīmējumi, fotoattēli
Piegrieztnes (dažādas)
Paligmateriāls (spolītes, kārbīņas u.c.)
Dēliši

Rokdarbi un mājturība

Adatas
Diegi
Dzija (dažādās krāsās)
Īleni
Drāniņas (krāsainas, dažādu materiālu)
Pogas (dažādās krāsās)
Rāmītis aušanai
Ķemmes aušanai
Papīrs, kartons
Dažādi dabas materiāli

Attēli (lietišķi dekoratīvā māksla)
Elektriskā cepeškrāsns
Trauki (dažāda tilpuma)
Mētrauki
Trauki un galda piederumi miklas jaukšanai
Panna, katls
Veidnes, formas (dažāda lieluma, cepšanai)
Galdauts
Salvetes
Priekšauti, galvassegas bērniem

Matemātisko priekšstatu veidošana

Pamatnītes skaitīšanai (viensdaļīgas, divdaļīgas, trīsdaļīgas)
Attēli (priekšmetu kopas, apakškopas)
Kāpnītes (skaitīšanai, salīdzināšanai)
Sīkas rotaļlietas, priekšmeti (zirņi, pupas, pogas u.c.) skaitīšanai
Priekšmeti (skaitāmie kociņi u.c. likšanai augošā, dilstošā secībā)
Kartītes ar "+", "-", "=", "lielāks", "mazāks" zīmēm
Pamatnes ar dažādu priekšmetu izvietojumu orientācijai plaknē
Priekšmeti dališanai daļās
Skaitīkļi
Figūras flanelogrāfam
Skaitļu kartītes
Ciparu kartītes
Ciparu trafareti
Ciparu klucīši
Ģeometriskās figūras
Ģeometriskās formas
Dažādi pulksteņi
Dažādi kalendāri
Pamatkrāsu komplekts
Svari un atsvaru komplekts
Metramērs
Mērlente
Mētrauki beramām, šķidrām vielām (glāze, karote, litrs u.c.)
Nosacītie mēri (nūja, aukla, glāze u.c.)
Lineāli (20 cm)
Dažādas didaktiskās spēles
Spēļu nauda
Darba lapas, burtnīcas
Rūtiņu lapas

Didaktiskās rotaļas un spēles

Statīvs vai dēlīši (ar caurumiņiem, stieniņiem priekšmetu piestiprināšanai, uzvēršanai)
Uzveramās rotaļlietas (vienkrāsainas un daudzkrāsainas)
Materiāli caurvēršanai
Slipais dēlis ripināšanai
Krāsainas bumbiņas
Izjaucamas un saliekamas rotaļlietas
Ģeometriskais loto
Koka klucīši ar priekšmetu attēliem
Priekšmetu un dzīvo būtņu attēli (sižeta, pāru, sēriju komplekti)
Grabuļi (dažādas krāsas un dažāda lieluma)

Kustību attīstība un sports

Vingrošanas sols
Zviedru siena
Vingrošanas paklājs
Vingrošanas aplī
Lecamauklas
Virve, šņores
Koka nūjas (īsas, garas, ļoti īsas)
Smilšu maisiņi
Ķegļi
Karodziņi (dažādās krāsās)
Lentes (dažādās krāsās, dažāda lieluma)
Gumijas bumbas
Ādas bumba
Tenisa bumbiņas
Pildbumbas
Bumbu grozs
Basketbola grozs
Volejbola tīkls
Slīdkalniņš
Vārtiņi (rāpošanai, ripināšanai)
Baļķis (līdzsvara vingrinājumiem)
Ragavas
Svilpe
Dambrete
Statīvi lēkšanai augstumā
Sporta tērpi (nodarbībām telpā, laukumā)

Mūzika

Klavieres
Tamburīns
Ritma kociņi
Trejskanis
Bungas
Metalofons
Taurītes vai svilpītes
Zvaniņi
Muzikāli didaktiskās spēles
Dažādi attēli (mūzikas instrumenti, dzīvu būtņu attēli, tautas tradīcijas u.c.)

Rotaļlietas

Lelles
Leļļu mēbelītes (mazās)
Leļļu trauku komplekts
Sikās rotaļlietas (leļļītes, dzīvnieki, koki, transporta līdzekļi u.c.)
Dažādas rotaļlietas – transporta līdzekļi
Pašgatavotās rotaļlietas
Rotaļlieta – slota, pulkstenis, telefons
Sikās rotaļlietas (augļi, dārzeņi u.c.)
Rotaļu celtniecības materiāls
Konstruktori (dažādi)

Mācību tehniskie līdzekļi

Dators
Televizors
Videomagnetofons
Kompaktdisku atskaņotājs
Filmoskops
Diaprojektors
Magnetofons
Atskaņotājs
Flanelogrāfs
Videokasetes
Kompaktdiski
Magnetofona ieraksti
Skaņuplates
Diafilmas
Diapozitīvi

Nr. p. k.	Mācību priekšmets	Nodarbību skaits nedēļā					
		Bērniem līdz 2 gadu vecumam	Bērniem no 2 līdz 3 gadu vecumam	Bērniem no 3 līdz 4 gadu vecumam	Bērniem no 4 līdz 5 gadu vecumam	Bērniem no 5 līdz 6 gadu vecumam	Bērniem no 6 līdz 7 gadu vecumam
1.	Iepazīstināšana ar apkārtni un sabiedriskās dzīves norisēm	0,5	1	1	1	1	1
2.	Iepazīstināšana ar dabu	0,5	1	1	1	1	1
3.	Literatūra	1	1	1	1	1	1
4.	Runas attīstīšana (dzimtā valoda)	1	1	1	1	1	1
5.	Matemātika	–	1	1	1	1	1
6.	Zīmēšana	0,5	1	1	1	1	1
7.	Veidošana	0,5	1	1	1	1	1
8.	Aplicēšana	0,5	0,5	0,5	0,5	1	1
9.	Konstruēšana	1	0,5	0,5	0,5	1	1
10.	Rokdarbi/ mājturība	–	1	1	1	1	1
11.	Sports	5*	5*	5*	5*	5*	5*
12.	Mūzika	2	2	2	2	2	2
13.	Sensorā audzināšana	1	–	–	–	–	–

* Trīs reizes organizē sporta nodarbības un divas reizes sporta spēles telpā vai laukumā.

Mācību plāns **pirmsskolas izglītības programmas īstenošanai** **(5 un 6 gadus veciem bērniem)**

Nr. p. k.	Mācību priekšmets	Skaitis nedēļā
1.	Iepazīstināšana ar apkārtni un sabiedriskās dzīves norisēm	1
2.	Iepazīstināšana ar dabu	1
3.	Literatūra	1
4.	Runas attīstīšana (dzimtā valoda)	1
5.	Matemātika	1
6.	Zīmēšana	1
7.	Veidošana	1
8.	Aplicēšana	1
9.	Konstruēšana	1
10.	Rokdarbi / mājturība	1
11.	Sports	5*
12.	Mūzika	2
13.	Latviešu valoda**	2

* 3 nodarbības un 2 sporta spēles telpās vai laukumā.

** Latviešu valoda mazākumtautību izglītības programmās.

Piezīme. 2 dienas nedēļā organizējamas 3 nodarbības dienā un 3 dienas nedēļā organizējamas 4 nodarbības dienā.

TĒMA. Mana māja

1. Ejot pastaigā, vērot dažādu māju arhitektūru.
Salīdzināt mājas – kuras ir celtas senāk, kuras – tagad.
Zināt ceļu uz bērnudārzu – ar kādu transportu var aizbraukt?
Mudināt bērnu domāt un vērot – no kāda materiāla celta māja (ķieģeļu, blokmāja)?
2. Rosināt bērnu fantazēt: kāda varētu būt tava sapņu māja.
Minēt dažādas miklas, kuru atminējums saistīts ar māju.
3. Mudināt bērnu skaitīt – cik stāvu mājai? Cik logu? Vērot logus pēc formas (taisnstūra, apaļi, garenī u.c.).
Nostiprināt prasmes saskaitīt. Piem.: mājai 20 logi, manam dzīvoklim – 4 utt.
4. Rosināt uzzīmēt savu māju, izmantojot dažādus zīmēšanas materiālus (krītiņus, zīmuļus, akvareļu krāsas, ar kociņu smiltis utt.).
5. Ieklausīties skaņās ārā. Salīdzināt tās (skaļumu, tembru, toni utt).
6. Ar kustībām atdarināt, kā aiz loga vējā šūpojas koki.
Imitēt lēcienus pāri peļķēm. Nostiprināt palēcienus uz vienas kājas.

TĒMA. Mana māja laukos

1. Ejot pastaigā, vērot mājas. Pārrunāt, kas ir lauku viensētas.
Mudināt bērnu uzzināt, no kāda materiāla celta māja (ķieģeļu, laukakmeņu, guļbaļķu, mūra, bloku utt.).
2. Brīvos brīžos, skatoties TV, grāmatas, žurnālus, kur redzamas mājas, salīdzināt ar savu māju.
Izdomāt kādu mīklu par māju.
3. Saskaitīt mājai logus, durvis. Kā tavā mājā ir maz un kā – daudz?
4. Rosināt bērnu uzzīmēt māju un vidi ap māju.
5. Ieklausīties skaņās dabā. Salīdzināt tās (skaļumu, toni, tembru utt.).
6. Nostiprināt palēcienus uz vienas un abām kājām.

Viens no sadarbības veidiem ir arī vecāku iesaistīšana bērnudārza materiālās bāzes nostiprināšanā. Pedagogiem labi jāzina, kādu palīdzību viņu darbā var sniegt grupas vecāki.

Pielikumā

TĒMA. Mana māja dažādos gadalaikos

1. Ejot pastaigā, vērot mājas dažādos gadalaikos – vasarā, kad spīd saule, un ziemā, kad visas ir apsnigušas. Nosaukt dažas mājas, kas atrodas tuvumā un ir interesantas formas.

Zināt ceļu no mājas līdz bērnudārzam (skolai). Pastāstīt, kā nokļūt vienā vai otrā virzienā.

2. Izgatavot savu "grāmatiņu" par dažādām redzētām mājām.
3. Rosināt skaitīt mājas pa ceļam, ejot uz bērnudārzu (skolu). Mācīt saskatīt atšķirību starp mājām – pēc lieluma un formas. Skaitīt, cik stāvu ir mājām.
4. Rosināt bērnu uzzīmēt savu māju pēc izvēles: vasarā vai ziemā.
5. Ieklausīties skaņās aiz loga. Kā pūš vējš? Kāda ir skaņa – augsta vai zema? Kā uz palodzes pil lāstekas? Salīdzināt skaņas.
6. Atdarināt ar kustībām, kā ceļas mājas – no zemākas uz augstāku, kā mēs kāpjām pa kāpnēm utt.

TĒMA. Mājas

1. Ejot pastaigā, vērot mājas. Salīdzināt, kādās mājās dzīvo cilvēki, kādās – dzīvnieki. Pateikt, kā sauc dzīvnieku māju (suņa, gotiņas, putnu u.c.).
2. Rosināt izveidot "māju" grāmatiņu. Skatoties attēlus, mēģināt noteikt, kam māja pieder (piem., sunim, zirgam, putnam, skudrai utt.).
3. Rosināt saskaitīt mājas pa ceļam, ejot uz bērnudārzu (skolu). Skaitīt mājai logus. Salīdzināt mājas pēc lieluma.
4. Rosināt bērnu uzzīmēt savas mājas pagalmu. Uz citas lapas uzzīmēt savu māju, izgriezt to un uzlīmēt uz lapas, kur ir attēlots pagalmi.
5. Ieklausīties, kā aiz loga šalc koki. Kā ārā gaudo vējš. Salīdzini un atdarini dzirdētās skaņas.
6. Ar kustībām atdarināt, kā mēs ejam uz bērnudārzu (skolu). Kā lecam pāri pagalma peļķēm, sniega kupenām. Nostiprināt iemaņas palēcināšanai uz vienas kājas!

TĒMA. ZIEMA

1. Ieteicams doties ārpus pilsētas kādā skaistā ziemas dienā. Rosiniet bērnu izteikt savas izjūtas vārdos. Kur bērnam patīk labāk?
 2. Dodoties ārpus pilsētas, piemēram, ejot uz mežu, paņemiet līdzi kādu mazu cienastiņu putniņiem un dzīvnieciņiem (sēkliņas, burkānus u.c.).
 3. Padomājiet, cik sniega bumbu vajag, lai uzceltu sniegavīru un sniega cietoksni. Kam vajag vairāk? Rosiniet bērnu nosaukt arī citus gadalaikus.
 4. Rosiniet bērnu dabas parādības attēlot uz papīra. Ļaujiet izvēlēties – zīmēt, aplicēt vai veidot.
 5. Ieklausieties dabas mierīgajā balsī laukos ziemā. Salīdziniet to ar pilsētas troksni. Atcerieties kādu mierīgu un ātru, ritmisku rotaļu vai dziesmu.
 6. Noorganizējiet nelielas ziemas sporta rotaļas saviem ģimenes locekļiem. Kurš uzvels lielāko sniega bumbu.
- Kurš tālāk aizslidēs pa ledu.

Dienas gaita grupām, kuras īsteno pirmsskolas izglītības programmas

grupai ar
24 stundu darba laiku

Laiks	Dienas gaita	Skolotāja darbības	Pirmsskolas izglītības programma (nodaļa)
Rīta cēliens			
7.00 – 7.30	Celšanās	Veido, nostiprina pašapkalpošanās iemaņas, veicina prasmi organizēt sevi patstāvīgai darbībai (piemēram, saklāt gultu, sakārtot guļamtelpu).	Pamatuzdevumi bērna attīstībā; Saskarsmes kultūras veidošana; Runas attīstīšana
7.30 – 7.45	Rīta vingrošana	Veicina un uzlabo bērnu fizisko attīstību – māca izpildīt vingrojumus visām muskuļu grupām, mainot ķermeņa stāvokli, vada korigējošos vingrojumus, nodrošina pamatkustību attīstību.	Pamatuzdevumi bērna attīstībā; Saskarsmes kultūras veidošana; Iepazīstināšana ar dabas norisēm; Runas attīstīšana; Rokas sagatavošana rakstīšanai; Fiziskā audzināšana; Muzikālā audzināšana
7.45 – 8.00	Rīta tualete, ģērbšanās	Veido kultūrhigiēniskās (ievērot personisko higiēnu, ķermeņa tīrību) un pašapkalpošanās iemaņas (piemēram, ķemmēt matus, sekot apģērba tīrībai, kārtībai). Māca saskatīt nepilnības un atbalsta bērna centienus.	Pamatuzdevumi bērna attīstībā; Saskarsmes kultūras veidošana; Iepazīstināšana ar dabas norisēm; Runas attīstīšana; Rokas sagatavošana rakstīšanai
7.45 – 8.15	Sadarbība ar vecākiem	Informē vecākus par pedagoģisko procesu grupā, sniedz ieteikumus	Pamatuzdevumi bērna attīstībā;

Laiks	Dienas gaita	Skolotāja darbības	Pirmsskolas izglītības programma (nodaļa)
	Rotaļas, vērojumi, pārrunas, saimnieciskais darbs, darbs dabā	izglītošanas, audzināšanas jautājumos, veic individuālo darbu ar vecākiem, bērniem. Organizē dažādas rotaļas (celtniecības, sižeta – lomu, kustību, dramatizācijas, didaktiskās u.c., ar kuru palīdzību nostiprina bērnu prasmes, iemaņas) un spēles, iesaka un palīdz izvēlēties rotaļlietas, vada vērojumus, pārrunas. Māca apkopt augus un dzīvniekus, veikt sadzīves un saimnieciskos darbus. Māca saudzīgu attieksmi pret rotaļlietām, sadzīves priekšmetiem, dabu, kulturālas uzvedības normas, veido saskarsmi ar vienaudžiem un pieaugušajiem.	Saskarsmes kultūras veidošana; Iepazīstināšana ar apkārtni un sabiedriskās dzīves norisēm; Iepazīstināšana ar dabas norisēm; Runas attīstīšana; Rokas sagatavošana rakstīšanai; Lasītmācīšanas sākumi; Folklorā un daiļliteratūrā; Matemātisko priekšstatu veidošana; Veidošana; Aplikēšana; Konstruēšana; Mājturība/ Rokdarbi; Fiziskā audzināšana; Muzikālā audzināšana
8.15 – 8.30	Gatavošanās brokastīm, brokastis	Māca, nostiprina pašapkalpošanās un kultūrhigiēniskās iemaņas (piemēram, mazgāt rokas, lietot ziepes, dvieli u.c.), galda kultūru, uzvedību pie galda (brīvi rīkoties ar galda piederumiem, prast palūgt ēdienu u.c.).	Pamatuzdevumi bērna attīstībā; Saskarsmes kultūras veidošana; Iepazīstināšana ar apkārtni un sabiedriskās dzīves norisēm; Iepazīstināšana ar dabas norisēm; Runas attīstīšana; Rokas sagatavošana rakstīšanai; Matemātisko priekšstatu veidošana; Mājturība
8.30 – 9.00	Rotaļas, darbs, gatavošanās	Organizē bērnus patstāvīgai darbībai (sakārtot savu darba vietu, atvilktņi u.tml.), māca	Pamatuzdevumi bērna attīstībā; Saskarsmes kultūras

Laiks	Dienas gaita	Skolotāja darbības	Pirmsskolas izglītības programma (nodaļa)
	rotaļnodarbībām	palīdzēt pieaugušajiem un vienaudžiem.	veidošana; Iepazīstināšana ar apkārtni un sabiedriskās dzīves norisēm; Iepazīstināšana ar dabas norisēm; Runas attīstīšana; Matemātisko priekšstatu veidošana
9.00 – 10.20	Rotaļnodarbības		
	1. rotaļnodarbība	Organizē rotaļu veidā, ar rotaļu metodēm, atbilstoši programmas uzdevumiem, pozitīvi atbalsta bērna centienus.	Pamatuzdevumi bērna attīstībā; Saskarsmes kultūras veidošana; Iepazīstināšana ar apkārtni un sabiedriskās dzīves norisēm; Iepazīstināšana ar dabas norisēm; Runas attīstīšana; Rokas sagatavošana rakstīšanai; Lasīt mācīšanās sākumi; Folklorā un daiļliteratūra; Matemātisko priekšstatu veidošana; Veidošana; Aplicēšana; Konstruēšana; Mājturība/ Rokdarbi; Fiziskā audzināšana; Muzikālā audzināšana
	Rotaļas	Organizē, vada kustību rotaļas un citas rotaļas pēc bērna brīvas izvēles.	Pamatuzdevumi bērna attīstībā; Saskarsmes kultūras veidošana; Iepazīstināšana ar apkārtni un sabiedriskās

Laiks	Dienas gaita	Skolotāja darbības	Pirmsskolas izglītības programma (nodaļa)
			dzīves norisēm; Iepazīstināšana ar dabas norisēm; Runas attīstīšana; Rokas sagatavošana rakstīšanai; Lasīt mācīšanas sākumi; Folklorā un daiļliteratūra; Matemātisko priekšstatu veidošana; Fiziskā audzināšana; Muzikālā audzināšana
	2. rotaļnodarbība	Organizē rotaļu veidā, ar rotaļu metodēm, atbilstoši programmas uzdevumiem, pozitīvi atbalsta bērna centienus.	Pamatuzdevumi bērna attīstībā; Saskarsmes kultūras veidošana; Iepazīstināšana ar apkārtni un sabiedriskās dzīves norisēm; Iepazīstināšana ar dabas norisēm; Runas attīstīšana; Rokas sagatavošana rakstīšanai; Lasīt mācīšanas sākumi; Folklorā un daiļliteratūra; Matemātisko priekšstatu veidošana; Veidošana; Aplikācija; Konstruēšana; Mājturība/Rokdarbi; Fiziskā audzināšana; Muzikālā audzināšana
10.20. – 10.35	Gatavošanās pastaigai	Pašapkalpošanās iemaņu nostiprināšana (mācīt patstāvīgi sagērbties, aizsiet kurpju auklas).	Pamatuzdevumi bērna attīstībā; Saskarsmes kultūras veidošana;

Laiks	Dienas gaita	Skolotāja darbības	Pirmsskolas izglītības programma (nodaļa)
		Veicina bērnus organizēt sevi patstāvīgai darbībai, rosina būt savstarpēji izpalīdzīgiem, laipniem.	Iepazīstināšana ar apkārtni un sabiedriskās dzīves norisēm; Iepazīstināšana ar dabas norisēm; Runas attīstīšana; Rokas sagatavošana rakstīšanai
Dienas cēliens			
10.35 – 12.30	Pastaiga	Organizē svaigā gaisā, atbilstoši laika apstākļiem, vadoties pēc izglītības programmas, iekļaujot vērojumus, eksperimentus, kustību rotaļas vai sporta spēles, darbu dabā.	Pamatuzdevumi bērna attīstībā; Saskarsmes kultūras veidošana; Iepazīstināšana ar apkārtni un sabiedriskās dzīves norisēm; Iepazīstināšana ar dabas norisēm; Runas attīstīšana; Rokas sagatavošana rakstīšanai; Lasīt mācīšanas sākumi; Folklorā un daiļliteratūrā; Matemātisko priekšstatu veidošana; Veidošana; Konstruēšana; Rokdarbi; Fiziskā audzināšana; Muzikālā audzināšana
12.30 – 13.00	Gatavošanās pusdienām, pusdienas	Māca, nostiprina pašapkalpošanās un kultūrhigiēniskās iemaņas (mazgāt rokas, lietot ziepes, dvieli u.c.), galda kultūru, uzvedību pie galda (brīvi rīkoties ar galda piederumiem, prast palūgt ēdienu).	Pamatuzdevumi bērna attīstībā; Saskarsmes kultūras veidošana; Iepazīstināšana ar apkārtni un sabiedriskās dzīves norisēm; Iepazīstināšana ar dabas norisēm;

Laiks	Dienas gaita	Skolotāja darbības	Pirmsskolas izglītības programma (nodaļa)
			Runas attīstīšana; Rokas sagatavošana rakstīšanai; Matemātisko priekšstatu veidošana; Mājturība
13.00 – 15.00	Gatavošanās atpūtai, atpūta	Veido kultūrhigiēniskās (ievērot personisko higiēnu, ķermeņa tīrību – tīrīt zobus, mazgāt rokas) un pašapkalpošanās iemaņas, māca palīdzēt pieaugušajiem un vienaudžiem.	Pamatuzdevumi bērna attīstībā; Saksarsmes kultūras veidošana; Iepazīstināšana ar dabas norisēm; Runas attīstīšana; Rokas sagatavošana rakstīšanai; Folklorā un daiļliteratūra
Pēcpusdienas cēliens			
15.00 – 15.30	Ģeļšanās, norūdišanās procedūras	Veido, nostiprina pašapkalpošanās iemaņas, veicina prasmi organizēt sevi patstāvīgai darbībai (saklāt gultu, sakārtot guļamtelpu), veikt norūdišanas procedūras (ūdens procedūras, gaisa peldes), atbilstoši apstākļiem un gadalaikam.	Pamatuzdevumi bērna attīstībā; Saksarsmes kultūras veidošana; Iepazīstināšana ar dabas norisēm; Runas attīstīšana; Rokas sagatavošana rakstīšanai
15.30 – 16.00	Gatavošanās launagam, launags	Māca, nostiprina pašapkalpošanās un kultūrhigiēniskās iemaņas (mazgāt rokas, lietot ziepes, dvieli u.c.), galda kultūru, uzvedību pie galda (brīvi rīkoties ar galda piederumiem, prast palūgt ēdienu).	Pamatuzdevumi bērna attīstībā; Saksarsmes kultūras veidošana; Iepazīstināšana ar apkārtni un sabiedriskās dzīves norisēm; Iepazīstināšana ar dabas norisēm; Runas attīstīšana; Rokas sagatavošana rakstīšanai; Matemātisko priekšstatu veidošana; Mājturība

Laiks	Dienas gaita	Skolotāja darbības	Pirmsskolas izglītības programma (nodaļa)
16.00 – 16.15	Rotaļas, darbs, gatavošanās rotaļnodarbībām	Organizē bērnus patstāvīgai darbībai (sakārtot savu darba vietu, atvilktņi u.tml.), māca palīdzēt pieaugušajiem.	Pamatuzdevumi bērna attīstībā; Saskarsmes kultūras veidošana; Iepazīstināšana ar apkārtni un sabiedriskās dzīves norisēm; Iepazīstināšana ar dabas norisēm; Runas attīstīšana; Matemātisko priekšstatu veidošana
16.15 – 16.45	Rotaļnodarbība(s)	Organizē rotaļu veidā, ar rotaļu metodēm atbilstoši programmas uzdevumiem, pozitīvi atbalsta bērna centienus.	Pamatuzdevumi bērna attīstībā; Saskarsmes kultūras veidošana; Iepazīstināšana ar apkārtni un sabiedriskās dzīves norisēm; Iepazīstināšana ar dabas norisēm; Runas attīstīšana; Rokas sagatavošana rakstīšanai; Lasīt mācīšanas sākumi; Folklorā un daiļliteratūra; Matemātisko priekšstatu veidošana; Veidošana; Aplicēšana; Konstruēšana; Mājturība/ Rokdarbi; Fiziskā audzināšana; Muzikālā audzināšana
16.45 – 17.00	Gatavošanās pastaigai	Pašapkalpošanās iemaņu nostiprināšana (mācīt patstāvīgi sagērbties, aizsiet kurpi auklas). Veicina bērnus organizēt sevi	Pamatuzdevumi bērna attīstībā; Saskarsmes kultūras veidošana; Iepazīs-

Laiks	Dienas gaita	Skolotāja darbības	Pirmsskolas izglītības programma (nodaļa)
		patstāvīgai darbībai, rosina būt savstarpēji izpalīdzīgiem, laipniem.	tināšana ar apkārtni un sabiedriskās dzīves norisēm; Iepazīstināšana ar dabas norisēm; Runas attīstīšana; Rokas sagatavošana rakstīšanai
17.00 – 19.00	Pastaiga	Organizē svaigā gaisā atbilstoši laika apstākļiem, vadoties pēc izglītības programmas, iekļaujot vērojumus, eksperimentus, kustību rotaļas vai sporta spēles, darbu dabā.	Pamatuzdevumi bērna attīstībā; Saksarsmes kultūras veidošana; Iepazīstināšana ar apkārtni un sabiedriskās dzīves norisēm; Iepazīstināšana ar dabas norisēm; Runas attīstīšana; Rokas sagatavošana rakstīšanai; Lasītmacīšanas sākumi; Folkloru un daiļliteratūra; Matemātisko priekšstatu veidošana; Veidošana; Konstruēšana; Rokdarbi; Fiziskā audzināšana; Muzikālā audzināšana
19.00 – 19.20	Gatavošanās vakariņām, vakariņas	Māca, nostiprina pašapkalpošanās un kultūrhigiēniskās iemaņas (mazgāt rokas, lietot ziepes, dvieli u.c.), galda kultūru, uzvedību pie galda (brīvi rīkoties ar galda piederumiem, prast palūgt ēdienu).	Pamatuzdevumi bērna attīstībā; Saksarsmes kultūras veidošana; Iepazīstināšana ar apkārtni un sabiedriskās dzīves norisēm; Iepazīstināšana ar dabas norisēm; Runas attīstīšana; Ro-

Laiks	Dienas gaita	Skolotāja darbības	Pirmsskolas izglītības programma (nodaļa)
			kas sagatavošana rakstīšanai; Matemātisko priekšstatu veidošana; Mājturība
19.20 – 20.00	Rotaļas, darbs	Saskarsme ar vecākiem – informē vecākus par pedagoģisko procesu grupā, sniedz ieteikumus izglītošanas, audzināšanas jautājumos, veic individuālo darbu ar vecākiem, bērniem. Organizē dažādas rotaļas (celtniecības, sižeta – lomu, kustību, didaktiskās u.c., ar kuru palīdzību nostiprina bērnu prasmes, iemaņas), iesaka un palīdz izvēlēties rotaļlietas, vada vērojumus, pārrunas. Māca apkopt augus un dzīvniekus, veikt sadzīves un saimnieciskos darbus. Māca saudzīgu attieksmi pret rotaļlietām, sadzīves priekšmetiem, dabu.	Pamatuzdevumi bērna attīstībā; Saskarsmes kultūras veidošana; Iepazīstināšana ar apkārtni un sabiedriskās dzīves norisēm; Iepazīstināšana ar dabas norisēm; Runas attīstīšana; Rokas sagatavošana rakstīšanai; Lasīt mācīšanas sākumi; Folkloru un daiļliteratūra; Matemātisko priekšstatu veidošana; Veidošana; Aplikēšana; Konstruēšana; Mājturība/Rokdarbi; Fiziskā audzināšana; Muzikālā audzināšana
20.00 – 20.30	Vakara tualete, gatavošanās nakts miegam	Veido, nostiprina pašapkalpošanās iemaņas, veicina prasmi organizēt sevi patstāvīgai darbībai (saklāt gultu, sakārtot apģērbu).	Pamatuzdevumi bērna attīstībā; Saskarsmes kultūras veidošana; Iepazīstināšana ar dabas norisēm; Runas attīstīšana; Rokas sagatavošana rakstīšanai; Folkloru un daiļliteratūra

Laiks	Dienas gaita	Skolotāja darbības	Pirmsskolas izglītības programma (nodaļa)
20.30 – 7.00	Nakts miegs		

grupai ar
12 stundu darba laiku

Laiks	Dienas gaita	Skolotāja darbības	Pirmsskolas izglītības programma (nodaļa)
Rīta cēliens			
7.00 – 7.30	Bērnu sagaidīšana, sarunas ar vecākiem, rotaļas, individuālais darbs	Informē vecākus par pedagoģisko procesu grupā, sniedz ieteikumus izglītošanas, audzināšanas jautājumos, veic individuālo darbu ar vecākiem, bērniem. Organizē dažādas rotaļas (celtniecības, sižeta – lomu, kustību, didaktiskās u.c., ar kuru palīdzību nostiprina bērnu prasmes, iemaņas), iesaka un palīdz izvēlēties rotaļlietas.	Pamatuzdevumi bērna attīstībā; Saskarsmes kultūras veidošana; Iepazīstināšana ar apkārtni un sabiedriskās dzīves norisēm; Iepazīstināšana ar dabas norisēm; Runas attīstīšana; Rokas sagatavošana rakstīšanai; Lasītmācīšanas sākumi; Folklorā un daiļliteratūra; Matemātisko priekšstatu veidošana; Veidošana; Aplicēšana; Konstruēšana; Mājturība/ Rokdarbi; Fiziskā audzināšana; Muzikālā audzināšana
7.30 – 7.45	Rīta vingrošana	Veicina un uzlabo bērnu fizisko attīstību – māca izpildīt vingrojumus visām muskuļu grupām, mainot ķermeņa stāvokli, vada korigējošos vingrojumus, nodrošina pamatkustību attīstību.	Pamatuzdevumi bērna attīstībā; Saskarsmes kultūras veidošana; Iepazīstināšana ar dabas norisēm; Runas

Laiks	Dienas gaita	Skolotāja darbības	Pirmsskolas izglītības programma (nodaļa)
			attīstīšana; Rokas sagatavošana rakstīšanai; Fiziskā audzināšana; Muzikālā audzināšana
7.45 – 8.15	Rotaļas, vērojumi, pārrunas, saimnieciskais darbs, darbs dabā	Organizē dažādas rotaļas (celtniecības, sižeta – lomu, kustību, dramatizācijas, didaktiskās u.c., ar kuru palīdzību nostiprina bērnu prasmes, iemaņas) un spēles, iesaka un palīdz izvēlēties rotaļlietas, vada vērojumus, pārrunas. Māca apkopt augus un dzīvniekus, veikt sadzīves un saimnieciskos darbus. Māca saudzīgu attieksmi pret rotaļlietām, sadzīves priekšmetiem, dabu, kulturālas uzvedības normas, veido saskarsmi ar vienaudžiem un pieaugušajiem.	Pamatuzdevumi bērna attīstībā; Saskaņas kultūras veidošana; Iepazīstināšana ar apkārtni un sabiedriskās dzīves norisēm; Iepazīstināšana ar dabas norisēm; Runas attīstīšana; Rokas sagatavošana rakstīšanai; Lasītnācības sākumi; Folklorā un daļēji literatūra; Matemātisko priekšstatu veidošana; Veidošana; Aplikēšana; Konstruēšana; Mājturība/ Rokdarbi; Fiziskā audzināšana; Muzikālā audzināšana
8.15 – 8.30	Gatavošanās brokastīm, brokastis	Māca, nostiprina pašapkalpošanās un kultūrhigiēniskās iemaņas (piemēram, mazgāt rokas, lietot ziepes, dvieli u.c.), galda kultūru, uzvedību pie galda (brīvi rīkoties ar galda piederumiem, prast palūgt ēdienu u.c.).	Pamatuzdevumi bērna attīstībā; Saskaņas kultūras veidošana; Iepazīstināšana ar apkārtni un sabiedriskās dzīves norisēm; Iepazīstināšana ar dabas norisēm; Runas attīstīšana; Rokas sagatavošana rakstīšanai; Matemātisko

Laiks	Dienas gaita	Skolotāja darbības	Pirmsskolas izglītības programma (nodaļa)
			priekšstatu veidošana; Mājturība
8.30 – 9.00	Rotaļas, darbs, gatavošanās rotaļnodarbībām	Organizē bērnus patstāvīgai darbībai (sakārtot savu darba vietu, atvilktni u.tml.), māca palīdzēt pieaugušajiem un vienaudžiem.	Pamatuzdevumi bērna attīstībā; Saksarsmes kultūras veidošana; Iepazīstināšana ar apkārtni un sabiedriskās dzīves norisēm; Iepazīstināšana ar dabas norisēm; Runas attīstīšana; Matemātisko priekšstatu veidošana
9.00 – 10.20	Rotaļnodarbības		
	1. rotaļnodarbība	Organizē rotaļu veidā, ar rotaļu metodēm atbilstoši programmas uzdevumiem, pozitīvi atbalsta bērna centienus.	Pamatuzdevumi bērna attīstībā; Saksarsmes kultūras veidošana; Iepazīstināšana ar apkārtni un sabiedriskās dzīves norisēm; Iepazīstināšana ar dabas norisēm; Runas attīstīšana; Rokas sagatavošana rakstīšanai; Lasitmācīšanas sākumi; Folkloru un daiļliteratūra; Matemātisko priekšstatu veidošana; Veidošana; Aplikēšana; Konstruēšana; Mājturība/ Rokdarbi; Fiziskā audzināšana;

Laiks	Dienas gaita	Skolotāja darbības	Pirmsskolas izglītības programma (nodaļa)
			Muzikālā audzināšana
	Rotaļas	Organizē, vada kustību rotaļas u.c. rotaļas pēc bērna brīvas izvēles.	Pamatuzdevumi bērna attīstībā; Sakarsmes kultūras veidošana; Iepazīstināšana ar apkārtni un sabiedriskās dzīves norisēm; Iepazīstināšana ar dabas norisēm; Runas attīstīšana; Rokas sagatavošana rakstīšanai; Lasītmācīšanas sākumi; Folklorā un daiļliteratūra; Matemātisko priekšstatu veidošana; Fiziskā audzināšana; Muzikālā audzināšana
	2. rotaļnodarbība	Organizē rotaļu veidā, ar rotaļu metodēm atbilstoši programmas uzdevumiem, pozitīvi atbalsta bērna centienus.	Pamatuzdevumi bērna attīstībā; Sakarsmes kultūras veidošana; Iepazīstināšana ar apkārtni un sabiedriskās dzīves norisēm; Iepazīstināšana ar dabas norisēm; Runas attīstīšana; Rokas sagatavošana rakstīšanai; Lasītmācīšanas sākumi; Folklorā un daiļliteratūra; Matemātisko priekšstatu

Laiks	Dienas gaita	Skolotāja darbības	Pirmsskolas izglītības programma (nodaļa)
			veidošana; Veidošana; Aplicēšana; Konstruēšana; Mājturība/ Rokdarbi; Fiziskā audzināšana; Muzikālā audzināšana
10.20 – 10.35	Gatavošanās pastaigai	Pašapkalpošanās iemaņu nostiprināšana (mācīt patstāvīgi sagērbties, aizsiet kurpju auklas). Veicina bērnus organizēt sevi patstāvīgai darbībai, rosina būt savstarpēji izpalīdzīgiem, laipniem.	Pamatuzdevumi bērna attīstībā; Saskarsmes kultūras veidošana; Iepazīstināšana ar apkārtni un sabiedriskās dzīves norisēm; Iepazīstināšana ar dabas norisēm; Runas attīstīšana; Rokas sagatavošana rakstīšanai
Dienas cēliens			
10.35 – 12.30	Pastaiga	Organizē svaigā gaisā atbilstoši laika apstākļiem, vadoties pēc izglītības programmas, iekļaujot vērojumus, eksperimentus, kustību rotaļas vai sporta spēles, darbu dabā.	Pamatuzdevumi bērna attīstībā; Saskarsmes kultūras veidošana; Iepazīstināšana ar apkārtni un sabiedriskās dzīves norisēm; Iepazīstināšana ar dabas norisēm; Runas attīstīšana; Rokas sagatavošana rakstīšanai; Lasitmācīšanas sākumi; Folklorā un daiļliteratūra; Matemātisko priekšstatu

Laiks	Dienas gaita	Skolotāja darbības	Pirmsskolas izglītības programma (nodaļa)
			veidošana; Veidošana; Konstruēšana; Rokdarbi; Fiziskā audzināšana; Muzikālā audzināšana
12.30 – 13.00	Gatavošanās pusdienām, pusdienas	Māca, nostiprina pašapkalpošanās un kultūrhigiēniskās iemaņas (mazgāt rokas, lietot ziepes, dvieli u.c.), galda kultūru, uzvedību pie galda (brīvi rīkoties ar galda piederumiem, prast palūgt ēdienu).	Pamatuzdevumi bērna attīstībā; Saksarsmes kultūras veidošana; Iepazīstināšana ar apkārtni un sabiedriskās dzīves norisēm; Iepazīstināšana ar dabas norisēm; Runas attīstīšana; Rokas sagatavošana rakstīšanai; Matemātisko priekšstatu veidošana; Mājturība
13.00 – 15.00	Gatavošanās atpūtai, atpūta	Veido kultūrhigiēniskās (ievērot personisko higiēnu, ķermeņa tīrību – tīrīt zobus, mazgāt rokas) un pašapkalpošanās iemaņas.	Pamatuzdevumi bērna attīstībā; Saksarsmes kultūras veidošana; Iepazīstināšana ar dabas norisēm; Runas attīstīšana; Rokas sagatavošana rakstīšanai; Folklorā un daiļliteratūra
Pēcpusdienas cēliens			
15.00 – 15.30	Celšanās, norūdišanās procedūras	Veido, nostiprina pašapkalpošanās iemaņas, veicina prasmi organizēt sevi patstāvīgai darbībai (saklāt gultu, sakārtot guļamtelpu), veikt norūdišanas procedūras (ūdens procedūras, gaisa peldes)	Pamatuzdevumi bērna attīstībā; Saksarsmes kultūras veidošana; Iepazīstināšana ar dabas norisēm; Runas

Laiks	Dienas gaita	Skolotāja darbības	Pirmsskolas izglītības programma (nodaļa)
		atbilstoši apstākļiem un gadalaikam.	attīstīšana; Rokas sagatavošana rakstīšanai
15.30 – 16.00	Gatavošanās launagam, launags	Māca, nostiprina pašapkalpošanās un kultūrhigiēniskās iemaņas (mazgāt rokas, lietot ziepes, dvieli u.c.), galda kultūru, uzvedību pie galda (brīvi rīkoties ar galda piederumiem, prast palūgt ēdienu).	Pamatuzdevumi bērna attīstībā; Saksarsmes kultūras veidošana; Iepazīstināšana ar apkārtni un sabiedriskās dzīves norisēm; Iepazīstināšana ar dabas norisēm; Runas attīstīšana; Rokas sagatavošana rakstīšanai; Matemātisko priekšstatu veidošana; Mājturība
16.00 – 16.15	Rotaļas, darbs, gatavošanās rotaļnodarbībām	Organizē bērnus patstāvīgai darbībai (sakārtot savu darba vietu, atvilktņi u.tml.), māca palīdzēt pieaugušajiem.	Pamatuzdevumi bērna attīstībā; Saksarsmes kultūras veidošana; Iepazīstināšana ar apkārtni un sabiedriskās dzīves norisēm; Iepazīstināšana ar dabas norisēm; Runas attīstīšana; Matemātisko priekšstatu veidošana
16.15 – 16.45	Rotaļnodarbība(s)	Organizē rotaļu veidā, ar rotaļu metodēm atbilstoši programmas uzdevumiem, pozitīvi atbalsta bērna centienus.	Pamatuzdevumi bērna attīstībā; Saksarsmes kultūras veidošana; Iepazīstināšana ar apkārtni un sabiedriskās dzīves norisēm; Iepazīstināšana ar dabas norisēm; Runas

Laiks	Dienas gaita	Skolotāja darbības	Pirmsskolas izglītības programma (nodaļa)
			attīstīšana; Rokas sagatavošana rakstīšanai; Lasītmācīšanas sākumi; Folklorā un daiļliteratūra; Matemātisko priekšstatu veidošana; Veidošana; Apliecēšana; Konstruēšana; Mājturība/Rokdarbi; Fiziskā audzināšana; Muzikālā audzināšana
16.45 – 17.00	Gatavošanās pastaigai	Pašapkalpošanās iemaņu nostiprināšana (mācīt patstāvīgi sagērbties, aizsiet kurpju auklas). Veicina bērnus organizēt sevi patstāvīgai darbībai, rosina būt savstarpēji izpalīdzīgiem, laipniem.	Pamatuzdevumi bērna attīstībā; Sākums kultūras veidošana; Iepazīstināšana ar apkārtni un sabiedriskās dzīves norisēm; Iepazīstināšana ar dabas norisēm; Runas attīstīšana; Rokas sagatavošana rakstīšanai
17.00 – 19.00	Pastaiga, sarunas ar vecākiem (bērnu pavadīšana uz mājām)	Organizē svaigā gaisā atbilstoši laika apstākļiem, vadoties pēc izglītības programmas, iekļaujot vērojumus, eksperimentus, kustību rotaļas vai sporta spēles, darbu dabā; saskarsme ar bērnu vecākiem.	Pamatuzdevumi bērna attīstībā; Sākums kultūras veidošana; Iepazīstināšana ar apkārtni un sabiedriskās dzīves norisēm; Iepazīstināšana ar dabas norisēm; Runas attīstīšana; Rokas sagatavošana rakstīšanai; Lasītmācīšanas sākumi; Folklorā un

Laiks	Dienas gaita	Skolotāja darbības	Pirmsskolas izglītības programma (nodaļa)
			daiļliteratūra; Matemātisko priekšstatu veidošana; Veidošana; Konstruēšana; Rokdarbi; Fiziskā audzināšana; Muzikālā audzināšana

grupai ar
7 stundu darba laiku

Laiks	Dienas gaita	Skolotāja darbības	Pirmsskolas izglītības programma (nodaļa)
Rīta cēliens			
7.00 – 7.30	Bērnu sagaidīšana, sarunas ar vecākiem, rotaļas, individuālais darbs	Informē vecākus par pedagoģisko procesu grupā, sniedz ieteikumus izglītošanas, audzināšanas jautājumos, veic individuālo darbu ar vecākiem, bērniem. Organizē dažādas rotaļas (celtniecības, sižeta – lomu, kustību, didaktiskās u.c., ar kuru palīdzību nostiprina bērnu prasmes, iemaņas), iesaka un palīdz izvēlēties rotaļlietas.	Pamatuzdevumi bērna attīstībā; Saskaņotības kultūras veidošana; Iepazīstināšana ar apkārtni un sabiedriskās dzīves norisēm; Iepazīstināšana ar dabas norisēm; Runas attīstīšana; Rokas sagatavošana rakstīšanai; Lasīt mācīšanas sākumi; Folklora un daiļliteratūra; Matemātisko priekšstatu veidošana; Veidošana; Aplikēšana; Konstruēšana; Mājturība/ Rokdarbi; Fiziskā audzināšana; Muzikālā audzināšana

Laiks	Dienas gaita	Skolotāja darbības	Pirmsskolas izglītības programma (nodaļa)
7.30 – 7.45	Rīta vingrošana	Veicina un uzlabo bērnu fizisko attīstību – māca izpildīt vingrojumus visām muskuļu grupām, mainot ķermeņa stāvokli, vada koriģējošos vingrojumus, nodrošina pamatkustību attīstību.	Pamatuzdevumi bērna attīstībā; Saksarsmes kultūras veidošana; Iepazīstināšana ar dabas norisēm; Runas attīstīšana; Rokas sagatavošana rakstīšanai; Fiziskā audzināšana; Muzikālā audzināšana
7.45 – 8.15	Rotaļas, vērojumi, pārrunas, saimnieciskais darbs, darbs dabā	Organizē dažādas rotaļas (celtniecības, sižeta – lomu, kustību, dramatizācijas, didaktiskās u.c., ar kuru palīdzību nostiprina bērnu prasmes, iemaņas) un spēles, iesaka un palīdz izvēlēties rotaļlietas, vada vērojumus, pārrunas. Māca apkopt augus un dzīvniekus, veikt sadzīves un saimnieciskos darbus. Māca saudzīgu attieksmi pret rotaļlietām, sadzīves priekšmetiem, dabu, kulturālas uzvedības normas, veido saskarsmi ar vienaudžiem un pieaugušajiem.	Pamatuzdevumi bērna attīstībā; Saksarsmes kultūras veidošana; Iepazīstināšana ar apkārtni un sabiedriskās dzīves norisēm; Iepazīstināšana ar dabas norisēm; Runas attīstīšana; Rokas sagatavošana rakstīšanai; Lasītmacīšanas sākumi; Folklorā un daiļliteratūra; Matemātisko priekšstatu veidošana; Veidošana; Aplikēšana; Konstruēšana; Mājturība/Rokdarbi; Fiziskā audzināšana; Muzikālā audzināšana
8.15 – 8.30	Gatavošanās brokastīm, brokastis	Māca, nostiprina pašapkalpošanās un kultūrhigiēniskās iemaņas (piemēram – mazgāt rokas, lietot ziepes, dvieli u.c.), galda kultūru, uzvedību pie galda (brīvi rīkoties ar galda piederumiem, prast	Pamatuzdevumi bērna attīstībā; Saksarsmes kultūras veidošana; Iepazīstināšana ar apkārtni un sabiedriskās

Laiks	Dienas gaita	Skolotāja darbības	Pirmsskolas izglītības programma (nodaļa)
		palūgt ēdienu u.c.).	dzīves norisēm; Iepazīstināšana ar dabas norisēm; Runas attīstīšana; Rokas sagatavošana rakstīšanai; Matemātisko priekšstatu veidošana; Mājturība
8.30 – 9.00	Rotaļas, darbs, gatavošanās rotaļnodarbībām	Organizē bērnus patstāvīgai darbībai (sakārtot savu darba vietu, atvilktni u.tml.), māca palīdzēt pieaugušajiem un vienaudžiem.	Pamatzdevumi bērna attīstībā; Sa- skarsmes kultūras veidošana; Iepazīstināšana ar apkārtni un sabiedriskās dzīves norisēm; Iepazīstināšana ar dabas norisēm; Runas attīstīšana; Matemātisko priekšstatu veidošana
9.00 – 10.20	Rotaļnodarbības		
	1. rotaļnodarbība	Organizē rotaļu veidā, ar rotaļu metodēm atbilstoši programmas uzdevumiem, pozitīvi atbalsta bērna centienus.	Pamatzdevumi bērna attīstībā; Sa- skarsmes kultūras veidošana; Iepazīstināšana ar apkārtni un sabiedriskās dzīves norisēm; Iepazīstināšana ar dabas norisēm; Runas attīstīšana; Rokas sagatavošana rakstīšanai; Lasītmacīšanas sākumi; Folklorā un daiļliteratūra; Matemātisko priekšstatu

Laiks	Dienas gaita	Skolotāja darbības	Pirmsskolas izglītības programma (nodaļa)
			veidošana; Veidošana; Aplicēšana; Konstruēšana; Mājturība/ Rokdarbi; Fiziskā audzināšana; Muzikālā audzināšana
	Rotaļas	Organizē, vada kustību rotaļas u.c. rotaļas pēc bērna brīvas izvēles.	Pamatuzdevumi bērna attīstībā; Saskaņsmes kultūras veidošana; Iepazīstināšana ar apkārtni un sabiedriskās dzīves norisēm; Iepazīstināšana ar dabas norisēm; Runas attīstīšana; Rokas sagatavošana rakstīšanai; Lasīt mācīšanas sākumi; Folklora un daiļliteratūra; Matemātisko priekšstatu veidošana; Fiziskā audzināšana; Muzikālā audzināšana
	2. rotaļnodarbība	Organizē rotaļu veidā, ar rotaļu metodēm atbilstoši programmas uzdevumiem, pozitīvi atbalsta bērna centienus.	Pamatuzdevumi bērna attīstībā; Saskaņsmes kultūras veidošana; Iepazīstināšana ar apkārtni un sabiedriskās dzīves norisēm; Iepazīstināšana ar dabas norisēm; Runas attīstīšana; Rokas sagatavošana rakstīšanai; Lasīt mācīšanas sākumi;

Laiks	Dienas gaita	Skolotāja darbības	Pirmsskolas izglītības programma (nodaļa)
			Folklorā un daiļliteratūrā; Matemātisko priekšstatu veidošana; Veidošana; Aplicēšana; Konstruēšana; Mājturība/ Rokdarbi; Fiziskā audzināšana; Muzikālā audzināšana
10.20 – 10.35	Gatavošanās pastaigai	Pašapkalpošanās iemaņu nostiprināšana (mācīt patstāvīgi sagērbties, aizsiet kurpju auklas). Veicina bērnus organizēt sevi patstāvīgai darbībai, rosina būt savstarpēji izpalīdzīgiem, laipniem.	Pamatuzdevumi bērna attīstībā; Sasikšanas kultūras veidošana; Iepazīstināšana ar apkārtni un sabiedriskās dzīves norisēm; Iepazīstināšana ar dabas norisēm; Runas attīstīšana; Rokas sagatavošana rakstīšanai
Dienas cēliens			
10.35 – 12.00	Pastaiga	Organizē svaigā gaisā atbilstoši laika apstākļiem, vadoties pēc izglītības programmas, iekļaujot vērojumus, eksperimentus, kustību rotaļas vai sporta spēles, darbu dabā.	Pamatuzdevumi bērna attīstībā; Sasikšanas kultūras veidošana; Iepazīstināšana ar apkārtni un sabiedriskās dzīves norisēm; Iepazīstināšana ar dabas norisēm; Runas attīstīšana; Rokas sagatavošana rakstīšanai; Lasīt mācīšanas sākumi; Folklorā un daiļliteratūrā; Matemātisko priekšstatu

Laiks	Dienas gaita	Skolotāja darbības	Pirmsskolas izglītības programma (nodaļa)
			veidošana; Veidošana; Konstruēšana; Rokdarbi; Fiziskā audzināšana; Muzikālā audzināšana
12.00 – 12.30	Gatavošanās pusdienām, pusdienas	Māca, nostiprina pašapkalpošanās un kultūrhigiēniskās iemaņas (mazgāt rokas, lietot ziepes, dvieli u.c.), galda kultūru, uzvedību pie galda (brīvi rīkoties ar galda piederumiem, prast palūgt ēdienu).	Pamatzdevumi bērna attīstībā; Sakarsmes kultūras veidošana; Iepazīstināšana ar apkārtni un sabiedriskās dzīves norisēm; Iepazīstināšana ar dabas norisēm; Runas attīstīšana; Rokas sagatavošana rakstīšanai; Matemātisko priekšstatu veidošana; Mājturība
12.30 – 13.00	Atpūta, gatavošanās rotaļnodarbībām	Organizē bērnus patstāvīgai darbībai (sakārtot savu darba vietu, atvilktņi u.tml.), māca palīdzēt pieaugušajiem.	Pamatzdevumi bērna attīstībā; Sakarsmes kultūras veidošana; Iepazīstināšana ar apkārtni un sabiedriskās dzīves norisēm; Iepazīstināšana ar dabas norisēm; Runas attīstīšana; Matemātisko priekšstatu veidošana; Folklorā un daīlliteratūra
13.00 – 14.00	Rotaļnodarbība(s)	Organizē rotaļu veidā, ar rotaļu metodēm atbilstoši programmas uzdevumiem, pozitīvi atbalsta bērna centienus.	Pamatzdevumi bērna attīstībā; Sakarsmes kultūras veidošana; Iepazīstināšana ar apkārtni un sabiedriskās dzī-

Laiks	Dienas gaita	Skolotāja darbības	Pirmsskolas izglītības programma (nodaļa)
			ves norisēm; Iepazīstināšana ar dabas norisēm; Runas attīstīšana; Rokas sagatavošana rakstīšanai; Lasīt mācīšanas sākumi; Folklorā un daiļliteratūrā; Matemātisko priekšstatu veidošana; Veidošana; Aplikēšana; Konstruēšana; Mājturība/Rokdarbi; Fiziskā audzināšana; Muzikālā audzināšana
14.00 – ...	Rotaļas, darbs, gatavošanās rotaļnodarbībām (bērnu pavadīšana uz mājām)	Saskarsme ar vecākiem- informē vecākus par pedagoģisko procesu grupā, sniedz ieteikumus izglītošanas, audzināšanas jautājumos, veic individuālo darbu ar vecākiem, bērniem Organizē dažādas rotaļas (celtniecības, sižeta – lomu, kustību, didaktiskās, u.c., ar kuru palīdzību nostiprina bērnu prasmes, iemaņas), iesaka un palīdz izvēlēties rotaļlietas, vada vērojumus, pārrunas. Māca apkopt augus un dzīvniekus, veikt sadzīves un saimnieciskos darbus. Māca saudzīgu attieksmi pret rotaļlietām, sadzīves priekšmetiem, dabu.	Pamatzudzdevumi bērna attīstībā; Saskarsmes kultūras veidošana; Iepazīstināšana ar apkārtni un sabiedriskās dzīves norisēm; Iepazīstināšana ar dabas norisēm; Runas attīstīšana; Rokas sagatavošana rakstīšanai; Lasīt mācīšanas sākumi; Folklorā un daiļliteratūrā; Matemātisko priekšstatu veidošana; Veidošana; Aplikēšana; Konstruēšana; Mājturība/Rokdarbi; Fiziskā audzināšana; Muzikālā audzināšana.

Lernzettel Lernzettel	Lernzettel Lernzettel	Lernzettel Lernzettel
Verständnis, Kom- munikation, Proble- mlösung, Team- arbeit, Ausdauer	Verständnis, Kom- munikation, Proble- mlösung, Team- arbeit, Ausdauer	Verständnis, Kom- munikation, Proble- mlösung, Team- arbeit, Ausdauer
Verständnis, Kom- munikation, Proble- mlösung, Team- arbeit, Ausdauer	Verständnis, Kom- munikation, Proble- mlösung, Team- arbeit, Ausdauer	Verständnis, Kom- munikation, Proble- mlösung, Team- arbeit, Ausdauer
Verständnis, Kom- munikation, Proble- mlösung, Team- arbeit, Ausdauer	Verständnis, Kom- munikation, Proble- mlösung, Team- arbeit, Ausdauer	Verständnis, Kom- munikation, Proble- mlösung, Team- arbeit, Ausdauer

Ieteicamā literatūra pirmsskolas programmas īstenošanai

Literatūra skolotājam

Normatīvie akti pirmsskolas iestāžu darbībai. LR IZM Vispārējās izglītības departaments/Rīga: Plūsma 2000.

Pirmsskolas izglītības programma pirmsskolas izglītības iestādēm. LR IZM Pirmssk.izgl.nod./Rīga: Mācību apgāds NT 1997./ 40 lpp./ ISBN 9984-617-38-6

Speciālā pirmsskolas izglītības programma. LR IZM Institucionālās attīstības nodaļa/Rīga, 1999./ 44 lpp.

Ieteicamās enerģijas un uzturvielu devas. LR LM Latvijas Pārtikas centrs/Rīga, 2001./ 8 lpp.

Mana rotaļspēle (izstādes katalogs). LR IZM Vispārējās izglītības departaments/Rīga: Mācību apgāds NT 1997./ 197 lpp.

Mana rotaļspēle (izstādes katalogs). LR IZM Vispārējās izglītības departaments/Rīga: Puse Plus 1998./ 265 lpp.

Es un daba (izstādes katalogs). LR IZM Vispārējās izglītības departaments/Rīga: Puse Plus 1999./ 94 lpp.

Es un mana drošība. LR IZM Vispārējās izglītības departaments/Rīga: Puse Plus 2000./112 lpp.

Es un mana veselība. LR IZM Vispārējās izglītības departaments/Rīga: Puse Plus 2001./ 110 lpp.

Boša R., Ćirule V. **Darba plānošana pirmsskolas izglītības iestādē.**/Vispārējās izglītības departamenta Pirmssk.izgl.iest.nod./Rīga: Mācību apgāds 1996./ 39 lpp.

Boša. R. **Bērnu runas aktivizēšana bērnudārzā.** Rīga: Mācību apgāds NT 1999./ 30 lpp./ ISBN 9984-617-24-6

Buivide A. **Valodas traucējumu izpēte un to novēršana bērniem ar psihiskās attīstības aizturēm pirmsskolas vecumā.** LR IZM Pirmsskolas izglītības iestāžu nodaļa/Rīga: Mācību apgāds NT 1998./ 63 lpp./ ISBN 9984-617-23-8

Dzintere D., Boša R. **Rotaļspēles.** Rīga: Mācību apgāds NT 1997./ 81 lpp./ ISBN 9984-617-5-X

Dzinteres D. red. **Bērns kā individualitāte pirmsskolas izglītības iestādē.** Rīga, 2002./Izglītības soļi /ISBN 9984-712-27-3

Elisone Š., Greja Dž. **365 radošo spēļu dienas bērniem no 2 gadu vecuma.** Rīga: Iljus 1996./ 370 lpp./ ISBN 9984-522-75-X

Ezera L. **Vārdu krājuma paplašināšanas iespējas bērniem ar dzirdes traucējumiem.** LR.IZM Pirmssk. iestāžu nod./Rīga: Mācību apgāds NT 1998./ 27 lpp./ ISBN 9984-617-25-4

Jonīte V. **Spēles kā bērnu sensoro spēju attīstītājas.** Rīga: Mācību apgāds NT 1997./ 63 lpp.

Jonīte V. **Krāsu un figūru spēles plaknē kā bērnu sensoro spēju attīstītājas.** Rīga: Mācību apgāds 1996./ 53 lpp.

Krafte B. **Pirkstiņu rotaļas.** Rīga: Puse Plus 1999./ 31 lpp.

Lieģenieces D. red. **Pirmsskolas vecuma bērna audzināšanas un personības veidošanās problēmas.** Rīga: Mācību apgāds NT 1998./ 35 lpp.

Madrevica I., Krieviņš D. **Ko darīt?** LR LM Katastrofu medicīnas centrs/Rīga, 1999./ 47 lpp.

Okolovska D. **Vārdu pa vārdam.** Rīga: Ra Ka 1999./ 95 lpp./ ISBN 9984-15-011-9

Pandere D. **Skaidrība vienā acumirkli.** Rīga: Puse Plus 2000./ 47 lpp./ ISBN 9984-9360-7-4

Pliners J. **Grūti audzināmu skolēnu uzvedības korekcija.** Rīga: Izglītības soli 2002./ 36 lpp./ ISBN 9984-712-22-2

Plinta Ē. **Runas veidošana bērniem ar dzirdes traucējumiem.** LR IZM Pirmssk. iestāžu nod./ Rīga: Mācību apgāds NT 1998./ 48 lpp./ ISBN 9984-617-26-2

Sosāra V. un Snarska N. red. **Rehabilitācijas principi cilvēkiem ar psihe traucējumiem.** Latvijas Kristīgais medicīnas un ģimenes centrs/ Rīga, 1996./ 18 lpp.

Sosāra V. un Snarska N. red. **Rehabilitācijas principi cilvēkiem ar kustību traucējumiem.** Latvijas Kristīgais medicīnas un ģimenes centrs/ Rīga, 1995./ 40 lpp.

Suruda I. **Mūzika kā pirmsskolas vecuma bērna personības attīstības nosacījums.** Rīga: Puse Plus 2001./ 104 lpp.

Uzore D. **Rokasgrāmata nedzirdīgu un vājdzirdīgu bērnu vecākiem.** Latvijas bērnu ar dzirdes traucējumiem vecāku un draugu asociācija/ Rīga: LU 1997./ 36 lpp.

Vorobjovs A. **Sociālā psiholoģija.** Rīga: Izglītības soli 2002./ 340 lpp./ ISBN 9984-712-33-8

Literatūra bērniem un pedagogam

Alševska M. **Cipari. Izkrāso, mācies!** Rīga: Zvaigzne ABC 1997./ 17 lpp./ ISBN 9984-04-822-5

Andersone G. **Salasīsim burtus vārdos!** Rīga: Zvaigzne ABC 2002. / 30 lpp./ ISBN 9984-22-661-1

Andersone G., Fjodorova E. **Krāsas un figūras. Darba burtnīca 5 – 6.** Rīga: Zvaigzne ABC 2002./ 24 lpp./ ISBN 9984-22-660-3

Andersone G., Šulce L. **Apdomā un padari! Darba burtnīca 3 – 5.** Rīga: Zvaigzne ABC 2002./ 20 lpp./ ISBN 9984-22-255-1

Anuška G. **Rudu, rudu rudenīti (5 – 7 gadi).** Rīga: Zvaigzne ABC 1997./ 48 lpp./ ISBN 9984-04-667-2

Anuška G. **Salta, balta ziema nāca (5 – 7 gadi).** Rīga: Zvaigzne ABC 1998./ 48 lpp./ ISBN 9984-04-883-7

Anuška G. **Kas, bērziņi, tev apsedza (5 – 7 gadi).** Rīga: Zvaigzne ABC 1998./ 48 lpp./ ISBN 9984-17-085-3

Bauere L., Janševska L. **Latviešu tautas dainas un pasakas zīmju valodā.** Latvijas Nedzirdīgo savienība/ Rīga: 1998./ 40 lpp./ ISBN 9984-9070-7-4

Cine I. **Mazās skaitļu tabuliņas.** Rīga: Zvaigzne ABC 1996./ 32 lpp./ ISBN 9984-04-341-x

Frīdenberga B. **Ja gribi zināt – atver un uzzini...** Rīgas Skolu valde /Rīga, 1999./ 144 lpp.

- Gēmute L. **Dialogs "Kas ir kas?"** (Materiālu komplekts) Rīga: SI 1997.
- Grigorjeva G. **Darba lapas.** (Materiālu komplekts) Rīga: Puse Plus 1998.
- Jansone P. **Es un pasaule** Rīga: Puse Plus 2000./ 16 lpp.
- Kārkliņa G., Rasmane I. **Stikla pogas iedomība.** Rīga: Pētergailis 1998. / 39 lpp./ ISBN 9984-504-72-7
- Kārkliņa G., Rasmane I. **Tomātiņš grozā.** Rīga: Pētergailis 1998./ 47 lpp./ ISBN 9984-504-73-5
- Krafte B. **Saklausī skaņas un izrunā tās pareizi. Darba lapas pirmsskolas iestāžu pedagogiem un bērnu vecākiem.** (Materiālu kompl.) Rīga: Puse Plus 1999.
- Kūtre A., Milliņa D. **Skaņu un burtu grāmata** Rīga: Pētergailis 1994./ 66 lpp./ ISBN 9984-504-19-0
- Līvena M., Loseva A. **Vingrinājumi pirmsskolas vecuma bērniem.** Rīga: Mācību apgāds NT 1997./ 171 lpp.
- Līvena M., Loseva A. **Vingrinājumi pirmsskolas vecuma bērniem. Rudens darbi.** Rīga: Mācību apgāds NT 2002./ 50 lpp./ ISBN 9984-712-25-7
- Līvena M., Loseva A. **Vingrinājumi pirmsskolas vecuma bērniem. Ziemas darbi.** Rīga: Mācību apgāds NT 2002./ 49 lpp./ ISBN 9984-712-25-7
- Loseva A. **Pilēna rudens burtnīca.** Rīga: Zvaigzne ABC 1997./ 16 lpp./ ISBN 9984-04-848-9
- Loseva A. **Pilēna pavasara burtnīca.** Rīga: Zvaigzne ABC 1998./ 16 lpp./ ISBN 9984-04-616-8
- Loseva A. **Pilēna vasaras burtnīca.** Rīga: Zvaigzne ABC 1999./ 16 lpp./ ISBN 9984-17-100-0
- Loseva A. **Pilēna ziemas burtnīca.** Rīga: Zvaigzne ABC 1998./ 16 lpp./ ISBN 9984-04-9037-x
- Loseva A. **Vāverēna rudens burtnīca.** Rīga: Zvaigzne ABC 1997./ 16 lpp./ ISBN 9984-04-849-7
- Loseva A. **Vāverēna pavasara burtnīca.** Rīga: Zvaigzne ABC 1998./ 16 lpp./ ISBN 9984-04-617-6
- Loseva A. **Vāverēna vasaras burtnīca.** Rīga: Zvaigzne ABC 1999./ 16 lpp./ ISBN 9984-17-099-3
- Loseva A. **Vāverēna ziemas burtnīca.** Rīga: Zvaigzne ABC 1998./ 16 lpp./ ISBN 9984-04-936-1
- Makāne E. **Mazā svītriņa. (Rakstīt mācīšanas burtnīca no 3 – 5 gadiem.).** Rīga: Mācību apgāds NT 1998./ 34 lpp./ ISBN 9984-617-40-8
- Makāne E. **Mazā svītriņa. (Rakstīt mācīšanas burtnīca no 5 – 7 gadiem.).** Rīga: Mācību apgāds NT 1998./ 35 lpp./ ISBN 9984-617-40-8
- Matvejeva M. **Dziesmes bērniem.** Rīga: Mācību apgāds NT 1998./ 39 lpp./ ISBN 9984-617-39-4
- Mencis J., Cine I. **Raitis, rita un skaitļi.** Rīga: Zvaigzne ABC 1995./ 59 lpp./ ISBN 9984-560-44-9
- Mencis J., Cine I. **Viens, divi, trīs, tie citi būs drīz.** Rīga: Zvaigzne ABC 1995./ 33 lpp./ ISBN-5-405-01559-8

Mencis J., Cine I. **Četri, pieci, seši – tie mums ar nav sveši.** Rīga: Zvaigzne ABC 1995./ 33 lpp./ ISBN 9984-560-69-4

Mencis J., Cine I. **Septiņi, astoņi, deviņi, areče nu – viņi.** Rīga: Zvaigzne ABC 1995./ 49 lpp./ ISBN 9984-04-105-0

Mencis J., Cine I. **Visi desmit.** (Materiālu komplekts) Rīga: Zvaigzne ABC 1996./ ISBN 9984-04-049-6

Milaša I. **Salīdzini, veido ornamentus un krāso!** Rīga: Zvaigzne ABC 1998./ 28 lpp./ ISBN 9984-17-022-5

Milaša I. **Salīdzini, skaiti līdz 5 un krāso!** Rīga: Zvaigzne ABC 1998./ 45 lpp./ ISBN 9984-17-023-3

Milliņa D. **Runā! Klausies! Darbojies! Darba kartes.** Rīga: Pētergailis 1993./ 48 lpp./ ISBN 9984-504-08-5

Nasonovs V. **Koki (latv.val.).** Rīga: Mācību apgāds 1996./ 17 lpp./ ISBN 9984-572-07-2

Nasonovs V. **Derevja (krievu val.).** Rīga: Mācību apgāds 1996./ 17 lpp./ ISBN 9984-572-07-2

Nasonovs V. **Augļi un ogas.** Rīga: Mācību apgāds 1996./ 26 lpp./ ISBN 9984-572-07-2

Onzule I., Ūdre A. **Nāc, iepazīsimies!** Rīga: Puse Plus 1998./ 49 lpp./ ISBN 9984-9360-1-5

Purviņa M.V. **Ābeces pasakas mazu bērnu priekam un gudrībai.** Rīga: Mācību apgāds NT 1999./ 69 lpp./ ISBN 9984-617-72-6

Reingolce I. **Senču gadalaiku kalendārs.** Rīga: Puse Plus 2000./ 12 lpp.

Reveliņa A., Šimane-Blaine I. **Sāksim lasīt!** Rīga: Pētergailis 1996./ 49 lpp./ ISBN 9984-504-07-7

Sēja G., Akmane L. **Vēro un padari! Darba burtnīca 3 – 5.** Rīga: Zvaigzne ABC 2002./ 20 lpp./ ISBN 9984-22-377-9

Skurjarte O., Jesaulenko H., Ševčenko E. **Es un daba – cilvēks un daba.** Rīga: Puse Plus 1998./ 63 lpp.

Šampiņa V. **Burvju atslēdžiņa.** Rīga: Zvaigzne ABC 1996./ 48 lpp./ ISBN 9984-560-92-9

Štelmahere V. **Izlasi, iegaumē, atceries!** Ceļu satiksmes drošības direkcija, Rīga 1998./ 28 lpp.

Tavas tiesības no 6 – 10 gadiem. LR IZM Bērnu tiesību aizsardzības centrs Rīga, 1997./ 32 lpp.

This image shows a single sheet of white paper with horizontal ruling lines. The lines are evenly spaced and run across the width of the page. There is no text or other markings on the paper.

This image shows a single sheet of white paper with horizontal ruling lines. The lines are evenly spaced and run across the width of the page. There is no text or other markings on the paper.

Piezīmēm

This image shows a single sheet of white paper with horizontal ruling lines. The lines are evenly spaced and run across the width of the page. There is no handwriting or other markings on the paper.

This image shows a single sheet of white paper with horizontal ruling lines. The lines are evenly spaced and run across the width of the page. There is no text or other markings on the paper.

Piezīmēm

This image shows a single sheet of white paper with horizontal ruling lines. The lines are evenly spaced and run across the width of the page. There is no text or other markings on the paper.

This image shows a single page of white paper with horizontal ruling lines. The lines are evenly spaced and run across the width of the page. There is no handwriting or other markings on the paper.

This image shows a single sheet of white paper with horizontal ruling lines. The lines are evenly spaced and run across the width of the page. There is no handwriting or other markings on the paper.

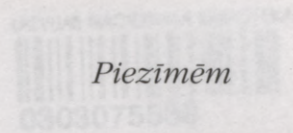
This image shows a single sheet of white paper with horizontal ruling lines. The lines are evenly spaced and run across the width of the page. There is no handwriting or other markings on the paper.

This image shows a single sheet of white paper with horizontal ruling lines. The lines are evenly spaced and run across the width of the page. There is no handwriting or other markings on the paper.

This image shows a single sheet of white paper with horizontal ruling lines. The lines are evenly spaced and run across the width of the page. There are no margins, text, or other markings on the paper.

Piezīmēm

This image shows a single sheet of white paper with horizontal ruling lines. The lines are evenly spaced and run across the width of the page. There is no handwriting or other markings on the paper.

Piezīmēm

Lined area for notes, consisting of 25 horizontal lines.

Blank page with faint horizontal lines.

LATVIJAS NACIONĀLA BIBLIOTĒKA

0303075538

OBLIGĀTAIS
EKSEMPĻĀRS

1,80

2003-5
L211

ISBN 998469704-5

9 789984 697048